NAŠ ZBORNIK 1969

ZBORNIK

Društva za pomoč
duševno nezadostno
razvitim osebam
SR Slovenije

Leto II 1969 št. 1

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno

Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41, p. p. 562, telefon: 314-394

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posamezнike 12 din.

VSEBINA

Majda Gaspari: Skrb za otroke mora biti zares skrb vse naše družbe 3

Slavica Pogačnik-Toličič: Skupinsko posvetovanje s starši duševno prizadetih predšolskih otrok . . 6

Tomislava Marinšek: Ambulantno ortopedagoško obravnavanje duševno zaostalih in nerazvitih otrok v psihološkem oddelku otroškega dispanzerja Center ZD Ljubljana 11

Otvoritev demonstracijskega eksperimentalnega centra za dnevno varstvo in delovno usposabljanje duševno prizadete mladine . . . 15

Silva Šparovec: Lutkarstvo — oblika vzgoje v Vzgojnem zavodu J. Levca v Ljubljani 20

Jakob Meško: Odnos močnih do šibkih 25

Lulik-Peternel Marija: Problemi mladinskih prestopnikov, ki so duševno prizadeti 30

Nekaj ugotovitev pri usposabljanju otrok z motnjami v duševnem razvoju iz kmečkih družin . . . 36

Albin Podjavoršek: Zgodba o dveh sestrah 41

Kategoriziranje otrok z motnjami v duševnem razvoju v novomeški občini (Martin Mencej) 45

Anton Kotar: Ančka je dobila paket 49

Ema Škerjanc: Delo komisije za kategorizacijo otrok na območju Domžale—Kamnik 51

Tri stopnje notranjih pretresov in razvoja očeta duševno prizadetega otroka 53

Starši nam pišejo 57

Medobčinska društva poročajo: Maribor, Domžale-Kamnik v Homcu Nova Gorica, Gornja Radgona, Ptuj 59

Novice iz tujine 64

ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SR SLOVENIJE LJUBLJANA

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

376.3

ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SR SLOVENIJE LJUBLJANA SOZITJE

inv. št. R-218

LJUBLJANA 1969

Ovitek in emblem: Metka Krašovec, ing. arh.

Majda Gaspari

SKRB ZA OTROKE MORA BITI ZARES SKRB VSE NAŠE DRUŽBE

»Skrb za otroke mora biti zares skrb vse naše družbe. Doslej smo zanemarjali to skrb, in sicer od vrha pa do komune in delovne organizacije. To je bila huda napaka. Zdaj že imamo materialne in druge možnosti, da bi na podlagi samoupravnih dogovorov delovnih ljudi v delovnih organizacijah, v krajevnih skupnostih, v občinskih skupščinah odločneje in dosledneje uresničevali načelo naše socialistične družbe o varstvu in vzgoji otrok. Treba je, da se družbeni faktorji in vse zavedne sile naše družbe bolj zavzamejo za to.«

(Tito, 7. januarja 1969)

Društvo za pomoč duševno nerazvitim osebam je vsekakor uvrstiti med tiste družbene faktorje, ki imajo lahko pomemben vpliv na razvoj družbene skrbi za mlado generacijo. S svojo dejavnostjo posega v tiste probleme iz celotnega kompleksa otroškega varstva, za katere še poudarjeno velja ugotovitev, da so bila v preteklosti preveč zanemarjena. Čeprav smo za njihovo rešitev in tudi za rešitev drugih vprašanj otroškega varstva podvzemali številne pobude in dosegli napredek, pa v celoti vzeto nismo storili vsega, kar nam je že omogočal ustvarjeni dohodek. To nas opominja, da še nismo dovolj povezali svojih osebnih hotenj in tistih, ki smo si jih kot skupna zapisali v družbenih dokumentih z našimi odločitvami, kjerkoli smo nastopali: kot upravljalci v delovnih organizacijah in družbeno-političnih skupnostih ali kot nosilci določene družbene dejavnosti. Kako prebroditi to osnovno težavo v naši samoupravni praksi, je prav gotovo vprašanje, ki se nam zastavlja iz dneva v dan tudi na področju otroškega varstva. Odgovor nanj ni preprost, ni pa

nemogoč. Pri tem je bistveno, da se vsi po svojih močeh čutimo poklicane, da k temu prispevamo. Delež društva, ki s svojim programom skrbi za duševno prizadete otroke in ki je uspel združiti toliko staršev, strokovnjakov vseh vrst in upravljalcev, je lahko še posebno velik.

Družbena skrb za otroke je obsežna, saj vključuje prav vse napore, ukrepe in dejavnosti, ki kakor koli lahko pripomorejo, da bi razvoj otrok potekal čim bolj neovirano, ne glede na njihove fizične in psihične sposobnosti in ne glede na socialne razmere v družinah, iz katerih izhajajo. Pri tem gre tako za tiste oblike družbene aktivnosti, ki v s e m otrokom določenega starostnega obdobja zagotavljajo elementarne možnosti za njihov razvoj, kot sta zdravstvena zaščita in šolanje; kakor tudi za tiste oblike otroškega varstva, ki jih narekuje spremenjeni sestav družine in zaposlenost obeh roditeljev. In končno gre tudi za ukrepe, ki jih podvzemamo, da bi zagotovili normalno rast otrokom, ki so ostali brez družine ali pa jim ta ne more zagotoviti zdravega družinskega okolja.

Doslej smo zabeležili kar vidne rezultate v zagotavljanju zdravstvenega in socialnega varstva ter šolanja otrok, a še ne optimalnih. Zato bodo naša prizadevanja v prihodnje usmerjena predvsem v izpopolnitev že obstoječih sistemov zdravstvenega varstva, vzgoje in izobraževanja ter v večjo učinkovitost teh družbenih dejavnosti. Pri tem bomo morali bolj kot doslej upoštevati tudi specifična načela skrbi za razvojno motene otroke, ki terja poseben strokovni pristop in še večjo zavzetost strokovnih ustanov.

Temu bi se morala pridružiti prizadevanja za hitrejši razvoj dnevnega varstva otrok, ki doslej ni sledil rastočim potrebam. Vsak dan je več otrok, katerih matere so zaposlene. Taki družini moramo omogočiti, da bo del dneva lahko zaupala otroke v varstvo družbeni ustanovi. Zato je dnevno varstvo otrok v naših razmerah nujna sestavina družbene aktivnosti in brez njega razvoj otrok ne more biti uspešen. Oblike tega varstva pa bodo v nasprotju z enovitostjo zdravstvenega varstva in izobraževanja zelo raznovrstne, saj bodo izražale potrebe družin ožjih območij (krajevnih skupnosti in občin) in pripravljenost staršev, da prispevajo za njihovo vzdrževanje. Zato se bomo srečali z zelo preprostimi oblikami, ki jih bodo organizirale posamezne krajevne skupnosti in družbene organizacije, za manjše skupine otrok pa z ustanavljanjem novih vzgojno-varstvenih ustanov in razširitvijo programa osnovne šole tudi na »malo šolo« in na zagotavljanje prehrane ter dnevnega varstva učencev.

Iz vseh teh zornih kotov zasnovan p r o g r a m otroškega varstva bo v prihodnje najbolj trdno zagotovilo za večjo zavzetost upravljalcev, saj bodo njihove odločitve v delovnih organizacijah, skupščinah in samoupravnih skupnostih temeljile na prepričljivih dokazih o tem, da je za razvoj različnih oblik otroškega varstva treba nameniti več sredstev. Omogočal pa bo tudi usklajeno delovanje izvajalcev nalog in bolj smotrno uporabo vseh razpoložljivih sredstev (otroške skupnosti, izobraževalne skupnosti, zdravstvenega zavarovanja, samoprispevek itd.). Zato je zakon o otroških skupnostih in o financiranju nekaterih oblik otroškega varstva izrecno določil, da mora biti sprejet program otroškega varstva in da se prej ne smejo uporabiti sredstva, ki bodo zbrana s posebnim prispevkom za otroško varstvo. Glede na to je letos pozornost otroških skupnosti in vseh drugih družbenih dejavnikov usmerjena prav v pripravo in sprejem programov otroškega varstva, tako v občinah kakor tudi v republiki.

Da bi bili programi otroškega varstva zares vsestranski in solidno napotilo za družbeno akcijo, je treba posamezne probleme iz tega kompleksa temeljito proučiti in iz spoznanj izluščiti naloge, ki bi jih njihovi nosilci morali opraviti v predvidenem času, da bi se tako hitreje kot doslej približevali cilju naših prizadevanj, to je stanju, ko bomo čim večjemu številu otrok in končno vsem otrokom zagotovili polno zdravstveno varstvo, uspešno šolanje in poklicno usposabljanje, habilitacijo in dnevno varstvo v času, ko so starši na delovnem mestu.

Posvetovanje o duševno nezadostno razvitih v Sloveniji, ki ga pripravlja društvo za pomoč nerazvitim osebam v sodelovanju s številnimi strokovnjaki, bo imelo prav tak pomen. Na njem naj bi spoznali razsežnost in raznovrstnost problematike, ki zadeva skrb za razvojno motene otroke, dosežke na tem področju in odprta vprašanja, ki terjajo odgovor ter skupno delo strokovnjakv, naloge posameznih družbenih dejavnosti in odgovornost samoupravnih organov. Posvet bo pokazal stopnjo družbene zavzetosti pri urejanju teh vprašanj in bo prav gotovo pomenil prelomnico v družbeni praksi. Hkrati bo posvet priložnost za delovni dogovor najbolj zavzetih članov društva za pomoč nezadostno razvitim osebam o nalogah, ki jih čakajo v prihodnjem obdobju.

Prof. Slavica Pogačnik-Toličič,
Centralni otroški dispanzer

SKUPINSKO POSVETOVANJE S STARŠI DUŠEVNO PRIZADETIH PREDŠOLSKIH OTROK

Človekove potrebe po vodstvu, po posvetovanju z drugimi ljudmi so zelo mnogostranske in raznolike. Gotovo so še posebej velike v pomembnejših odločitvah osebnega življenja, v medsebojnih odnosih, predvsem pa v težavah, ki nastanejo med otroki in starši.

V sodobni družbi potreba po posvetovanju in iskanju strokovne pomoči še posebno narašča. Vzrok je dinamično in zapleteno življenje posameznika, ki se mnogokrat znajde v zagati in stiski. Takrat je treba nekaj spremeniti, nekaj storiti, se z nekom posvetovati. Tako pomoč iščejo starši za otroke v svetovalnicah in ambulantah.

Starši so močno vznemirjeni, ko opazijo pri svojem otroku motnje in težave, ali če se otrok ne razvije tako, kakor so pričakovali. Mnogi starši se že zelo zgodaj zatečejo po pomoč in nasvete k strokovnjakom, ker vedo: čim prej bodo poiskali za prizadetega otroka pomoč, tem uspešneje mu bodo lahko pomagali.

Zato vodimo vedno več otrok s tem, da vodimo starše v naših svetovalnicah. V psihološkem oddelku otroškega dispanzerja v Ljubljani je bilo v devetih letih diagnostično in korektivno terapevtsko obravnavanih 3.200 otrok z različnimi motnjami in težavami v duševnem razvoju. Z otrokom in starši dela strokovna skupina, ki ga sestavljajo otroški zdravnik, psihiater, psiholog, socialni delavec, logoped, ortopedagog, korektivni gimnastik in medicinska sestra. Delo z otrokom in starši prevzame tisti delavec strokovne skupine, ki s svojo stroko lahko največ pomaga motenemu otroku in s starši vodi svetovanje. V mnogo primerih obravnava prizadetega otroka tudi več sodelavcev strokovne skupine.

Ker pa otroški dispanzer sprejema samo predšolske otroke, sprejema tudi psihološki oddelek v obravnavo otroke z motnjami

in težavami v razvoju v starosti od 1. do 7. leta, jih diagnosticira ter korektivno terapevtsko vodi.

Zanimiva je ugotovitev, da je od prej omenjenega števila obravnavanih 3.200 otrok kar 19,2 % duševno nerazvitih in zaostalih. Zato smo poleg diagnostičnega postopka za teh 19,2 % otrok v ambulanti uvedli tudi intervencije, ki so zunaj ozko medicinskega okvira in si prizadevajo že zelo zgodaj doseči habilitacijo, oziroma socializacijo subrnormalnega otroka z ustreznim psihološko-pegadoškim vedenjem in svetovanjem staršem.

Svetovanje staršem prizadetih otrok pa ne obsega samo pojasnil v naravi in teži duševne prizadetosti predšolskega otroka in navodil za smotrno ravnanje z otrokom, temveč je pogosto prava psihoterapevtična obravnava. Znano je, da se v odnos staršev prizadetega otroka pogosto vmešavajo še drugi vplivi, na katere mora biti svetovalec pozoren in mora to nujno upoštevati pri oblikah svetovanja.

Pri individualnem in skupinskem delu s starši prizadetih otrok smo kaj kmalu opazili, da starše močno vznemirjajo poleg splošnih še druga vprašanja, na katera naj bi jim svetovalec nujno odgovoril.

Zato smo sklenili ob prvem obisku staršev prizadetih otrok v naši ustanovi na posebne kartice zapisovati prav tista vprašanja, ki jih najbolj vznemirjajo in na katera želijo vedno znova in znova odgovor.

Vprašanje: Kaj vas najbolj skrbi pri vašem otroku, smo naravnost zastavili mi ali pa so ga pri pregledu nakazali starši sami.

Tako smo zbrali 300 vprašanj iz različnih krajev Slovenije in tudi zunaj nje. Ob tem smo zabeležili tudi poklic staršev ter njihove čustvene reakcije.

Vprašanja so bila zelo zanimiva. Glasila so se nekako takole:
»Najbolj me vznemirja to, kako se bo otrok v naprej razvijal.«
»Ali bo moj otrok kdaj sposoben za samostojno življenje?«
»Ali bo otrok lahko šel takšen v šolo?«
»Ali res ni zdravil za otrokove stanje?«
»Ali smo morda tudi sami krivi zao trokovo prizadetost?«
»Zakaj smo samo mi tako nesrečni?«
Vseh 300 vprašanj si je bilo z majhnimi razločki podobnih.

Vprašanja staršev smo odbrali po otrokovi satrosti in po duševni prizadetosti. Tako smo prišli do naslednjih sklepov:

1. Da otrokova različna razvojna obdobja zahtevajo različno svetovanje;

2. Starši duševno prizadetih otrok se ne morejo razumsko, še manj pa čustveno sprijazniti z dejanskim stanjem svojega otroka;

3. Starši duševno prizadetih otrok ne sprašujejo sistematično o etiologiji otrokove prizadetosti. Vprašujejo tisto, kar se jim zdi trenutno za otroka najbolj pomembno;

4. Vsi starši nenehno primerjajo svojega otroka z drugimi otroki;

5. Vse starše najbolj skrbi eksistenca prizadetega otroka;

6. Uvidevnejši za otrokovo stanje postanejo starši šele ob začetku 6. leta otrokove starosti;

7. Večina vprašanj razodeva brezupnost njihovega položaja in občutek krivde. Od terapevta hočejo vedno znova in znova slišati, da niso sokrivi za otrokovo stanje;

8. Najbolj jih vznemirjajo vprašanja: kaj bo z otrokom, ko nas več ne bo?, ali imajo tudi drugi starši tako prizadete otroke?, zakaj smo samo mi tako nesrečni.

Predvsem ti zadnji vprašanji staršev duševno prizadetih otrok sta nas vzpodbudili, da smo začeli s skupinskim posvetovanjem.

Zbrali smo starše, katerih otrok smo pri nas medicinsko, psihološko, psihiatrično, logopedsko in ortopedagoško individualno ambulatno obravnavali. Nekajkrat na leto smo z njimi v naši ustanovi imeli tudi skupinsko posvetovanje. Zanimivo, da so vselej pri takem skupinskem delu silila na dan ista vprašanja kot pri prvem pregledu. Starši pa so se v skupini počutili bolje kot pri individualni obravnavi. **Bili so pri isti mizi s starši, ki imajo enake težave. V hipu niso bili več osamljeni s svojim prizadetim otrokom.** Sleherni izmed staršev se je kaj hitro istovetil z drugimi, postal zaupljivejši in kasneje pri individualnem delu od psihologa ali ortopedagoga bolje sprejemal nasvete za vodstvo prizadetega otroka. Mnogi starši so bili v začetku do terapevta nezaupljivi. Niso mogli doumeti, da so vzgoja, vodenje in privajanje za prizadetega otroka najpomembnejša pomoč. Svoje mnenje so spremenili šele, ko so jim pri skupinskem svetovanju drugi starši prikazali, koliko so uspeli pri svojem otroku s sistematično igro govorno in gibalno vzgojo.

Pri takem skupinskem svetovanju starši marsikaj povedo, kar hote ali nehote zamolčijo pri individualnem svetovanju. Seveda se pris kupinskem svetovanju obravnavajo samo preprostejši problemi kot so npr.:

1. Kdaj pričnemo s sistematično ortopedsko vzgojo pri predšolskem otroku?
2. Priložnostne igračke za prizadetega otroka;
3. Duševno prizadeti otrok na sprehodu itd.

Ponavadi je izmenjava mnenj in izkušenj med starši zelo živahna. V skupini imajo starši tudi priložnost, da svoje težave in razočaranja vzporejajo s podobnimi težavami drugih staršev. In tako pridejo do spoznanja, da njihov problem ni osamljen niti redek in da imajo tudi drugi starši s takšnimi otroki še več težav in problemov. To spoznanje starše nekako pomirja ter jim pomaga, da na svojega otroka gledajo v realnejši luči. Še več, postanejo dostopnejši individualnemu svetovanju za urjenje otroka.

Če se starši enačijo s starši, ki imajo enake težave, bodo bolje razumeli svoje težave in na ta način pomagali prizadetemu otroku. Z identifikacijo v skupinskem svetovanju sprejemajo tudi izkušnje drugih staršev. Prav zato tudi lažje menjajo svoje napačne postopke. Pri takem skupinskem delu ne svetujeta staršem duševno prizadetih otrok samo ortopedagog ali psiholog, ampak so vsi starši drug drugemu učitelji in učenci. Starši vprašujejo druge starše po nadrobnostih, predvsem pa jih zanima, koliko časa so potrebovali, da se je njihov otrok nekaj naučil, nekaj razumel. Zanima jih predvsem tudi to, kako drugod pomagajo družinski člani lajšati materi breme s prizadetim otrokom.

Prav iz tega razloga vabimo na taka skupinska posvetovanja vedno očeta in mater. Pogosto pridejo še drugi družinski člani in sodelujejo v razgovoru. Psihološke klešče (po Schneiderju), ki nastanejo v skupini, ugodno delujejo predvsem na tistega izmed staršev, ki pri vodstvu prizadetega otroka v družini stoji ob strani. Pritisk skupine je nanj tako močan, da že po kratkem času opažamo tudi njegovo pomoč otroku.

Skupinsko svetovanje je ugodno delovalo predvsem na starše, ki pri svojih prizadevanjih niso videli uspeha. Šele razlaga drugih staršev, da je privajanje prizadetega otroka na življenje dolgotrajna naloga in da morata otroka varno voditi oba roditelja, je vzpodbudno delovala na starše. Vedno znova in znova smo ob takih srečanjih ugotavljali, da so mnogi starši raje sprejemali nasvete staršev, ki imajo iste težave, kot pa nasvete strokovnjaka. Če je vodja skupine, psiholog ali ortopedagog znal spretno voditi in usmerjati skupinsko svetovanje, so starši veliko pridobili drug od drugega. Izkušnje v taki obliki so tudi razumneje osvojili.

Takšna delovna oblika je vzpostavila topel odnos med starši in vodjema skupine ter starši samimi. **Nič več se niso počutili osamljeni s prizadetim otrokom.** S tem je bil naš namen dosežen.

V skupini so starši tudi najbolje sprejeli odgovor na vprašanja, ki jih ob prizadetem otroku najbolj vznemirjajo.

Pri omenjeni delovni obliki je vedno sodelovalo 12—20 staršev. Ortopedagog ali psiholog, ki sta svetovanje vodila, sta otroka in tudi starše že iz individualnih obravnav dobro poznala. Ponavadi smo pred začetkom svetovanja poskrbeli za kratko demonstracijo priložnostnih igračk za prizadete otroke, za filmski zapis ali magnetofonski posnetek. To je vzbudilo med starši še večje zanimanje in pospešilo vzajemno izmenjavo različnih izkušenj.

Ob ponovnih skupinskih posvetovanjih je vodja skupine lahko ugotovil, kako so starši spremenili svoj odnos do prizadetega otroka.

Te dni je izšla **knjižica za starše in vzgojitelje**

TO ZMORE TUDI MOJ OTROK

V knjižici dajejo izkušeni strokovnjaki navodila, kakšne dejavnosti so primerne za duševno huje prizadete otroke in kako naj jih nanje pripravljamo.

Bogato ilustrirana poglavja: igra, igrače (zvočne in nezvočne, kocke, žoge, plavajoče igrače, igračke na kolesih, medvedek, tricikel, slikanice), pesmice in kratke povestice, vrste zaposlitve s papirjem, krpami, zaposlitve s paličicami, pretikanje, striženje, prepletanje, pletenje, oblikovanje plastelina, lepljenje, barvanje, uporaba preprostih mizarskih orodij, tkanje na ročne statve itd. itd., dajejo odgovore na vprašanja, ki mučijo starše in vzgojitelje. Zato si priskrbite knjižico čimprej.

Knjižico lahko naročite pri naših društvenih poverjenikih ali pa jo dobite v knjigarnah.

Tomislava Marinšek

AMBULANTNO ORTOPEDAGOŠKO OBRAVNAVANJE DUŠEVNO ZAOSTALIH IN NERAZVITIH OTROK V PSIHOLOŠKEM ODDELKU OTROŠKEGA DISPANZERJA CENTER — ZD LJUBLJANA

Za prizadete otroke je pomembno, da že v predšolskem obdobju odkrijemo pravi vzrok njihovih motenj in težav ter da jim pravočasno pomagamo. V mnogo primerih moramo iskati vzroke za otrokovo neustrezno obnašanje tudi v počasnem razvoju ali pa v duševni nerazvitosti.

Razvoj duševno prizadetega otroka ni samo omejen, temveč je tudi zelo otežkočen. Zato mu moramo ob pravem času — to je dovolj zgodaj pomagati. Čimprej je deležen ortopedagoške pomoči, tem bolje se bo kasneje prilagodil habilitacijskemu postopku v šoli ali zavodu. Pomagati staršem duševno zaostalih in nerazvitih otrok s svetovanjem, pomeni pomagati prizadetemu otroku pri vzgajanju, privajanju in posnemanju. Zato je poleg medicinske intervencije zelo pomembna habilitacija in socializacija teh otrok z vzgojnoterapevtskim obravnavanjem v predšolskem obdobju. Njene naloge so:

1. vzpostavljanje stika otroka z okolico,
2. gibalna terapija,
3. privajanje govora in
4. zaposlitvena terapija.

To so tudi osnove naše ortopedagoške ambulantne pomoči prizadetim otrokom in njihovim staršem.

V strokovni skupini Psihološkega oddelka otroškega dispanzerja — Center pri zdravstvenemu domu v Ljubljani je poleg pediatra, psihologa, psihiatra, socialnega delavca, logopeda, korektivnega gimnastika in medicinske sestre tudi ortopedagog, ki pomaga s posebnim svetovanjem staršem prizadetih otrok in omenjenim ortopeda-

goškim postopkom. Ambulantna ortopedagoška obravnava ima namen sodelovati v celostni skrbi za prizadetega otroka, ki prihaja v zdravstveno ustanovo, in mu v prvih letih razvija dane individualne možnosti. Zlasti ga priučuje k razumevanju vsakdanjega življenja v okolici in v higienskih navadah. Ortopedagoška obravnava otrok v našem oddelku je le en del celostne skrbi obravnavanja in vodstva duševno prizadetih otrok.

Duševno zaostale in nerazvite otroke pošiljajo v naš oddelek pediatri naše ustanove, drugih otroških dispanzerjev, vzgojno-varstvenih ustanov ali pa prihajajo starši sami. Tako imamo duševno prizadete otroke skoraj iz vseh predelov Slovenije v ortopedagoški korektivno-terapevtski obravnavi.

Redno ambulantno ortopedagoško delo se je pričelo v septembru 1966. V času od septembra 1966 do februarja 1969 je bilo ambulantno obravnavanih 262 duševno zaostalih in nerazvitih otrok.

Na tabeli bom prikazala otroke glede na prizadetosti po ortopedagoški presoji. To je po njihovi učljivosti, prilagoditvi na novo situacijo, vzpostavljanju navad in posnemanju:

1. lažje prizadeti — 110 otrok;
2. težje prizadeti — 112 otrok;
3. najtežje prizadeti — 19 otrok.
4. Med drugimi so bili v ortopedagoški trening zajeti tudi intelektualno podpovprečni otroci-šolarji, ki smo jih iz ortopedagoškega stališča označili za šolske debilne. Usmerjali smo jih predvsem s posebnimi učnimi metodami. Teh otrok je bilo 14.
5. 7 izmed 262 se jih na vabilo ni odzvalo, zato nismo mogli določiti kategorije.

V našem ambulatnem ortopedagoškem treningu je letno v redni obravnavi 110 do 130 otrok. Prihajajo povprečno enkrat na mesec. Ob tem jih tudi medicinsko obravnavamo pri pediatru in drugih sodelavcih strokovne skupine. Ko nam uspe, da otrok postane bolje vodljiv, ga vključimo v skupinsko-korektivno delo. V omenjenih skupinah je 4 do 5 otrok.

Za skupinsko delo z duševno prizadetimi otroki smo se odločili iz dveh razlogov:

1. **Zaradi varčevanja s časom**: Istočasno lahko obravnavamo več otrok enake prizadetosti. Starši, ki otroke pripeljejo, se pri čakanju nanje medsebojno posvetujejo, izmenjavo izkušnje, istočasno pa z njimi ortopedagog opravi skupinsko posvetovanje.

2. **Zaradi navajanja na sožitje v kolektivu:**

V skupinsko delo smo vključili tudi duševno nerazvite otroke na stopnji teže duševne prizadetosti, ki smo jih pripravljali za posebni otroški vrtec. Starost otrok za posebni vrtec je bila od 3 do 6 let.

Za posebni otroški vrtec smo otroke privajali z motenimi urjenji in mu približevali življenje iz stališč:

a) socializacije,
b) govornega sporazumevanja,
c) skrbi za samega sebe in
č) organizirane igralne dejavnosti, ki je zajemala:
— razvijanje motorike,
— razvijanje miselnih funkcij in
— vzpostavljanje delovne vzgoje.

Istočasno je ortopedagog sistematično vodil posvetovanje s starši.

Za ilustracijo naj navedem primer ene izmed ortopedagoških obravnav:

Cilj: U s p o s a b l j a n j e o t r o k, da najdejo v različnih situacijah s v o j e m e s t o — urediti sedežni sistem tako, da bo otrok na vsakem sestanku na istem mestu.

Igro s stolčkom spremlja hotenje — dovoliti svobodno manipulacijo.

Za tem sledi razlaga ortopedagoga staršem, naj otroci tudi doma nenehno ponavljajo do drugega sestanka:

— sesti na stolček,
— vstati s stolčka,
— leči na stolčke,
— lepo sedeti na stolčku in
— prinesti stolček.

Vaje posamezno in skupinsko: Otroci gredo do stene, nato vsi pridejo do stolčka.

Pri malici ortopedagog razlaga staršem osnovne navade pri hranjenju, da mora otrok imeti prtiček, vztrajanje na stolčku itd.

Priprava otrok za posebni vrtec je trajala 5 mesecev. Starši so jih redno vodili vsak teden na omenjeno urjenje po 2 uri. Čim daljši je bil ortopedagoški stik z otrokom pri vzgajanju, privajanju in vzpostavljanju navad ter tesno sodelovanje s starši, tem bolj so starši razumeli svojega prizadetega otroka. V začetku so starši menili, da je ortopedagoško delo s takim otrokom preprosto. Ko pa so sami aktivno posegli v obravnavo, so videli, koliko truda je potrebno, da otrok osvoji najpreprostejše navade in privajenosti. Starši so

bili na prvih seansah prisotni in tako rekoč vodili pri igri otrokovo roko. Šele po 4 mesecih se je otrok pričel malo zanimati za soigralca, ni pa bil še sposoben z njim aktivno sodelovati v skupinski igri.

Čeprav je to navidez majhen napredek, je za ortopedagoga, ki je s temi otroki in starši delal, le znak napredka v otrokovi prilagoditvi.

Tako pripravljene otroke in starše bo prevzel Oddelek za delovno usposabljanje v Jaršah v Ljubljani, kjer bo odprt v najkrajšem času posebni otroški vrtec. Ta bo edini v naši republiki. Vse otroke omenjene skupine je naša komisija za kategorizacijo in evidenco otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju tudi kategorizirala in priporočila, kdaj naj bi bil ponovni pregled.

Ortopedagogovo delo v zdravstveni ustanovi je uspešnejše predvsem zato, ker poteka v strokovni skupini še drugih strokovnjakov. Tako je ortopedagogovo delo le en del skrbi za prizadetega otroka.

Starši otroke radi vodijo v zdravstveno ustanovo, ker je v ospredju skrb za zdravje njihovega otroka.

Predvsem pa je pomembno to, da se prične z ortopedagoškim treningom zelo zgodaj, istočasno ko se otrok predstavi tudi zdravniku.

* * *

Končno smo dobili tudi slovenski prevod knjižice svetovno znane pisateljice Pearl S. Buck

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

Prevajalec **Janko Moder** pravi v uvodu knjižice o pisateljici:

»Pearl S. Buck gotovo že poznamo kot pisateljico, saj smo prebrali že več njenih povesti in romanov; kakor drugod po svetu je namreč tudi pri nas med najbolj branimi romanopisci in v prevodih je razširjenih med nami precej njenih del. Vendar je mogoče še nismo spoznali v njeni zasebni bolečini in notranji moči. Ko pa bomo prebirali to knjižico s tako plemenito in duhovno tako bogato in pogumno izpovedjo nesrečne matere, si bomo gotovo zaželeli zvedeti še kaj več o nji.«

OTVORITEV DEMONSTRACIJSKEGA EKSPERIMENTALNEGA CENTRA ZA DNEVNO VARSTVO IN DELOVNO USPOSABLJANJE DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE V LJUBLJANI

Ustanova, ki je sprejela prve mladostnike pred štirimi meseci, je sedmega februarja praznovala slovesno otvoritev. Vlogo in pomen Centra je v svojem govoru prikazala predsednica Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam za Slovenijo tovarišica

Ada Krivic:

Prijetna in spodbudna je ugotovitev, da je naš Center četrta ustanova, namenjena varstvu in usposabljanju huje duševno prizadetih otrok in mladine pri nas. Polcg zavoda v Črni na Koroškem, ki je začel delati v decembru, in enajst habilitacijskih oddelkov v Domu dr. Marjana Borštnarja v Dornavi, ki so končno le dobili svoj status in mesto v sistemu zavodov za tovrstno mladino, deluje že nekaj let tudi pet eksternih oddelkov Vzgojnega zavoda Janeza Levca v Jaršah, kjer se usposabljajo otroci iz vseh ljubljanskih občin.

Manj vzpodbuden pa je podatek, da se v vseh zgoraj omenjenih zavodih trenutno usposablja komaj dobrih 10 %, to je 260 otrok od skupnega števila 2.500, kolikor je take mladine v Sloveniji po oceni.

Tu nas brez dvoma čakajo še resni napori, da bi tudi ta del posebnega šolstva v prihodnje bolj stopal v korak z ostalimi kategorijami razvojno motene mladine pri nas.

Ugotavljamo tudi lep napredek predvsem v splošni zavesti naše javnosti, saj vedno bolj prodira spoznanje o nujnosti in smiselnosti razvijanja primernih oblik pravočasnega usposabljanja te mladine.

S tem smo seveda storili šele prve korake, da bi v Sloveniji začeli izdelovati sistematični načrt nadaljnega postopnega razvoja habilitacijskih ustanov eksternega in internega tipa, od predšolske

stopnje do končne oblike zaposlovanja te mladine pod posebnimi pogoji — to je v varstvenih delavnicah.

Demonstracijski eksperimentalni center v Vevčah zato predstavlja **nov člen** v še nerazvitem sistemu takih ustanov. Je prvi in edini eksterni zavod za dnevno varstvo in usposabljanje mladostnikov obeh spolov. Njihova socializacija in delna habilitacija je bila doslej prepuščena le družini in starši niso imeli možnosti, da bi to mladino usposobili in jo zaposlili na delovnem mestu, ki bi bilo zanje primerno.

Idejo o posebni obliki varstva in usposabljanja mladostnikov je naše društvo lahko uresničilo le, ker je Republiška skupnost otroškega varstva pokazala izreden posluh. Skladno s svojim programom namreč goji skrb za prav vso mladino in s tem nudi pomoč tudi družinam teh otrok. Zavod za zdravstveno varstvo Ljubljane je omogočil, da je Center dobil lepe in primerne prostore v posebnem traktu zdravstvenega doma v Vevčah. Posebej se moramo zahvaliti za vsestransko naklonjenost pri uresničitvi naše zamisli Izvršnemu svetu SRS, Republiškemu sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo, Sekretariatu za kulturo in prosveto ter občini Moste-Polje. Izredno dragoceno strokovno pomoč nudijo novi ustanovi Bolnišnica za duševne in živčne bolezni v Polju, psihiatrični dispanzer in Pedagoška akademija.

Vsem, ki so sodelovali ali kakorkoli pomagali pri ustanavljanju novega zavoda, v imenu našega društva, staršev in otrok, za katere skrbimo — najlepša hvala!

Novemu zavodu smo skušali ustvariti potrebne razmere za delo, da bi bil lahko kos težki nalogi, saj mora v resnici orati ledino, ker je to prva tovrstna ustanova pri nas. Od uspešnega in pravilnega dela Centra bo v marsičem odvisno tudi hitrejše razvijanje podobnih oblik in zavodov v drugih središčih Slovenije, npr. v Mariboru, kjer so za to že dozoreli pogoji.

Zavedamo se, da je pred nami še odgovorna naloga glede razvoja Centra. Treba ga bo vključiti v redni sistem posebnega šolstva.

Upam, da izražam željo nas vseh, da bi postal Center ne le študijska baza za tovrstno delo, ampak resnični dom naši mladini, kamor bo rada prihajala in se po svojih močeh ustrezno vključevala v delovni proces, v zadovoljstvo staršev, kakor tudi vseh tistih, ki jim je pri srcu skrb za čim normalnejši razvoj te mladine.

Naloge in delo Centra so opisale sodelavke nove ustanove psihiater dr. Irena Arko, socialna delavka Francka Dolenc in ortopedagoginja Aida Bahar. Podajamo kratek povzetek njihovih misli.

Center je prva tovrstna ustanova pri nas, zato je umevno, da je njegovo delo vezano na eksperimentalno in demonstracijsko dejavnost. Prvi štirje meseci delovanja predstavljajo uvodno fazo, ki je bila namenjena preizkušanju in ocenjevanju mladostnika, pri tem pa smo ga že usmerjali v zaposlitve, za katere bi bil po naši presoji najbolj primeren. Veliko časa in truda je bilo in je še treba posvetiti prilagajanju mladostnikov v nove življenjske situacije, pri čemer nam je v veliko pomoč vseskozi pozitiven odnos mladostnikov do Centra. Večino od njih so namreč starši skrbno pripravili in dovolj motivirali za vstop v »šolo«, oziroma v »delavnico« in se stalno zanimajo za njihovo delo in napredek.

Marljivo se usposabljajo, da bodo čimprej prešli v oddelek zaščitne delavnice.

Da bi lahko ugotovili celotni razvoj adolescentov, smo zbrali vso dokumentacijo, ki je bila dostopna v strokovnih ustanovah in službah. V Centru smo jo dopolnili z oceno vsakega mladostnika po H. C. Gunzburga grafičnih ocenjevalnih tabelah. Tako ocenjevanje bo dvakrat letno; po njem bo mogoče vrednotiti štiri glavna področja socialnega razvoja gojenca: stopnjo samostojnosti pri oskrbi samega sebe, sporazumevanje, socializacijo in zaposlitev. Tako dobljeni podatki so potrebni za ugotavljanje posameznih deficitarnih področij mladostnikov in usmeritvi dela v njihovem nadaljnem oblikovanju. Poleg tega je uvedena za vsakega gojenca opazovalna pola, v katero se vpisujejo vsa opažanja pri napredku gojencev.

Mladostniki se privajajo na zaposlitve po rednem programu, po izrednem programu pa sestavljajo, razvrščajo in pakirajo plastične izdelke, npr. umetno cvetje. Redni program je stalen in vsakodneven, se pa časovno občutno skrči, kadar pride pošiljka plastike. Izredni program pomeni za mladostnike vir zaslužka, ker so plačani po učinku. Plačila se zelo veselijo in jim veliko pomeni. Pri rednem programu, ki je zahtevnejši, še niso toliko produktivni, da bi že zdaj lahko uvedli nagrajevanje. Kljub temu dajemo prednost rednemu programu, ker se mladostniki ob njem učijo in sistematično urijo.

Od zaposlitve prevladuje za sedaj ročno šivanje, šivanje na šivalni stroj, izdelovanje mozaikov iz usnja, oblikovanje plastelina, zelo preprosta mizarska dela in hišna opravila.

V delovnem programu je vsak dan odmerjeno nekaj časa poslušanju glasbe, petju in telovadbi, priložnostno pa ponavljanju in poglabljanju znanja, ki so ga mladostniki prinesli že s seboj.

Sodelavci Centra se zelo trudijo in si prizadevajo za čim boljšo socializacijo in razvijanje sposobnosti pozitivne prilagoditve vseh mladostnikov.

Center uspešno razvija sodelovanje s starši mladostnikov. Tako prireja redne roditeljske sestanke, na katerih obravnavamo vprašanja, ki starše predvsem zanimajo. Poleg tega imamo dvakrat mesečno govorilne ure in je staršem na voljo vsa strokovna skupina. Tudi pri konkretnem delu starši Centru radi priskočijo na pomoč. Tako opravijo skoraj vse prevoze materiala, ki ga ustanova potrebuje za obdelavo. Dalje prihajajo matere in pomagajo pri delu z gojenci med delovnim časom. Ob primerni priložnosti obišče gojence na domu socialna delavka Centra, da spozna njihovo družinsko okolje in odnose. Center ima s starši stalni stik s pismi ali zapiski v beležke.

Za sedaj je v Centru sedemnajst gojencev. Od osebja sta redno zaposleni le dve delovni terapevtki, vsi drugi sodelavci (pediater, psihiater, ortopedagog, socialni delavec in psiholog) pa delajo honorarno.

Kolikor nam je znano, v Center še niso vključeni vsi duševno huje prizadeti mladostniki iz Ljubljane, zato bo v kratkem pričela z delom tretja skupina mladostnikov. Tisti gojenci, ki bodo usposobljeni za delo pod posebnimi pogoji, bodo prišli v prve oddelke zaščitne delavnice, ki jih že pripravljamo.

* * *

Prisluhnimo pripovedovanju matere duševno prizadete hčerke Pearl S. Buckove v knjižici

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

»Kar sem popisala, ni samo moje doživetje. Take stvari je doživljalo že veliko staršev. Vsak duševno nezadostno razviti otrok pomeni prizadeto, nesrečno družino. V zadnjem času sem se v društvih staršev velikokrat pogovarjala s starši umsko prizadetih otrok; shajajo se iz globoke notranje potrebe po medsebojni tolažbi in opori. Večinoma so to mladi ljudje; kako me pri tem boli srce zaradi njih! Poznam vsako stopinjo na njihovem križevem potu . . .

Upanje je bistveno potrebno za delovni zagon.

Tisti, ki imajo otroke, o katerih ne bodo nikoli mogli reči, da so odrasli — in le malo je družin, ki nimajo kašnega takega — morajo in želijo delati z obnovljenim ognjem, kakor hitro sprevidijo, da za več kot pol otrok, ki so zdaj umsko prizadeti, tako stanje ni nujno potrebno. Morajo in želijo še bolj poprijeti za delo, kakor hitro opazijo, da bi moglo več kot pol otrok, ki so zdaj umsko prizadeti, s posebno vzgojo in okoljem živeti in delati v normalni družbi, namesto da so brez dela v neprimernih ustanovah . . .«

Knjižico lahko naročite pri naših društvenih poverjenikih ali pa jo kupite v knjigarnah.

Silva Šparovec

LUTKARSTVO — OBLIKA VZGOJE V VZGOJNEM ZAVODU J. LEVCA V LJUBLJANI

Delo v vzgojnih domovih in varstvenih ustanovah je težavno, zato pa tudi še precej neizoblikovano. To dokazujejo različni pogledi na ta vprašanja in različna praksa, tako v tujini, kakor pri nas. Zato smo se odločili, da bomo posamezne pomembne prijeme in izkušnje iz vzgojnih in varstvenih ustanov objavili v našem glasilu, ki zanimajo vzgojitelje in starše.

V domu Vzgojnega zavoda J. Levca že sedmo leto deluje lutkovni krožek. V krožek se v začetku šolskega leta lahko vpiše vsak otrok, ki za to dejavnost čuti veselje. V šolskem letu 1968/69 je v krožku tretjina otrok od 3. do 8. razreda z različnimi motnjami (eretiki, jecljavci in podobno). Otroci so razdeljeni v šest skupin. Do konca šolskega leta vsaka skupina lutkarjev naštudira eno do dve lutkovni igrici, s katerima nastopajo v domu ob različnih svečanih priložnostih, npr. ob praznovanju rojstnih dni naših gojencev ter ob večerih, da otroke razveselijo. Tudi prihod dedka Mraza povežemo z lutkovno igrico, ki jo igra vzgojno osebje.

V krožku igramo z ročnimi lutkami. Prednost je v tem, da so ročne lutke zelo praktične in vsakomur dostopne. Z njimi predstavljajo različne osebe (dedka, babico, sestrico), dobre in slabe značaje, živali (opico, zajčka, psička) in različne predmete. Lutkar lahko igra kužka, mucko, žlico itd. Ročna lutka je preprosta in se z lahkoto premika. Pri igranju z lutko naši otroci nevede razvijajo motoriko.

Da bi poznali pomen lutkovne dejavnosti, se moramo spomniti, da v otroku ni posebno ostrih meja med domišljijo in resničnostjo. Za otroka sta kužek in njegova punčka živa. Otrok pripoveduje, da je medvedek lačen, punčka poredna. Torej ima svoje igrače za žive. V njegovi domišljiji živi tudi lutka. To pa zavestno in razumno uporabimo. Zato vključimo igro z lutko med vzgojna sredstva. Lutka

otroka pritegne, ga razveseljuje, globoko jo doživlja in uživa ob njej. Ko se z lutko spoprijatelji, jo lahko s pridom uporabimo pri vzgoji. Seveda pa moramo lutko tedaj smotrno uporabljati, sicer bi izgubila svoj pozitivni vpliv na otroka. Tako lutka ne služi le otrokovi zabavi, temveč tudi njegovi vzgoji.

Kdo lutko uporablja?

1. Vzgojitelji:

Lutka pokramlja z otroki.

Vzgojitelj pripoveduje s pomočjo lutke. Pri tem sedi z lutko na roki med njimi. Otroci bodo videli, gledali in poslušali samo lutko. Tako je npr. kužek pohvalil otroke nižje skupine in jim razdelil bonbone. Oglasila se je deklica: »Kužek, prihrani bonbon še za našo tovarišico!«

Pri učni uri lutka spremeni otrokom učenje iz dolgočasja, raztresenosti v veselje. Kužek npr. računa napak, narobe pripoveduje pesmico. Otroci pri tem živahno sodelujejo. Smejijo se, ko kužek ne zna računati. Povedo pravilen odgovor. Če otrok odgovori pra-

vilno, mu kužek zaploska, ga stisne, pobože in podobno. Tako se otroci trudijo, da bi znali. Paziti pa je treba pri tem, da lutka otroka ne užali, ker jo potem lahko zasovraži.

Vzgojitelj zaigra lutkovno igrico.

2. Otroci:

Želijo samostojno igrati z lutko. To njihovo hotenje podpiramo. Samostojno igranje z lutko je za razvoj posameznega otroka pomembno, ker ga uri v ročnih spretnostih (oblačenje, vodenje lutk, ravnanje z rekviziti). Otrok razvija smisel za oblikovanje in sposobnost opazovanja. Razvija mišljenje in govor. Svoje zamisli poskuša oblikovati tudi v stavkih. Uprizori, kar je videl in s tem utrjuje svoj spomin. Igra po svoji domišljiji in tako razvija ustvarjalne sposobnosti. To daje otroku zaupanje in notranjo ubranost, občutek gotovosti, ki ga nudi oder s tem, da nastopajočega zakrije.

V veliko veselje so otrokom tudi lutkovne igrice, ki jih naštudirajo lutkarji. Tudi te imajo velik vzgojni pomen.

Pri igrici sodeluje vsa skupina lutkarjev. Pri sestavljanju teksta (pripravi ga vzgojitelj) je treba upoštevati cilj, ki ga skušamo doseči. Vzgojni moment mora biti v igri nevsiljivo vpleten v zabavno okolje, da otroka aktivizira. Upoštevati je treba tudi starost in dojemljivost otrok. Lutkarji pri tekstu sodelujejo tako, da dopolnju jejo sestavljeno vsebino igre. Določijo npr. seštevanke pri skrivanju, odberejo pesmi, ki jih bodo peli in podobno.

Z otroki (s skupinama, ki študirata lutkovno igrico hkrati) se pogovorimo o poteku igre. Otroci obeh skupin sodelujejo v razpravi brez pridržka in plahosti. Dajejo predloge za izboljšavo. Nato pa vsak prevzame svoje delo. Razdelimo se v delovne skupine.

Po svoji zamisli otroci spremenijo tip lutke z majhnimi dodatki (drugačna kapa, klobuk, obleka itd.). Izdelajo potrebne rekvizite (repa, miza, stol, torba). Narišejo odrsko sliko (kuliso). Po svoji zamisli izdelujejo vstopnice. V vsako vzgojno skupino jih uvrstimo le nekaj. Tako lahko vzgojitelji zaslužne gojence nagradijo z gledanjem lutkovne igrice.

Igrico večkrat ponavljamo, da si jo postopoma lahko ogledajo vsi gojenci.

Vzgojni pomen lutkovnih igric za otroka

Jecljavci sodelujejo po svojih sposobnostih. Oponašajo živali ali prepevajo. Pri tem ne jecljajo. Čutijo se enakovredni drugim igralcem, ki morda tega ne bi zmogli.

Boječi, pretihi ali preveč zadržani otroci se bodo ob lutki otresli svoje plahosti. Lutka bo namreč tista, ki bo govorila namesto njih. Tudi najbolj zadržani in plahi otroci-gledalci postanejo ob lutkovni igrici aktivni. Pomagajo z nasveti, kam naj se kužek skrije, kaj naj naredi medvedek, da se bosta rešila. Treba je poiskati možnosti in način, da pritegne otroke k sodelovanju, aktivnosti. To sodelovanje nudi otrokom občutek, da je njihova pomoč važna, odločujoča za srečni konec in to povzroča otrokom veselje in zadovoljstvo.

Lutka nagovarja publiko in terja od otrok tudi odgovore. Otroci govore z lutko mnogo bolj sproščeno, zaupljivo in svobodno.

Vzgojni problem, ki se je na splošno pojavil, vpletemo v lutkovno igrico in ga uspešno obravnavamo na zabavni način. Lutka ga pojasnjuje, osvetljuje tako, da postane razumljiv. Posebno manjši otroci radi posnemajo. Pri lutkovni igrici Lonček kuhaj smo hoteli neprisiljeno opozoriti na odnose med ljudmi (na vljudnostni izraz prosim — hvala). Otroci so vneto posegli v igro, kadarkoli se je lutka pozabila zahvaliti oziroma zaprositi.

Z igrico otroke navajamo na poštenost, pravičnost, na tovariško sodelovanje, na budnost in pazljivost. Lutka osvoji otroka. Ko so

lutkarji igrali igrico Pujskov bratec, sem opazila, kako si je otrok-gledalec hitel zapenjati gumbe na srajci.

S preprosto lutko v roki vplivamo tudi na nemirni drobiž, da zavzeto sledi mikavni zgodbi.

Igra z lutko izpolni otrokove želje in težnje. Mnoge izmed njih so praktično neuresničljive (npr. želi biti lovec), vendar mu da igra možnost, da jih uresniči. Zato igra z lutko na otroka blagodejno vpliva. V njej pridejo do izraza otrokove čustvene napetosti. Otrok se razživi in mnogi neprijetni doživljaji se v igri sprostijo.

Otrok se v igri z lutko vključuje v skupine in se tako seznanja s socialnimi odnosi. Uči se namreč solidarnega sodelovanja. Počasi se navadi, da je treba upoštevati tudi druge člane skupine in da se je treba kdaj v skupni igri tudi podrediti.

Prezreti ne smemo tudi dejstva, da je igra z lutko ena dobrih metod, ki otroka postopoma navaja k delu. Igra z lutko postaja vedno bolj usmerjena k določenim ciljem. Otrok si postavlja več nalog (npr. napravi obleko, poskrbi za ureditev odra in podobno) in si s tem pridobiva delovne navade.

Na koncu naj povem, da so prav igre z lutkami še posebej primerne za to, da postane otroški praznik veliko doživetje.

* * *

KOORDINACIJSKI ODBOR ZVZEZNIH HUMANITARNIH ORGANIZACIJ

Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SFRJ, Zveza defektoloških društev, Zveza slepih in Zveza gluhih so organizirali sredi leta 1968 koordinacijski odbor, ki ga sestavljajo predsedniki in tajniki teh humanitarnih organizacij. Namen odbora je, da vsklajuje skupna prizadevanja, enotno nastopa pri reševanju skupnih vprašanj, obravnava medsebojna vprašanja in spremlja razvoj habilitacije, rehabilitacije in zaščite invalidnih oseb z njihovega področja. Odbor se sestaja občasno. Do sedaj je že sprožil celo vrsto vprašanj pri odgovornih zveznih organih in službah. Te dni je dal npr. razmišljanja na Teze zvezne skupščine o sistemu vzgoje in izobraževanja.

Dr. S. Mašović

Jakob Meško

ODNOS MOČNIH DO ŠIBKIH

Kadar govorimo o sreči, ki si je v življenju želimo čim več, mislimo po navadi na uspehe, ki nam jih sreča prinaša. Uspehe bi radi dosegali na delu ali kjerkoli. Želimo tudi, da bi se nam standard kar naprej čim lepše dvigal. Končno mislimo tudi na zabave in še na marsikaj. Srečo iščemo pač izven sebe. Pri vsem tem se zlepa ne spomnimo svojih zdravih telesnih in duševnih sil, s katerimi razpolagamo.

Brez zdravih sil v življenju nismo na konju, nismo ne osebno ne družbeno urejeni in sposobni za delo. Toda prav na svoje zdravje se spomnimo šele tedaj, ko ga izgubljamo, kadar zbolimo. Ko nas tu zapušča sreča, nam za uspehe in za standard in zabavo nenadoma ni več mar. Kot nikoli prej si tedaj zaželimo, da bi se nam povrnila vsa toplota, močna in prijetna počutja, ki nam vzdržujejo življenjsko ravnotežje in krepijo našo samozavest. Potem se nam z zdravjem spet povrne veselje do dela in vsega drugega.

Nekateri ljudje so preboleli težje bolezni, iz spopada z njimi pa niso izšli zmagoviti. Prehudo je pustošilo v njih. Za njimi je ostalo mnogo razdejanega, morda nikoli več obnovljenega. Med nami živijo tudi ljudje, ki jim narava ni bila naklonjena. Po svoje se je poigrala z njimi. Narava ni ne slaba in ne dobra, toda je kdaj pa kdaj muhava. Iznenada in mimo vseh naravnih zakonitosti nas preseneča z izjemami. Tega obdaruje z izrednimi darovi, drugega s hibami, ki ga bremenijo vse življenje. Z njimi živi življenje, ki mu ga nihče ne zavida. Bremenijo ga razvojne (duševne ali telesne ali oboje) pomanjkljivosti in hibe, ki se jih nikoli ne bo znebil.

Pri človeku, ki je prestal usodno bolezen, ugotavljamo po njenem umiku, koliko je ostalo v organizmu še krepko ohranjenega, trdnega, odslej še neprizadeto uporabnega, in pričakujemo,

da si bodo sčasoma tudi opešana področja spet opomogla. Toda tistemu drugemu, ki mu je bila narava slaba mačeha, se nikoli ne bo kdo ve kaj popravilo, ker je pač drugače rastlo, se drugače razvijalo in organizem deluje drugače kot pri neprizadetih ljudeh.

Človeku se pripeti najhujše, kadar mu bolezen zagospodari po sedežu njegove duševnosti — po možganih in po živčevju. Pustošenja na teh organih zapuščajo znižanje in oslabitev duševnih sposobnosti. Ko je bolezen (vnetje možganov ali njihovih mren in podobno) ukročena, človek odtlej ni več tisti (z enakimi sposobnostmi), kot je bil prej. Odtlej je pomembno drugačen. Po zunanjem videzu morda ne, toda spremenil se je na področju duševnih sposobnosti in lastnosti. Dojemanje dogajanja v okolju ni več tako, kot prej. Oslabljeno je in ni več bistro, nastopajo težave pri točnosti in zanesljivosti dojemanja. Tudi razumevanje povezanosti med vzroki in posledicami dogajanja okrog nas ni več isto, niti bistrina razmišljanja in pravilnega sklepanja. Miselni tok se zatika, ne teče, se ustavlja v prazninah, nima poleta, ne zanesljivosti. Pustošenje je marsikaj okrnilo, marsikaj predrugačilo, več ali manj spremenilo.

Pred boleznijo je imel zdravo razviti človek (otrok) živahno sposobnost zdravega čustvovanja, segajočega v globine osebnih skrivnosti in višine najlepših idealov. Neprizadet človek pravilno ocenjuje vrednost ljudi okrog sebe, ki zaslužijo in terjajo spoštovanje okolja. Sposoben se je upreti vsemu, kar je okrog njega nevredno. Neprizadet človek razpolaga z zdravo voljo do dela in se je sposoben pravilno vraščati in prilagajati družbeni povezanosti.

Če so navedene sposobnosti kakorkoli okrnjene, manj razvite, če so razvojno zatrte, človek ni več polno močan. Če so najvažnejše duševne sposobnosti in lastnosti odslej preobčutljive, če niso več vitalne, če niso več odporne, tedaj človek ostaja — med polno zdravimi, neprizadetimi in močnimi vrstniki — slaboten. Pri medsebojnem merjenju duševnih in telesnih sil šibek človek močnemu ne more biti enak. V življenjskem tekmovanju žalosten zaostaja za njim.

Otrok, ki med močnejšimi vrstniki zaradi svoje prizadetosti in šibkosti nekje zaostaja, pogosto doživlja čudna srečanja. Zdravi in močni se radi z njim poigravajo. Srečanja spominjajo na poigravanje mačke z mišjo.

Stara je resnica, da se ob šibkejšem otroku pri močnejšem — kadar se srečujemo z nevzgojenim otrokom — kaj rada pojavi našopirjena samozavest. Močnejši se ob šibkejšem zave svoje nadmoči in se mu pogosto porodi težnja, da svojo nadmoč (duševno ali telesno ali obe) na šibkem dokaže in preizkusi.

Pojav nas spominja na dogajanja med nekaterimi živalmi: zdrave in krepke kokoši preganjajo bolehne, dokler jim ne zagrenijo bivanja na skupnem dvorišču. Močnejše kljuvajo po šibkejših, kot da gre za obveznost. Močne so neusmiljene, zato šibke beže v samoto. V tropu ne vzdržijo. Ljudje nismo živali, toda smo — kadar nam pod zunanjim beležem primanjkuje kulture — vedenjsko živalim na las podobni. Mnogi doživljajo to v vsakdanjem življenju na svoji koži ali lahko opazujejo na ljudeh okrog sebe.

Zamislimo si učenca, ki mu v šoli branje ne uspeva. Ko se muči z razbiranjem zlogov in stavkov, se mu zatika in zine tu in tam tudi nerodnost. Sošolci se škodoželjno smejejo. Nihče v razredu se ne vpraša po vzroku njegovega šibkega branja. Vzrok slabega branja namreč ni vedno v lenobi, lahko je bolezenskega izvora. Toda sošolci se radi smejejo. Posmeh pa je kot žerjavica. Peče učenca v šoli med branjem in na cesti. Ima svoj rep, vleče se za učencem celo v njegove sanje. Javni posmeh, ki ga doživlja bralno šibek učenec, se umakne v pridržanega šele tedaj, če se za razumevanja potrebnemu oglasi — učiteljeva zaščita. Slabiča, ki ni po svoji krivdi slabič, je treba pred žgočim posmehom »boljših« učencev zaščititi. Saj bi fant rad lepo bral, toda ne more. Težko se bori z branjem, a tega ni kriv sam.

Denimo, da neka učenka nima posluha. Kaj vse bi dala za čudovit dar, da bi zmogla zapeti pesem z dobrim posluhom in čistim glasom. Toda učitelj zahteva — zaradi javne ocenitve — naj pred razredom glasno zapoje. Ko začne, poje z rdečico, vsa zbegana in se zaveda, da poje napačno. Seveda se ji součenci smejejo, sliši pripombe in trpi. Kaj naj si mislimo v takem primeru o razrednem vzdušju, če se součenci njenemu petju smejejo? Pomanjkljivega daru si vendar ni sama kriva. Je razredno vzdušje v razredu zdravo, tovariško, če se ob njeni solzi niti eden ne zdrzne?

Nekateri otroci rabijo dalj časa, preden kaj dojamejo in razumejo. Pred človekom stojijo z razprtim pogledom, odprtih ust, s trdnim namenom, da bi čim hitreje in dobro dojeli vse, kar jim dopovedujemo. Radi bi hitro razumeli, toda glava jih ne uboga, kot bi radi in vidijo, da uboga druge. V glavi vse stoji, v njej se nočejo zganiti mehanizmi, nočejo priti prave misli, tam bi najrajši vse stalo. Otroku ne uspe, da bi pognal nekaj, kar ne uboga. Ni mu vseeno, da vse stoji. Rad bi, da bi tudi njemu steklo, kot teče najboljšemu sošolcu v razredu, ki iz rokava jemlje vse, kar

je med poukom potrebno. Zamislimo se v žalost in nemoč učenca, ki bi tudi rad »vse znal«, toda ima sposobnosti prešibko razvite. In če smo tedaj pri čakanju na odgovor — namesto da šibkemu pomagamo — nestrpni in posmehljivi, podremo v učencu še to, kar je v njem vendarle nameravalo komaj opazno vzkliti. Če bi temu komaj opaznemu dolili vode in postavili na sonce našega spodbujanja, bi pognalo drobno korenino in bi s tem njegovo samozavest vendarle okrepili. Tudi posmehu bi ne bil izpostavljen učenec, ki ne razumeva vsega takoj.

Nekoč so imele šole tako imenovane oslovske klopi. V njih so morali sedeti vsi tisti, ki so bili pomoči najbolj potrebni. Posmeh je izhajal iz učitelja in odličnjaki so bili njegovi oprode. Vzgojne metode so izhajale iz vzdušja vojaških režimov in najšibkejših — bodisi socialno bodisi razvojno — so bili tarča posmehovanja vsem, ki so bili na boljšem od njih, dokler so bili šolsko obvezni.

Še danes imajo v marsikateri delavnici pomočniki in starejši vajenci v začetnikih svoje tarče. Na njih preizkušajo svojo nadmoč in je marsikje ni podlosti, ki bi je »pametnejši, močnejši in boljši« ne storili nad šibkimi. Še posebno tedaj, kadar mojstra ni v delavnici. In najrajši se znašajo nad tistimi, ki so kakorkoli prizadeti. Fizično silo vsakdo spoštuje, v duševno pomanjkljivost pa se vsak močnejši rad zaleti.

Pogosto smo priče dogodkom, ko si »pametnejši« odrasli »neumne» otroke — kot pravimo — izposodijo. Na račun otrokovih pomanjkljivosti in telesnih hib zbijajo neokusne šale, se norčujejo iz otrokove zadrege in nepoučenosti, jih pošiljajo po nekaj, čemur se nato smejejo in uživajo, kadar si zbegan otrok ne najde rešitve. In huda je zamera, če duševno šibkejši — prignan do afekta — s svojim mučiteljem telesno obračuna.

Tako imajo odrasli ljudje, tisti s ceste, celo v nekaterih družinah nepravilen odnos do nemočnih, posebno še tedaj, kadar so prisiljeni živeti z njimi v skupnem okolju. Nekateri starši so do svojih — prizadetih — otrok zaradi razočaranja nad njihovo nebogljenostjo in neznajdljivostjo raje trdi, namesto topline in zavetja pred neprijazno javnostjo jim ustvarjajo mučno okolje, ki ga pred ljudmi tajijo. Mnogi sosedje za odnose v takih družinah vedo, toda ne store — kako smo nebrižni — nebogljenemu otroku v obrambo ničesar. Celo nekatere ustanove ostajajo ob otrokovi osamljenosti pasivne.

In tako smo pri odnosu močnih do šibkih pred ugotovitvijo: zdravi, močni, neprizadeti ljudje odrivajo manj razvite, nebogljene ob stran, na družbeni rob, namesto da bi jim pomagali. Potlačijo jih podse, da si preko njih posteljejo družbeno ugodnejše.

nejše.

Tudi osnovna šola stori pri marsikaterem učencu napako, ko ga odrine na posebno šolo. Nekdanje palice zamenjujemo s histeričnim pritiskom in živčno gonjo. Kadar to kdaj pa kdaj ugotovimo, se samo mimogrede začudimo naraščanju otroških nevroz, ne storimo pa ničesar takega, kar bi odstotek njihovega naraščanja ublažilo.

Vsakemu človeku gre za srečo in uspeh. Tudi šibkemu, prizadetemu in manj znajdljivemu. Vsakdo ima družbeno priznano pravico do osebne sreče in do uspehov. Tudi razvojno prizadeti otrok jo ima. Le pot do nje mu močnejši zagreneva. Pri vsem gre le za razumevanje težav, ki jih otrok ni sam kriv. Gre le za topel odnos in za pomoč, ki jo močnejši brez škode lahko nudi šibkejšemu, če le hoče. Če je šibek pomoči močnejšega deležen, si čudovito pomaga dalje sam. Ne z lahkoto, toda pomaga si uspešno.

Čudoviti so družbeni odnosi, kjer pomaga sposobnejši manj sposobnemu. Če tega sposobnejši ne zna ali noče, naj manj sposobnemu ne stoji pri njegovem razvoju v napotje. Vsaj to.

* * *

Piše bivši učenec ene posebnih šol v Sloveniji

Spoštovani tovariš!

Lepo vas pozdravljam s petega kontinenta. Letos bo minilo pet let, odkar sem zapustil vašo šolo. Bil sem zaposlen, pa sem zopet zašel na kriva pota, zato sem pobegnil iz domovine. Bil sem štiri leta v Franciji, sedaj pa sem že leto dni v Avstraliji.

Nikoli ne bom pozabil prvega dne v vašem razredu, ko ste mi rekli, da sem dober, da sem pa lahko tudi slab.

Cenjeni tovariš, do danes sem okusil dosti kruha, ki mi ga daje tujina in mislim, da sedaj znam ceniti življenje takšno, kakršno je. Letos ali prihodnje leto bi se rad vrnil v domovino. Prosim vas, svetujte mi, kako. Prosim, pišite, svetujte!

Vas in vse učence, ki jih učite, najlepše pozdravlja nekdanji učenec posebne šole.

N. N.

Lulik-Peternel Marija, mladinski sodnik

PROBLEMI MLADINSKIH PRESTOPNIKOV, KI SO DUŠEVNO PRIZADETI

Iz obširnega referata, ki ga je pripravila mladinska sodnica Lulik-Peternel Marija za posvetovanje o duševno nezadostno razvitih osebah v Sloveniji, priobčujemo poglavje o pomenu družine in družinske vzgoje za normalno rast mladostnikov.

Uredništvo

Naš pregled zajema mladoletne prestopnike, ki smo jih obravnavali v letih 1960 do 1967. Med skupaj 1925 obravnavanimi prestopniki smo ugotovili 114 ali 5,92 % mladoletnih prestopnikov, ki so duševno nezadostno razviti.

Pregled bi bil vsekakor boljši, če bi imeli za vseh 114 primerov strokovna mnenja o stopnji njihove duševne nerazvitosti. Imamo pa jih le za 67 mladoletnikov ali za 58,78 %. Pri 47 primerih smo se torej lahko naslonili le na mnenja skrbstvenih organov. Ta so sicer v tej smeri laična, vendar le do neke mere utemeljena, saj so za tako mnenje dobili potrdilo tudi v šolah, ki so jih mladostniki obiskovali. Ni dvoma, da gre v teh primerih za lažjo duševno nerazvitost, ker bi v primeru težje prizadetosti, kot je splošna navada, predlagali v postopku pregled mladostnika po ustreznem strokovnjaku ali strokovni službi.

Zbrani podatki nam potrjujejo mnenje, da je manjša, še bolj pa večja duševna nerazvitost, že sama po sebi lahko negativni faktor za normalni in uspešni osebni in življenjski razvoj otroka in mladostnika, ki ga lahko oškoduje vsaj na področju uveljavljanja in na področju lastnine. Še bolj pa takrat, ko se temu pridruži še negativno okolje.

Duševno nezadostno razviti mladostniki bi morali živeti v takih življenjskih razmerah, ki bi jim omogočile maksimalni razvoj,

pri čemer bi morali upoštevati njihove duševne in druge sposobnosti. Le tako bi dobili osnovo za samostojno življenje, vendar verjetno nikdar brez ustrezne pomoči in nadzorstva.

Pred sodišče lahko pridejo prestopniki po izpolnjenem štirinajstem letu starosti. Do takrat jim morda še nihče ni pomagal. Iz zbranih podatkov obravnavane skupine mladoletnih prestopnikov, ki so razumsko manj razviti, bomo lahko videli, da so njihove življenjske razmere take, da smo že v začetku postopka za večino ugotovili prikrajšanost pri čustvenem osebnem razvoju, da jim njihove majhne delovne in druge sposobnosti ne dovoljujejo normalnega življenjskega uveljavljanja in da so že do takrat bili prikrajšani tudi pri lastnini. Vse te motnje so v začetku kazenskega postopka lahko že močno zakoreninjene v mladostnikovi osebnosti in tako nastopi intervencija sodišča precej pozno. Sodišče je le en člen v pomoči mladostniku. Brez skladnega sodelovanja vseh tistih, ki jim je mladoletnik zaupa v prevzgojo, je še tako ustrezen ukrep lahko neuspešen.

Večkrat duševno nezadostno razviti mladostniki prihajajo pred sodišče kot oškodovanci, izkoriščani na najrazličnejše načine, ker so sugestibilni, manj sposobni za presojo tujih in lastnih ravnanj in večkrat tudi zaradi šibkih moralnih norm in moralnih zavor.

Z ozirom na stopnjo lažje duševne nerazvitosti smo se odločili, da smo celotno skupino razdelili na dva dela. S tem smo hoteli ugotoviti, katera skupina — lažje ali težje prizadeti v tej skupini — se bolj pogosto pojavlja pred sodiščem.

Predpostavljamo, da je popolna družina z dobrimi medsebojnimi odnosi tisto okolje, ki je za razvoj otroka najbolj ustrezno.

Družina je življenjsko okolje, v katerem otrok dobiva prve izkušnje za kolektivno življenje in prve delovne navade. Pri tem moramo upoštevati, da za pet primerov nismo imeli spisov, pač pa smo zanje dobili le nekatere podatke na naši posebni kartoteki.

Življenjske izkušnje nam sicer kažejo, da oblika družinske skupnosti ni bistvena za osebni razvoj, ker so najbolj važni medsebojni odnosi v družini. Vendar pa deficitna in dopolnjena družina prinaša nekaj problemov, ki jih lahko štejemo za dodatne negativne faktorje v otrokovem razvoju. Tako ni brez pomena, da je vse breme otrokove vzgoje in družinske oskrbe le na enem od staršev. Navadno je gmotno stanje take družine težje in zahteva od edinega hranilca večjo delovno zavzetost tudi izven doma. S tem pa se skrajša čas za skupno življenje z otroki. Iz tega sledi skoraj nujna posledica, da prevelika obremenitev povzroča utrujenost hranilca družine, nerazpoloženje, nevroze in tudi druge slabosti, to pa onemo-

goča sproščen odnos v družini, zmanjšanje vzgojnih prijemov, ki se na koncu usmeri le na to, da bo družina gmotno preskrbljena. Ni mogoče prezreti tudi dejstva, da ima večina družin obravnavane skupine več otrok.

V prvi skupini smo ugotovili, da je mladoletnik živel v družini

kot edinec	v	9 primerih,
v družini s tremi otroki	v	16 primerih,
v družini s štirimi otroki	v	16 primerih,
v družini s petimi otroki	v	9 primerih,
v družini s šestimi otroki	v	6 primerih,
v družini s sedmimi otroki	v	7 primerih,
v družini z osmimi otroki	v	2 primerih,
v družini z devetimi otroki	v	1 primeru.

V drugi skupini so pa živeli mladoletniki

kot edinec	v	2 primerih,
v družini z dvema otrokoma	v	6 primerih,
v družini s tremi otroki	v	4 primerih,
v družini s petimi otroki	v	3 primerih,
v družini s šestimi otroki	v	2 primerih,
v družini s sedmimi otroki	v	1 primeru,
v družini z osmimi otroki	v	1 primeru.

Poleg tega pa tudi kvalifikacijski sestav družinskih hranilcev ne daje možnosti za boljši zaslužek, saj je v prvi skupini 24,4 % mladoletnikov iz majhnih hribovskih kmetij, 64,4 % iz delavskih družin brez posebnih kvalifikacij in le okoli 11 % mladostnikov je iz družin, kjer lahko govorimo o dobrih gmotnih razmerah, če ne bi bilo v družinah drugih vplivov, ki jih bomo navedli pozneje.

V drugi skupini je živel le en mladoletnik na manjši kmetiji in le eden v družini uslužbenca, vsi drugi pa v delavskih družinah brez posebnih kvalifikacij.

Glede na kvalifikacijski setav hranilca v družini moramo pomisliti, da je tudi prosvetljenstvo v teh družinah manjše poleg drugih negativnih momentov in tako lahko trdimo, da so dejansko nesposobni vzgajati otroke, še manj duševno prizadete otroke.

Tudi dopolnjene družine so vprašljive. Razmere so ugodnejše le v primerih, če sta očim in mačeha urejeni osebnosti in se zavedata vse odgovornosti do pastorkov. V prvi skupini je npr. dopolnjena družina v desetih primerih z očimi, od teh je pa kar šest alkoholikov. Številčni podatki o obliki družine kažejo naslednjo podobo:

V prvi skupini so živeli mladostniki:

v razvezani družini	v	5 primerih,
nezakonski	v	11 primerih,
umrl oče	v	8 primerih,
umrla mati	v	4 primerih,
umrla oče in mati	v	1 primeru,
oče zapustil družino	v	2 primerih,
oče živi izven družine zaradi dela	v	2 primerih.

Razmere so v drugi skupini še slabše: kar 52,63 % jih je bilo iz nepopolnih družin.

Kakor smo že rekli, ni najvažnejše dejstvo, ali živi otrok v popolni družini ali ne, pač pa, ali so v dani družinski skupnosti urejeni medsebojni odnosi. Za urejeno družino so značilni topli medsebojni odnosi, starejši skrbijo za otroke in jim skušajo nuditi vse, kar jim je potrebno za njihov razvoj, seveda v mejah možnosti in sposobnosti. V teh družinah večjih in daljših konfliktov ni, pa tudi ne negativnih razvad. Za neurejeno družino pa imamo tisto, v kateri so nenehni konflikti med obema roditeljema, kjer so slabi medsebojni odnosi, to se kaže v slabem medsebojnem razumevanju problemov posameznih družinskih članov in slabem razumevanju staršev za vprašanje otrok. Posebno težki so primeri, kjer je eden od staršev ali pa sta oba alkoholika. V takih družinah pogosto naletimo na težko nevrotičnost staršev in otrok, na slabe moralne kvalitete posameznih članov ali pa cele družine. Navadno si v takih družinah otroci želijo od doma, zasovražijo domače ognjišče in so s tem vsestransko prikrajšani v osebnem razvoju.

Ugotovili smo, da je živelo v prvi skupini 49 ali 54,44 % mladoletnikov v neurejeni družini, v precej urejeni družini 13 ali 14,44 % mladoletnikov in v urejenih družinah 28 ali 31,12 % mladoletnikov.

Za slabe odnose v družinah prve skupine moramo navesti še naslednje: kar v 33,33 % (30 primerih) smo ugotovili v družini alkoholizem. Pri ugotavljanju podatkov za mladoletne prestopnike nasploh smo ugotovili prisotnost alkohola v 24,78 % družinah.

V drugi skupini so družinske razmere še slabše. Kar 78,93 % mladoletnikov je živelo v neurejeni družini, 21,07 % pa v razmeroma urejeni, to pa pomeni, da ta skupina sploh ne pozna urejene družinske skupnosti.

Glede na naše podatke in na mnenje, da je popolna in urejena družina najprimernejše okolje za otrokov normalni razvoj, smo hoteli ugotoviti. če so najrazličnejše vedenjske motnje mladostnikov v kakršnikoli zvezi z urejenostjo, oziroma neurejenostjo družine. Hoteli smo imeti potrdilo za svoje predvidevanje.

Podatki v tej smeri so zbrani za obe skupini skupaj, to pa zato, ker so mladoletniki v drugi skupini vsi imeli vedenjske in druge motnje v času kazenskega postopka. Razmerja smo izračunali za 109 primerov in ugotovili naslednje:

V 25,68 % urejenih družinah je bilo brez motenj 21 mladostnikov ali 75 %;

v 17 primerih ali v 15,59 % razmeroma urejenih družin so bili brez motenj 4 mladoletniki ali 23,52 %;

v 64 primerih ali v 58,73 % neurejenih družin je bilo brez motenj 16 mladoletnikov ali 25 %.

Podatki so dovolj zgovorni. Čim bolj je neurejena družina, tem večja je možnost za vedenjsko motenost otrok. Znaki vedenjskih motenj so bili poleg slabih uspehov v šoli in storitve kaznivih dejanj najbolj pogosto: pobeg od doma in tatvina že v otroški dobi, brezdelje, slab odnos do tuje lastnine nasploh, menjavanje delovnih mest, agresivnost v besedah in vedenju, lagodnost, pretiravanje v željah in lastnih sposobnostih, prepiri z okolico, iskanje razlogov za neuspeh pri drugih, uživanje alkohola, pri dekletih menjavanje partnerjev, če že ne prostitucijo (od 23 deklet je bilo 9 prostituiranih), poleg tega pa seveda tudi povratništvo.

Vse te vedenjske motnje nam dokazujejo, da ti mladostniki, prav tako kot normalno razviti, doživljajo in občutijo tragiko razmer v katerih živijo, morda še bolj, ker lastnih stisk ne morejo in ne znajo sami reševati, ovira jih še duševna nerazvitost. Prav gotovo je, da si želijo ljubezni in topline, iščejo vzore v času dozorevanja, radi bi se na nek način uveljavili; radi bi nekaj imeli, pa je v njih premalo iskre, ki jih v drugih prižge sila zdrave osebnosti.

Za zaključek podatkov o družini naj navedemo dva od mnogih tragičnih primerov.

Mladoletnik O. J. je živel v družini z materjo, ki je imela tri nezakonske otroke in neurejeno očetovstvo. Mati je preprosta snažilka, sicer skrbna in otroci so bili nanjo navezani. Mladoletnik je bil že zgodaj po odločbi skrbstvenega organa oddan v različne zavode, odkoder pa je vedno pobegnil. Po 14. letu starosti je bil večkrat pred sodiščem in so zanj podvzeli najrazličnejše ukrepe. V času izreka vzgojnega ukrepa strožjega nadjora je bil zaposlen. Bil je tipičen primer hospitaliziranca in je kazal tako velik odpor do zavoda, da se je sodišče odločilo po predhodnem sporazumu s skrbstvenim organom za tak ukrep. Po osmih mesecih redne zaposlitve je delo zapustil, si kupil star avtomobil za 800 din in od takrat je šlo z njim navzdol. Prav zaradi avtomobila je našel skupino prijateljev, ki so skupno kradli, najprej predmete za izboljšanje avtomobila, ki ga kljub temu niso mogli registrirati. Med njimi ni nihče imel vozniškega dovoljenja. Razumljivo je, da so jih nenehno preganjali uslužbenci notranje uprave.

Skupina se je vedno tesneje med seboj povezovala in začela tudi z drugimi kaznivimi dejanji. V času postopka je vseh osem storilo čez sto najrazličnejših kaznivih dejanj, in to tatvin, odvzem tujih motornih vozil ter s tem napravilo večmilijonsko škodo, ki še danes ni povrnjena. Skupno še z nekaterimi drugimi fanti iz te skupine je bil dečku izrečen zavodski ukrep oddaje v VPD Radeče. Tu je dokončal osemletko in dobil polkvalifikacijo ter od tam odšel na odsluženje vojaškega roka. Septembra lani se je vrnil od vojakov, med tem časom mu je umrla mati, skrbstveni organ mu je našel delovno mesto, ki pa ga je deček zapustil. Pogosto ga vidimo na cestah; po zunanjosti je urejen; zahaja v sumljivo družbo, hodi tudi z dekletom, ki je precej bogato oblečena. Hvali se, da ima bogatega očeta in da zato lahko bogato živi. Znano je, da obiskuje hišo znanega ljubljanskega homoseksualca. Vprašanje je, do kod bo šel njegov negativni razvoj brez intenzivne pomoči.

Mladoletna M. I. je starejša iz družine z dvema nezakonskima otrokoma. Mati je delavka v obmorskem kraju in duševno prizadeta. V družini je bil vedno nek moški, več ali manj neurejen; bil je materin partner in dekle je začelo zgodaj pohajkovati ter se začelo kmalu družiti z moškimi. Na begu je prišla v Ljubljano in nadaljevala svoje življenje. Prišla je pred sodišče. Oddana je bila v Vzgojni zavod Višnja gora. Po treh letih je dosegla polkvalifikacijo. Še pred odpustom sta zavod in sodišče posredovala pri pristojnem varstvenem organu, da bi dekletu pravočasno našli delovno mesto. Delovno mesto je bilo preskrbljeno, delala je nekaj dni in ponovno zašla na pot prostitucije.

Ti podatki in primeri nas lahko zaskrbljujejo, predvsem pa nam morajo biti vzpodbuda, da bomo delali ob vsakem primeru bolj poglobljeno, tako na sodišču, kakor tudi na drugih družbenih mestih. Morda se bodo danes urejeni obdržali, predvsem če bodo ostali v ustreznem okolju. Vprašanje pa je, kaj bo s tistimi, ki so danes neurejeni in tudi s tistimi, ki so danes le relativno osebnostno moteni, če ne bodo imeli še naprej ustrezne pomoči, ker bodo lahko tudi danes relativno iztirjeni postali neurejeni. Bolj nas mora skrbeti druga skupina obravnavanih mladoletnikov, saj je neurejenih skoraj polovica.

NEKAJ UGOTOVITEV PRI USPOSABLJANJU OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU IZ KMEČKIH DRUŽIN

Kmečka družina ima svojstveno ekonomsko in družbeno podobo. Zaposlitev, delo, medsebojni odnosi, tradicija in podobno ji dajejo ustrezen način življenja, ki se bistveno razlikuje od mestnih in delavskih družin. V tem ambientu rastejo in se razvijajo na svojstven način tudi kmečki otroci.

V zadnji lanskoletni številki Zbornika smo načeli vprašanje te mladine. Zaradi pomanjkanja lastnih podatkov smo se naslonili na tovrstna dognanja v tujini. Tedaj smo poleg drugega poudarili, da naša podeželska duševno prizadeta mladina čaka na ustrezno obravnavo in da bomo morali zaorati brazdo tudi v to nezorano ledino. Usode duševno prizadetih oseb se pri nas do sedaj ni nihče lotil studiozno; posamezne literarno obdelane primere zasledimo le v naših pomembnejših literarnih delih (Prežihov Voranc, Ciril Kosmač itd.).

Pomemben premik je glede tega v novejšem času storil Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo Slovenije, ko je na podlagi sklepa Republiške skupščine SRS izdelal informacijo o kmečkih otrocih, motenih v telesnem in duševnem razvoju, ter pripravil predlog o usposabljanju in financiranju duševno in telesno prizadetih otrok kmečkih zavarovancev. Društvo za pomoč nezadostno razvitim osebam Slovenije je najtesneje sodelovalo pri pripravah Informacij. Informacija dobiva svojo težo še zaradi tega, ker so predhodno o tej problematiki razpravljali načelniki oddelkov za splošne in družbene službe, direktorji centrov za socialno delo in Stalna konferenca za rehabilitacijo invalidov, ki meni, da mora postati predloženo gradivo sestavni del materiala za razpravo o invalidskem in zdravstvenem zavarovanju.

Ni nakljućje, da je izšla pobuda za to delo od občine, ki ima pretežno kmečko obeležje. V Informacijah je namreč rečeno: »Občinska skupščina Novo mesto je na svoji seji razpravljala o usposabljanju otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju in ugotovila, da v občinskem proračunu ni mogoče zagotoviti dovolj denarja za plačevanje stroškov usposabljanja prizadetih otrok kmečkih zavarovancev, zato je priporočila Republiški skupščini, da v okviru kmečkega zavarovanja zagotovi finančna sredstva za habilitacijo (usposabljanje) otrok kmečkih zavarovancev.«

Iz zbranega gradiva naj povzamemo samo nekaj pomembnih podatkov, ugotovitev in predlogov, ki opozarjajo na resnost obravnavanega vprašanja.

Podatki v Informaciji temeljijo na anketi, ki so jo izpolnile pooblaščene občinske službe. Ker pa občinske skupščine ne vodijo posebne evidence o prizadetosti in usposabljanju kmečkih otrok, so zbrani podatki pomanjkljivi in jih je mogoče sprejeti le za orientacijo. Informacija ima namen oceniti potrebe po usposabljanju in dati predloge za nadaljno reševanje teh problemov.

Avtorji Informacij so najprej zbrali celotno zakonodajo, pravna izhodišča in predpise, ki govorijo o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, šolanju, usposabljanju in poklicni rehabilitaciji otrok zavarovancev. Na podlagi zbrane dokumentacije sledi, da so problemi organizacije in financiranja ter usposabljanja otrok v času obveznega osnovnega šolanja pravno rešeni in da ne obstajajo razlike med otroki zavarovancev in nezavarovancev. Pojavijo pa se razlike pri financiranju tistega dela usposabljanja, ki naj ga za določene otroke zagotavljajo komunalne skupnosti socialnega zavarovanja. Tu je predvsem prizadeta kmečka družina.

Kako je s kategorizacijo in evidenco kmečke duševno prizadete mladine

Na podlagi mednarodne ocene števila prizadetih otrok bi se moralo v Sloveniji prijaviti 5.565 otrok kmečkih staršev. Po skoraj 8-letnem kategoriziranju navaja Informacija naslednje podatke:

1. Prijavljeni otroci za kategorizacijo:
   a) vseh prijavljenih otrok 19.338
   b) prijavljenih kmečkih otrok 4.225
2. Kategorizirani otroci:
   a) vseh kategoriziranih otrok 11.341
   b) kategoriziranih kmečkih otrok 2.822

Tako je od prijavljenih 4.225 kmečkih otrok kategoriziranih le 68,5 %. Pomebna je pri tem ugotovitev, da kažejo rezultati kategorizacije v posameznih občinah precejšen odklon od mednarodnih

norm, saj je bilo v celjski občini po podatkih kategoriziranih že 222 % ocenjenega števila prizadetih kmečkih otrok, v slovenjegraški občini pa npr. 172 %, kar narekuje čimprejšnjo »vzorčno raziskavo, ki bo dala norme za slovensko populacijo«. Na drugi strani pa kažejo podatki na pereče vprašanje odkrivanja, saj izkazujejo nekatere tipično kmečke občine, kot so, denimo Lenart Šmarje 100 % kategorizacijo vseh za kategorizacijo prijavljenih kmečkih otrok. To potrjuje tudi 16 drugih občin, ki kažejo nizko število kategoriziranih v odnosu na ocenjeno prebivalstvo.

Za naše razmere je važna ugotovitev, da »sodi večina kategoriziranih in evidentiranih kmečkih otrok v starostno skupino od osmega do petnajstega leta starosti (61,8 %); visoko število v tej skupini dokazuje, da se kategorizacija prizadetih otrok prične praktično šele ob vstopu v osnovno šolo. Število kategoriziranih kmečkih otrok, ki so bili odkriti pred sedmim letom starosti je komaj 4,8 %«. Ta ugotovitev je toliko pomembnejša, ker vemo, da je za uspešno habilitacijo nujno potrebno začeti z obravnavo v zgodnji mladosti. Tu je treba računati s subjektivnimi in objektivnimi vzroki: neizdelan sistem odkrivanja, starši se branijo prijaviti otroka za kategorizacijo, pomanjkanje finančnih sredstev in podobno.

* * *

Na podlagi dosedanjih podatkov o duševno prizadetih otrocih, ki so vključeni v obravnavanje v posebnih osnovnih šolah ali specializiranih ustanovah, smo predvidevali, da je določen odstotek teh otrok v rednih osnovnih šolah. Informacija pa to domnevo ne le potrjuje, ampak točneje pove, da »je po dobljenih podatkih v rednih osnovnih šolah 525 kategoriziranih kmečkih otrok, ki bi bili potrebni usposabljanja v posebnih osnovnih šolah; 90 otrok pa bi moralo biti obravnavanih v posebnih zavodih za usposabljanje«. Če k temu prištejemo še 2.400 otrok iz kmečkih družin, ki so predvideni za kategorizacijo in katerih usoda je danes še nejasna, potem se v vsej goloti pokaže potreba po razširitvi mreže posebnih osnovnih šol. Sedemnajst slovenskih občin, v katerih prevladuje kmečki živelj, nima posebnih osnovnih šol (Brežice, Dravograd, Lenart, Ormož, Radlje, Logatec, Cerknica, Grosuplje, Trebnje, Črnomelj, Metlika, Šentjur, Mozirje, Postojna, Sežana in Ilirska Bistrica). V vsem belokranjskem območju ni niti ene ustanove, ki bi obravnavala duševno prizadete.

Še težje je seveda vprašanje mreže zavodov za usposabljanje pod posebnimi pogoji, se pravi zavodov, kjer naj bi obravnavali duševno huje prizadete otroke.

* * *

Na podlagi dobljenih podatkov, ki so še vedno le približni, lahko rečemo, da je usposabljanje kmečkih otrok neurejeno. Poleg že omenjenih, navajajo Informacije še naslednje okoliščine:

a) Vključevanje otrok z motnjami v razvoju omejuje pomanjkanje ustreznih posebnih osnovnih šol in zavodov (eksternega in internega tipa) za huje duševno prizadete.

b) Ključni problem usposabljanja kmečkih otrok je financiranje. Kmečko prebivalstvo po uredbi o rehabilitaciji nima pravice do poklicnega usposabljanja otrok, zaradi česar se celotni stroški rehabilitacije delijo med starše in občinske skupščine. Zaradi omejenih sredstev plačujejo občine le za primere najnujnejše in najperspektivnejše rehabilitacije; večina otrok, ki zaradi svoje prizadetosti ni tako vznemirljiva, ostane doma ali pa se neustrezno usposablja.

c) Kmečki starši pogosto ne želijo vključiti svojega otroka v posebno šolo, ga zadržujejo doma ali ga vpisujejo v redno osnovno šolo, ker težko sprejmejo dejstvo, da je njihov otrok moten.

d) Praksa kaže, da je rehabilitirane otroke težko zaposliti, kmečke pa še posebej. Tako ostane precej teh otrok po končanem usposabljanju pri preprostih opravilih ali pa samo životari. To dejstvo verjetno ne spodbuja odgovornih služb, da bi pospeševale rehabilitacijo kmečkih otrok. Seveda bi bilo potrebno vse to temeljito proučiti.

* * *

V Informaciji je tudi nekaj predlogov, ki naj bi služili kot orientacija za najnujnejše ukrepe:

1. Že v letošnjem letu je treba začeti:

a) z izdelavo sistema odkrivanja otrok, motenih v duševnem in telesnem razvoju; zajet naj bi bil sleherni otrok že v predšolski dobi (npr. v tretjem letu starosti). Proučiti je treba možnost rešitve tega vprašanja v sklopu urejanja sistema zdravstvenega varstva;

b) z izdelavo vzorčne raziskave, ki bi uravnavala realno oceno otrok, motenih v razvoju, v SR Sloveniji.

2. Zaradi dosledne vključitve komunalnih skupnosti za socialno zavarovanje v sklop soplačnikov procesa usposabljanja otrok, motenih v razvoju, so potrebne naslednje sistematične rešitve:

Uredbo o poklicni rehabilitaciji je treba spremeniti tako

— da se razširi pravica do usposabljanja in poklicne rehabilitacije na vse prizadete otroke, vključno kmečke;

— da se pogoji za pridobitev pravice do poklicne rehabilitacije ublažijo tako, da bi omogočili usposabljanje čim večjemu številu otrok.

3. Zaradi hitrejšega razvoja mreže zavodov je nujno potrebno:

a) čimprej izdelati program razvoja mreže zavodov za usposabljanje, ki naj dosledno upošteva in vključuje tudi otroke kmečkih staršev;

b) proučiti možnost sofinanciranja pri izgradnji zavodov za usposabljanje. Poleg sredstev iz občinskih proračunov naj bi sodelovali tudi s sredstvi iz republiškega proračuna, iz zavodov za zaposlovanje delavcev in z drugimi.

4. Čimprej je treba proučiti možnosti razširitve kroga plačnikov oskrbnih stroškov za otroke v zavodih za usposabljanje. Poleg občinskih skupščin, staršev in socialnega zavarovanja naj bi na podlagi dogovora prispevale še skupnosti otroškega varstva in skladi kmečkega zavarovanja.

5. Proučiti je treba ustrezne oblike pomoči tistim prizadetim otrokom, ki jih ne bo mogoče ali pa jih ne bi bilo smiselno vključiti v zavode za usposabljanje. Pri tem je mišljeno terensko svetovalno delo.

* * *

Prepričani smo, da se bo začeto delo nadaljevalo in da bomo čimprej prišli do razčiščenih perečih vprašanj ter ustreznih rešitev.

Albin Podjavoršek

ZGODBA O DVEH SESTRAH

Pravkar smo sprejeli sedemletnega dečka v prvi razred posebne osnovne šole. V razredno skupnost se vključuje počasi, plaho gleda okrog sebe, ne premakne se s sedeža, za součence se ne zanima, ne išče stikov. V domu je dobil prijetno posteljico, dobro hrano, vživlja se v domsko življenje. Od časa do časa se stisne k prikupni vzgojiteljici, kakor da bo pri njej deležen posebne zaščite, počasi vgrizuje v malico, preudarno prežvekuje in se ogleduje po novem svetu, v katerega je postavljen, v novo življenje, v novo prihodnost, ki mu jo bo kovalo novo okolje.

Po nekaj mesecih življenja v redni osnovni šoli so ga bili pripravili za kategorizacijo, s čimer so mu rešili prihodnost. Na pregled ga je pripeljala mati, zgarana kmečka ženica s hribovske kmetijice, ženska srednjih let, ki sta ji z razbrazdanega obraza in oči sevala trpljenje, žalost, vendar tudi neka trdna odločnost in upornost, da se bo treba še spoprijemati s težavami življenja. Jasno in nazorno je opisala predporodni čas ter predšolske težave z dečkom, opisala posebnosti njegovega razvoja do vstopa v šolo, ki je bil zelo počasen, nezadovoljiv.

— Vedela sem, da ne bo nič iz njega, ker je bilo tako že s tremi otroki pred njim! . . .

Zamislila se je v domače družinske razmere, se v duhu zagledala v šestnajstletnega sina, ki je bil tudi pred toliko in toliko leti prav tak, ki ni hodil v šolo in je ostal telesno in duševno zapuščen do današnjih dni, ko slaboten ždi doma nekje v kotu sobe ali pred hišo, ki ne zna povedati, kdaj mora na malo ali veliko potrebo in imajo zaradi tega z njim velike nevšečnosti, velik križ. Dá, velik križ! Potem sta še dve dekleti, prva gre v trinajsto, druga v dvanajsto leto, hodili sta pred leti prav tako kakor tale mali nekaj tednov v prvi razred redne osnovne šole, potem pa so v šoli rekli, naj ostaneta doma. Nihče ni nikoli več povprašal po njiju, nikogar ni skr-

belo, kaj bosta postali. Saj živita na kmetiji in sta preskrbljeni, so mislili! Rasli sta in odrasli v veliki dekleti; sta sicer nekoliko boljši kot njun starejši brat, ampak ne znata nič. Smo pač ubogi kmetje!

Žalostne misli potujejo po domačiji. Razsežen kmečki svet, nad katerim se vzpenja z gozdovi zaraslo hribovje, daleč, dve uri hoda do središča, od velike ceste. Težka ilovnata zemlja zahteva človeka, ki je še posebno zavzet zanjo, ki bo bedel nad njo podnevi in ponoči, od zore do mraka, neutrudne roke in skrbi, da bo obdelana, posejana, požeta, da bodo travniki pokošeni, seno in otava spravljena, živina v hlevu opravljena, da bo nasekana kurjava za zimo, da bodo v hiši kruh, krompir, zelje, repa, mast. Ni časa za otroke, ki rasto kakor drevesa tamle v hosti, kaj si moremo pomagati, ko pa zemlja kliče po skrbi in ni časa za kaj drugega. In leta tako hitro beže! . . .

In ob tem zastane misel za trenutek na možu. Saj je priden, neutruden, požrtvovalen! A misel se takoj premakne. Delavcev ni, sama sva in morava delati za šest ljudi. Dekleti! Da, če bi dekleti lahko pomagali! Ampak kaj bi z njima, ko nič ne znata, ko ju ni mogoče ničesar naučiti, ko jim je treba stati neprestano za hrbtom, ko skoraj še govoriti ne moreta in opravita le nekaj zelo preprostega. Nisva imela časa učiti ju, v šolo nista hodili, zdaj pa sta že skoraj odrasli dekleti . . . In vrta njena misel dalje in dalje. Ali ne bi mogli pomagati, da bi bilo tudi iz naših deklet kaj? Mar nismo ljudje? Toda za te naše potrebe in prošnje ni bilo nikoli posluha, življenje pa je hodilo svojo pot.

In tako smo ju nekega dne le dobili na pregled. Pripeljal ju je oče, krepak, skoraj še mladosten, zgovoren, razumen možakar. Tule sta, je rekel, in se je brez zadrege pogovarjal dalje. Nesrečo imamo z otroki, glejte! Vsi so takšnile! Stopil sem v učilnico pogledat najmlajšega, videl sem ga v novi obleki, ki jo je bil dobil v šoli, poklical sem ga, a se me je zbal in se skril pod klop, mislil je, da sem prišel ponj, da ga bom odpeljal domov. Ha, domov! Misli so mu pohitele na domačijo, dve uri trdega hoda v hrib, na trdo zemljo, debele grude, skalovje, reven leseni dom, nekaj glav živine v hlevu, sadovnjak, samoto . . . Tile dve malo pomagata, a vendar! Tale mlajša, naseka drv, pomaga pri živini, tudi pomije posodo, medtem ko je onale, starejša, nerodnejša, a le zna vlačiti po njivi, nositi koše, drva, grabiti seno, opraviti tudi kaj malega pri prašičih, kurah. Toda težko je z obema, posebno zadnje čase, ko dobivata svoje reči . . .

Medtem ko pripoveduje, se dekleti nemirno premikata vsaka na svojem stolu, vstajata, stopicata sem in tja po sobi, stikata za predmeti na mizi in v prostoru, jih prijemata in si jih grabita, trgata iz

rok, da ju oče komaj umiri. Od časa do časa hudo pogleda, dvigne glas, skoraj bo iztegnil roko, zakriči, nemara bo zares udaril. Ob takih trenutkih za hipec postaneta, obsedita mirno na stolih, vendar je ta hipec zares kratek in se prejšnja igra ponovi. Doma, veste, je najbolje, če nista v hiši: vse premečeta, potrgata, da ne moremo imeti nobenega reda. Ali pa ju je treba stalno opozarjati. Žena se grozno prejezi, a kaj hočemo? Zato morata biti večinoma zunaj. Zapremo dom in gremo na delo. Najhuje je pozimi, ko moramo biti notri, tedaj se stalno prepiramo. Vsakega dela se hitro naveličata in ju je treba pogosto zgrda prisiliti, da bi bili pridnejši. Starejša je slabša. In jesta! Vsaka hoče veliko pojesti, pri tem se spoprimeta in stepeta. In takrat podivjata, da ju je težko ločiti. Hudo je, če je žena sama doma. Težko je to življenje!

Ko se pozneje natančneje poglabljam v duševnost prve in druge, lahko zares ugotavljam določene razlike: prva kaže znake težje zaostalosti kot druga. Z vsako je možno vzpostaviti nekoliko stika, predmete na sebi in v neposredni okolici poznata, vendar je pri obeh že ob prvih stikih močno opazna skrajno begajoča pozornost. Zdaj zre to, vprašuje ono, se premika po stolu, skoči h kakemu predmetu in ga hoče imeti, ga sunkovito pograbi, izraža želje po svetlih predmetih na mizi, s svinčnikom po papirju le čečka in se tudi čečkanja hitro naveliča. Govor je pri obeh močno zaostal, kakor da bi poslušali petletnega otroka, pomanjkljiv, bebljajoč. Psihomotorični nemir je očiten in otežkoča vsako koncentracijo. Vse manifestacije duševnega življenja kažejo poleg primarne duševne nerazvitosti tudi občutnejšo vzgojno zanemarjenost in duševno zaostalost, ki uvršča tako prvo kakor drugo v vrsto težje stopnje duševne prizadetosti, ki še onemogoča učenje, šolsko izobraževanje in vzgajanje, pač pa bi omogočalo le privajanje k določenim delovnim, socialnim, higienskim navadam. Očitni postajajo pri obeh dekletih tudi sekundarni znaki pubertete, ki povečujejo telesni nemir, nakazujejo trmoglavljenje, nove težave pa nastajajo tudi s pojavom menstruacije.

Težka je ta zgodba, težka za mnoge: za kmečko družino, za dekleti brez ustreznih delovnih, socialni in higienskih navad, za družbo, ki bi bila morala reševati usodo dveh mladih ženskih bitij. Tudi kmečki ljudje so naši ljudje in kmečki otroci so naši otroci! Ne moremo se strinjati z mišljenjem, da so kmečki duševno prizadeti otroci zadovoljivo preskrbljeni že s tem, da so s kmetov. Ta primer zgovorno priča, da ni tako! Ustrezna pozornost našega dela do teh dveh deklet že pred leti, morda že v predšolski dobi in tudi pozneje, ko sta svoje otroštvo preživljali brez šolanja v neustreznem doma-

čemu okolju, bi utegnila močno preusmeriti njuno življenje. Kakor njun mlajši bratec, ki obiskuje sedaj prvi razred posebne osnovne šole, bi bili verjetno tudi onidve sposobni za posebno osnovno šolo, v kateri bi v ugodnih šolskih razmerah in morda zavodski vzgoji sprejemali ustrezno šolsko znanje, spretnosti in privajenosti, razvili delovne, socialne in higienske navade, da bi bili danes ali jutri sposobni za drugačno vključitev v družbeno življenje, v kakršno stopata sedaj, docela vzgojno zanemarjeni, zapuščeni, zaostali in v splošnem težko vzgojljivi. Kaj bo z njima? Dá, kaj bo?

In tu se pojavi pred nami še drugo veliko vprašanje, ki smo ga bili doslej docela zanemarjali, in sicer vprašanje spolne vzgoje psihično prizadetih otrok in mladostnikov, pa najsi bo doma v družini, v šoli ali v domski oskrbi. Nujno je, da bomo začeli razmišljati tudi o tem vprašanju! Problemi so in ne smemo zakrivati pred njimi oči! Zgodba o dveh dekletih na samotni hribovski kmetiji opozarja nanj prav tako, kakor opozarjajo nanj podobni primeri v drugih družinah, po posebnih šolah, domovih, zavodih, na delovnih mestih in drugod.

Tudi v tem pogledu zgodba še nima konca! . . .

* * *

Zavod za prosvetno pedagoško službo v Celju je na začetku polletnih počitnic organiziral za ortopedagoge in sploh za prosvetne delavce, ki obravnavajo duševno prizadete otroke in mladostnike v posebnih osnovnih šolah na celjskem območju, seminar. Predstojnik nevropsihiatričnega oddelka celjske bolnišnice v Vojniku **dr. Zvonimir Lamovec je govoril o emocionalnih motnjah pri duševno prizadetih,** defektologinja **Tanja Plemenitaš je obravnavala delo s starši, prof. Albin Podjavoršek je govoril o pripravah za delo z duševno prizadetimi otroki in mladostniki.**

Seminarja se je udeležilo blizu 80 učiteljev in vzgojiteljev, ki se ukvarjajo z duševno prizadetimi otroki in mladostniki. Referenti so sprožili mnogo pobud za kvalitetnejše delo v šoli in za delo s starši. Na željo prisotnih se bodo v okviru društva defektologov v Celju predavanja nadaljevala.

KATEGORIZIRANJE OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU V NOVOMEŠKI OBČINI

Bili bi krivični, če bi ostali pri trditvi, da se pri nas do novejšega časa nismo dosti poglabljali v vprašanja duševne prizadetosti in obravnavanja duševno nezadostno razvitih oseb. Dokumenti o tem govorijo nasprotno. Vendar so bila ta vprašanja v glavnem obravnavana v krogu strokovnjakov in nekaterih neposredno odgovornih oblastnih organov. Nešteti sklepi, stališča, načrti in pravilniki so bili sprejeti na mnogih posvetovanjih, konferencah in kongresih, ki pa niso dobili ustreznega odmeva v širši javnosti in so ostali v ozkem krogu strokovnjakov. V novejšem času moramo pri tem zapisati dva pomembna premika:

1. zavzetost širše javnosti, širšega kroga družbenih forumov in služb pri obravnavanju in reševanju vprašanj duševno prizadetih oseb.

2. poglobljen način proučevanja posameznih vprašanj duševno nezadostno razvite mladine.

Vedno pogosteje se pojavljajo studiozne razprave s področja obravnavanja duševno nerazvitih, njihova usposabljanja in zaposlovanja. Diplomska naloga Lojzke Potrč **»Izvajanje kategorizacije otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v občini Novo mesto 1962—1967«,** ki jo imamo pred seboj, je nov prispevek k razčiščevanju navedene problematike. Diplomska naloga je rezultat prakse, ki jo je diplomantka opravljala na Centru za socialno delo v Novem mestu in proučevanja dosjejev kategoriziranih oseb. Namen naloge je bil ugotoviti, kako poteka kategorizacija v občini Novo mesto in kako se izvajajo sklepi kategorizacijske komisije.

Z dovoljenjem avtorice naj iz obravnavanega gradiva povzamemo samo nekaj ugotovitev, ki so značilne in pomebne za boljše razumevanje odkrivanja, kategoriziranja in usposabljanja duševno prizadetih oseb.

V obdobju 1962—1967 je bilo v tej občini predlaganih kategorizacijski komisiji 735 otrok, komisija jih je kategorizirala le 348. Vzrok: pomanjkanje denarnih sredstev za kategorizacijo. Od tega so bili do sedmega leta starosti kategorizirani le štirje idioti in dva imbecila, se pravi otroci, pri katerih so prizadetosti očitne. Tudi ta primer potrjuje domnevanja, da starši radi skrivajo in sami sebi težko priznajo, da je z njihovim otrokom nekaj narobe, zato ga ne pripeljejo na kategorizacijo, posebno še, če gre za lažjo stopnjo prizadetosti.

Druga pomembna ugotovitev je vsekakor število duševno prizadetih v primerjavi z drugimi kategorijami prizadetosti. V celotnem številu prizadetih zavzemajo kar 85,0 %, in sicer 77,5 % lažje duševno prizadetih, 4,6 % težje prizadetih (imbecili) in 2,9 % težko prizadetih (idioti).

Če smo imeli do sedaj le približno podobo o izvajanju predlogov kategorizacijske komisije, to vprašanje nekoliko bolj osvetljuje primer iz Novega mesta. Spodnja tabela naj nazorno pokaže, kako se predlogi izvajajo.

Predlog kategorizacijske komisije in izvajanje

Zap. št.	Predlog	Število	Odstotek	Stanje	Število	Odstotek
1.	Poseb. šola	135	77,5	V poseb. šoli	62	35,6
2.	Osnov. šola	2	1,2	V osnovni šoli	34	19,5
3.	Special. zavodi	20	11,5	V spec. zavodih	3	1,7
4.	Žive v družini				25	14,4

Očiten je velik razkorak med predlogi kategorizacijske komisije in dejansko habilitacijo. Vzroki za tako stanje so subjektivni in objektivni. Med objektivne vzroke štejemo premajhne zmogljivosti posebne osnovne šole, ki nujno terja razširitev, in nezmožnost plačevanja kmečkih zavarovancev, ki jim 17. člen Zakona o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ne daje ustreznih pravic. Zaradi slabega gmotnega stanja

kmečkih zavarovancev, bi morala vse stroške v domovih in zavodih nositi občina, ki pa za to nima dovolj sredstev. Subjektivni vzroki so več ali manj znani: starši še niso dojeli pomena habilitiranja duševno prizadetih otrok v posebni osnovni šoli, zato jih raje pošiljajo v redne osnovne šole, kjer navadno životarijo v nižjih razredih; šolsko obveznost končajo nepripravljeni za življenje.

Samo dejstvo, da je bilo za kategorizacijo odkritih 90 % otrok v osnovnih šolah in od tega le 43 v prvih letih šolanja, kaže, da tu nekaj ni v redu. Sicer pa najprej poglejmo ugotovitev avtorice.

Starost otrok ob kategorizaciji (duševno in telesno prizadetih)

št. Zap.	Starost	Število otrok	Odstotek
1.	0— 7	19	10,9
2.	7— 9	43	24,7
3.	9—11	35	20,1
4.	11—13	34	19,5
5.	13—15	32	18,5
6.	več kot 15	11	6,3

Na podlagi teh ugotovitev avtorica meni: »Mislim, da lahko trdim, da je bila skrb prosvetnih delavcev za te otroke premajhna. Ob pravilni obravnavi vprokov, zakaj otroci ne napredujejo v šoli, v kakšnem družinskem okolju žive, kakšna je skrb družine za otroka, kakšni so čustveni odnosi med družinskimi člani, kakšne ima možnosti za učenje itd.), bi si prosvetni delavci skupaj s starši morali prizadevati, da odstranijo negativne vplive in ugotoviti, če je pri otroku morda kakšna motnja, ki je ne morejo sami odkriti, ampak morajo otroka predlagati strokovni kategorizacijski komisiji. Le redki so prosvetni delavci, ki se posvetijo vprašanju, zakaj otrok ne more napredovati v šoli. Najrajši se oprimejo laičnega mišljenja, da je otrok len. Lenobi nasploh pripisujejo učitelji prevelik pomen ... Prosvetnim delavcem bo potrebno nuditi še več strokovne literature o odkrivanju motenj, saj je od njih v veliki meri odvisna pravočasna habilitacija prizadetega otroka.«

Tudi **na področju poklicnega usposabljanja in zaposlovanja** so zanimive nazorne ugotovitve, ki potrjujejo zbrano dokumentacijo pri nas. Avtorica naloge takole zaključuje:

»Poklicna rehabilitacija poteka zelo nenačrtno in nezadovoljivo. Edina služba, ki se bori, da bi se usposobilo čim več otrok iz posebne šole, je Komunalni zavod za socialno zavarovanje. V večini primerov sam plačuje rehabilitacijo in vodi tudi skrb za zaposlitev. Druge službe ne nudijo pomoči požrtvovalnemu socialnemu delavcu, še najmanj pa Zavod za zaposlovanje delavcev, ki ga je družba zadolžila, da vodi skrb za pravilno poklicno usmerjanje in zaposlitev.

Duševno prizadeti otroci se ne usmerjajo v poklice skladno s svojimi nagnjenji in sposobnostmi, pač pa na podlagi prostega mesta. Zato so ti mladostniki s svojim delom največkrat nezadovoljni. (Avtorica v posebnem poglavju navaja razgovore z nekaterimi mladinci na delu). Nezadovoljni pa so tudi njihovi delodajalci. Ker se delovne organizacije ne spoprimejo z vprašanjem, zakaj se na delovnem mestu človek ne počuti dobro, ga obsodijo, da je njegova motnja kriva za nezadovoljivo popolno vključitev v delo. Nekaj takih primerov posplošijo na vse duševno prizadete. Na drugi strani pa imamo zelo dobre delavce, ki so na določenih delovnih mestih veliko boljši kakor duševno zdravi, pa se o teh primerih molči. Nihče si ne vzame časa, da bi jih strokovno analiziral in ugotovil, zakaj nekateri ne uspevajo. Tako gledanje gospodarskih organizacij je do neke mere razumljivo, saj večina delovnih organizacij sploh nima urejenih kadrovsko-socialnih služb; v gospodarstvu ni zaposlen niti en socialni delavec. Gospodarska in družbena reforma je ta vprašanja še bolj zaostrila ... Leta 1967 je Industrija motornih vozil v Novem mestu odprla 80 delovnih mest za priučitev. Tedaj je Zavod za zaposlovanje vključil 32 lažje duševno prizadetih mladincev v priučevanje. Če bi omenili, da so končali posebno osnovno šolo, jih seveda ne bi sprejeli ...«

Na podlagi svojih ugotovitev daje avtorica vrsto konkretnih predlogov za boljše reševanje odkrivanja, habilitiranja, poklicnega usmerjanja in zaposlovanja duševno prizadetih oseb na novomeškem območju.

Želeti je, da bi v prihodnje dobili še več podobnih konkretnih obravnav, ki bi pripomogle k čim popolnejši dokumentaciji na področju duševne prizadetosti.

Martin Mencej

Anton Kotar

ANČKA JE DOBILA PAKET

Morda se boste še spomnili sestavka o Primoževih, v katerem sem opisal Ančko, njene domače in njihovo revščino. Ta naša Ančka je skoraj čez noč postala bogata, bogata za njeno pojmovanje, za njene razmere.

Zadnja nedelja v decembru je bila mrzla in Dolenjska, ta velika skleda ajdovih žgancev, je bila zasnežena in ožarjena od sonca. Ančka je bila tisto nedeljo pri nas doma, kjer se je najedla in ogrela na kmečki peči, ki je vedno tako topla. Ančka je bila vsa iz sebe, saj je vedela, da čaka na nekaj velikega, na nekaj lepega. Pred hišo se je ustavil spaček z ljubljansko registracijo. Iz njega so prinesli v hišo sedem paketov in tovarišica, ki jih je pripeljala, je vzela iz torbice še nekaj tisočakov. Ob pogledu na toliko premoženja in na nove obraze Ančka nekaj časa ni spravila iz sebe skoraj nobene besede in lasje so ji postali čisto potni, po obrazu ji je tekel znoj in tresla se je od sreče. Nikakor ni mogla dojeti, da je vse to zanjo, da bo vse lahko odnesla domov in da bo lahko šla v trgovino, kjer bo kupila sladkor, moko, mast in celo rozine za Novoletno potico. Ančki ne bo treba več z griča v vas v izposojenem plašču, saj ima sedaj dva svoja in kostim pa jopice, obleke in predpasnike. Primož in brat Tonček imata nove obleke in čevlje. Ko Ančka leže zvečer v posteljo, se pokrije z mehko prešito odejo, glavo pa položi na pernato blazino. Kako lepo je Ančki sedaj, saj je sita in nič več je ne bo zeblo.

Drage tovarišice iz Ljubljane!

Žal mi je, da Ančke v tej njeni veliki radosti niste mogli videti. Na vprašanje, kaj naj rečem tovarišicam, ki so ji toliko poslale, mi je dejala: »Rec' j'm, de sa faj', de na morja b't' bolš in de b'j'm spamlad rada čejše dala.«

Še enkrat lepa hvala in morda se srečamo spomladi pod rdečo Ančkino češnjo.

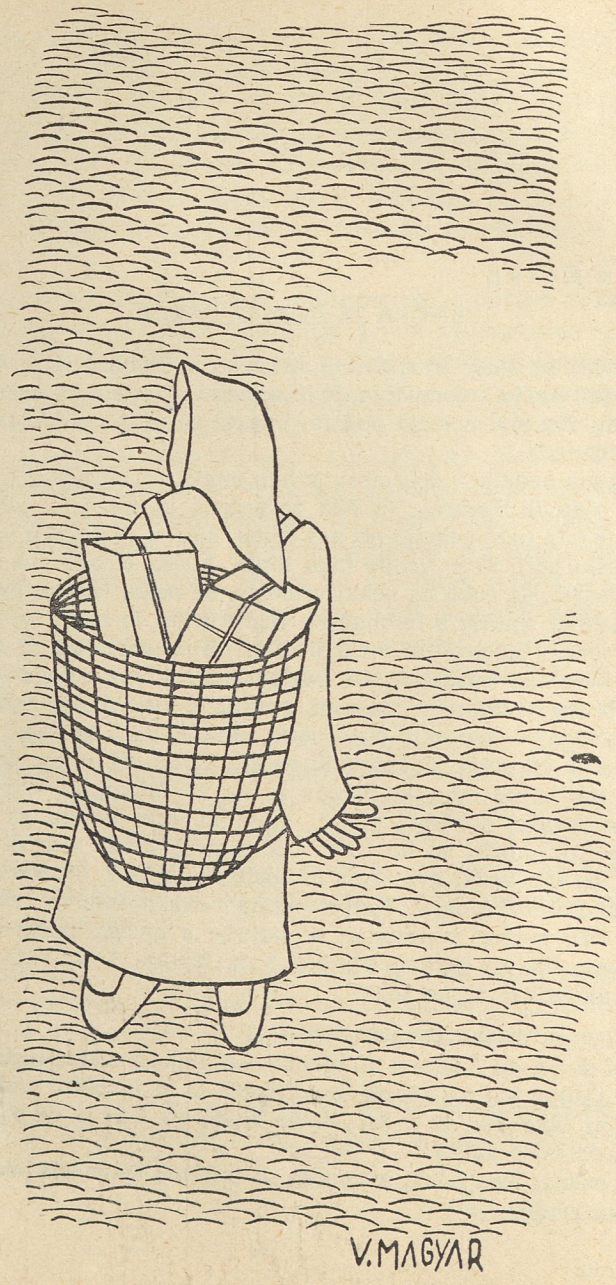

Ema Škerjanc

DELO KOMISIJE ZA KATEGORIZACIJO OTROK NA OBMOČJU DOMŽALE—KAMNIK

V letu 1963 je bila imenovana pri skupščini občine Domžale komisija za kategorizacijo. Doslej je komisija odkrila naslednje primere prizadetosti: 146 duševno prizadetih, 38 s kombiniranimi motnjami, 11 gluhih in naglušnih, 7 govorno motenih, 16 slepih in slabovidnih in 15 telesno prizadetih, vsega 233. Kakor vidimo, je med vsemi prizadetimi 63 % duševno prizadetih, skupno s kombiniranimi motnjami pa 79 %.

Letno komisija pregleda 30—40 otrok, sestavljajo jo vsi strokovnjaki, ki so potrebni, da je postopek strokovno in pravilno izveden.

Na podlagi podatkov, do katerih je komisija prišla v svojem dosedanjem delu, je razvidno, da za domžalsko-kamniško področje ne velja mednarodno povprečje 2,5 % prizadetih, ampak se giblje okoli 3,2 %.

Naši duševno prizadeti otroci so že vključeni in obravnavani v naslednjih ustanovah: Posebna osnovna šola Homec — 63 učencev, Vzgojni zavod Janeza Levca v Ljubljani — 2, Zavod za delovno usposabljanje v Jaršah — 3, Zavod za delovno usposabljanje v Črni — 2, Dornava — 7 in Hrastovec — 2 učenca. Skupno 76 duševno prizadetih, ki so ustrezno obravnavani. Če pomislimo, da je bilo v letu 1964/65 vključenih v posebno osnovno šolo Homec le 30 šoloobveznih duševno prizadetih otrok in da jih je danes 109 (iz domžalske občine 63, iz kamniške pa 46), potem lahko opazimo pomemben napredek. Kljub temu pa še ne moremo biti zadovoljni, ker še niso vsi duševno prizadeti vključeni v posebno šolanje, saj je samo iz Moravč, kjer je komisija 1965. leta pregledala več kot 30 otrok in jih 28 napotila na posebno šolanje, ostalo precej otrok izven posebne obravnave. **Vsi ti otroci so ostali v nižjih razredih tamkajšnje osnovne šole. Nekateri pa so ostali doma, ne da bi sploh kdaj obiskovali pouk.**

Do sedaj je bilo povsem neraziskano vprašanje duševno prizadetih predšolskih otrok. Največ primerov bi lahko odkrile vzgojno-varstvene ustanove, otroški dispanzerji, družbene in gospodarske organizacije in patronažne službe. Žal pa je bilo do sedaj vse premalo sodelovanja teh služb in organizacij.

Vso navedeno in drugo problematiko duševno prizadetih je izčrpno obdelal Svet za zdravstvo in socialno varstvo pri skupščini občine Domžale ter sprejel naslednje sklepe:

1. Najti je treba ustreznejše oblike odkrivanja duševno prizadetih otrok. Zato bo marca sklican sestanek vseh ravnateljev šol, varstvenih ustanov in patronažne službe.

2. Treba je doseči tesnejše sodelovanje vseh služb, ki lahko pomagajo prizadetemu otroku.

3. Komisija za kategorizacijo naj sistematično pregleda in obravnava vse prizadete otroke, da bo moč planirati nadaljnji razvoj posebnega šolstva pri nas, posebno še zaradi organizacije dislociranih oddelkov v Moravčah in v Črnem grabnu. V finančnem načrtu za leto 1969 je v ta namen predvidenih v Skladu za socialno varstvo 15.000,00 dinarjev, ki naj bi zadoščali začrtanemu namenu.

4. Da bo mogoče odpreti posebne varstvene oddelke (skupine) v sklopu vzgojno-varstvenega zavoda, je treba zbrati podatke o predšolskih prizadetih otrocih.

* * *

Zveza gluhih Jugoslavije je s sodelovanjem surdopedagoške sekcije Društva defektologov Jugoslavije organizirala posvetovanje o rehabilitaciji slušno prizadetih v Skopju. Posvetovanje je trajalo od 24. do 27. novembra preteklega leta. Med drugim so sklenili tudi naslednje:

»Posebne osnovne šole za gluhe morajo v svojih načrtih upoštevati razlike med gluhimi otroki z normalno inteligenco in gluhimi otroki, ki so kako drugače prizadeti.«

S tem sklepom so načeli vprašanje habilitacije duševno nezadostno razvitih, ki so tudi slušno prizadeti in to toplo pozdravljamo.

TRI STOPNJE NOTRANJIH PRETRESOV IN RAZVOJA OČETA DUŠEVNO PRIZADETEGA OTROKA

Težave in skrbi, ki nastopajo ob dejstvu, da se otrok ne razvija normalno, prizadenejo starše na podoben način na vsem svetu. Ameriški državljan, ki ima duševno prizadetega otroka, izpoveduje na svojstven način pred starši in prijatelji ameriškega združenja za pomoč duševno nerazvitim otrokom svoja razočaranja in spoznanja ob otrokovem razvoju. Njegova izpoved je bila objavljena pod naslovom »The Three Stages «in prevedena v mnoge jezike. V našem glasilu objavljamo njegovo izpoved v skrajšani obliki po nemškem prevodu.

V našem združenju poslušamo odlična predavanja o vprašanjih vzgajanja prizadetih otrok. Sam sem vedno občutil, da mora mimo teh predavanj priti na dan še nekaj drugega. Menim namreč, da starši nenehno potrebujemo toplo, človeško besedo, vzpodbudno misel, ki naj pomaga, da bi bila trnjeva pot, ki je tako pogosto zatemnjena, nekoliko svetlejša.

Če naj sedaj to, kar mislim, povem z besedami, moram govoriti o tem, kako mi starši doživljamo razvojne stopnje, ko smo prevzeli nase usodno nalogo vzgajanja in oblikovanja svojega duševno nerazvitega otroka.

Prav dobro se zavedam, da bi bilo pretirano, če bi trdil, da ta razvoj notranjih doživetij lahko uspešno prenesemo v območje doživetij vsakega posameznika. Nisem pridigar, zato hočem govoriti o tem, kar sem sam doživljal.

Mi vsi smo napravili enako pot razočaranj in notranjih pretresov. Ne govorimo nekega posebnega jezika, vendar pa nas lahko razume samo tisti, ki je že podvomil nad življenjem kot mi in se zavedel, kot smo se mi. Kakšen strahoten trenutek je nastopil v našem življenju, ko nam je moral zdravnik povedati, da naš otrok ni

normalen. Velikokrat mislim na zdravnika, ki neomajno kljubuje vsem, še tako velikim težavam. Za mnoge pomeni seveda blagoslov. Čakal me je na stopnicah, ki so peljale do bolnice. Malo prej mi je namreč medicinska sestra sporočila odrešilno novico: »Dobili ste hčerko, sedaj že lahko obiščete svojo ženo«! Tako sem hitel po stopnicah, da sem preskakoval kar po dve hkrati. Nikdar ne bom pozabil zdravnikovega obraza, njegove prijateljske, dobrosrčne in blage poteze, ki je v tem času zasenčila resnost usodnega sporočila, ki mi ga je moral povedati: »Nikdar mi ne bi oprostili, če bi vam resnico zamolčal«, mi je rekel, »moram vam povedati, da se bojim, da vaša mala deklica ni normalna, je mongoloid«.

Bilo mi je, kot da sta se name zrušila nebo in zemlja. Mongoloidni otrok! Kaj pa je pravzaprav to? Slišal sem že nekoč to besedo, vendar si nisem mogel prav predstavljati, kaj se v resnici skriva za njo. Skozi moje možgane je šlo v tem trenutku s kalejdoskopsko naglico tisoč misli: Je to posledica dednosti? Je mogoče sploh še kako upanje? Zakaj se je moralo prav meni to pripetiti? Zakaj se je ravno name zvalilo to breme? Zakaj? Zakaj? Zakaj?

Vse naslednje dni so v meni grizle in vrtale mučne misli, ki so me spravljale na rob obupa in sramu: Kaj bodo mislili ljudje, kako jim bom pogledal v oči, kaj naj jim rečem, kakšno bo sploh življenje naprej? Kakšne udarce mi še pripravlja življenje? Vi, ki ste doživljali nekaj podobnega, veste prav dobro, kaj smo doživljali v takih dnevih; vi prav dobro veste, kako smo pokopali s skrito žalostjo svoja svetla upanja in pričakovanja.

Čas je hitel svojo pot, da se niti zavedali nismo kako. Živeli smo ko omamljeni. Opravljali smo svoj posel, toda brez pravega zagona in zadovoljstva. Noben sončni žarek ni mogel razpršiti naših skrbi.

Potem pa je prišel tisti osvežujoči večer, ko sem se prvič udeležil sestanka staršev, na katerem sem spoznal, da nisem osamljen s svojimi mukami in da je mnogo staršev, katerih težave niso nič manjše kot moje. Šele potem, ko sem se pridružil tej skupini staršev duševno prizadetih otrok, sem razumel staro resnico, da vsako bolečino lažje prenašamo v skupnosti na podoben način prizadetih kot v popolni osamljenosti.

Prva stopnja notranje tragike je bila za menoj; se pravi stopnja, ko smo popolnoma zaprti vase in zaposleni predvsem s tem, kaj za nas osebno pomeni nova situacija.

Potem pa pride novo poglavje notranjega razvoja. Začel sem nekoliko manj misliti nase in več na našo malo deklico. Spraševal

sem se, kaj ve medicina o duševni nerazvitosti in kaj klinike; kakšno pomoč lahko nudijo, kako je treba sploh vzgajati takega otroka. Kaj je mogoče narediti za srečo moje deklice? — Komaj sem verjel, ko sem zvedel, da medicinska veda ne ve prav nič več kot mi, laiki, o vzrokih, zdravljenju in obravnavi teh otrok. Zvedel sem sicer, da ta vprašanja niso nova, nisem si pa mogel odgovoriti, zakaj vsa ta leta ni bilo več narejenega, da bi prišli stvari do dna. Spoznal sem, da je nepomembno metati krivdo na medicinsko vedo ali obtoževati organe oblasti. Če je kdo napravil kako napako, potem so to starši teh otrok, ker so svoje težave skrbno skrivali pred zunanjim svetom in so komaj kje mimogrede govorili o svojih skrbeh. Na ta način ni javnost nič zvedela — in pogosto še danes ne ve — o dejanskem stanju. Kaj več bomo storili za naše prizadete otroke šele tedaj, ko bomo zainteresirali tudi javnost.

Jaz sicer ne poznam vaših misli in izkušenj, verjamem pa, da obstajata vsebinska in zunanja podobnost tudi pri vas. Večina nas je preživljala stopnjo **samoobtožbe,** ki ji je sledilo spoznanje, da duševno prizadeti otrok potrebuje v prvi vrsti ljubezen in strpnost. Kljub temu pa se še vedno dogaja, da tega ne morejo vsi starši. V takem primeru ostane vse pri starem. Vse je odvisno od našega notranjega razpoloženja in spoznanja, da je vse izgubljeno, ali pa od prepričanja, da so pred nami velike možnosti.

Počasi sem dojemal, da ni bila moja usoda nič lažja in tudi svoji deklici nisem s tem nič pomagal. Učil sem se spoznavati, da so žalost in pomilovanje samega sebe samo razkrajali moj notranji mir, to pa je — mimo drugega — vplivalo na temu primerno opravljanje poklicnih dolžnosti. Bilo mi je jasno, da so mi potrebni novi nagibi za nadaljno življenje.

Nova spoznanja so zasenčila vse majhne dvome. Začel sem gledati življenje svoje male deklice v novi luči. Nobenega strahu nisem več imel za otroka; doumel sem, da je tudi ona rojena kot vsak drug človek in da je tudi ona podvržena spremembam. Končno sem prišel tako daleč, da sem gledal na življenje bolj objektivno, jasneje in bolj premišljeno. Če to dosežemo, potem smo sposobni stopiti v t r e t j o s t o p n j o svojega notranjega razvoja. Postali smo sposobni bolj misliti na to, kaj lahko storimo za druge in manj na to, koliko so lahko drugi koristni za nas.

Misel, kako malo lahko stori posameznik, mi je jemala pogum in me poniževala. Ko sem pogledal v preteklost in uvidel, kaj vse smo lahko napravili s skupnimi močmi, sem bil potolažen in postal sem pogumen.

Nihče ne more dati točnih podatkov o številu duševno nezadostno razvitih. Učitelji računajo, da je dva odsotka šoloobveznih otrok duševno prizadetih. Temu se pridruži še globalna številka, ki ne zajema vseh tistih, ki ne obiskujejo šole, ker niso sposobni za šolanje. Če vzamemo vse duševno nezadostno razvite otroke, ki obiskujejo šole in tiste, ki so po domovih pa še tiste, ki so v družinski oskrbi, potem doseže njihovo število stotisoče. In vsi ti otroci imajo starše. Kakšna armada je potem to! Če se združijo z namenom, da uresničijo eno samo namero, lahko doseže ta armada čudež. Ta armada lahko premaga vse ovire, dobi podporo vsega naroda, denar za raziskovalne namene, usposabljanje potrebnih kadrov in

Problemi duševno nezadostne razvitosti bodo obstajali, dokler bomo obstajali ljudje. Tu ni nobenih razlik med barvo kože, med narodnostjo ali vero. Za nami pa so stoletja, ko nismo za to ničesar storili. Kakšne čudežne možnosti pa se kažejo danes, da se prastare bolečine omilijo! Moderna medicina je v 25 letih napravila večji napredek kot prej celo stoletje.

Hkrati z znanstvenim napredkom se širijo združenja staršev po vsem svetu. Nastopa armada pomočnikov in mnogi doseženi uspehi že dobivajo svoje oblike. Sem spadajo ljudje, od katerih vsakdo ve za namen svojih prizadevanj in ima trdno voljo, vzdržati na svojem mestu. Seveda tega ne bo tako lahko doseči in tudi ne bo šlo tako hitro, kot bi si kdo mislil. Razočaranj in dvomov ne bo konec; vsakdo od nas bo potreboval pogum in vztrajnost.

To je tretja stopnja našega notranjega razvoja. Kako srečni in blagodejni postanejo lahko naši dnevi in kako smiselno ter bogato je lahko naše življenje! In vse to bo mogoče, če ne bomo mislili samo nase; če se bomo učili gledati na vprašanja svojih otrok v luči vseh duševno prizadetih otrok.

Dan Boyd

Skrajšano prevedel M. Mencej

PIŠE NAM MATI PRIZADETEGA OTROKA

Cenjeno uredništvo!

Pred kratkim mi je prišel v roke Zbornik, ki ste ga začeli izdajati in na katerega se naročam. Prva številka mi je prišla v roke po naključju in sem ga takoj prebrala, zato bi rada glede tega dala nekaj pripomb, oziroma smernic za nadaljno delo, če lahko, seveda, moje želje upoštevate.

Sem mati triletnega sina, ki je po težki možganski krvavitvi in intrauterni asfiksiji ob porodu postal prizadet. Na podlagi izkušenj moram povedati, da v splošnih zdravstvenih ustanovah, posvetovalnicah in podobno nisem našla ustreznega posluha. Mojega otroka do danes še ni obiskala patronažna sestra. Tudi babica je prišla po porodu na dom samo enkrat, čeprav živim v njeni neposredni bližini. Niti za obvezno cepljenje ni otrok do sedaj dobil nobenega vabila.

Želim, da bi bilo takih primerov čim manj ali pa nič. Ni vseeno, ali se rodi zdrav otrok, ki je sreča staršem in skupnosti, ali pa je dosmrtni invalid. S tem pa je zopet povezano vprašanje zavodov za prizadete, posebno pa še financiranje teh, ki je tudi zelo pereče.

Mislim pa, da bi bilo zelo koristno, če bi imeli svojci takih otrok lahko kake medsebojne stike. Na kakšen način bi bilo to mogoče, boste sami najbolje vedeli. Morda bi bilo to izvedljivo preko ambulant, kjer delajo strokovnjaki, ki se poklicno ukvarjajo z vprašanji duševno nerazvitih. Na ta način bi si lahko izmenjavali izkušnje, ki so si jih pridobili pri zdravljenju in usposabljanju. Morda bi se to dalo delno uresničiti s prispevki v Zborniku, ki bi jih objavljali strokovnjaki v tem poklicu.

Želim, da bi se med vami in naročniki razvijalo tesno in koristno sodelovanje in da nudimo invalidnim osebam čim več, posebno

otrokom, ki so popolnoma nekrivi svoje usode in odvisni od družbe.

Celotnemu kolektivu uredništva in sodelavcem želim mnogo sreče in čim več plodnega dela!

Vaša naročnica

K, F., Ljubljana

Odgovor uredništva: Spoštovana tovarišica! Vaše pismo nas je zelo razveselilo. Kako tudi ne, saj je Zbornik namenjen predvsem staršem duševno prizadetih oseb. Zato je naša topla želja, da v glasilu sodelujejo poleg strokovnjakov tudi starši. Dobrodošel nam je vsak prispevek. Žal pa to pot pisma ne moremo vsega objaviti. Posebno nas veseli, da ste poleg težav sporočili tudi svoje konkretne predloge. Upamo, da boste v glasilu dobili ustrezne odgovore na vprašanja, ki Vas mučijo.

Priporočamo Vam, da se čimprej vključite v Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam za mesto Ljubljana, ki združuje starše in prijatelje duševno prizadetih. Društvo ima svoj sedež v Parmovi ulici, štev. 41/II.

Lepo pozdravljeni!

* * *

IZ HRVATSKE POROČAJO

Socialno-zdravstveni zbor skupščine SR Hrvatske je dal v javno razpravo Načrt zakona o financiranju socialnega varstva. S tem zakonom nameravajo izpopolniti praznine v socialno zdravstvenih službah. Pomembna novost Načrta je v tem, da določa nove vire dohodkov socialnega varstva. Z ozirom na aktivnost društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam je Republiški odbor društva zahteval, da bo predstavnik društva član Republiškega fonda.

Marca letos bo Zavod za duševno nerazvite otroke in mladostnike v Stančiću pri Zagrebu odprl svojo depadanso v Filip-Jakovu na morju. Tja bodo premestili sto huje prizadetih gojencev in s tem omogočili sprejem novih lažje in težje prizadetih otrok, ki že dalj časa čakajo na sprejem v Zavod.

Pri posebni osnovni šoli Kruge v Zagrebu so organizirali elektronsko učilnico, ki je prva te vrste pri nas. Učilnica naj pomaga izboljšati učno delo v posebni šoli. Obiski iz drugih republik kažejo, da je elektronska učilnica vzbudila veliko pozornost defektologov.

dr. S. M.

MEDOBČINSKA DRUŠTVA POROČAJO

Maribor

Najprej je treba poudariti, da je na mariborskem območju do sedaj kategoriziranih okoli tisoč otrok, to je približno en odstotek od 2,5 % predvidenih duševno prizadetih. Od tega je v ustreznih ustanovah obravnavanih le 500, in sicer v Posebni osnovni šoli v Mariboru, v Zavodu za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem, v Dornavi, Kamni gorici in Slivnici.

Društvo si že od svoje ustanovitve prizadeva, da bi vključilo v krog svojih prizadevanj čim več staršev in prijateljev duševno prizadetih oseb. Zato se je društvo povezalo z delovnimi kolektivi. Tako je danes organiziranih poleg individualnih 120 kolektivnih članov; društvo sodeluje skoraj z vsemi velikimi gospodarskimi organizacijami v Mariboru. Predstavniki teh podjetij so se s hospitiranjem na posebni osnovni šoli seznanili s problemi duševno nezadostno razvite mladine. Uspehi niso izostali. Kažejo se v razumevanju in v odnosih do te mladine na delovni praksi in pri zaposlovanju; 50 % absolventov so sprejeli na delovna mesta, kjer dobavljajo odpadno gradivo za delavnice tehničnega pouka na šoli in podobno.

S povezavo z Zavodom za socialno zavarovanje je društvo doseglo finančno pomoč za nabavo opreme za šivalnico in kuhinjo; z njihovo pomočjo je v preteklem letu lahko šlo na letovanje 160 otrok.

Za pomemben uspeh šteje društvo v preteklem letu organiziranje eksperimentalne pedo-muziko terapije, ki pomeni poseben prijem v habilitaciji duševno prizadete mladine. Terapijo izvajajo profesorji mariborske glasbene šole, ki hkrati vodijo tudi pevski zbor, ki ga sestavlja 50 učencev posebne osnovne šole.

Rezultati kategorizacije so pokazali, da je od tisoč kategoriziranih 74 huje duševno prizadetih (imbecilov), ki potrebujejo posebno obravnavo, to pa opozarja na nujno rešitev dnevnega varstva in usposabljanja te mladine. Zadnje čase se je vprašanje premaknilo

z mrtve točke. Na društvenem občnem zboru je bil sprejet ustrezen načrt. Dokončno je rešeno vprašanje lokacije za tako ustanovo. Bazenski center Stalne konference za rehabilitacijo invalidov je dal v najem poseben trakt s sedmimi prostori v svoji stavbi.

Kljub temu, da so delovne organizacije pokazalē veliko razumevanja za naše absolvente pri sprejemanju na delo, je vprašanje zaposlovanja iz leto v leto težje. V posebni osnovni šoli se trudijo, da bi učence čim bolje pripravili za vključevanje na delovna mesta po končanem šolanju, vendar so delavnice ze delovno usposabljanje še vedno nezadostno opremljene z orodjem in stroji.

Društvo pričakuje mnogo koristi od posvetovanja, ki ga namerava organizirati s predstavniki družbenih služb, gospodarskih organizacij in šole.

Živahna in bogata dejavnost društva na območju Domžale—Kamnik v Homcu

se kaže v vsestranski aktivnosti in angažiranosti. Za to društvo je značilen kratkoročni in dolgoročni načrt dela, ki ga uresničujejo z aktivizacijo staršev, občinskega sindikalnega sveta v Domžalah, družbenih služb v občinah, DPM, RK, s socialnimi in kadrovskimi službami v gospodarskih organizacijah ter delovnimi kolektivi v ustanovah in podjetjih.

V društvo sta vključena 202 individualna člana in 7 kolektivov.

Od vsega začetka se je društvo zavedalo pomena kategorizacije, zato je bila kategorizacija pravočasno opravljena, čeprav še niso zajeti vsi primeri. Drugo pereče vprašanje, ki je bilo razmeroma uspešno rešeno, je bilo vprašanje pripravljanja učencev posebne osnovne šole na poklicno delo. Z društveno pomočjo je bila opremljena politehnična delavnica v posebni osnovni šoli v Homcu. Finančna sredstva so prispevali poleg društvenega republiškega odbora iz sklada Jugoslovanske loterije še delovne organizacije, občinske skupščine, družbene organizacije in posamezniki.

Z obvezno delovno prakso učencev osmega razreda posebne osnovne šole v šestih tovarnah so se približali uspešnejšemu usmerjanju učencev v poklice. Z velikim razumevanjem kadrovskih služb teh podjetij je bilo po opravljeni praksi za stalno sprejetih v delovno razmerje določeno število praktikantov, drugi pa so bili sprejeti pogodbeno. S pomočjo zdravniških pregledov, anketiranja in testiranja učencev osmega razreda se je Zavod za zaposlovanje aktivno zavzel za problematiko poklicnega usmerjanja in zaposlovanja, to pa bo pripomoglo k ustreznejšim tovrstnim prizadevanjem prizadevanjem.

Seveda je še vrsta nerešenih in perečih vprašanj, ki jih ima društvo v svojem delovnem načrtu za leto 1969. V glavnem načrt obsega:

1. Sodelovanje pri razvoju izpopolnitve in razširitve posebne osnovne šole za območje Domžale-Kamnik.
2. Ureditev prevoza kategoriziranih učencev na posebno osnovno šolo Homec za predele moravške in tuhinjske doline.
3. Pomoč pri organizaciji dnevnega varstva v posebni osnovni šoli in pri reševanju varstva predšolskih duševno nerazvitih otrok.
4. Ureditev evidence predšolskih in starejših duševno prizadetih oseb.
5. Razširitev možnosti poklicnega usposabljanja in zaposlovanja duševno deficitnih oseb.
6. Pridobivanje novih članov in naročnikov na Zbornik.
7. Ureditev evidence o zaposlitvi absolventov posebne osnovne šole v Homcu.
8. Organizacija društvenega občnega zbora v letu 1969.
9. Organizacija razstave risb in izdelkov učencev posebne osnovne šole Homec.

Nova Gorica

Društvo obsega občine Novo Gorico, Ajdovščino in Tolmin. Da bi bilo na tako obširnem območju delo uspešnejše, smo organizirali pododbore v Tolminu, Vrhpolju in Vipavi. Večino članstva sestavljajo starši duševno prizadetih oseb in sicer 112 od 131, kolikor jih šteje društvo. Kolektivno sta zaenkrat pristopili le dve delovni organizaciji, mnoge pa so nudile društvu finančno pomoč.

Pred društvenim odborom je kopica odprtih vprašanj. Med prvimi je usposabljanje in zaposlovanje absolventov posebnih šol na tem območju. Zato je društvo organiziralo posebno komisijo, v kateri so predstavniki Zavoda za sociano zavarovanje, Centra za socialno delo in Posebne osnovne šole. Komisija je v preteklem letu obiskovala večje število gospodarskih organizacij in odkrivala delovna mesta za zaposlitev absolventov posebnih šol. Delovne organizacije so pokazale veliko razumevanja in so sprejele devet absolventov v redno delovno razmerje, dva sta pa zaposlena priložnostno; nezaposleni so ostali štirje. Pri vseh prizadevanjih nudi občinski sindikalni svet veliko podporo.

Kategorizacija duševno prizadetih še ni dokončno izvedena. Že dosedanji podatki pa kažejo, da je od 302 kategoriziranih le 166 vključenih v obravnavanje v ustreznih ustanovah (Nova Gorica, Tolmin, Idrija, Vrhpolje in Črna na Koroškem).

Že gornji podatki kažejo na nujnost novogradnje posebne osnovne šole v Novi Gorici, ker sedanja stavba (bivša italijanska kaznilnica) ne ustreza svojemu namenu, najmanj pa razvijanju kompleksne habilitacije, ki je za usposabljanje lažje duševno prizadetih neogibno potrebna. Na posvetovanju, ki ga bo organiziral občinski sindikalni svet, bo osvetljena celotna problematika s potrebno dokumentacijo in poslana v obravnavo občinski skupščini s predlogom za prioriteto pri porabi sredstev iz 1,5 % od bruto osebnih dohodkov za novogradnje.

V veliko pomoč je tisk, ki ga izdaja republiški odbor. Veliko število naročnikov na Zbornik je najzgovornejši dokaz, kolikšno zanimanje vlada med starši in prijatelji duševno prizadetih oseb za usodo njihovega življenja.

Gornja Radgona

Društvo deluje na obširnem pomurskem območju in zajema občine Gornja Radgona, Murska Sobota, Lendava in Ljutomer. Vključenih je 213 članov.

Za svojo izhodiščno nalogo si je društvo vzelo vprašanje odkrivanja vseh vrst duševno prizadetih na svojem območju. V to delo je bilo vključenih 13 patronažnih sester in veliko število prosvetnih delavcev. Uspeh tega dela naj pokaže spodnja razpredelnica:

Občina	Štev otrok na osnovnih šolah	2,5 % duševno prizadetih	Po anketi odkritih	Všolanih na poseb. osn. šoli
1. Murska Sobota	8.536	213,4	266	66
2. Lendava	3.873	96,8	131	21
3. Ljutomer	2.731	68,3	150	94
4. Radgona	2.681	67,0	222	122
SKUPAJ	17.821	445,5	769	303

Natančnejša analiza bo sledila po raziskavi statističnega gradiva, ki ga bo opravila ekonomska fakulteta.

Pereče vprašanje je v Pomurju nerazvito posebno šolstvo. Zato je društvo začelo z delom perspektivnega razvoja tega šolstva. Z adaptacijo radgonske posebne osnovne šole (100.000,00 dinarjev) je notranjost zgradbe popolnoma prenovljena. V Murski Soboti je predvidena novogradnja, Lendava pa bo dobila prostore v sedanji osnovni šoli. Najbolj kritično stanje s šolskim prostorom je v Ljutomeru.

Zaradi gospodarske strukture tega območja je še posebno težavno vprašanje zaposlovanja absolventov posebnih osnovnih šol. Vsako načrtovanje je ostalo neuspešno, ker je tudi Zavod za zaposlovanje brez moči. Zaposlitev si navadno najdejo sami ali pa ostanejo kar doma.

Ptuj

Mlado društvo za ptujsko območje se je moralo spoprijeti z začetnimi težavami. Že samo dejstvo, da obiskuje posebno šolo 150 lažje duševno prizadetih otrok, kaže na visoko število prizadetih v ptujski okolici.

Šola je dobila šele s šolskim letom 1962/63 svoje prostore v 700 let starem minaritskem samostanu. Temačni in hladni prostori so do danes dobili seveda povsem drugačen videz. V prenovljenih prostorih so dobili učenci poleg učilnic tudi sodobno opremljeno kuhinjo, šivalnico in delavnico za tehnični pouk. S tem pa seveda ni rečeno, da zgradba ustreza namenu kompleksne habilitacije. Z naraščanjem števila učencev so potrebni novi prostori. Mimo tega je nujno potreben internat, posebno še za učence, ki prihajajo utrujeni in lačni iz oddaljenih haloških in slovenjegoriških gričev. Tudi ti otroci imajo vse pravice do ustreznega in nemotenega obravnavanja ter usposabljanja za življenje.

Poleg navedenih je pred društvom vrsta vprašanj, s katerimi se namerava spoprijeti v tekočem letu.

M. M.-j.

SKRB ZA DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITE NA MADŽARSKEM

Načrtno habilitiranje duševno nezadostno razvitih oseb na Madžarskem sega že v prva leta tega stoletja, saj so ustanovili posebno šolo leta 1900 v Budimpešti. Svojo pravo širino in vsebino pa je dobila skrb za duševno prizadete šele po letu 1945, ko se je število ustanov za obravnavanje duševno nerazvitih početverilo.

Danes obstajajo v vseh mestih in mestecih posebne osnovne šole, v vseh okrajih (županijah) pa vsaj ena vzgojno-varstvena ustanova za duševno prizadete otroke iz vasi. Tako je danes v ustreznih ustanovah obravnavanih 85 % duševno prizatedih otrok in mladostnikov, medtem ko jih je bilo leta 1938 zajetih le 14,5 %. Okoli 25 % jih je v vzgojnih domovih, 20,5 % pa v dnevnem varstvu, kjer dobivajo tudi hrano.

Lažje duševno prizadeti učenci obiskujejo devetletno posebno osnovno šolo (vključno pripravljalni razred) ali pa posebne oddelke pri rednih osnovnih šolah. Huje duševno prizadeti (imbecili) se usposabljajo deset let, in sicer dve leti v posebnem otroškem vrtcu, osem let pa v ustanovi za delovno usposabljanje. Obe ustanovi sta tesno med seboj povezani. V najnovejšem času vsebinsko in oblikovno preizkušajo načrte za delo v teh ustanovah. V načrtu predvidevajo 8 do 10 ur delovne vzgoje tedensko, ki naj bo usmerjena predvsem v kmetijstvo in gospodinjstvo. To velja seveda za lažje duševno prizadete, ki obiskujejo posebno osnovno šolo.

Strokovno osebje te ustanove usposablja Visoka defektološka šola, ki je bila ustanovljena že leta 1922. Za strokovno raven te šole pa skrbi defektološki in psihološki inštitut, ki ga je organiziral že leta 1899 psihiater Ranšburg. Poleg drugega inštitut skrbi za ustrezno literaturo pri izpopolnjevanju strokovnega kadra in dela v ustanovah, ki obravnavajo duševno prizadeto mladino.

Povzeto iz »Die Sonderschule«

M. M.

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Leto II 1969 št. 2

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno

Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Tolič

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41, p. p. 562,
telefon: 314-394
Ček. račun: 501-678-144\2

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posameznike 12 din, za dizake in študente 8 din

VSEBINA

Ada Krivic: Misli staršem in prijateljem prizadetih otrok o posvetovanju nezadostno razvitih pri nas 3

Marija Koman: Naši najmlajši se usposabljajo 8

Hellena Jelinek: Posebni otroški vrtec (Prevod I. A.) 11

Marija Štandeker: Zavod za usposabljanje teže duševno prizadete mladine v Črni na Koroškem je na široko odprlo svoja vrata . . 19

Mile Budič: Predlog o organizaciji delovnega usposabljanja in zaposlovanja teže duševno prizadetih mladostnikov in odraslih oseb . 24

Nova metoda prof. Richarda Webra (Prevod F. K.) 26

Duševno prizadeti v obdobju pubertete (Priredil M. M.) 30

Milan Pavliha: Za večo učinkovitost službe zaposlovanja . . . 36

B. Kocbek-M. Mencej: Vtisi in opažanja o prvem poklicnem razredu za usposabljanje absolventov posebne osnovne šole v Ljubljani 38

Kako uporabljamo dotacijo jugoslovanske loterije (A. K.) . . . 41

Albin Podjavoršek: Kaj nam govorijo razstave učencev posebnih šol ob koncu šol. leta 1968/69 . 44

Milica Bizjak: Prve republiške športne igre učencev posebnih šol v Sloveniji 50

Iz naših društev:

Zvezni seminar ortopedagogov v Kranjski gori (Ante Kotar). Društveni občni zbor v Celju je pokazal bogato dejavnost svoje organizacije (Milena Mrevlje). Ustanovitev društva v Kočevju (M. P.). V Novi Gorici niso več osamljeni 54

Iz drugih republik 60

Novice iz tujine 64

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

Ovitek in emblem: Metka Krašovec

Ada Krivic

MISLI STARŠEM IN PRIJATELJEM PRIZADETIH OTROK O POSVETOVANJU DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIH PRI NAS

Marca je bilo v Ljubljani posvetovanje najrazličnejših strokovnjakov in družbenih delavcev, ki skrbe za duševno nezadostno razvite otroke, mladostnike in odrasle osebe pri nas. Prvič je bilo na takem posvetovanju zbranih toliko ljudi (okoli dve sto). Izmenjali so izkušnje iz svojega dosedanjega dela in se dogovorili, kako to delo še izpopolniti. Ker je med tem gradivo s posvetovanja že izšlo v posebni knjigi, želim opozoriti le na tista vprašanja, ki vas še posebej zanimajo.

Zdravniki, psihologi in drugi strokovnjaki so poudarili, da bomo morali bolj kot doslej preprečevati vzroke duševne nerazvitosti — seveda le tam, kjer so nam ti sploh znani — in bolj skrbeti za zdravje bodočih staršev, zlasti mater pred porodom in ob njem. V najnežnejši dobi novorojenčka in dojenčka so pogosto vzroki za kasnejše stanje teh otrok. Zgodi pa se tudi, da se popolnoma zdravim staršem rodi prizadet otrok. Tu je še veliko neraziskanih stvari. Komaj zadnja desetletja je tako v svetu kot pri nas zagotovljenih nekaj več sredstev za delo znanstvenikov pri preventivi, to je pri ugotavljanju in preprečevanju vzrokov duševne nerazvitosti. Že dosedanje zahtevno in dolgotrajno delo teh strokovnjakov vzbuja upanje, da bomo tudi v teh vprašanjih izpopolnili svoje znanje. V prihodnje se bo tako marsikje lahko preprečila ali vsaj olajšala prizadetost teh otrok in s tem tudi breme njihovih družin.

Poseben poudarek pa so na posvetovanju dali zgodnjemu odkrivanju in zdravljenju različnih obolenj in okvar, začenši pri dojenčkih. Otroški zdravniki, babice, patronažne sestre, vsi, ki prvi skrbe za dojenčka, morajo biti posebno pozorni na otroke, katerih razvoj ni povsem v redu, da lahko starše na primeren način opozore in da se pravočasno prične medicinska in vzgojna obravnava takega otroka. To ima lahko odločilne posledice za njegov nadaljnji telesni in duševni razvoj, staršem pa je prihranjeno marsikatero kasnejše razočaranje.

Taka zdravstvena zaščita (odkrivanje, vodenje in usmerjanje) bi morala zajeti prav vse otroke v mestih in vaseh. Da bi to dosegli, bodo v Sloveniji vsi otroci redno pregledani že s tretjim letom starosti. Zdravstvena služba bo imela posebne sezname (centralni register) z vsemi podatki o teh otrocih.

Na posvetovanju se je govorilo tudi o tem, kako neurejene družinske razmere vplivajo na laže duševno prizadete otroke, ki dobe pogosto zaradi tega še dodatne osebnostne motnje (motnje v vedenju in podobno).

Vse premalo imamo še usatnov, kjer bi starši lahko dobili primerno pomoč in napotke za svoje delo z duševno prizadetimi predšolskimi otroki — bodisi v posebnih odelkih pri otroških dispanzerjih, v posvetovalnicah ali pa od posebnega učitelja-defektologa, ki bi take družine, zlasti na podeželju, redno obiskoval in jim svetoval, kako naj ravnajo s takim otrokom. Prav tako še nismo uredili v rednih predšolskih vrtcih posebnega načina dela s tistimi otroki, ki se bolj počasi razvijajo in zato potrebujejo več časa in nege kot njihovi vrstniki.

Prav zato »odkrivamo« pri nas duševno nezadostno razvite otroke največkrat šele ob vpisu v prvi razred ali pa še kasneje, ko tak otrok v redni šoli nikakor ne uspe.

Drugo vprašanje, za katerega je bilo veliko zanimanja, je šestletno delo kategorizacijskih komisij, ki ugotavljajo, kje so duševno prizadeti otroci, koliko jih je in kakšna je stopnja njihove prizadetosti. Tu je opravljenega že veliko dela, treba pa ga bo še izboljšati, da bomo zajeli prav vse otroke, pri tem pa solidno opravili to nalogo.

Naj omenim s tega področja le eno vprašanje, namreč vprašanje tako imenovanih mejnih primerov, to je otrok, ki sicer niso duševno prizadeti, ki pa zaradi drugih motenj (nevrotični otroci) in bolj počasnega razvoja (govora, vedenja, dojemanja) kot podpovprečni učenci bolj težko slede pouku na redni osnovni šoli. Zato marsikateri od njih zaide na posebno osnovno šolo, kamor ne spada. To bo treba v prihodnje urediti tako, da redne osnovne šole tudi takim otrokom omogočijo, da uspešno končajo svoje šolanje.

Socialni delavci, učitelji-defektologi in drugi strokovnjaki pa so ugotavljali, da je delo le na pol opravljeno, če sicer pravočasno odkrijemo prizadetega otroka, nimamo pa urejeno, kako in kje naj se šola, oziroma usposablja za življenje in delo. V Sloveniji lahko hodi v posebne osnovne šole nekaj več kot ena tretjina vseh laže prizadetih otrok. Komaj ena desetina teže duševno prizadetih otrok, ki niso učljivi, pa se lahko usposablja za lažja,

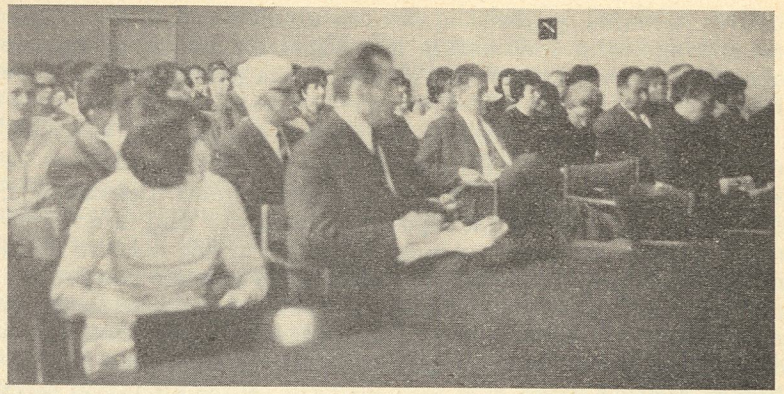

Delovno vzdušje na posvetovanju

manj zahtevna dela v posebnih zavodih za delovno usposabljanje, ki jih imamo v Sloveniji vsega skupaj pet. Vsi drugi čakajo. Čas ko pri takem otroku še lahko razvijemo preostale sposobnosti, da ga vsaj delno usposobimo za življenje, je največkrat tako že zamujen.

In vendar velja tudi za takega otroka ista državljanska pravica in dolžnost do rednega osemletnega šolanja! Le omogočiti mu jo moramo.

Vzgojitelji, otroške sestre in socialni delavci so navajali, da je veliko otrok, ki se vozijo v posebne osnovne šole dnevno tudi do 20 km daleč, potem takih, ki so v reji in tistih, ki sicer žive doma, vendar velikokrat v zelo slabih, neurejenih družinskih razmerah.

Zato potrebujemo različne oblike otroškega varstva za predšolske kakor tudi za šoloobvezne otroke, za celodnevno oziroma podaljšano bivanje v šoli, skrb za vozače, ureditev malic in prehrane ter telesne krepitve za prav vso to mladino. Tu smo šele na začetku dela.

Profesorji in učitelji praktičnega in tehničnega pouka ter drugi strokovnjaki so utemeljevali, da bodo lahko nudili otrokom še več praktičnega znanja (tehnični pouk, telesno vzgojo, risanje, petje, gospodinjski pouk, kmetijstvo, vrtnarstvo itd.), če dobe za to primerne prostore, opremo, orodje in material. Doslej so posebne šole in zavodi imeli pouk v zelo skromnih razmerah, največkrat kar v razredih. Pri usposabljanju otrok in mladine z motnjavi v duševnem razvoju ima zelo važno mesto tudi

likovna, tehnična, glasbena in delovna vzgoja nasploh. Tako namreč razvijajo ročne spretnosti in se privajajo na posamezne delovne operacije, ki jih kasneje nujno potrebujejo za poklicno usposobitev in delo.

Poklicni svetovalci so posebej poudarili, da je potrebna vsem, ki so končali osemletno posebno šolo, ali če so že prej zaključili ta pouk, še dodatna poklicna vzgoja oziroma usposabljanje, če hočemo, da se tak otrok usposobi za določeno delo in dobi primerno delovno mesto ter na njem dobro in vztrajno dela. Ta težka naloga ni les tvar šol in staršev. Važno je, da sodeluje poleg socialnega zavarovanja, socialne službe v občini in podjetjih še služba za zaposlovanje. Ta najbolje pozna, kje so prave možnosti, da ti učenci dobe zaposlitev kot priučeni delavci, seveda če so solidno pripravljeni za to delo.

Z enako resnostjo so na posvetovanju obravnavali usposabljanje teže duševno prizadete mladine, ki se ne more zaposliti in lahko dela le pod posebnimi pogoji, to je v zaščitnih delavnicah. V Sloveniji doslej še nimamo niti ene take delavnice za tovrstno mladino.

Pravniki, ekonomisti, inženirji, programerji in svetovalci pa so ta vprašanja osvetljevali s svojih vidikov. O teh in številnih drugih vprašanjih, ki jih tu ne moremo navajati, se je govorilo na posvetovanju; nakazana je bila tudi pot, kaj je treba storiti, da se bodo ta vprašanja hitreje reševala. Posvetovanje je odprlo pred našo javnostjo vsa važnejša vprašanja, ki se tičejo stanja duševno prizadetih oseb pri nas. Ugotovilo je, da se mora vsa družba zavzeti za reševanje teh vprašanj.

Od ugotovitev do rešitve je pogosto sicer dolga pot, vendar dejstvo, da so na posvetu sodelovali prav vsi strokovnjaki in službe, ki imajo na skrbi med drugim tudi prizadeto mladino in odrasle osebe, zagotavlja, da bodo poskrbeli, da se ugotovitve, predlogi in zahteve s posvetovanja postopoma uresničijo. Posvetovanje je naredilo šele prvi korak — ugotovilo je splošno stanje duševne nerazvitosti v Sloveniji, Jugoslaviji in v svetu. Dosežen je bil delovni dogovor vseh sodelujočih, kako naj se v prihodnje ukrepa, da se to stanje izboljša.

Odgovorni republiški organi in druge službe bodo sedaj pripravili in sprejeli še druge predpise, dopolnili sistem financiranja, načrtovanja dela za vodenje in usposabljanje prizadete osebe od rojstva skozi vse življenje (kompleksna habilitacija). Duševno prizadeti namreč potrebujejo pomoč vse življenje — najprej od staršev, kasneje pa mora prevzeti to skrb družba kot celota. Danes je

tudi pri nas že prevladala misel, naj prizadete — invalidne osebe, med njimi tudi duševno nezadostno razviti, žive v svoji družini, v svojem rednem okolju (razen najtežjih primerov). Saj vsi ti skupaj z zdravimi tvorijo družbeno enoto naših vasi, naselij in mest, to je družbe kot celote. In le ta družba je sposobna in dolžna skrbeti za ene in druge — zdrave in tiste, katerih zmožnosti so brez njihove lastne krivde omejene. Naša socialistična družba, ki šele nastaja, mora prav tak odnos do invalidnih — prizadetih oseb, v prvi vrsti pa otrok, gojiti in ga še poglabljati.

Posvetovanje je poleg nalog in naporov, ki jih imamo pred seboj, ugodno ocenilo tudi delo in uspehe, ki smo jih dosegli posebno zadnjih nekaj let. Razvili smo nove oblike in dobili nove zavode za varstvo, vzgojo in usposabljanje predšolskih in šoloobveznih duševno prizadetih otrok; pridobili smo prve izkušnje glede poklicnega usposabljanja in zaposlovanja ne le laže, ampak tudi teže duševno prizadete mladine. Tako je ustanovljen Zavod za delovno usposabljanje teže duševno prizadete mladine v Črni na Koroškem, v Zavodu za varstvo in delovno usposabljanje dr. Marjana Borštnarja v Dornavi so odprti novi habilitacijski oddelki, v Vevčah pri Ljubljani dela prvi eksperimentalno-demonstracijski center za dnevno varstvo in delovno usposabljanje teže duševno prizadetih mladostnikov, z delom je začel posebni oddelek za teže duševno prizadete pri Posebni osnov. šoli v Novi Gorici, tik pred začetkom svoje dejavnosti so oddelki za delovno usposabljanje take mladine v Mariboru, v Ljubljani pa je že začel z delom prvi oddelek za teže duševno prizadete predšolske otroke. V Ljubljani in v Kočevju že načrtno poklicno usposabljajo absolvente posebnih šol.

Navedeni in drugi uspehi so rezultat naših skupnih naporov, ki zagotavljajo, da bomo v prihodnje ugodno reševali še druga odprta vprašanja.

In kakšno je mesto staršev pri tem?

Vsi na svojih delovnih mestih kot člani političnih in družbenih organizacij in samoupravnih organov v krajevnih skupnostih in občinah, predvsem pa kot aktivni člani naših društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, pomagate ustvarjati pravilno vzdušje in poglede vseh občanov na vprašanja, za katera ste pogosto sami iskali rešitve in je vsa njihova teža ležala predvsem na vas.

Vsak od vas na ta način prispeva droben kamen, ko tlakujemo pot, po kateri ne bo hodil le vaš otrok, temveč vsi prizadeti otroci. Prepričana sem, da nihče ne bo izostal pri tem našem skupnem delu.

Marija Koman

NAŠI NAJMLAJŠI SE USPOSABLJAJO

Ob vstopu v predsobo predšolskega oddelka pri oddelkih za delovno usposabljanje v Jaršah pri Ljubljani me je presenetilo otroško petje in pritegnilo v bivalnico naših najmlajših duševno teže prizadetih.

Sedeli so v polkrogu, držali medvedka v rokah in peli:

Medvedek ni bolan,
medvedek je zaspan,
prišla je tiha noč,
medvedek, lahko noč.

Nekateri, ki nimajo razvitega govora, so le brundali in spremljali pesem z ritmičnimi gibi. Seveda jih je bodrilo pozorno oko vzgojiteljice in otroške sestre, ki je držala v naročju najmlajšo Tinko, ki še ni dopolnila četrtega leta starosti. Skupaj sta objemali medvedka in Tinka je za hip prisluhnila petju ter se zazrla v medvedka.

Kdo bi si bil mislil, da je bila ta organizirana skupina, ki je zrasla že v majhen kolektiv, pred meseci še povsem razkropljena. Takrat so prvič stopili otroci s svojimi mamicami in očeti v ta oddelek. Njihova zaporedna starost je bila tri in pol leta, največ jih je bilo starih do pet let, po duševni starosti pa seveda precej manj. Zato je razumljivo, da so se težko ločili od mamic kar za celih šest ur, saj traja delovni dan v tem oddelku od 9. do 15. ure.

Sonja in Tomaž sta jahala in odklanjala vsako igračo, s katero si je vzgojiteljica poskušala utreti pot do teh otrok. Nekateri so begali po sobi sem in tja, drugi pa so topo obsedeli na tleh. Vzgojiteljica je imela polne roke dela, da jim je vzbudila zanimanje do igrač in našla kontakt z njimi.

Z dobrohotnim in potrpežljivim vodenjem, polnim ljubezni je naletela na njihov odziv. Občutili so njeno ljubezen, dobivali občutek varnosti pri novih ljudeh in v novih prostorih. Tako je bil postavljen temelj za sistematično usposabljanje.

Spoznavali so se med seboj po imenih in se dobro spoznali. Takoj pokažejo tistega, ki ga pokličemo, če se sam ne oglasi. Mala Tinka, ki je bila sprva gluha na poziv, reagira že toliko, da se zasmeji, če jo vzgojiteljica pokliče. Igraje so si pridobivali orientacijo v novih prostorih, saj so imeli nekateri strah pred bivalnico, telovadnico in dvoriščem. Sedaj je to njihov drugi dom. Radi prihajajo vanj, zato jim ni več težka ločitev od mamic. Kako pa je tudi lepo v družbi z otroki, ki so si med seboj enaki po duševni ravni! Nihče jih ne prezira, uživajo le ljubezen in pomoč. Tu se lahko merijo med seboj. Marsikdo, ki je bil v družbi z normalnimi otroki zapostavljen, sedaj prekaša svoje sosede in dobiva vero vase; manj sposobni pa tudi nimajo zaradi tega občutka manjvrednosti, ker uživajo stalno spodbudo in pomoč vzgojiteljice in tudi doživljajo uspeh. Počasi in ob pomoči si nekateri prisvajajo že pridobljene navade svojih vrstnikov, ker jim hočejo biti enaki. Tako so se ob vstopu v ta oddelek le trije otroci samostojno hranili. Ti so dali spodbudo drugim, da so se želeli naučiti uporabljanja žlic. Sedaj se že vsi, razen enega, samostojno hranijo. Prav tako je pri drugih opravilih. Skupno usposabljanje otrok je neprecenljive vrednosti, saj se otroci že zmalega vraščajo in prilagajajo družbi.

Skupno spoznavajo svojo najbližjo okolico in si razvijajo govor. Večina otrok začenja s prvimi besedami, zato posveča vzgojiteljica vso pozornost sistematičnemu razvijanju govora z razvijanjem motorike govornih organov. V obliki igre izvajajo vaje ustnic, jezika, mehkega neba in različne dihalne vaje. S smiselno igro razvijejo svoje sposobnosti. Vsaka igrača, ki jo dobijo v roke, oziroma vsak didaktični material, s katerim so zaposleni, je premišljeno izbran, bodisi, da si ob tem pridobivajo nove pojme in razvijajo govor, bodisi, da jih vsesplošno telesno razgibava, oziroma pomirja.

Poglejmo, kaj so delali v delovnem času zaposlitve. Janko se je igral z avtomobilom. Naložil je nanj polno kock, ga vozil in piskal: »Pi-pi!« Metki je vzgojiteljica pomagala graditi hišo iz kock. Mojca pa je že samostojno nizala velike rdeče kroglice. Drugi otroci so gnetli klobaso iz plastelina. Nekaterim je šlo že kar od rok, nekatere pa je vzgojiteljica vodila za roko in na ta način so vsi uspeli.

Veseli so bili svojih izdelkov in ob pohvali so se jim zaleskетale zvezdice v očeh.

Ko so delo končali, so prisluhnili žvenketanju krožnikov. »Kosilo bo !« Ni jih bilo treba klicati, sami so se postavili v vrsto in si

šli umivat roke. Tudi to umetnost že precej obvladajo, seveda po intenzivnem privajanju.

Navajeni so na ustaljeni dnevni red. Dobro vedo, katera opravila slede drugo drugemu. Vedo, da je po kosilu počitek. Približno eno uro mirno obležijo in zaspijo, medtem ko so sprva vstajali z ležalnikov in tekali po sobi. Ponavljajoči se dnevni red jih utrjuje v navadah, usmerja in vodi k delu.

Razumljivo je, da pot do pridobitev osnovnih higienskih in kulturnih navad ni lahka in tudi ne hitra. Terja dnevno se ponavljajoče vaje. Vzgojiteljica prav gotovo ne bi mogla sama zadovoljiti vseh osem malčkov, saj jih je treba navajati na osebno čistočo, na uporabo sanitarij, na slačenje in oblačenje, na samostojno hranjenje, na hojo po stopnicah in drugo. Zato ji je nujno potrebna pomoč otroške sestre. V letošnjem letu so pomagale študentke četrtega letnika Srednje medicinske šole kot praktikantke in so pokazale veliko razumevanje za naše otroke.

Srečne so mamice teh otrok, saj so se sprostile v zavesti, da je njihov otrok v dobrem varstvu in se delovno usposablja. Srečni so tudi otroci, ker si bodo mogli maksimalno razviti svoje psihične in fizične sposobnosti, si pridobiti delovne navade in spretnosti, ter se socializirati v takšni meri, da jih bodo drugi ljudje radi sprejeli medse in jih upoštevali, ko bodo lahko uspešno delali v delavnicah pod posebnimi pogoji ali v domačem varstvu.

Viden napredek v pol leta kaže, kako velikega pomena je pravočasno in pravilno obravnavanje duševno prizadetih otrok že v zgodnji otroški dobi.

Potrebo po predšolskem oddelku za duševno teže prizadete otroke v Ljubljani je prikazal psihološki oddelek Centralnega otroškega dispanzerja v Ljubljani, kjer so bili ti otroci po enkrat tedensko v obravnavi in se je že tam oblikovala skupina.

Oddelek je bil odprt v letošnjem letu na pobudo psihološkega oddelka COD in Republiškega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ki je vključen v organizacijsko enoto oddelkov za delovno usposabljanje Vzgojnega zavoda J. Levca v Ljubljani.

To je prvi predšolski oddelek za duševno prizadete otroke v Sloveniji. Upajmo, da bodo kmalu sledili novi oddelki te vrste, bodisi za duševno teže ali za duševno laže prizadete otroke.

Hellena Jelinek,
direktorica poseb. otroškega vrtca na Dunaju

POSEBNI OTROŠKI VRTEC

Z dovoljenjem avtorice seznanjamo naše bralce s predavanjem, ki ga je imela letos junija na sestanku defektologov v Kranjski gori. Priobčujemo ga nekoliko skrajšanega.

Otroški vrtec je danes praktično razširjena družina, družini pomaga in dalekosežno zagotavlja zdrav razvoj malega otroka. Oskrba in vzgoja se spojita in imata s tako ustvarjenim celovitim obravnavanjem najboljše uspehe.

Kot vsi vemo, se otrok z normalno zasnovo presenetljivo dobro znajde tudi v neugodnih vzgojnih situacijah; celo nove moči črpa iz premagovanja teh težavnih situacij.

Pri motenem otroku pa to nikakor ni tako, izgubljen je, če mu ne pomaga specialna vzgoja, prilagojena njegovim težavam in nedostatkom.

Čim prej pričnemo s strokovno obravnavo in vzgojo, osnovano na znanosti in izkušnjah, tem prej nam bo možno prebuditi in aktivirati pogosto zelo skromne sposobnosti, ki počivajo v otroku. Zmotno je prepričanje, da je mogoče malega otroka specialno obravnavati šele po šestem letu, torej z vstopom v šolo. Ne samo, da je ta čas prekasen za vsako specialno pedagoško delo, je moglo biti dotlej zamujenega že mnogo bistvenega, česar ni več mogoče nadomestiti, medtem ko se more popraviti pri zgodnjem treningu marsikateri zaostanek do vstopa v šolo in je s tem zagotovljen mnogo boljši začetek v šoli. Čim prej pričnemo z negovanjem in vzgajanjem prizadetega otročka, tem večje je naše upanje, da bomo dosegli največ, kar je možno.

V tem smislu pomeni skrb za prizadetega malega otroka to, da postane vsaj delno — če že ne povsem — odveč skrb za odraslega.

Iz takšnih razmišljanj, predvsem pa iz občutka aktivnega človečanstva je nastal po konceptu profesorja Tesareksa posebni otroški vrtec mesta Dunaja »Darilo Švicarjev«, ki je bil odprt 22. septembra 1949. Zdaj se naposled lahko ozremo nazaj na dvajsetletno uspešno in plodno delo.

Akcija »Darilo Švicarjev« je pomagala po vojni tisočem dunajskih otrok v stiski in pomanjkanju ter jih obvarovala bolezni in posledic najhujše podhranjenosti. Za konec tega bogatega delovanja naj bi bil postavljen spomenik in tako je nastal najlepši in najbolj smotrn spomenik, Posebni otroški vrtec »Darilo Švicarjev«.

Napolnjen s Pestalozzijevim duhom, z njegovim globokim človečanstvom, je namenjen tistim otrokom, ki so utrpeli okvaro v svojem duševnem in telesnem razvoju in katerim naj bi bil dom življenjskega potrdila — v zavestnem nasprotju z leti grozotnega uničevanja.

Naših otrok seveda nočemo izločiti iz družbene skupnosti, nasprotno, hočemo jih vrniti v skupnost in v življenje kot uporabne in samostojne člane.

Specialni otroški vrtec, ki leži v parku pred gradom Schönbrunnom, je v svoji gradnji preprost, smotrn in — to lahko upravičeno rečem — lep. Profesor Franc Schuster, stvaritelj mnogih modernih mladinskih socialnih ustanov, je dal mislim pedagogov, psihologov, zdravnikov in strokovnjakov na področju fizično in psihično prizadetih otrok arhitektonsko obliko. Gradbena črta kaže velik, proti jugu napet lok. Na zapadnem koncu je institut z glavnim vhodom; za njim se vrsti šest skupin, od katerih ima vsaka lasten vhod, na vzhodni strani pa zaključi stavbni kompleks majhen gospodarski blok. Če pridemo do zgradbe s severa, imamo popoln pregled in vidimo že od zunaj točno razvrstitev. Ko pa vstopi v svoje domovanje otrok in pogleda skozi okno na vrt ali se igra na dvorišču ali na travniku v neposredni bližini svoje skupine, zaradi upognjenosti gradbene črte komaj vidi sosedno skupino in ima občutek, da je doma in ne v velikem zavodu. Prav s tem je izpolnil arhitekt eno od bistvenih zahtev pedagogov. Vsaka skupina ima, kot je bilo že rečeno, lasten vhod in tako prebiva v svojem posebnem domku. Tu so garderoba, kjer se otroci kar se le da samostojno preobujejo in preoblečejo, prostor s sanitarijami, umivalnico in kopalnico, večji skupni prostor, ki je razčlenjen v nižje in višje prostore z deloma znižanim stropom in s stebri, velik kos vrta, ki je pro forma ograjen z živo mejo in velik travnik, ki simbolizira razsežnost.

Specialno pedagoško delo v posameznih skupinah se je razvilo iz prilagajanja in oblikovanja dunajske pedagogike v otroških vrtcih, ki temelji na idejah in izkušnjah Friderika Fröbla in Marije Montessori. Vsekakor se dopolnjuje še s posebnim treningom, ki je bil v skupnem delu z zastopniki moderne medicine, psihologije

in specialne pedagogike prilagojen potrebam prizadetega otroka v predšolski dobi.

Da bi natančno spoznali in razumeli razvojno stopnjo in duševnost naših otrok, je pred sprejemom v posebni otroški vrtec vsak zdravniško kot tudi psihološko preiskan. Kot neogibno dopolnilo anamneze se zahtevajo izvidi in poročila in služijo za diferencialno — diagnostično obdelavo, ki naj ji sledijo učinkoviti ukrepi. Osnova za psihološko preizkavo je splošni razvojni preizkus po Šarloti Bühler in Hildegardi Hetzer.

Ker imamo v posebnem otroškem vrtcu šest posebnih skupin, po eno skupino za telesno prizadete za otroke z motnjami vida, za gluhe, duševno prizadete, problematične in normalne otroke, je predvsem važno, da dobimo v čim krajšem času pravo sliko o bistvenih potezah prizadetega ali osebnostno motenega otroka, da od vsega začetka najbolje vskladimo njegove potrebe z možnostmi posebnega otroškega vrtca, pomeni, da ga napotimo v ustrezno skupino. To ni vselej povsem preprosto, kajti otroci imajo več kot eno motnjo. Vključitev v skupino izhaja iz prevladujoče motnje, za katero ni vedno treba, da je najvidnejša. Tako na primer lahko prihaja otrok s telesno hibo iz skupine za duševno prizadete dva do trikrat tedensko v skupino telesno prizadetih zaradi razgibavanja v vodi, vtem ko more hoditi naglušen otrok, ki je zaradi svoje telesne hibe v skupini telesno prizadetih, dnevno k slušnemu in govornemu treningu v skupino gluhih. Pri posameznih ločenih posebnih vrtcih bi bilo to izredno težavno in tudi komaj izvedljivo. Povsem homogenih skupin ni, pač pa je povsod več podskupin, ki potrebujejo posebno pedagoško pozornost. Pogosto šele praktični poskus odloči, v kateri skupini je mogoče najbolje pomagati otroku z več motnjami; to je močno odvisno tudi od vsakokratnega sestava skupine. V vsaki skupini so otroci, ki imajo dodatno še različne govorne motnje, nevrotične simptome ali eretične poteze. Morebitna sprememba skupine se lahko izvede brez prevelikih težav za otroke, ker mu niso povsem tuji ne hiša ne enako zgrajeni in tudi podobno opremljeni prostori kot tudi ostale vzgojiteljice in otroci. Tako more imeti še nadalje nekaj stikov s staro skupino. Premestitev v normalno skupino je v ustreznih primerih priprava in prehod za normalno šolo. Tudi naglušni otroci, ki so se dobro pripravili in znašli v skupini za naglušne otroke, ki znajo uporabljati slušni aparat, pridejo leto pred vstopom v šolo za naglušne v našo normalno skupino, odločilen za to je govorni zgled normalnih otrok. Nenavadnosti in motnje, do katerih pride pri premestitvi, vzgojiteljice posebnega otroškega vrtca pravočasno spoznajo, tako da lahko takoj

primerno ukrepajo. V nekaterih primerih dobimo šele po daljšem opazovanju in ponovnih preiskavah bližji vpogled v kompliciranо razvojno in osebnostno motnjo; predvsem velja to za socialno vedenje in njegov odraz na uspehe pri skupinskih igrah.

Ustrezno razvoju je prvi pogoj za vsak uspešen trening pri prizadetosti telesa ali čutil — pa naj gre za razgibavanje v vodi, za korektivno gimnastiko ali za zdravljenje šķiljenja, slušni trening ali artikulacijske vaje — normalna inteligenca in sposobnost učenja. Saj mora otrok dojeti smisel vaje in znati prenašati pridobljene izkušnje na nove situacije. To velja enako tudi za predrugačenje in samovzgojo težavnih in problematičnih otrok. V tistih primerih pa, pri katerih sta inteligenca in sposobnost učenja v zaostanku ali motena, kot je to pri duševno prizadetem otroku, je treba to upoštevati in pri načrtni izdelavi splošnega treninga razdeliti in posplošiti kompliciranа dejanja in jih spet sestaviti po najmanjših razvojnih stopnjah s posebnim ozirom na to, kar je potrebno za vsakdanjost. Področje izkustva in uporabe se počasi in polagoma širi, s tem se veča prilagodljivost na nove situacije. Isto velja tudi za metodično izdelavo specialnega treninga z igralnim in zaposlitvenim materialom kot tudi z vsemi drugimi možnimi pripomočki.

Pri zgodaj začetem treningu se morejo — kot je bilo že rečeno — popraviti nekateri zaostanki do šoloobvezne starosti in je s tem zagotovljen dober začetek. Pri razvojnih potekih lahko v vrsti primerov zaznamujemo porast razvojnega kvocienta. Toda tudi pri nespremenjenih vrednostih razvojnega kvocienta porast spretnosti in razširitev znanja v okviru danih, večkrat zelo skromnih, toda poprej pogosto še ne povsem izrabljenih možnosti, prinaša s seboj tako vse večjo osamosvojitev kot tudi obvladovanje določenih, ponovno urejenih nalog in socialno vključitev v vsakdanje, znane situacije celo pri otrocih, pri katerih je motnja tako huda, da je mogoče doseči po mesecih ali tudi po celem letu samo neznaten napredek v zrelosti. Neredko imajo ljudje takšne slabo nadarjene otroke po dve — do triletnem obiskovanju otroškega vrtca kar za normalne, samo za znatno mlajše, kot dejansko so.

Da je specialno pedagoško delo skupinsko delo, sem povedala že na začetku. Da imajo zelo odločilno besedo nevrolog, nevrokirurg, pediater in psihiater in jo seveda tudi morajo imeti, je dejstvo, od njih odrejeni medicinsko-terapevtski postopki imajo velik delež pri našem delu, nikoli pa se z njimi ne sme pretiravati, ker so drugače pedagogiki v škodo in postanejo sami sebi namen. Kdor pretirava z zdravljenjem in ga zanima samo posredovanje tega, kaj otrok zmore in zna, bo pri vzgoji prizadetega in motenega otroka

bistveno popolnoma izključil in ga sčasoma povsem zadušil. Praksa nas je naučila, da pridemo z enostranskim precenjevanjem — pa četudi je to najboljša terapija — vstran od prvotnega cilja, otroke prekomerno obremenjujemo, obtičimo sami na zunanjem in napravimo s tem lastno delo neplodno za kasnejši uspeh. Odtod logična zahteva: vsak enostranski trening, kot razgibavanje v vodi, korektivna gimnastika, zdravljenje šķiljenja, govorne vaje, artikulacijski in slušni trening, potrebuje ustrezno izravnavo v smislu harmoničnega osebnostnega razvoja. To pomeni, da potrebujemo na eni strani načrtno izgradnjo splošnega specialnega treninga, ki ga določijo zdravniki, po drugi strani pa moramo skrbeti za to, da najde prizadeti otrok čustveno toplo in varujoče okolje, ki mu nudi varnost in daje obenem tudi priložnost za starosti primerne funkcionalne, domišljijske in konstruktivne igre, v katerih se lahko izživlja v svoji produktivni fantazijski dejavnosti.

Tako kot v vsakem majhnem otroku, živi tudi v prizadetem in motenem težnja po gibanju, delovanju in ustvarjanju; vsekakor z razliko, da je pač prizadeti dosti manj spontan, veliko manj poskuša in ima k temu še dosti počasnejši delovni tempo. Vzgojiteljica posebnega vrtca potrebuje zato znatno sposobnost vživljanja in neskončno veliko potrpljenja pri podajanju različnih razvojnih dražljajev in pri ustvarjanju možnosti za izživljanje; samo z njimi ji bo namreč možno posredovati prizadetim malim otrokom doživetje uspeha. Tisti doživljaj uspeha, ki ga vedno znova navajamo, da otroku zaupanje vase in varnost, ki mu omogoči, v zvezi s pozitivno čustveno asociacijo na ljubljenega človeka, da dokonča svoje delo.

Da moremo izvesti uspešno terapijo, moramo od otrok v posebnem otroškem vrtcu zelo veliko zahtevati. Naučiti se morajo pravilno uporabljati svoje moči in obstoječe sposobnosti, naučiti se morajo premagovanja oziroma kompenzacije slabosti in nedostatkov. Morajo pa se tudi naučiti prevzemati naloge in jih tako dobro opraviti, kot jim dopuščajo njihove sposobnosti.

Menim, da mi ni treba posebej poudariti, da vsi ti »moraš« niso podani otroku kot taki, toda dva, ki jih želim navesti kot zadnja, veljata enako za otroka in za vzgojitelja, vztrajnost in koncentracija.

Specialni pedagog ju mora imeti in ju učiti in otrok se ju mora učiti.

Za vse te številne »moraš«, ki naj bi otroku pomagali k vse večji samosvojitvi in primernim storitvam, potrebujemo seveda

vedno znova nove spodbude in pripomočke z močno spodbudnimi lastnostmi.

Potrebujemo torej igralni material, ki naj bo v večji meri igralni in samo v manjši meri zaposlitveni material. Dodatno naj ima material, primeren za naše namene, še mnoge uporabne možnosti. Zadovoljiti mora otrokovo težnjo po gibanju, otrok naj more z njim vzpostaviti kontakt in če se z njim zaposli, naj se more nekaj naučiti in utešiti svojo željo po znanju. Vrhu tega pa naj bi bil material še lep po obliki in po barvi, le tako ima namreč potrebni močno spodbudni značaj, ki izzove za naše delo pomebne dražljaje. Razen tega naj bi bile naše igrače uporabne za mnogo starostnih in razvojnih stopenj in naj bi bile z njimi možne mnoge oblike iger. V različnih skupinah imamo pač iste igrače, toda vsakokrat za čisto različno uporabo. Igrače predstavljajo sistematično prehodno obliko za terapijo. Čim bolj posebno napravimo igračo, tem več namena smo vložili vanjo in to napravi iz igralnega učni material. Postopno uvajanje terapije v igro je ena od najpomembnejših nalog specialne pedagogike malega otroka.

Končno, vendar nikakor ne nazadnje, bi bilo treba še nekaj reči o ritmiki, ki se vendar uporablja na vseh področjih specialne pedagogike.

Ritmika deluje pomirjevalno pri gibalnih in koordinacijskih vajah telesno prizadetih, pomaga pri ritmiziranju hoje in predvsem pri govoru naglušnih in praktično gluhih, pomaga pri premagovanju artikulacijskih motenj in pri težavah v poteku govora na organski osnovi, na primer pri spastikih ali pri funkcionalni obliki, kot je to pri jecljanju. Ritmika služi kot idealni posredovalec pri vajah koncentracije in uvrščanja kot tudi pri učenju enostavnih pojmov z neposrednim doživetjem pri duševno manj nadarjenih malih otrocih, na primer glasno in tiho, velik in majhen, hiter in počasen. Pospešuje pa tudi orientacijo na lastnem telesu in v prostoru pri možgansko okvarjenih, podpira urjenje kake spretnosti v reagiranju; budi in razvija duševno občutljivost in spontanost, sprošča zavrte in negotove kretnje slabovidnih in ustvarja izravnavo napetosti in naravno discipliniranje pri nemirnih, neosredotočenih, težavnih otrocih v problematični skupini.

Mali otroci doživljajo in se naučijo pri ritmiki vodstva in podrejanja vodstvu; svobodo, ki se ji otrok pri ritmiki odpove, ko se ji pusti voditi, znova dobi nazaj na višji ravni.

Če hočemo doseči optimalni vzgojni uspeh, moramo seveda pritegniti starše in jih vključiti v svoje specialno pedagoško delo.

To sodelovanje ni potrebno samo pri splošnih vzgojnih vprašanjih, neogibno ga potrebujemo tudi za oporo in dopolnilo specialnemu treningu.

Na rednih večerih s starši, ki jih ima vsaka skupina zase, se trudim za pravilen odnos staršev do otrokove prizadetosti kot tudi do splošnih človeških problemov, ki se porajajo iz tega za vso družino. Že kontakt s starši prav tako prizadetih otrok jim omogoči, da gledajo na svoje lastne skrbi pod čisto drugim in dosti širšim kotom. Tu, v skupnosti s tovariši v trpljenju polagoma izgubljajo zavore, s katerimi jih je obložilo okolje, obremenjeno s predsodki. Na večerih staršev, ki jih vselej prične vzgojiteljica posebnega otroškega vrtca s kratkim referatom, izmenjujejo svoje skrbi in dobijo nasvet in pomoč. Treba je veliko potrpljenja in diplomacije, da starše prepričamo, da s preveliko skrbjo, razvajanjem in nežnostjo zanemarjajo prav to, kar potrebujejo otroci naših skrbi v posebno veliki meri, čvrsto in dosledno pedagoško vodstvo, ki otrok ne frustrira in jih ne žene v manjvrednostne občutke, temveč jim vselej pomaga, da pridejo preko neogibnih neuspehov, jim odvzema negotovost in jim je vedno varstvo in opora na poti v odraslo dobo.

Na koncu mi dovolite, da se lotim še vprašanja, ki ga vedno znova postavljajo starši prizadetih ali motenih otrok.

Zakaj moj otrok ne more obiskovati normalnega otroškega vrtca?

Verjemite mi, da ne napravimo prizadetemu otročku nobene usluge, če poskušamo doseči njegov sprejem v normalni otroški vrtec. Vedno znova dobivamo otroke, ki so izgubili po takšnih ponesrečenih poskusih veliko časa in duševnih sil. Na telesu in na čutilih prizadeti kot tudi duševno manj sposobni otroci potrebujejo specialni trening, deloma posebno opremo, ki predpostavlja predvsem šolano specialno pedagoginjo. Če otrok telesno ne more držati koraka z drugimi, če jih duševno ne dohaja ali v pravem pomenu besede »ne more slediti«, ker slabo sliši, vidi ali se ne more prav uveljaviti in se uvrstiti med druge, je vselej treba imeti do njega obzir. Če se to ne zgodi, je otrok izpostavljen v prosti konkurenci porazom in posmehu in se boleče zave svojih nedostatkov. Upoštevanje nedostatka pa vselej ustvari izjemen položaj, ki večidel ne pomaga veliko, prizadetega otroka pa zapelje v značajske odklone in ga drugi za trajno ne prenašajo.

Mnogi starši pričakujejo od zgleda zdravih otrok spodbudo in pomoč za prizadetega in motenega otroka, žal pa to velja samo v čisto ozkih mejah; kajti brez truda doseženi, boljši uspehi zdravih tovarišev pri igri jemljejo pogum, če so nedosegljivi, zlasti če ni

primerjave s podobno prizadetimi otroki. Pri naših telesno prizadetih otrocih lahko pri uri ritmike vedno znova opazujemo, kako si najhuje prizadeti oddahnejo in koliko bolj se sprostijo, če laže prizadetih otrok ni zraven.

Tudi otroke z večjim splošnim duševnim razvojnim zaostankom moremo za trajno komaj zadrževati v normalnem otroškem vrtcu, ker potrebujejo zaradi svoje manjše sposobnosti za prilagajanje in pomanjkljive produktivnosti drugačno pedagoško vodstvo. Ne ujemajo se namreč niti z vrstniki, niti z mlajšimi, s katerimi bi se lahko primerjali po stopnji zrelosti. Razen tega lahko postanejo telesne sile, ki pogosto presegajo moč drugih, nevarne pri obračunavanju med otroki. Končno lahko zahtevamo od zdravih in normalnih otrok samo neko mero razumevanja in obzirnosti. S pravim pedagoškim vodstvom lahko v veliki meri preprečimo posmehovanje, zasramovanje ali posnemanje, ne moremo pa preprečiti tihega odklanjanja in zavračanja.

Doživetje neke, čeprav majhne skupnosti tovarišev z isto usodo, posebne pobude in določena doba zaščite so prvi pogoji za kasnejšo vključitev v veliko skupnost zdravih ljudi.

Prevedla I. A.

Veselje in radost: to je podnebje, pod katerim vse uspeva.

Slovenija je po številu zaposlenih žena med prvimi na svetu, po številu otrok, ki so v vzgojno varstvenih ustanovah pa med zadnjimi. Iz tega torej sledi, da je v Sloveniji stotine otrok, ki po več ur dnevno prežive sami in so brez nadzora.

Marija Štandeker

ZAVOD ZA USPOSABLJANJE TEŽE DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE V ČRNI NA KOROŠKEM JE NA ŠIROKO ODPRL SVOJA VRATA

Prvi gojenci so v zavodu preživeli že dobro leto. Od obstoja do danes smo se trudili, da bi zavod uredili tako, da bi bilo življenje čim bolj domače, družinsko in ne strogo zavodsko.

V naš zavod sprejemamo otroke, ki se niso sposobni vzgajati in izobraževati na posebni osnovni šoli, so pa sposobni pridobiti si delovne navade. Življenje in delo v zavodu teče po habilitacijskem programu.

Največkrat dobimo prvi kontakt s starši šele, ko jim pošljemo obvestilo, da je otrok sprejet in povabilo, naj ga pripeljejo v zavod. Po treh dneh bivanja otroka v zavodu staršem poročamo o njegovem počutju.

Zanimivo je, da je imelo od 100 sprejetih otrok le 8 dalj časa domotožje, drugi pa so se zelo hitro vživeli v domsko skupnost. Otroci, ki so že dalj časa v zavodu, vsakega novinca sprejmejo lepo in z velikim veseljem. Pomagajo ga vpeljati v naš hišni red in nadomestijo bratca ali sestrico, ki sta ostala doma.

Doma se otroci zelo radi vrtijo okrog mamice, kadar kuha. Mnogo mamic otroku mimogrede speče jajček, olupi sveže skuhan krompir itd. Tudi mi ne moremo mimo tega. Otroka, ki zaide v kuhinjo in vpraša, kaj bo za kosilo, kaj delate, seveda tudi kuharica pobža in vpraša, če bo jedel krompirček, ki ga strga itd. Če je otrok lačen, mu pripravi, za kar jo prosi. Večji otroci pa imajo v kuhinji že (možnosti) dolžnosti v času dežurstva in se jim za pridnost večkrat izpolnijo skrite želje.

Tudi praznike in običaje praznujemo kar se da v domačem vzdušju. Vsak mesec enkrat praznujejo rojstni dan tisti otroci, ki so v tistem mesecu rojeni. Naše kuharice zelo rade pripravljajo veliko in dobro torto. Ob torti se vsi skupaj fotografirajo, nato pa še s prijatelji, ki jih povabijo na praznovanje. Na koncu se torta razdeli. Namenoma ostane pri razdelitvi še kos torte, ki jo dobi po njihovi

oceni najbolj priden otrok v zavodu. Tudi rož ne manjka za takšna slavja.

Ni mogoče opisati, kako težko so čakali Dedka mraza. Ni jih razočaral. Vse otroke je poznal. Z vsakim se je pogovarjal in prinesel mnogo — slaščice, igrače, gramofon in sanke.

Za mnoge ej bil pust pravo doživetje. Še danes pripovedujejo, kako so bili lepo oblečeni. Vsi smo se oblekli za maškare. Predstavljali smo palčke, kuharje, indijance, pomladansko cvetje, živali, vile itd.

Nismo se občudovali sami, občudovali so nas vaščani, saj smo šli v sprevodu skozi Črno.

Nismo osamljeni in sami zase v zavodu. Skupina otrok, ki igra lutke iz osnovne šole Črna, nas je že dvakrat obiskala in zaigrala igrice, ki jih je naštudirala prav za nas.

Zelo prijetno je bilo tudi srečanje z učenci Posebne osnovne šole in Osnovne šole Prežihovega Voranca iz Raven. Ravenčani so pripravili program za otroke, ki živijo daleč od mamic in ki se ne morejo tako učiti kot oni. Zaigrali so zajčjo šolo, zapeli in igrali na harmoniko. Tudi mi smo jih presenetili. Naši večji otroci so zaigrali kolo in peli, najmlajši pa so telovadili na švedski klopi. Ves program se je odvijal na prostem, nato pa so jih naši otroci popeljali skozi dnevne prostore, spalnice in delavnice. Pokazali so jim svoje izdelke in obiskovalci so bili pravi občudovalci. Marsikateri se je obrnil k našemu otroku in ga vprašal: »Si res to ti napravil? Mi znaš pokazati, kako se to dela?« Zelo radi so jim pokazali način dela pri tehničnem pouku. Prisrčna je bila ločitev in seveda povabilo — pridite še k nam! Ravenčani so nas povabili v Ravne.

Nekaj dni kasneje smo dobili pismo, v katerem so se otroci iz Raven zahvalili za prijetno srečanje. Poslali so tudi nekaj risbic, ki so jih narisali pri likovnem pouku o vtisih ob obisku v zavodu (zajčja šola, telovadci na klopi, pevski zbor, spalnice). Zagotovo jim bomo še letos vrnili obisk.

Naši otroci zelo radi nastopajo. 13. junija je bila akademija za šolske otroke v Črni, 14. junija pa za javnost. Po akademiji je bila otvoritev razstave njihovih izdelkov.

Pred starši pa so nastopali ob otvoritvi, za Novo leto, za Dan žena in ob zaključku leta. Ti nastopi so bili na dneve obiskov.

Obiskov se vsi zelo veselijo. Takrat morajo biti vsi obiskani. Obiski so enkrat mesečno in to prvo nedeljo v mesecu. Ugotovljeno je, da je tako najbolje glede na odaljenost staršev. Nekateri ta enkratni obisk težko realizirajo, bodisi, ker so predaleč in ne zmorejo vselej stroškov za pot ali zaradi kakega drugega zadržka. Nekaj pa je tudi takšnih, ki mislijo, da so s tem, ko so otroka oddali v zavod, opravili svojo dolžnost. Kakšna škoda! Otrok jih čaka, vsak uspeh bi rad pokazal mamici — toda mame ni.

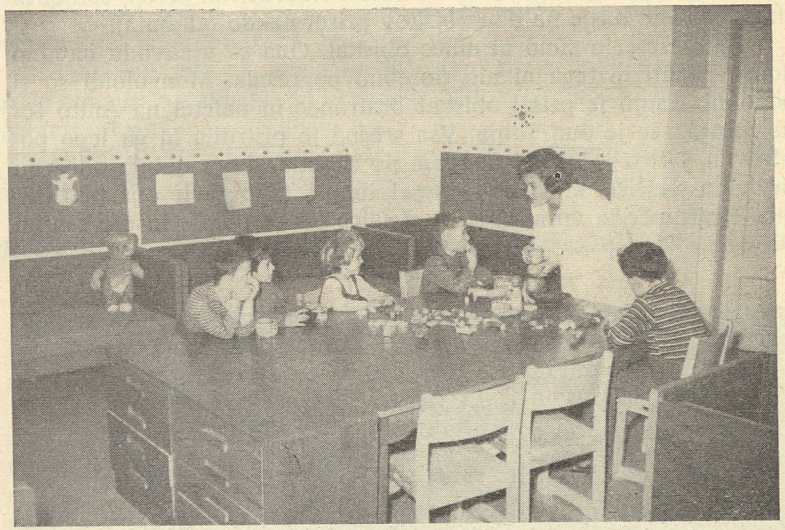

Tudi ti so lahko pozorni

Zakaj mene nima nihče rad?

Vsako prvo nedeljo v mesecu je v našem zavodu velik praznik. Otroci težko pričakujejo svoje starše, sorodnike, znance. Ni mogoče povedati, koliko vprašanj zastavljajo v tednu pred nedeljo obiskov. Pri vsakem delu je besedica: »Kajne, da bo mamica vesela, ko znam rezati papir, zavezovati čevlje, zašiti gumb, lupiti krompir, likati perilo itd.«

V nedeljo na dan obiskov so zelo hitri pri pospravljanju in urejajo samega sebe. Že zgodaj gledajo skozi okna lepo oblečeni in čakajo na obisk, polni pričakovanj in želj po pripovedovanju, kako jim je v zavodu, kaj vse že znajo. Najmanj desetkrat vprašajo: »Ali moje mamice še ni? Bo prišel tudi očka?« Do opoldneva, ko pridejo zadnji obiski — vsi upajo in čakajo. Okrog druge ure, ko večina odhaja, je najhuje za tiste, ki niso dobili obiska. »Ali moje

mamice danes tudi ne bo?« pravi Dominik. »Glejte tovarišica, kako sem lep!« »Me bo kdo drug vzel s seboj?« Tolažimo jih, da smo jih prišli mi obiskat, razdelimo slaščice, ki so jih prinesli nekateri starši prav za otroke, ki nimajo obiskov. Trudimo se, da bi jih z izletom, s slaščicami potolažili, toda to ni obisk. Kdorkoli bi prišel, četudi ni staršev, samo da je na dan obiskov prišel nekdo od zunaj.

Anito že celo zimo ni nihče obiskal. Ona se v zavodu izredno dobro počuti in tega ni niti posebno pogrešala. Mongoloidi so si podobni. Tanjo je prišel obiskat bratranec in naletel na Anito ter jo vprašal, če je ona Tanja. Vsa srečna je pritrdila in ga lepo pozdravila. Hitro je povedala vsem po zavodu, da je dobila obisk in razdelila slaščice, ki jih je prinesel »brat«, tako ga je ona predstavila. Bratranec je vprašal, če se deklica lahko obleče in gre z njim

Moje mamice pa ni . . .

na sprehod. Odšla sta in Anita se je vrnila presrečna in nasmejana z bratrancem pri zavodu. Pred zavodom je bratranec srečal strica, ki je bil na obisku pri hčerki Tanji. Čudno so se spogledali. Anita še danes ne more pozabiti na »brata«, na slaščice, na velik kos torte . . .

Isto nedeljo pa nikakor nismo mogli umiriti Tevžka. Dolgo v noč je ihtel in pravil, da bi umrl, ker njega nihče na svetu nima rad.

Potolažili smo ga šele naslednji dan, ko je dobil kartico, kjer se je mamica opravičila, da ni mogla priti, ker je bila bolna — toda žal tega ni pisala ona.

Dobro je, da so takšni primeri redki in da skoraj vsi otroci dobivajo obiske, če ne na dan obiskov pa prej ali kasneje.

Kaj morajo vedeti starši, da lahko oddajo svojega teže prizadetega otroka v zavod

Skupščine občine imajo po zakonu formirane komisije prve stopnje za kategorizacijo in evidenco otrok, motenih v duševnem in telesnem razvoju.

Starši prijavijo otroka oddelku za socialno varstvo skupščine občine. Socialni delavec napoti otroka na vse potrebne preglede k specialistom. Na podlagi izvidov komisija izdela predlog in priporoča najprimernejšo vzgojno-izobraževalno ustanovo za otrokov nadaljnji razvoj. Če je otrok teže duševno prizadet, je sposoben za pridobivanje delovnih navad in ga je nujno oddati v zavod, kolikor v domačem kraju ni tovrstnih eksternih oddelkov.

Starši sami ne morejo plačevati oskrbnega dne v takem zavodu, zato večje breme prevzame naša socialistična družba, v ožjem smislu občina. Samoprispevek staršev določi občina z ozirom na dohodke in število družinskih članov.

V občinskih proračunih je težko najti sredstva, ki bi krila vse potrebe, ki se pojavljajo, prav zato morajo biti starši strpni in vztrajni.

Prošnjo z dokumentacijo pošlje v zavod skupščina občine (kategorizacijski list z izvidi posameznih strokovnjakov, garancijo, da bo plačnik oskrbnih stroškov, če bo otrok sprejet).

O sprejemu otroka v zavod odloča zavodska strokovna komisija. Zavodi imajo izdelane kriterije, po katerih sprejemajo ali odklanjajo otroke. O sklepu komisije vodstvo zavoda obvesti starše in skupščine občine. Če je otrok sprejet, dobijo starši poleg obvestila o sprejemu otroka tudi seznam potrebne garderobe in dokumentacije.

Mile Budič

PREDLOG O ORGANIZACIJI DELOVNEGA USPOSABLJANJA IN ZAPOSLOVANJA TEŽE DUŠEVNO PRIZADETIH MLADOSTNIKOV IN ODRASLIH OSEB

Delovno usposabljanje teže duševno prizadetih otrok prehaja sedaj v SR Sloveniji že v kontinuiran proces usposabljanja od predšolske stopnje (v posebnem predšolskem vzgojno-varstvenem oddelku vzgojnega zavoda Janeza Levca), preko zavodov in oddelkov za delovno usposabljanje (Zavod za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem, Dom za varstvo in delovno usposabljanje dr. Marjana Borštnarja v Dornavi pri Ptuju, oddelek za delovno usposabljanje Vzgojnega zavoda Janeza Levca v Ljubljani, posebni oddelek pri Posebni osnovni šoli v Novi Gorici) ter Zavoda za varstvo in delovno usposabljanje (eksperimentalni center za varstvo in delovno usposabljanje mladine, Vevče pri Ljubljani). V zadnjo obliko usposabljanja so vključeni duševno prizadeti mladoletniki, ki so ali niso končali posebne osnovne šole ali delovnega usposabljanja. Potreba po vseh treh oblikah delovnega usposabljanja se kaže v vseh središčih. Po starostni stopnji temu sledijo zavodi za zaposlovanje pod posebnimi pogoji. Po stari terminologiji bi tak zavod imenovali zaščitne delavnice. Osnovna naloga zavoda pod posebnimi pogoji je varstvo in zaposlovanje. Prvi nalogi lahko prištejemo tudi pridobivanje socialnih navad ali socialno učenje.

Za zaposlovanje prizadetih oseb bo ravno tako potrebna organizacija proizvodnje. V rednih delovnih organizacijah jih bo le izjemoma možno zaposliti, zato bomo morali ustanavljati zavode pod posebnimi pogoji. Zaposlovanje teh oseb pa ni samo sebi namen, biti mora primerno organizirano, proizvodi morajo biti zanje stimulativni in imeti morajo ne nazadnje tudi uporabno vrednost na tržišču.

S tem se pojavi v organizacijski shemi zavoda nova služba, to je tehnična in komercialna služba (priprava dela, nakup materiala in prodaja izdelkov). Proizvodnja mora biti primerna za te »delavce«. Upoštevajoč to dejstvo lahko izbiramo samo med ročnim in strojnim oz. polavtomatskim delom. V avtomatiziranem obratu ne bodo kos nalogam. Strokovni delavci, ki so se ukvarjali s to problematiko, so bili do sedaj uverjeni, da bi bila primerna proizvodnja plastičnih artiklov. Izdelava teh proizvodov pa je že povsem avtomatizirana, torej bo treba poiskati artikle, ki so izdelani ročno.

Strokovni delavci, ki danes že opravljajo strokovno delo v zavodih, ne bodo kos vsem razmeroma zapletenim pripravam, niti jim ne bo kos vsak zavod zase. Zato je bilo že predlagano, da bi to službo organizirali za vse oddelke in zavode skupaj, centralno in to za področje delovnega usposabljanja in zaposlovanja teže duševno prizadetih mladostnikov.

Takšno službo bi lahko uvedli v gospodarskih organizacijah. S pridom pa bomo lahko prilagajali izkušnje Kennedyjevega programa v ZDA. Te nam je posredovala strokovna sodelavka iz ZDA, ki je predavala v Celju z besedami: »V ZDA deluje troje podjetij, ki zaposlujejo duševno prizadete osebe. Za pripravo proizvodnje posameznih izdelkov smo pridobili najboljše strokovne delavce s področja načrtovanja in priprave dela. Ti že s svojim imenom jamčijo za uporabnost in estetsko obliko izdelkov. Izdelki so poleg tega opremljeni z emblemom društva za pomoč nezadostno razvitim osebam. Po dogovoru so zato tudi dražji. Iz presežkov prodanih izdelkov se krijejo stroški razvojnega oddelka in razlika v produktivnosti posameznika«.

Mnenja smo, da bi v SR Sloveniji zadoščal le en razvojni oddelek. Pomoč pri ustanovitvi in tudi pri nadaljnjih težavah nam je ponudil zavod za raziskavo tržišča pri Gospodarski zbornici SRS. Za začetek bi lahko po natečaju odkupili za proizvodnjo že pripravljene artikle, ki jih nihče ne proizvaja. Kasneje pa bi bilo potrebno pripravljati lastne artikle. S tem bi v posameznih delavnicah pod posebnimi pogoji odpadla vsa priprava dela, nabava materiala, ostala bi le proizvodnja in distribucija gotovih izdelkov.

Republiški odbor ima že izkušnje z ustanovitvijo in delovnim usposabljanjem v eksperimentalnem centru za varstvo in delovno usposabljanje mladine v Polju pri Ljubljani, zato predlagamo, da prevzame ta zavod tudi organizacijo razvojnega oddelka.

Prepričani smo, da prostori in kadri ne bodo problem pri ustanavljanju delavnic oz. zavodov pod posebnimi pogoji, večji problem bo organizacija zaposlitve. Z omenjenim predlogom pa bomo lahko začetne ustanoviteljske in organizacijske težave hitreje premostili. S tem bo tudi precej omiljena zaskrbljenost, da bi se sedanji zavodi za delovno usposabljanje morali preusmeriti v zavode za varstvo odraslih. Skratka: s centralno organizirano službo bomo lahko ustrezno zaposlili precejšnje število teže duševno prizadetih oseb, ki so danes brez zaposlitve in v breme družbi.

NOVA METODA PROF. RICHARDA WEBRA

Na pobudo matere prizadetega otroka iz Ljubljane in na nejno povabilo je šestnajstega avgusta letos predaval v Ljubljani znani ameriški glasbeni pedagog Richard Weber iz Trentona New Yersey (ZDA) o svoji novi metodi. Svojim poslušalcem jo je posredoval s predavanjem, diafilmom in demonstracijo, kako dela z normalnimi in z duševno prizadetimi otroki.

Predavanje sta organizirala republiški odbor Društvo za pomoč duševno nezaodstno razvitim osebam in društvo defektologov-sekcija ortopedagogov Slovenije. Bilo je v Vzgojnem zavodu J. Levca.

Profesorjevo delo je lepo prikazano v avgustovi številki revije Reader's Digest iz leta 1968 in bo prav gotovo zanimivo tudi za naše bralce, zato priobčujemo prevod v nekoliko skrajšani obliki.

»To kar se je zgodilo s štirinajstletnim dečkom Steveom Bellom z neke kmetije v Illinoisu, se njegovim staršem še danes zdi pravi čudež. Steve je z enim letom prebolel poliomielitis in posledica je bila okvara živčnega sistema. Imel je velike težave pri govoru, koncentraciji, branju, pisanju in koordinaciji gibov. Temnolasi, čedni dečko ni mogel dohajati svojih sošolcev in je postajal zmerom bolj tih in mrk. Tedaj je prišel k Bellovim mlad glasbeni pedagog iz bližnje Peorije in je predlagal nekaj nenavadnega: Steveu naj bi pomagali s poukom glasbe. Starši so privolili in pouk se je začel. Prav kmalu je Steve pokazal neverjeten čut za melodijo in ritem. Čez nekaj mesecev je že igral na klavir in električne orgle. Čez leto dni je bil dovolj izurjen, da je imel orgelski koncert na zborovanju mladih v Illinoisu in da je igral pri šolskih plesih in krajevnih zabavah.

Njegovi starši so opazili, da se hkrati z napredkom v glasbi spreminja deček sam. Ni več tako zelo zapadal v tih obup in popolno potrtost Nespretni gibi rok in nog so se boljšali in kmalu je lahko celo vozil traktor in avto. Zdaj, pri dvajsetih, je vajenec pri štukaterju, se sam preživlja, hkrati pa nadaljuje glasbeni študij. Prvič v življenju zares z zanimanjem bere in piše.

Čudež? Richard Weber, mož z naočniki in tihega glasu, poln volje, navdušenja in potrpežljivosti, mož, ki je v tolikšni meri pomagal Steveu, pravi, da ne. Očitno, tako pravi, je bila nova motivacija, ki je zrasla iz Steveove želje, da bi muziciral, dovolj močna, da mu je pomagala naučiti se, kako naj izrazi samega sebe, kako naj se — odpre. Istočasna uporaba oči, prstov, rok, nog in možganov je pri stalnem igranju na orgle poživila njegovo koncentracijo in koordinacijo.

Primer Stevea Bella ni osamljen. S pomočjo Webrove metode »Musical« se je že na stotine otrok, med katerimi so bili nekateri težko prizadeti in niso nikdar spregovorili niti besedice, razvilo do stopnje, kjer so se lahko »učili, kako naj se uče«.

Metoda »Musicall« se je rodila leta 1958 kot poenostavljen način glasbenega pouka in se razvila v presenetljivo novo pot k učenju. Začelo se

je, ko se je Weber kot profesor glasbe na srednji šoli znašel pred posebnim problemom. Mnogi dijaki, ki se priglasijo k šolskim orkestrom, kmalu odnehajo, ker se očitno ne morejo naučiti igranja na instrumente ali sploh brati note. Weber je bil trdno odločen, da takim dijakom pomaga, zato je zbral nekaj znanih melodij, ki so imele samo šesttonski obseg: C-D-E-F-G-A. Te melodije je napisal na navaden notni papir, pod vsako noto pa njeno ime. Prva vrstica pesmi Barčica po morju plava bi se torej brala: G-F-E, F-E-D-D. Potem je teh šest črk nalepil na klavirske tipke. Učenci z eno roko pokažejo na črko na notnem papirju, potem z očmi poiščejo tisto črko na klavirju in z drugo roko pritisnejo tipko.

Ta metoda, kot poudarja Weber, se lahko uvaja v standardni glasbeni pouk, ne more pa ga nadomestiti. Ima le to prednost, da učni proces krajša, ker otroku zelo hitro dà občutek uspeha, morda prvič v življenju. Nova metoda se je pri Webrovih učencih tako dobro obnesla, da so že prvo leto na nekem glasbenem tekmovanju pobrali 11 prvih nagrad.

Leta 1957 so Webra povabili, naj pride igrat na klavir v dom za duševno prizadete otroke. Eden od otrok mu je nemo podal ganljivo okorno voščilnico, ki jo je sam izdelal, in takrat se je v Webrovem srcu zganilo nekaj novega. »Nenadoma sem se zavedel, kako je moje življenje preozko.« Začel je premišljati, ali bi se tudi zelo prizadeti otroci lahko naučili igrati na kak instrument.

Večina strokovnjakov je rekla, da ne. Čeprav je marsikatera posebna šola imela pevske in ritmične zborčke, je nasploh prevladovalo mnenje, da se močno prizadeti otroci ne morejo naučiti igrati na instrumente ali brati note. Webru pa misel ni dala miru. S pomočjo Društva za pomoč prizadetim otrokom v Peoriji je začel svoj prosti čas posvečati poučevanju takih otrok.

Eden njegovih prvih učencev je bil Steve Bell. Druga je bila Janet Smiley, enaindvajsetletno mongoloidno dekle z IQ okoli 30. Imela je velike težave v odnosih z drugimi ljudmi, a ko jo je Weber naučil, kako prepoznava črke in po njih igra — ne le na klavir, ampak tudi na kornet in na saksofon, je postala čisto drug človek. Danes zna igrati trideset različnih melodij, obenem pa je postala prava klepetulja. Drug mongoloid, Peter Connolly, je bil tako težko prizadet, da so menili, da se nikoli ne bo mogel česa naučiti. Po nekaj mesecih Webrovega poučevanja pa je nastopil pred skupino vzgojiteljev in brez napake zaigral na klarinet »Ave Marijo« in še nekaj drugih melodij. Poslušalce je s svojim zanesljivim nastopom, z zmožnostjo koncentracije in koordinacije naravnost prevzel.

Ti začetni uspehi so Webra tolikanj navdušili, da je priredil pesmi za vrsto različnih instrumentov in jih dal natisniti (knjige »Musicall«). Leta 1963 pa se je vpisal na Columbia Teachers College v New Yorku, da bi se pripravil na doktorat iz specialne pedagogike.

Zdaj je pričel delati z novo skupino duševno nerazvitih in možgansko prizadetih otrok; sestajali so se vsako soboto dopoldne v glasbeni sobi Columbia Teachers Collegea. Tem otrokom dotlej vzgojitelji niso mogli priti blizu, Weber pa jih je s pomočjo svojega šesttonskega sistema začel učiti igrati na ducate znanih melodij. Nekateri otroci so napredovali po »centimetrih«, vsi pa so se prej ali slej naučili koordinirati oko in roko, gledati na popisanem papirju z leve na desno in razlikovati znake, na primer C in G. Mnogi so napredovali še dosti dalje, naučili so se resnično igrati razne melodije — in celo brati in pisati. To je bilo v pravem nasprotju s tradicionalnimi napovedmi za tako prizadete otroke.

Nekateri duševno nerazviti otroci so včasih otopeli in pasivni, nasprotno pa so otroci s cerebralno okvaro dostikrat hiperaktivni in se sploh ne morejo koncentrirati. Scorpio Maranez, ki je z dvema letoma prebolel ošpice in z njimi možgasnko vnetje, je pri sedmih letih počenjal take stvari, da je bilo življenje zanj in za vse okoli njega pravi pekel. Obupana mati je rekla, da pomeni živeti z njim v zaprtem stanovanju isto, kot če bi živela v »aerodinamični komori skupaj z reaktivcem brez pilota«. Že več specialistov ji je povedalo, da je za njenega vihravega sina, ki se nikoli ni mogel ničesar naučiti, edini primeren kraj zavod.

Potem je prišel Weber. Še danes se živo spominja, kako sta s Scorpijem imela prvo uro. »V prazni učilnici ga še ujeti nisem mogel,« se je smejal, kaj šele, da bi ga spravil h klavriju. Nato je dal gospe Maranezovi dvakrat po šest kartic, na katere je bil sam napisal tiskane črke C-D-E-F-G-A. »Poskusite pripraviti Scorpija do tega, da bo iskal karticam pare,« ji je naročil. Potem mu pokažite, da so iste črke v tej pesmarici. Naj se igra tako, da jih išče in primerja.

Teden dni po tistem je Scorpio poznal vseh šest črk. Zdaj je Weber pritisnil dečkov prst na eno od klavirskih tipk, ki jih je bil prej označil z istimi šestimi črkami, in mu tako pokazal, da lahko sam proizvede ton. Takoj je začel Scorpio na tipično hiperaktivni način z obema rokama divjati po tipkah gor in dol. Weber je narahlo, a odločno potisnil dečku roke v naročje in mu jih tam držal. Potem je moral Scorpio z levim kazalcem pokazati na prvo črko pesmi v pesmarici in šele nato z desnico pritisniti na ustrezno tipko. Tako se je postopoma naučil, kako naj proizvede zaželeni ton. Če je hotel zaigrati posamezen ton ali vrsto tonov, se je moral naučiti obvladovati svoje impulzivno vedenje in osredotočiti svojo pozornost. Čez mesec dni je že mirno sedel pri klavirju in po tiskanih črkah v knjigi pritiskal na označene tipke.

Vzporedno s hitrim muzikalnim razvojem je rasla njegova zmožnost koncentracije. Kmalu se je naučil vso abecedo in števila do 65. Danes, po treh letih, hodi že v tretji razred za prizadete in se uči brati, pisati in računati. Njegov ravnatelj pravi: »V vsej svoji pedagoški praksi sem pri redkokaterem učencu doživel tako izreden napredek.«

Potem ko je Weber doktoriral na Columbia University, je začel potovati po ZDA in demonstrirati svojo metodo. Vsepovsod so vzgojitelji in starši, ki so začeli poučevati na njegov način, doživljali uspehe pri duševno nerazvitih in prizadetih otrocih, celo pri takih, ki so le malo govorili.

Starši pogosto sprašujejo Webra: Kaj se dogodi v možganih mojega otroka, da po vašem sistemu tako dobro napreduje. Webrov odgovor: »Ko otrok s kazalcem vleče po črki, se mu njena podoba vtisne v spomin. Potem pogleda na tipke, in glej, tam je prav taka črka! Pritisne na tipko in takoj zazveni ton — kako je to imenitno! Tako ga hkrati navduši dvoje: prepozna črko, ko jo zagleda, pa še proizvede ton — in vse to čisto sam. Ves proces mu vzbudi zaupanje vase in veliko željo, da bi nadaljeval«.

Weber je prepričan, da njegova metoda lahko pomaga premagovati ali ublažiti tudi druge vizualno-percepcijske in koncentracijske motnje, ki ovirajo toliko normalnih otrok pri šolanju. »Otroci, ki imajo težave pri učenju, očitno brez pridržka sprejmejo glasbo za svojo učiteljico in pobudnico«, pravi in prijazne modre oči mu pri tem žarijo. »Glasba ne ošteva, ne popravlja in ne primerja. In vendar zna pripeljati tiste ‚na repu' razreda v svet zvokov in jezika, ki so ga morda že odklonili ali se mu zaprli.«

Tak je Webrov poziv učiteljem, psihologom, staršem in zdravnikom. Naj doseže njegova metoda še toliko drugačnih, še neznanih uspehov, vsekakor je že do danes prinesla samozavest in veselje v življenja, ki so bila doslej temna, samotna in prazna.

Prevedla F. K.

Otrokova želja po pesmi je neusahljiva, pa naj si bo duševno bolj ali manj razvit.

OTROK NAJDE V MELODIJI RED,
V RITMU DISCIPLINO,
V HARMONIJI ZAKONITOST

Opozorilo
naročnikom našega glasila

Pri pregledu odprtih računov smo ugotovili, da precej naročnikov ni poravnalo naročnine za leto 1968.

Ker je pretekel plačilni rok, opominjamo vse posamezne zamudnike, da poravnajo naročnino za leto 1968 do 1. oktobra tega leta in se na ta način izognejo občutnemu povečanju stroškov.

Mi razumemo vaše dnevne skrbi in upoštevamo, da ste zato pozabili izpolniti položnico, ki smo jo priložili našemu glasilu; razumite pa tudi vi, da moramo pravočasno poravnati stroške, ki so zvezani s tiskanjem glasila.

ZATO NE POZABITE SEDAJ IZPOLNITI POLOŽNICE IN NAKAZATI DENARJA NA NAŠ ČEKOVNI RAČUN: 501-678-144/2.

Pričakujemo vaše takojšnje plačilo in vas pozdravljamo!

Uprava Zbornika

DUŠEVNO PRIZADETI V OBDOBJU PUBERTETE

Sleherna mati, vsak oče duševno prizadetega otroka se s strahom in zaskrbljenostjo sprašuje: kaj in kako bo z otrokom, ko bo prišel v eno najbolj kritičnih obdobij svojega razvoja — puberteto; kako naj postopa v tem primeru in kakšne vzgojne prijeme naj uporabi?

O tem pri nas nimamo nič povedanega in ne napisanega, zato bo tudi za nas pomembno in poučno predavanje dr. med. Kernchena »Puberteta duševno prizadetih«, ki ga je imel za starše duševno nezadostno razvitih otrok. Avtor najprej govori o telesnem in duševnem razvoju zdravega fanta in dekleta, potem šele o duševno prizadetih, to pa bo naše starše predvsem zanimalo. Priobčujemo povzetek tega dela predavanja.

Kadar govorimo o nadaljni usodi duševno nezadostno razvitih otrok, prepogosto slišimo mnenje, da bodo pač ostali vse do svoje smrti otroci. Tako mnenje je zgrešeno. Kakor vemo, je med dobo otroštva in odraslostjo doba telesnega in duševnega dozorevanja.

Kdaj se pojavi pri duševno prizadetih puberteta?

Ker ne pride do normalnega telesnega zorenja in ne do izoblikovanih sekundarnih spolnih značilnosti, moramo računati pri otroku z možganskimi okvarami z dejstvom, da se pojav spolnega zorenja vleče vse od otroških let, se pravi, od tretjega leta starosti. Ta širkoa časovna skala napetosti jasno kaže, kako obsežno je lahko obdobje pubertete duševno nezadostno razvitih. Doumeti moramo, da se vedno ali vsaj zelo pogosto javljajo pri duševno prizadetih možganske motnje, zato bo tudi razumljivo, da moramo računati z mnogimi motnjami v telesnem razvoju. Če upoštevamo najtesnejšo povezanost med telesnim in duševnim razvojem pri zdravih osebah, potem nam bo razumljivo, da lahko prav zagotovo pričakujemo pri duševno nezadostno razvitem otroku tudi številne odklone v duševnem razvoju.

Mnogi duševno prizadeti se prav nič ne zavedajo zapletenosti pubertete. V dobi telesnega zorenja ne pride do agresivnosti in ne do konfliktnih situacij z okolico. Počasni telesni razvoj povzroča skoraj vedno tudi zapoznel pojav pubertete.

Ni pa različen samo čas zorenja, ampak tudi zaporednost pojavov. Lahko se zgodi, da se dolgostna rast ne pojavi, zato se telo

debeli. Mladostniki se zelo pogosto debelijo. Lahko se niti ne pojavijo posamezni sekundarni spolni znaki (dlačje, oblikovanje neder itd.) ali pa se pojavijo šele z menstruacijo. Če pa se ta pri deklicah ne pojavi, ni treba prav nič skrbeti, nasprotno, v življenju pač odpade otežujoč pojav. Nesmiselno je pospeševati puberteto z medikamenti. Nobenega razvojnega skoka ni potrebno pospeševati z zdravili v času pubertete. Če se pojavi puberteta predčasno, se pravi, v zgodnji otroški dobi (Pubertas praecox), potem moramo poiskati vzrok in ustrezno ukrepati. Pojav pri dečkih, da se spolovilo ne razvije (Kryptorchismus), zahteva prav tako ustrezen postopek.

Različne vrste duševnih motenj in socialnih iztirjenj zdravega otroka se lahko pojavijo tudi pri duševno prizadetih, samo da v tem primeru bolj v pasivni obliki in na zaostal način. Duševno prizadeti dojemajo predvsem gonsko in je treba zato ostreje nastopati. V določenem okolju delujejo tako zato, ker ni njihovo gonsko življenje povezano z razumevanjem, ne vodijo jih etično-moralni motivi. Po mojem mnenju ni pri duševno prizadetih kakih posebnih duševnih motenj, ki bi bile pogojene v njihovi duševni nerazvitosti. Vse duševne motnje in težave, ki bi se lahko pojavile na socialnem področju, najdemo tudi pri zdravih mladincih.

Jasno je, da bi morali tudi starši vedeti, kako je treba obravnavati v tej kritični dobi duševno prizadetega otroka. V osnovi tudi tu tako kot zdravega otroka, seveda z nekoliko večjo strpnostjo, vztrajnostjo in že znanimi omejitvami, ki jih poznamo pri duševno prizadetih.

Celoten sklop seksualnosti moramo vključiti v splošni vzgojni program in to ne šele potem, ko nastopijo pubertetne težave, ampak se vzgoja začne praktično že pri dojenčku. Vsako razlaganje duševno prizadetemu kot enkraten postopek bi bil nesmisel, ki je že pri normalnem otroku dvomljive vrednosti. Vzgajati se pravi privajati in to še posebno pri duševno prizadetem.

Ko hoče otrok razumeti svoje telo in seveda posamezne dele telesa, za katere zahtevajo starši posebno obvladovanje, ne smemo tega v nobenem primeru zamolčati. V tretjem letu zdravi otroci sprašujejo, od kod prihajajo dojenčki in temu sledijo druga vprašanja. Če tudi duševno prizadet otrok postavi tako vprašanje, potem naj starši ne bodo zaskrbljeni; veseli naj bodo, da se otrok toliko zanima za svojo okolico. S tem pa trčimo na vprašanje, če bomo tudi pravilno odgovorili, se pravi odkrito in razvojni stopnji primerno. Če se duševno prizadeti otrok že zanima za taka vprašanja, potem starši ne smejo čakati na nadaljnja vprašanja, ampak morajo na tem postopoma graditi spolno vzgojo, saj tudi zdravi

otroci ne sprašujejo več po šestem do sedmem letu starosti »od kod« in »kako«. Ta vprašanja moramo sami nadaljevati. Ako otrok ne more vprašati, ker si ne more odgovoriti, moramo razumeti, saj je tako tudi na drugih življenjskih področjih, kot npr. obnašanje pri jedi in drugih opravilih. Tudi tu lahko razširimo vzgojo na socialno področje.

V predpubertetni dobi se pojavi tako imenovana biološka zavora v obliki sramu. To okolnost moramo izkoristiti pri vzgoji. Navadno tako stanje sovpada s pomembnim začetkom šolske obveznosti. Sedaj se mora otrok učiti paziti na obleko, ne sme se slačiti pred tujimi ljudmi, sam mora opravljati toaleto; deklice se morajo učiti, da ne bodo nikdar dvigale krila pred drugimi. Ta občutek sramu mora biti tako razvit, da postane za zmeraj zanesljiv zaslon proti spolnim zablodam. Dr. Marija Egg navaja v svoji knjigi Andere Menschen — Anderer Lebensweg — Drugačni ljudje imajo drugačno življenjsko pot — med drugim tale primer: »Hlapec je zalezoval simpatično deklico, ki je pa bila duševno prizadeta. Ljubimkanje ji je godilo, dokler ni imel hlapec predolge roke. Postala je besna in se energično uprla: ne, krila se ne sme dvigati, dovoljeno je samo pri toaleti! Deklica seveda ni doumela, zakaj gre; na srečo so pa bile njene navade, ki so koreninile v vsem njenem življenju, tako utrjene, da je zaslutila nespodobnost predrzneža in je bila na ta način obvarovana, kot je to sicer navadno pri dobro vzgojenih dekletih.«

Deklice morajo biti od 10. do 12. leta starosti pripravljene na pojav mentruacije. Na žalost pa ne moremo računati pri duševno prizadetih na pojav sekundarnih spolnih znakov, ker ne vemo, kdaj se bodo pojavili. Pojasnjevanje mora biti pogosto. Pri tem pa seveda ne smemo govoriti o krvavitvi, ker ta beseda izziva strah in vzburjenje. Bolje je govoriti o rjavo-rdeči tekočini. Poleg tega naj od vsega začetka govorijo o tem matere ali posebno zaupne osebe.

Utripi spolne zrelosti pri dečkih zelo pogosto povzročajo samozadovoljevanje (onanijo). Pri tem se moramo zavedati, da to še ni nikak znak pokvarjenosti. Mnogi mladi fantje začnejo na tej stopnji onanirati in ta pojav se šteje že za normalno prehodno stopnjo na poti do moškosti. V nobenem primeru ne smemo našim »velikim otrokom« tega zameriti. Starši morajo vedeti, da samozadovoljevanje nima škodljivih posledic, tudi če se pogosteje ponavlja. Duševno pa škoduje mladostniku, če ga oštevamo in prikazujemo to kot sramoto. V nobenem primeru mu ne smemo naprtiti odrekanja, saj se je moral v življenju že tako in tako mnogočemu odreči. Zopet pa ne smemo zamolčati, da je onanija velik problem v družini, saj

lahko vodi do navade, ki zajame celo skupino in končno pripelje do homoseksualnih odnosov. Jasno je, da moramo prav v tem času mladostniku pomagati, vendar nikakor ne v obliki očitanj. Pregovori bodo redko pomagali. Pogosto tu ni v prvem planu sprostitev gona in občutek spolne slasti, ampak potreba po igranju, ki mu je podlaga dolgočasje. Zato skrbimo, da leže mladostnik v posteljo šele tedaj, ko je resnično utrujen; takrat bo hitro zaspal. Zjutraj pa mora vstati, takoj ko se zbudi. Paziti moramo na čistočo telesa; čez dan pa skrbeti za telesno zaposlitev in potrebno utrujenost. Tudi v prostem času poskrbimo za ustrezno zaposlitev. Skrbimo, da občuti ugodje pri svojem delu, ker bo v tem občutil košček svoje sreče. Nekaj podobnega lahko zasledimo tudi pri deklicah, vendar pa je v tem primeru samozadovoljevanje posledica zapeljevanja ali pa, da po naključju pride do občutka spolne slasti.

Še beseda o spolni iztirjenosti, ki ji pravimo perverznost. Ta je lahko na eni strani posledica zvodništva, kot je to homoseksualnost, na drugi strani pa posledica opazovanja živalskih kontaktov (sodomija). Kot krizo spolnega zorenja navajajo tudi uživanje pri kazanju spolovil (Exhibicionismus). Te oblike iztirjenosti v spolnem življenju ne najdemo samo pri duševno prizadetih. Tudi tu velja načelo pomoči, in sicer tako, da jim nudimo nekaj boljšega.

Prav tako kot zdravega otroka pretresa bolj ali manj izrazito duševno prizadetega avtoriteta staršev v drugi kljubovalni dobi. Pojavi se težnja po odtujevanju od domačega ognjišča. Razumljivo je, da ga v takih primerih zadržuje mati, na katero je otrok posebno navezan in ga ne spusti od otroške vezanosti, saj bi ga to vodilo do različnih nevarnosti. Mladostniki iščejo v tem času nove vzore, nove vodnike. Tu vidim veliko odgovornost učiteljev in skrbstvenih oseb. Na podlagi dotedanjega življenja bodo radi sprejeli vzornika; treba pa je preprečevati, da si izbirajo svoje vzornike v vrstah filmskih zvezdnikov ali v vrstah športnih velikanov.

Navesti moramo tudi vprašanje sterilizacije. S tehnične strani je ta prijem zelo preprost, posebno še pri moških; pri ženskah je potreben poseg v trebušno votlino, ki je podoben operaciji. V nobenem primeru pa ta poseg ni težak ali zvezan s kakršnokoli komplikacijo. Po opravljeni sterilizaciji delujejo neomejeno vse telesne funkcije, spolni odnosi se lahko odvijajo, vendar ni možnosti zanositve. Koliko je to dopustno, določa zakon. S tem seveda nočemo le preprečiti zanositve, ampak, in to predvsem, obvarovati deklice pred nelepimi doživljaji oziroma nevarnimi življenjskimi spremembami v obliki prostitucije. Ne bi bilo koristno in priporočljivo sterilizacije izvajati pri vseh deklicah.

Za pomirjenje hiperseksualnosti pri moških lahko dajemo tudi medikamente. Priporočljiv je ciproteronacetat, nekaj uspehov so pokazali tudi poskusi z ognolytom.

Po obdobju pubertete pride navadno pri fantih in dekletih do telesnega in duševnega pomirjenja. Disharmonija preide v ponovno uglašenost, seveda pod pogojem, da med zorenjem niso odločilno vplivali na pubertetnike negativni zunanji dejavniki.

Čim agresivnejši in neznosnejši je mladostnik, tem bolj potrebuje našo pomoč. Duševno prizadeti naj občuti naš blagodejni vpliv, strpnost in prijateljstvo. Če to izgubimo, ga bomo občutili kot breme, nebodigatreba in zaupanje je šlo po vodi. Najbolj mu bomo pomagali na ta način, da mu damo ustrezno in odgovorno nalogo. Tudi njihov prosti čas naj bo vsebinsko izpolnjen.

Če se pri deklicah pojavi želja, da bi imele otroka, potem je najbolje, da jim zaupamo majhnega otroka. Pri tem pa mnogo odpomorejo tudi živali, ki se lahko pojavijo kot sovzgojiteljice.

Pri šolskem pouku naj ima telesno delo prvo mesto. V njem se morajo izživeti, to pa ne bo težko, saj so otroci vedno veseli, ko prenehajo s poukom. Če v tem obdobju nismo imeli uspehov s kulturno tehniko, potem je mnogo izgubljenega. Treba je razvijati njihovo muskulaturo, sicer ne vedo kam s svojo energijo. Tudi športu moramo dati prednost.

Ko se pojavijo pri mladostnikih simpatije do drugega spola, ne smemo zatirati tega genitalnega nagnenja, če mladostniku nočemo škodovati. Mirno lahko opazujejo gole prsi in boke, če so lepo oblikovani. Tudi pri duševno prizadetih je treba zadovoljiti težnjo po spoznanju. Glede tega ne smemo imeti nobenih predsodkov. Besede in dejanja je treba uporabljati brez sramu. Paziti moramo, da ne opustimo nobene možnosti za zablodo. Če pa že pride do kakršnegakoli iztirjenja, tega ne smemo vzeti preveč resno, sicer jih lahko še bolj opozorimo in spodbudimo za taka dejanja.

Jasno nam je, da je treba duševno prizadetim kratiti telesno spolno ljubezen; ljubezni v duševnem smislu pa se ne more nihče odreči. Ljubezen v pravem smislu, se pravi duševno ljubezen, ki je tako in tako prava ljubezen, bomo postavili namesto genitalne ljubezni. S tem bomo ljubezen postavili na višjo raven. Ljubiti pa se je treba učiti. Tudi duševno prizadeti mora doživljati ljubezen. Potrebno je, da bo že kot otrok ljubljen; seveda pa razvajanje ni nikakršna ljubezen! Zato ne smemo pri vzgoji nenehno ponavljati: »Tega ne smeš — to ni dovoljeno«, ampak moramo namesto tega govoriti: »Svojega bližnjega moraš ljubiti«. Pomislimo, kako radi

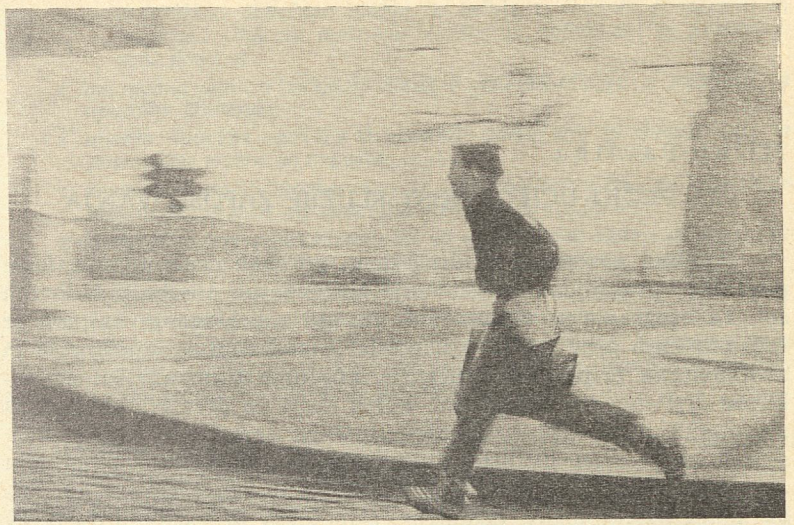

Prvi znanilci pubertete

napravijo duševno prizadeti nekaj dobrega, kako radi vračajo ljubezen!

Pri spolni vzgoji duševno prizadetih je treba paziti predvsem na to, da varujemo nje in okolico pred zlimi posledicami, kot so nosečnost, zanemarjenost, pred spolnimi boleznimi, skratka pred negativnimi pojavi. Duševno prizadetim je komaj dostopno vse, kar prinaša spolnost pozitivnega in lepega v človekovo življenje.

POVZETEK

Današnjo široko temo sem lahko samo nakazal. Pubertet lahko medicina kaj malo pomaga. Niti pri zdravih še nimamo obširnejših raziskav hormonalnih dejavnosti. Naše znanje sloni na opazovanjih obnašanja pubertetnikov. Staršem in vzgojiteljem ne moremo dati končnih receptov, kakor je sploh težko dajati za vzgojo dovršena pravila. Sprijazniti se moramo z dejstvom, da je najprej potrebno poznati nevarnosti, potem bomo šele lahko kos težavam. Že v zgodnji mladosti se morajo starši seznaniti s problemi, da bodo lahko pozneje usmerjali mladostnika na pravo pot. Na koncu moramo še posebej poudariti: samo v družini, kjer vlada harmonija, dobri medsebojni odnosi in tople razmere, bo lahko pravilno usmerjati mladostnika v pubertetni dobi.

Priredil M. M.

Milan Pavliha

ZA VEČJO UČIKOVITOST SLUŽBE ZAPOSLOVANJA

Posebno pozornost so društva in posebne osnovne šole letos posvetile vprašanjem zaposlovanja absolventov posebnih osnovnih šol. Ta vprašanja se v zaostreni situaciji zaposlovanja nasploh še teže odražajo prav pri tej kategoriji. Prizadevanj za smotrnejše in učinkovitejše pripravljanje učencev posebnih osnovnih šol na poklicno življenje je čedalje več. Poleg skrbi za ureditev sistemskih vprašanj v zvezi s usposabljanjem duševno nezadostno razvite mladine in zagotovitev ustreznega usposabljanja, bo treba k temu delu aktivizirati predvsem delovne organizacije in druge strokovne službe: poleg defektologov, pediatrov, psihologov in socialnih delavcev še specialiste medicine dela, tehnologije, poklicne svetovalce, svetovalce zaposlitev in druge.

Med drugimi si želijo društva in posebne osnovne šole več tesnejšega sodelovanja s komunalnimi zavodi za zaposlovanje. Kako je z izvajanjem politike zaposlovanja pri nas in poenotenjem dela v službi zaposlovanja, pa si oglejmo.

Za sedanje stanje je v republiškem merilu značilna močna neenotnost na področju izvajanja politike zaposlovanja, postopkov pri zaposlovanju, angažiranosti zavodov za določena delovna področja, kakor tudi glede števila in strukture zaposlenih v zavodih, strukture v potrošnji sredstev in pri namenih ter kriterijih za financiranje dejavnosti službe. Glede na to je skupščina republiške skupnosti za zaposlovanje za letošnje leto sprejela enoten delovni program za vso službo zaposlovanja. Ta program je lahko osnova za izdelavo delovnih programov za vse skupščine komunalnih skupnosti in njihove zavode, ki morajo upoštevati tako svoje lokalne posebnosti, kakor tudi osnovne cilje, da bi se lahko:

1. *enotno opravljale naloge, ki jih službi za zaposlovanje nalagajo*
   - *temeljni predpisi,*
   - *razmerja do drugih nosilcev izvajanja politike zaposlovanja,*
   - *potrebe in zahteve delovnih ljudi, ki iščejo zaposlitev, oz. se vključujejo v izučevanje poklica ali v šolanje,*

   - *objektivno doseženo stanje in težnje v razvoju (programi in planirani cilji) na področju družbenih dejavnosti in gospodarstva posebej,*
2. *omogočilo enotno izvajanje nalog v enakem obsegu in kvaliteti na območju Slovenije,*
3. *uvedla uporaba enotnih strokovnih postopkov in metod dela in poslovanje službe za zaposlovanje,*
4. *zagotovila večja strokovnost in učinkovitost dela ter doseganje boljših rezultatov na osnovnih delovnih toriščih.*

Zasledujoč zgoraj postavljene cilje in upoštevajoč lastno stopnjo razvitosti službe, izhaja ta delovni program iz treh osnovnih zahtev.

1. *doseči čim večjo racionalnost dela,*
2. *še bolj razvito in učinkovito delovanje strokovnih služb in*
3. *tesnejše sodelovanje z delovnimi organizacijami, izobraževalnimi institucijami ter občinskimi skupščinami glede smotrnejše politike zaposlovanja in poklicnega usmerjanja.*

Program pomeni torej vsebinsko in strokovno intenzifikacijo službe za zaposlovanje in zagotavlja tesnejše sodelovanje z republiškim in vsemi komunalnimi zavodi, kakor tudi z drugimi institucijami, ki se ukvarjajo s problemi zaposlovanja in kadrovsko politiko.

Ljubljanski komunalni zavod za zaposlovanje je že prilagodil svoj program dela novim zahtevam. V program dela je vključena tudi habilitacija in rehabilitacija invalidnih oseb zaradi telesne ali duševne prizadetosti teže zaposljivih iskalcev zaposlitve. Programirana je aktivna pomoč pri iskanju delovnih mest in zaposlovanju zaradi telesne in duševne prizadetosti teže zaposljivih iskalcev zaposlitve ter tekoče analiziranje takih primerov, primerjanje s prijavljenimi potrebami in obiski podjetij z namenom posredovanja zaposlitve.

V kompletnem delu usposabljanja iskalcev zaposlitve so dane tudi možnosti za usposabljanje duševno prizadete mladine. Za podjetje »Vega« bo zavod organiziral jeseni priučevanje za 70 optikov, 10 optikov-kontrolorjev, 70 finomehanikov in 14 finomehanikov-kontrolorjev ozkega profila.

Za težje iskalce zaposlitve bo zavod kril vse stroške usposabljanja! Priučevanje bo trajalo od 6 do 12 mesecev. Podjetje »Elma« bo sprejelo na priučevanje več deklet za delo v montaži; »Iskra« — Stegne bo usposobila več priučenih reskalcev; Agrokombinat »Emona« bo usposabljal fante in dekleta za ozki poklic natakarja.

Vodstvo posebnih osnovnih šol in starši naj opozore absolvente posebnih osnovnih šol, da se uradno prijavijo na pristojnem komunalnem zavodu za zaposlovanje kot iskalci zaposlitve. Za uradno

prijavo predhodno potrebujejo delovno knjižico, ki jo bodo dobili na oddelku za delo in delovna razmerja pristojne občine (potrebna dokumenta zanjo sta: rojstni list in zadnje šolsko spričevalo). S prijavo na zavodu bodo za absolvente posebnih osnovnih šol dane večje možnosti strokovnega usposabljanja (zavodi razpolagajo s sredstvi za pripravo delavcev za zaposlitev) in ustreznejšega ter hitrejšega zaposlovanja.

B. Kocbek — M. Mencej

VTISI IN OPAŽANJA O PRVEM POKLICNEM RAZREDU ZA USPOSABLJANJE ABSOLVENTOV POSEBNE OSNOVNE ŠOLE V LJUBLJANI

Kmalu bo preteklo leto dni, odkar so začeli lanskoletni absolventi posebne osn. šole Vzgojnega zavoda J. Levca v Ljubljani z načrtnim poučevanjem v gospodarskih organizacijah. Poskus so narekovale dosedanje izkušnje pri usposabljanju in zaposlovanju absolventov posebnih šol. Skrbno pripravljen načrt praktičnega in teoretičnega dela usposabljanja je dal slutiti, da bo poskus uspel; prizvok določene rezerve pa je bil seveda upravičen, saj vsak poskus spremlja tudi skepsa.

Od začetka je bilo jasno, da uspeh ali neuspeh eksperimenta ne bo pomemben le za absolvente te šole in za njihove starše, ampak za vse posebne šole v naši republiki, saj je to novost, ki bo lahko podlaga za usposabljanje njihovih absolventov. Zato bo prav, če prisluhnemo vtisom vodje poskusnega razreda in izjavam kadrovskih služb ter neposredno predpostavljenih na delovnih mestih gospodarskih organizacij, v katere so gojenci vključeni.

Posebni osnovni šoli v Ljubljani so dale že v začetni dobi, t. j. pred približno 50 leti, takratne oblasti dovoljenje za ustanovitev posebne vajeniške šole. Te pravice pa so ostale neizkoriščene. Z gospodarsko reformo je postajalo vprašanje usposabljanja in zaposlovanja absolventov vedno bolj pereče. Uspel poskus delovne prakse učencev 7. in 8. razreda te šole, s katero so začeli pred šestimi leti, je dal spodbude nadaljnim korakom. Delovna praksa učencev zadnjih razredov je bila podlaga za načrtno usposabljanje po končanem obveznem šolanju. Od prvotnih šest podjetij, v katerih so opravljali prakso, se je število zvišalo v letošnjem letu na 42 v ožji in širši

ljubljanski okolici. Na ta način so bile ustvarjene možnosti, da je bilo iz 7. razreda na dvanajstdnevni praksi 49 učencev, iz 8. razreda pa 53. V tem razredu je praksa razdeljena v jesenski in spomladanski rok in sicer v skupinah po 12 dni.

Na ta način so prišli do zanesljivejše orientacije za poznejše načrtno usposabljanje, do poskusnega poklicnega razreda, v katerem je 22 učencev, ki so razdeljeni v dve skupini po 11 učencev in učenk. Po skupinah so se usposabljali v sorodnih strokah.

»Ko na koncu leta ugotavljamo koristnost tega poskusa, lahko rečemo, da je popolnoma uspel. Od skupno 22 učencev ima zagotovljeno zaposlitev že 19 učencev. Ostali trije bodo verjetno tudi sprejeti. Poudariti moramo, da so med njimi taki učenci, ki bi pravzaprav potrebovali posebne učnovzgojne prijeme in posebne razmere, pa so jih kljub temu uspešno vključili v normalne delovne razmere.« Tako o tem vodja poskusnega razreda.

Da bi čim zanesljiveje ugotovili objektivno stanje in dobili potrdilo za uspešnost ali neuspešnost poskusa, smo obiskali nekaj važnejših gospodarskih organizacij, v katerih se priučujejo. Naša vprašanja: na kakšni podlagi in po kakšnih merilih so odbirali mesta za priučevanje;

kaj lahko povedo o dosedanjih izkušnjah glede odnosov do dela in glede samostojnosti pri opravljanju delovnih nalog;

katere so najpogostejše ovire pri delu na delovnih mestih;

kako se vživljajo v življenje delovnega kolektiva in

kakšne so perspektive za zaposlitev.

Nanje so med drugimi odgovarjali:

Šef delavnic podjetja Snaga: Že pred delovno prakso se posvetujemo z mojstri predvsem glede odnosov do učencev. To posvetovanje opravimo brez defektologov, ker želimo, da ne bi prišlo do suma prizadetosti.

Kakih posebnih meril za usmerjanje na delovna mesta pri nas nimamo. Že po treh dneh ugotovimo, za kakšne delovne operacije so sposobni in jih na podlagi tega vključimo v delovne skupine. Glede prizadevnosti se prav nič ne razlikujejo od drugih v skupini. Imamo samo en primer, ki dobi občasne »muhe«. V delo in kolektiv se vživljajo prav dobro in imajo zato prav lepe perspektive. Na podlagi dosedanjih izkušenj pa smo ugotovili, da je uspeh največ odvisen od tega, kako se zavzemajo za učenca njegovi predpostavljeni. Za priučitev na delovnem mestu je znanje, ki so ga pridobili v osnovni šoli, kar zadostno. V času priučevanja prejemajo redno nagrado kot vsi drugi učenci prvega letnika. To pa tudi zaslužijo, saj so pri delu zelo pridni.

Šef pakirnice v Prehrani, kjer se priučujeta dve deklici, pa v razgovoru med drugim pripoveduje: Določimo jim lažja in manj zahtevna delovna mesta in to na podlagi prejšnje delovne prakse, opazovanj in izkušenj. Delajo pod vodstvom preddelavke in posel jim gre dobro od rok. Opravljajo dela s prehrambenimi artikli in do zdaj se še ni zgodilo,

da bi si karkoli »sposodile«. Zaenkrat jim dajemo nižjo normo kot drugim. Nihče jih ne priganja, plačane pa so seveda po normi. V skupinskem delu bi z neprizadetimi dosegale lahko enako normo. Glede obnašanja ni nobenih težav, druge delavke jih ne podcenjujejo in ne delajo nikakih razlik.

Čisto samostojnega dela ne bi zmogle, zato tudi kolebamo, ali bi jih sprejeli v redno delovno razmerje. O tem bomo še razmislili.

V kadrovski službi Tovarne dekorativnih tkanin imajo največ izkušenj z učenci posebne šole, zato so njihove izjave toliko dragocenejše. — Pri določanju delovnih mest ravnamo po načelu: najlažje od prostih delovnih mest. Spremenimo pa delovno mesto, če to narekujejo zdravstveni razlogi. Moramo pa poudariti, da absolventi poseb. šol v večini primerov niso kos dosežkom normalnih oseb. Pri njih opažamo manjvrednostni kompleks, ki se izraža v boječnosti, zaprtosti in nezadostni sproščenosti. Glede redne zaposlitve je težko reči kaj več vse dotlej, dokler bomo imeli dovolj kadra iz popolnih rednih osemletk, ki prekaša duševno prizadete fante in dekleta. Smo pač gospodarska organizacija v reformi.

In končno, kaj smo se naučili?

Najprej moramo ugotoviti, da bomo morali začeti z intenzivnim poklicnim usmerjanjem že v 5. razredu. Zato je nujno potrebno, da se razredniki višjih razredov spoznajo z delovnimi mesti, na katerih se naši učenci lahko uveljavljajo.

Strokovno osebje tehničnega pouka bo moralo svoj učni načrt prilagoditi bodoči zaposlitvi in vključitvi; pri tem pa bodo morali računati tudi z vključitvijo deklet na delovna mesta v delavnicah, saj so v letošnjem letu zaposlena kar tri dekleta v čisti kovinarskis troki, šest pa pri strojih v papirni stroki.

Vsi učenci bi morali biti tudi pred prvo prakso zdravniško pregledani.

Potrebno bo čimprej spoznati delovne zmožnosti otrok ter jih potem usmerjati in voditi k zaželenemu cilju.

Treba bo poglobiti delo s starši. Ciklus predavanj, ki bi zajel starše od 5.—8. razreda, bi lahko mnogo pripomogel k pravilni orientaciji in zaposlitvi naših otrok.

Z zakonskimi predpisi in pravnimi akti bo treba urediti vrsto vprašanj, s katerimi naj bi zagotovili sistematično usposabljanje in zaposlovanje vse duševno prizadete mladine na podlagi pridobljenih izkušenj.

Tesneje bomo morali sodelovati z zavodi za poklicno usmerjanje in zaposlovanje.

Zapisali smo le nekaj vtisov, opažanj in izkušenj prvega poklicnega razreda za priučevanje absolventov posebne osnovne šole v Ljubljani z namenom, da opozorimo na nekatera pomembna vprašanja, ki se bodo pojavljala pri ustanavljanju podobnih poskusnih razredov na drugih šolah.

KAKO UPORABLJAMO DOTACIJO JUGOSLOVANSKE LOTERIJE

Izvršni odbor republiškega društva je na svoji seji 10. julija t. l. obravnaval poleg drugega tudi delitev namenskih sredstev Jugoslovanske loterije za 1969. leto. Kot Zveza borcev, Zveza slepih, Zveza gluhih in druge humanitarne organizacije, prejema tudi naša organizacija — Zveza društev za pomoč mentalno nezadostno razvitim osebam Jugoslavije — dotacijo Jugoslovanske loterije, žal šele četrto leto.

Za vse duševno nezadostno razvite osebe v Jugoslaviji je letos odobrenih 3.630.000 N din. Po že ustaljenem ključu na število prebivalcev v 1969. letu prejme naše društvo za Slovenijo 300.820 N din. Poleg tega pa še 25.000 N din za razvoj založniške dejavnosti slovenskega jezikovnega področja (enako kot za makedonsko jezikovno področje). Za dejavnost zveznega odbora naše organizacije v Zagrebu je od skupne vsote izdvojenih 200.000 N din.

Izvršni odbor se je v želji po čim smotrnejši uporabi sredstev odločil, da bodo namenjena izključno krepitvi m a t e r i a l n e b a z e posebnih šol in zavodov za usposablajnje dušev. nezad. razv. otrok in mladine (za opremo politehničnih delavnic teh šol, za poklicno in delovno usposabljanje laže in teže duševno prizadete mladine).

Na osnovi vlog in dokumentacije je posebna komisija predlagala, naj sklene republiški odbor naslednje pogodbe:

1. s 16 posebnimi osnovnimi šolami in zavodi pri opremljanju njihovih politehničnih delavnic v skupnem znesku 142.500 N din
   - — Posebni oddelek v Idriji (2.500 N din),
   - — Vzgojni zavod Kamna Gorica — za posebne oddelke v Radovljici, Bledu in Bohinjski Bistrici, POŠ Laško, Ljutomer in Zagorje po 5.000 N din,
   - — POŠ Gornja Radgona, Homec, Ravne na Koroškem, Slovenska Bistrica, Strunjan, Škofja Loka in vzgojni zavodi Tolmin, Vrhpolje in Vipava po 10.000 N din,
   - — POŠ Kočevje in Velenje po 15.000 N din,
2. s 7 vzgojnimi zavodi oziroma POŠ v skupnem znesku 75.000 N din
   - — POŠ Celje (20.000),

— POŠ Nova Gorica, Jesenice, Kranj, Maribor in Vzgojni zavod J. Levca v Ljubljani po 10.000,
— POŠ Gornja Radgona (5.000).

S tem si ti zavodi ustvarjajo možnosti za poklicno usposabljanje absolventov teh šol oziroma tistih učencev, ki so že prej končali šolsko obveznost.

3. K akciji za izgradnjo prve posebne osnovne šole v Beli Krajini prispevamo iz te vsote 40.000 N din, seveda zopet namensko za opremo politehničnih delavnic nove šole. Investicijska izgradnja POŠ in njeno sofinanciranje je zelo pereče vprašanje za okoli 16 občin, kjer, kot je znano, nimajo niti enega oddelka pri rednih osnovnih šolah za usposabljanje tovrstne mladine. Občini Metlika in Črnomelj sta prvi, ki skušata rešiti vprašanje usposabljanja vsaj laže duševno prizadetih otrok. Po zadnji kategorizaciji imajo že 151 otrok za posebno šolanje.

Vprašanje investicijske izgradnje, t. j. večjih adaptacij oziroma novogradenj POŠ se postavlja pred našo javnost v vsej akutnosti. Podatki, zbrani v informaciji za posvetovanje, kažejo na kritično stanje dosedanjih stavb, prostorov za pouk in najrazličnejših oblik politehnične in druge vzgoje, varstva in domske oskrbe teh otrok. Doslej so POŠ oziroma zavodi izkoristili prav vse možnosti, da v dosedanjih možnostih razvijajo svoje dejavnosti v skladu z učnim načrtom in sodobnimi metodami usposabljanja teh otrok.

4. V letu 1968 so dobili zavodi za delovno usposabljanje t e ž e duševno prizadetih otrok Črna, Dornava, Jarše, Vevče in Maribor za opremo njihovih delavnic v skupnem znesku 150.000 N din. Poleg tega so v letošnjem letu te institucije zajete v Akcijskem programu republiške skupnosti otroškega varstva za 1969. leto. Iz teh razlogov je izvršni odbor republiškega društva sklenil financirati š t u d i j o , ki naj bi v teh zavodih spremljala nove oblike delovnega usposabljanja po p o s e b n i h metodah.

5. Okoli 23.000 N din je rezerviranih še za ostale POŠ, oziroma zavode, ki bodo kasneje prijavili svoje vloge, ko bodo izpolnili osnovne pogoje, t. j. zagotovili prostor in participacijo občinskih skupščin oziroma temeljnih izobraževalnih skupnosti.

Menimo, da je dosedanji način delitve dotacije iz sredstev Jugoslovanske loterije uspešen in da republiški odbor na ta način injicira družbeno dejavnost v korist izboljšanja materialnega stanja naših POŠ in zavodov predvsem s tem, da mobilizira s participacijo občinskih skupščin oziroma temeljih izobraževalnih skupnosti, gospodarskih organizacij in drugih še dodatna sredstva. S tem sodelujemo in pomagamo pri izvajanju programa usposabljanja naše mladine v treh najbolj kritičnih točkah:

— Omogočamo, da si POŠ in zavodi čimprej urede sodobno opremljene delavnice, v katerih je edino možno razvijati politehnični pouk na sodoben način in po ustreznih metodah. Le take šole lahko že med rednim usposabljanjem razvijajo tudi elemente predpoklicne orientacije pri otrocih.

— Po končanem osemletnem usposabljanju pridejo duševno laže prizadeti otroci v poklicno usposabljanje in sicer absolventi teh šol, kakor tudi tisti, ki so predčasno končali šolanje. Eni in drugi ne morejo dobiti primernega delovnega mesta brez dodatne poklicne usposobitve.

— Program za delovno usposabljanje t e ž e duševno prizadetih otrok in mladine je mogoče razvijati dalje le, če se tem zavodom zagotovi ustrezne delovne razmere, t. j. ustrezno opremljene delavnice. Le v teh bo možno razviti in izoblikovati sodobnejše metode in oblike varstva in usposabljanja otrok vseh stopenj prizadetosti.

Tudi zvezno defektološko društvo je sprejelo za 1969. leto dotacijo Jugoslovanske loterije v skupnem znesku 3,400.000 N din. Ta namenska sredstva uporabljajo predvsem za pisanje in izdajo učbenikov in učil za POŠ in zavode ter za izpopolnjevanje kadrov. za vse vrste prizadete mladine. V eni prihodnjih številk Zbornika vas bomo seznanili s tem, koliko sredstev je prejela ortopedagoška sekcija defektološkega društva za Slovenijo in kako jih uporablja.

Sredstva, ki jih dobimo od Jugoslovanske loterije, so doslej edina sistematična- vsakoletna pomoč širše skupnosti POŠ in zavodom v občinah, da si s tem vsaj delno lahko izboljšajo razmere za svoje težko in odgovorno delo.

Smotrno in koristno naložene dotacije Jugoslovanske loterije vkljub sorazmerno skromni vsoti (okoli 1,000.000 N din v štirih letih) predstavljajo načrtno akcijo naše organizacije za izboljšanje stanja na področju duševno prizadetih oseb pri nas tam, kjer je to najnujnejše — pri usposabljanju teh otrok. A. K.

Šolanje, zdravstveno varstvo, socialno varstvo in varstvo otrok so neločljivi del gospodarskega in družbenega napredka.

Za otroško varstvo so družbena sredstva majhna, njihovi viri pa negotovi. Vzroki sedanjega nezadovoljivega stanja niso samo v materialnih možnostih družbe. Na tem področju nismo dovolj odločni, zlasti v krajevnih skupnostih in komunah.

Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije

Prof. Albin Podjavoršek

KAJ NAM GOVORIJO RAZSTAVE UČENCEV POSEBNIH ŠOL OB KONCU ŠOLSKEGA LETA 1968/69

Tradicionalna navada dobrih osnovnih šol nasploh je, da prirejajo na koncu šolskega leta ali pa ob posebnih življenjsko važnih priložnostih za roditelje in druge svojce svojih učencev in drugo javnost poleg kulturno-prosvetnih prireditev tudi šolske razstave ročnih del, zvezkov, risb, učil ipd. Takšne razstave s konkretnimi izdelki učencev so vidna manifestacija prizadevanj učiteljev praktičnega in tehničnega pouka, obenem pa prikaz ročnih in tehničnih ter umskih sposobnosti in značajskih potez učencev, ki so jih njihovi učitelji in vzgojitelji vodili skozi šolsko leto preko težav in ovir posameznih učnih predmetov. Teoretičnih znanj, spretnosti in privajenosti ni mogoče neposredno razkazovati, zajete so v človekovi osebnosti, do izraza pa prihajajo brez dvoma v razstavljenih predmetih in drugih šolskih prireditvah, kakršne organizirajo šole ob določenih datumih. Ne bo odveč poudariti, da takšne prireditve močno zbližujejo šolo in dom in ustvarjajo najboljše pogoje za še boljšo duhovno rast in vzgojo šolskih otrok in mladostnikov. Če to omenjamo kot pomembno za delo rednih osnovnih šol, kolikšnega pomena je šele za prizadevanja posebnih osnovnih šol, v katerih pripisujejo likovnemu in tehničnemu pouku ter delovni vzgoji nasploh zelo važno vlogo, saj postavljamo delo med osnovne vzgojne principe kompleksnega usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem razvoju!

Da so se začele naše posebne osnovne šole intenzivneje posluževati prirejanja razstav izdelkov svojih učencev, je vse hvale vredno, ker je prirejanje šolskih razstav odlično vzgojno sredstvo za učitelje, roditelje in učence.

V republiškem merilu je bila pomembna razstava izdelkov učencev posebnih osnovnih šol marca 1969 ob posvetovanju v Ljubljani, ki ga je organiziral republiški odbor Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Ljubljani. Razstava je bila strnjen prikaz izbranih izdelkov učencev posebnih šol iz vse Slovenije in je kot takšna lepo manifestirala skupno

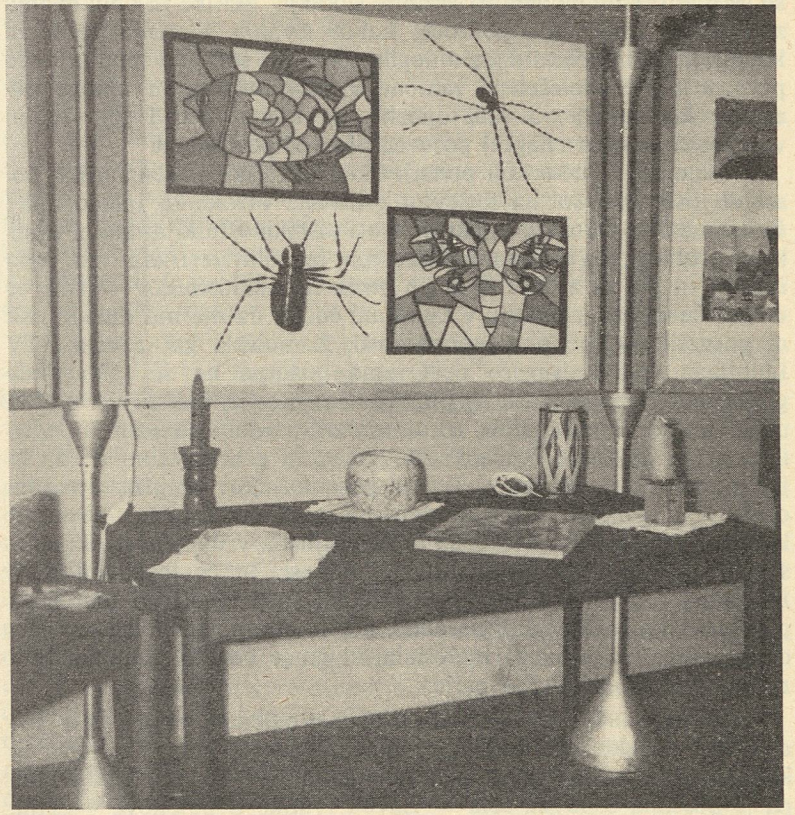

Del republiške razstave na posvetovanju v Ljubljani

težnjo naših posebnih šol, konkretno učiteljev-ortopedagogov in učiteljev praktičnega pouka, ki so želeli širši slovenski javnosti prikazati del problematike svojega težkega dela pri vzgajanju in izobraževanju duševno prizadetih otrok in mladostnikov, hkrati pa tudi opozoriti na uspešnost tega dela, ki kaže pozitivne rezultate, kljub včasih najtežjim razmeram, v katerih delajo naše posebne šole, ki so brez ustreznih delavnic, ker jih šele opremljajo s primernim delovnim orodjem in materialom, istočasno pa se še spoprijemajo s težkim vprašanjem ustreznih kadrov. Ljubljanska razstava izdelkov likovnega in tehničnega pouka, na kateri

so se predstavile dejavnosti risanja, slikanja, grafike in oblikovanja z različnhi strokovnih področij, kakor šivanja, pletenja, lesne in kovinske galanterije itd., z mnogih posebnih šol, je vzbudila občo pozornost pri udeležencih marčnega posvetovanja in mnoge pozitivne komentarje, a tudi opazke, da bomo morali tej vsebini vzgojnega procesa vnaprej posvečati še več pozornosti.

Vsem, ki si kakorkoli prizadevamo približati problematiko posebnih osnovnih šol za duševno prizadete otroke in mladostnike širši slovenski javnosti, saj so ti otroci in mladostniki aktualni družbeni problem, za reševanje katerega je zainteresirana vsa naša družba — gre za 2 do 3 % naših otrok in mladostnikov — smo se ob marčnem posvetovanju v Ljubljani čudili, da mu naš dnevni tisk ni posvetil nobene prave pozornosti. Zamolčala ga je celo RTV Ljubljana, ki je drugače neverjetno pozorna na še tako malo pomembnega popevkarja ali popevkarico. Res je, naši otroci morda niso »prijetni«, »aktualni«, »interesantni«, »dobičkanosni«, »lepi«, itd., so pa del naše družbene skupnosti in prizadevamo si, da bi jih usposobili za življenje. Težnje posameznikov in prizadeveanja društev za pomoč duševno nezadostno razvitim so pri nas zaenkrat le odsev dejstva, da se družba še ni vključila v dejavnosti, ki so v smislu zakonitih predpisov njena dolžnost. In če je zavod RTV Ljubljana družbena institucija, ne bi bil smel ignorirati marčnega posvetovanja v Ljubljani, posebno, ker je bilo na razpolago za gledalce mnogo zanimivega materiala, ki ga je bogato ponujala tudi razstava posebnih šol Slovenije.

10.aprila 1969 smo si imeli priložnost ogledati samostojno razstavo izdelkov likovnega in tehničnega pouka, šiviljstva in kovinarstva v avli Narodnega doma v Celju, razstavljala pa je posebna osnovna šola — Zavod Ivanke Uranjekove v Celju. Tega dne je bil občni zbor Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Celju, ki se ga je udeležilo poleg zastopnikov različnih organizacij in gostov lepo število roditeljev naših otrok iz Celja in okolice. Delovne možnosti za likovni in tehnični pouk v Celju — kakor drugod — niso najboljše, nekoliko pa se je vendarle izboljšal kadrovski sestav. Zato so učenci na področju praktičnega pouka tudi napredovali. Napredek je prišel do polnega izraza na omenjeni šolski razstavi v Narodnem domu, ki so si jo ogledali predvsem roditelji naših otrok z velikim interesom, veseljem in odobravanjem. Ne da bi se ustavljali pri posameznih razstavljenih predmetih, bi želeli poudariti kvalitetnost izdelkov, risb, slik, grafik, šiviljskih in tehničnih predmetov, lesne in kovinske galanterije, a prav tako tudi tehnik kovinarstva in šivanja. Posebno lepi so bili izdelki na

juti, ki jih je bilo zelo veliko. Zanimivo je bilo opazovati starše, ki so se ustavljali pri ročnih delih s starinskimi oblikami in vezenju na platno. Marsikatera mamica se je ob pogledu na ta ročna dela spominjala svoje lastne mladosti.

Nekoliko obširnejšo razstavo je priredila celjska posebna šola ob I. republiških športnih igrah posebih šol Slovenije v Celju, dne 7. junija 1969. Razstavljali so v več prostorih posebne osnovne šole, razstavo pa so si ogledali številni defektologi iz vse Slovenije, ki so ta dan spremljali svoje učence na tekmovanje v Celje. Prisotni so bili tudi roditelji, zastopniki številnih organizacij in gostje, ki so prisostvovali I. republiškim igram, celjski šolniki in dijaki gimnazije pedagoške smeri v Celju.

2. junija 1969 je bila v Kočevju ustanovna skupščina društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam za šolski območji Kočevje in Ribnica na Dolenjskem. Udeležba na tem zboru je bila zelo dobra, čeprav je bilo isto uro v Kočevju še drugo važno posvetovanje. Za to priložnost je pripravila posebna osnovna šola v Kočevju primerno razstavo izdelkov ročnih del in likovnega pouka, ki je prav tako vzbudila pozornost številnih roditeljev, zastopnikov organizacij in družbenih dejavnosti. Kakor smo izvedeli na ustanovni skupščini, delata tako posebna osnovna šola v Kočevju, kakor njena soseda v Ribnici na Dolenjskem v zelo težavnih razmerah. Delo posebno otežuje pomanjkanje učnih prostorov, ustreznih delavnic, orodja in materiala, a tudi kadra za praktični pouk. Problematika družbene važnosti usposabljanja duševno prizadetih otrok in mladostnikov le počasi pronica v zavest odgovornih posameznikov in družbenih dejavnikov. Zato bo vloga društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam važna in aktualna, še posebej, ker izdatno podpira posebne osnovne šole s sredstvi za opremo delavnic in izboljšanje možnosti za praktični pouk v delavnicah. Razstava ročnih del v Kočevju pomeni brez dvoma pomembno vzgojno sredstvo za osveščanje javnosti, da je šolanje duševno prizadetih otrok v posebnih osnovnih šolah uspešna dejavnost. Dokaz za to so sicer maloštevilni, vendar kvalitetni izdelki ročnih del, risb, slik, oblikovanih predmetov, ki so jih ustvarili učenci pod vodstvom svojih razrednikov-ortopedagogov. Nujno je, da ustvarimo pri šolanju učljivih duševno prizadetih otrok in mladostnikov čimprej čim boljše razmere za uspešno delovno vzgojo, razvoj ročnih spretnosti in privajenosti, razumevanje delovnih operacij in pridobitev tistih moralnih kvalitet in posebnosti, ki naj oblikujejo sodobnega socialističnega človeka v poklicu in življenju. To pa bo mogoče doseči le v primerih, ko bo družba za šolanje duševno prizadetih izpolnila

tiste pogoje, ki jih ji narekujejo njene dolžnosti. Ena teh so delavnice, ustrezne učilnice, materiali in kadri. Skromna razstava ročnih del ob priliki ustanovne skupščine društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Kočevju opozarja na vse takšne momente.

Želel bi še povedati, da sem si junija 1969 ogledal delavnico, pouk, delo in rezultate pouka praktičnih dejavnosti tudi na Posebni osnovni šoli v Velenju. Šola ima lastno poslopje, v katerem je razmeroma zadovoljivo urejena delavnica za šiviljski in tehnični pouk z osebjem, ki čuti veliko ljubezen do šolskega dela in učencev. Učitelji — ortopedagogi v kompleksu strnjenega pouka posvečajo veliko pozornost likovnemu pouku, slikanju, risanju, grafiki in oblikovanju z različnimi tehnikami, kakor gnetenju in modeliranju, izrezovanju, lepljenju itd., v višjih razredih pa predmetnemu šiviljskemu in tehničnemu pouku, za katerega kažejo učenci in učenke veselje, zainteresiranost in voljo. Uspeh požrtvovalnega dela je vrsta lepih šiviljskih izdelkov in ročnih del, lesna galanterija, kovinski predmeti itd. Kakor drugod, pomeni tudi tu predpoklicni trening važno osnovo za n adaljnjesuoilkopncop K Nennjlodeenobsffspkz važno osnovo za nadaljnje poklicnv usposabljanje naših učencev, kavlitetni izdelki pa so dokaz sposobnosti naših učencev za vključitev v življenjski poklic in s tem v družbeno življenje.

Z velikim zanimanjem smo si od 30. junija do 7. julija 1969, ko je bil v Kranjski gori zvezni seminar defektologov, ogledali razstavo izdelkov likovnega in tehničnega pouka in šiviljskih ter ročnih del posebne osnovne šole na Jesenicah. Razstavo so priredili v počastitev 100-letnice železarne na Jesenicah in zveznega seminarja defektologov v lepi razstavni dvorani poslopja poleg zgradbe posebne osnovne šole. Posebna osnovna šola na Jesenicah ima sicer svoje šolsko poslopje, dela pa v zelo tesnih prostorskih razmerah in so v splošnem njene delovne razmere precej težavne. Zanimivo je, da najdemo skoraj po vseh slovenskih posebnih šolah podobne okoliščine. Tako je razumljivo, da za praktični pouk ni najbolje poskrbljeno. Vendar lepa in bogata razstava izdelkov likovnega in tehničnega pouka ter ročnih del na Jesenicah priča, da je glavni pobudnik dela v posebni osnovni šoli domiseln, nadarjen in požrtvovalen učitelj, ki zna z ustrezno organizacijo pouka in primernim metodami preliti svojega duha učencev. Mnogi razstavljeni izdelki so kazali svojevrstno domiselnost in mestoma že umetniške tendence, mnogi so bili tudi produkt kolektivnega dela učencev — iz vsega je dihala originalnost in posrečena delovna organiziranost, ki jo velja še posebej poudariti. Razstava je lep doprinos za estetsko

vzgojo na posebni osnovni šoli. Razstava na Jesenicah je dala prebivalcem Jesenic, a posebno roditeljem učencev posebne osnovne šole ustrezen vpogled v šolsko delo po učilnicah, hkrati pa je tudi prispevala dokaz, da so možni v posebni osnovni šoli ob učiteljevem preudarnem delu najboljši učni in vzgojni uspehi. Razstava posebne osnovne šole na Jesenicah pa bo gotovo dala tudi mnogo pobud defektologom za njihovo nadaljnje delo na tem področju in motive za intenzivnejše napore pri praktičnem pouku na njihovih šolah, posebno v dobi, ko mnogo razmišljamo o poklicnem usposabljanju naših učencev.

Prepričan sem, da bi mogel podobno, kakor sem povedal o razstavah šol, ki sem si jih osebno ogledal, povedati tudi o delu tistih šol, katerih končnih izdelkov ali razstave nisem videl. Domnevam pa, da imajo povsod podobne težave: pomanjkljive delavnice ali pa še teh ne, slabo opremljene učilnice s pomankljivim orodjem in materialom, nove kadre — kolikor so ti na razpolago — ki nimajo utirjenih poti za tehnični pouk, niti za delo na rednih osnovnih šolah, kaj šele za delo z duševno prizadetimi otroki in mladostniki. Ni odveč poudariti, da bomo morali o učitelju-ortopedagogu za razredno delo in o njegovih sposobnostih za likovni pouk, ki obsega risanje, slikanje, grafiko in oblikovanje, še in še razmišljati in razpravljati. Problematika pouka praktičnih dejavnosti pa se nam prav tako z vsakim dnem jasneje odpira, posebno, če se opiramo na misel, da je delovna vzgoja eden osnovnih principov dela v posebni osnovni šoli.

Milica Bizjak

PRVE REPUBLIŠKE ŠPORTNE IGRE UČENCEV POSEBNIH ŠOL V SLOVENIJI

S prvimi republiškimi športnimi igrami, ki so se odvijale sedmega junija letos v Celju, so učenci posebnih šol Slovenije stopili v enakopraven položaj z učenci drugih šol glede športnih dejavnosti, saj so dosegli na splošno tako lepe rezultate, da so se športni sodniki čudili.

Seveda ne morejo biti športna tekmovanja v posebnih šolah sama sebi namen, temveč so le odsev celotnega psihofizičnega oblikovanja mladega človeka z namenom, da v načrtni telesni vzgoji in športu razvija svojo mlado osebnost, zdravo telesno rast, pravilno držo in hojo, moč in sprentost v gibanju. Vse našteto je za našega duševno prizadetega otroka posebno važno, saj vemo, da v splošni razgibanosti in razvoju motorike zaostaja za normalnimi vrstniki. Tako razvija načrtna telesna vzgoja v našem otroku voljo za gibanje, vadba mu postane rekreacija, to pa poraja v njem dobro razpoloženje, čustvo zadovoljstva, razvija telesno moč, oboje pa je osnova za delo in premagovanje težav. Tako ima telesna vzgoja za našega otroka kompenzacijski in korektivni značaj.

Otrok, ki je brez volje in apatičen, se pri telesni vzgoji razvedri, dosega sprva manjše, nato večje uspehe; zadovoljstvo raste, to pa ugodno vpliva na splošni razvoj njegove delovne sposobnosti, kakor tudi na večjo zmogljivost pri umskem naporu. Sistematična telesna kultura deluje korektivno tudi na otroke, ki so preveč nemirni. Ti otroci delajo preveč gibov, s tem trošijo preveč svoje moči, zato se pri načrtni telesni vzgoji umirijo, odvišni gibi polagoma prenehajo in tako prihranijo energijo in moč za koristno delo. Pa tudi otroci, katerih gibi so neskladni, zavrti, se pri korektivni vadbi polagoma ugladijo v gibanju, gibe pravilno koordinirajo, z ritmiko lepo oblikujejo. To je osnova za razvoj spretnosti in opravljanje kakršnega koli dela. Primer molčečega in boječega Jožka to najlepše ilustrira.

Jožek se je nenehno potepal. Prišel je v posebno šolo zaradi neuspeha v redni osnovni šoli, v domsko oskrbo pa zaradi neurejenih domačih razmer. Stal je, kamor si ga postavil, gledal v tla, bil je trmast in zakrknjen, v šoli ni sledil. Deček je bil vedno osamljen in se ni vključeval v kolektivno življenje. Opogumil ga je profesor telesne vzgoje. Pri orodni vadbi je Jožek kazal vedno več spretnosti. Že po enem letu je postal dober telovadec, doživljal je prve uspehe v življenju in s tem prvič čustva zadovoljstva. Ni bil več osamljen, vključen je bil v vadbeno vrsto in se z njo trudil do uspehov. Z voljo je premagoval težkoče in pričel slediti tudi pouku ter tudi tam dosegal lepe uspehe. Deček se je prerodil in po dveh letih je postal prijazen otrok, se lepo vključil v razredni kolektiv. Odnos staršev do dečka se je izboljšal in potepanje je izostalo. Kar poglejmo na sliki Jožka, kako pogumno preskakuje švedsko mizo ob otvoritvi šolskega igrišča.

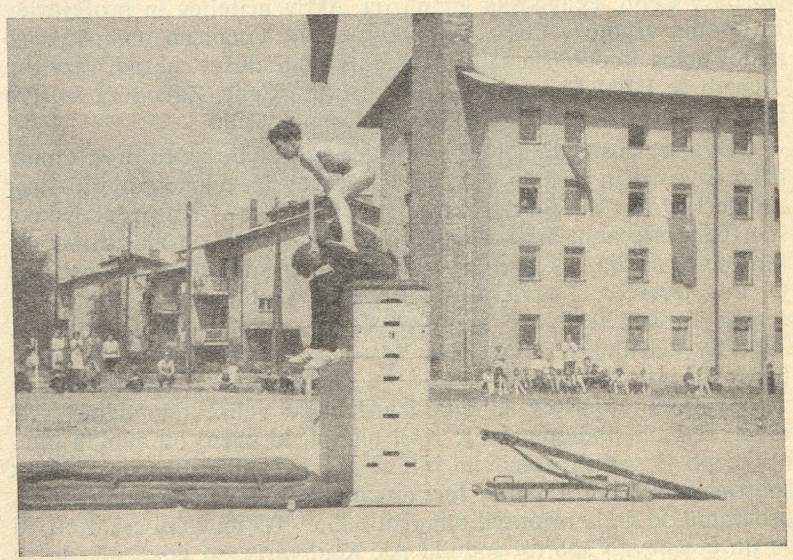

Tako je telesna vzgoja za naše duševno prizadete otroke posebno važna, če se pravilno in sitematično izvaja in nudi otroku ne le korekturo, ampak tudi kompenzacijo. V korektivnem smislu lajša, popravlja in odpravlja telesne okvare, to pa pomeni še mnogo več, pomeni korekcijo tudi v duševnem pogledu in to v umskem, moralnem in estetskem smislu, razvija mu voljo in značaj, smisel za lepoto in skladnost, smisel za sodelovanje in podrejanje, za ritmično

gibanje. To je posebno važno za osnovo poznejše poklicne priprave in vključitve v življenjski poklic. V tovariškem tekmovanju se zavestno disciplinira, ugodno doživlja svoje pa tudi skupne uspehe in se ob tem plemeniti.

Ideja o medsebojnih srečanjih na športnem področju je že stara, vendar pa ni bilo zadostne povezave med posameznimi šolami v Sloveniji, da bi se tekmovanja v večjem obsegu uresničila. Spodbudo za prireditev športnih iger je sedaj dal aktiv profesorjev za telesno vzgojo in korektivno gimnastiko, na njihov predlog pa naj bi bil organizator športnih iger Zavod Ivanke Uranjek v Celju, ki je to težko nalogo tudi sprejel. Za pokroviteljstvo je Zavod zaprosil Repub. društvo za pomoč duševno nezad. razvitim osebam. Poleg tega pa je tekmovanje omogočilo še AD Kladivar v Celju, ki je dalo na razpolago svoj stadion, Zavod za prosvetno pedagoško službo v Celju, Pedagoška gimnazija, Aktiv učiteljev in profesorjev za telesno vzgojo v Celju, tri osnovne šole. Finančno pomoč pa so nudili poleg Republiškega društva za pomoč dušev. nezad. razvitim osebam še DPM Celje, občinska skupščina Celje, Zavod za šolstvo SRS, Celjski tisk, Aurea Celje in Plinarna v Celju.

Dvajset posebnih šol Slovenije se je prijavilo za to prvo republiško srečanje in poslalo 400 svojih učencev na tekmovanje in sicer 220 dečkov in 180 deklic. Tako so si podali roke v tem prijateljskem športnem srečanju učenci posebnih šol od slovenske Primorske (Strunjan, Idrija, Tolmin in Nova Gorica) do gorate Gorenjske (Kranj, Jesenice, Kamna Gorica), preko Ljubljane in Homca do sončne Dolenjske (Novo mesto, Kočevje), potem revirji (Trbovlje, Zagorje, Velenje), pa Slovenska Koroška, Slovenska Bistrica, Maribor in Gornja Radgona.

Svečana otvoritev je bila izvedena v veliki telovadnici AD Kladivarja ob stadionu, ko je mali olimpijski ogenj ob zvokih himne »Lepo je v naši domovini biti mlad« oznanil navzočim začetek športne prireditve. Celotno tekmovanje je potekalo po določenem programu, ki ga je pripravil tehnični odbor. Tekmovalni rezultati, ki so jih ocenjevali športni sodniki AK Kladivarja, so dokazali, da so naši prizadeti otroci sposobni doseči pri načrtni vadbi enake, pa tudi nadpovprečne rezultate v primerjavi z vrstniki iz drugih osnovnih šol.

S prisotnostjo predstavnikov družbenih služb, vidnejših predstavnikov družbenih organizacij mesta Celja, celjske občinske skupščine, Zavoda za prosvetno pedagoško službo, zastopnikov delovnih organizacij, ki so kolektivni člani celjskega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, staršev naših otrok itd., je prireditev pridobila na svoji pomebnosti. Poročanja in priznanja v tisku in radiu kažejo, da se je začela naša javnost intenzivneje ukvarjati z vzgojo in usposabljanjem učencev posebnih šol.

Po končanem tekmovanju sta zastopnika organizatorja in pokrovitelja ob navdušenju prisotnih podelila odličja in diplome za dosego prvih mest. Vodje tekmovalnih vrst so prejeli tudi spominski bilten prvih republiških tekmovanj posebnih šol v Celju.

Kolektivu celjske posebne šole gre vse priznanje za prizadevnost, trud in odlično izvedbo prvih športnih srečanj učencev posebnih šol Slovenije. Položen je temelj prihodnjim športnim srečanjem še v širšem obsegu.

I. športne igre 1969

ZVEZNI SEMINAR ORTOPEDAGOGOV V KRANJSKI GORI

Zvezni seminarji so še nekaj let stara oblika povezovanja in strokovnega izpopolnjevanja učiteljev, ki delajo z duševno nerazvitimi otroki in mladoletniki. Zvrstili so se že v vseh republikah razen v Bosni in Hercegovini in v Sloveniji. Na lanskoletnem zveznem seminarju, bil je v Paliću pri Subotici, je bilo na osnovi ankete ugotovljeno, da večina udeležencev želi, da bi bil prihodnji seminar v Sloveniji in to v Kranjski gori.

Slovenska sekcija je to nalogo prevzela in ožji odbor je izvedel vse potrebne priprave. Tako se je zbralo v času od 1. do 7. julija v Kranjski gori 140 ortopedagogov. Otvoritvi in nekaterim referatom so prisostvovali tudi predstavniki Pedagoške akademije, Sekretariata za prosveto in kulturo, republiškega odbora Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, Zavoda za šolstvo in še posamezni ortopedagogi iz Slovenije, predvsem z Gorenjske. Pri vsakem referatu je bilo prisotnih okoli 140 udeležencev. Referate so podali jugoslovanski strokovnjaki in gostja z Dunaja.

Pred pričetkom seminarja, odvijal se je v kinematografski dvorani, so udeležencem pripravili pionirji jeseniške posebne osnovne šole prisrčno presenečenje. Vsakemu udeležencu so pripeli šopek in majhno vezenino ter mu poklonili plastiko, ki so jo izdelali sami pri tehničnem pouku. Pionirka v gorenjski narodni noši je izrekla prisotnim dobrodošlico, pevski zbor pa je zapel nekaj pesmi. V imenu slovenske sekcije ortopedagogov izrekam prisrčno zahvalo.

Seminar je dobil že takoj prvi dan delovni značaj. Po vsakem podanem referatu so udeleženci delali skupinsko in vsaka skupina je izdelala na osnovi referatov svoje sklepe in predloge, ki so jih udeleženci naslednjega dne plenarno prevrednotili in poenotili.

Prvi dan so udeleženci zveznega seminarja v Kranjski gori poslušali referat »Predšolska vzgoja prizadetega otroka«, ki ga je podala direktorica posebnega otroškega vrtca z Dunaja, gospa Helena Jelinek. Referat bo dobil v našem zborniku posebno mesto, zato o njem ne bom govoril.

Naslednjega dne je profesor Miroslav Vicić iz Zagreba podal referat »Laže duševno prizadeti otrok«. Poglobljeno in sistematično je nanizal metode, ki naj se uporabljajo pri učnovzgojnem procesu v posebnih šolah. Prikazal je vse faktorje, ki so potrebni, da se laže duševno prizadeti otrok čim bolje vključi v življenje.

Referat in koreferat »Avdiovizualna sredstva pri pouku v posebni osnovni šoli« sta podala avtorja prof. Aida Bahar in inž. Jože Tomše. Dokaj neznana metodika uporabe avdiovizualnih sredstev pri pouku in upravljanje z modernimi aparati je bila pravzaprav prvič strokovno obravnavana. Referata sta pokazala, kako pomembna je uporaba avdiovizualnih sredstev za uspešen sodoben pouk.

Zanimiv za vse, ki delamo z duševno prizadetimi otroki, je bil referat »Hiperaktivni otrok«, ki ga je imel prof. Josip Rački iz Zagreba. To je področje, ki bi ga udeleženci lahko obravnavali več dni. Referent se je namreč omejil le na hiperaktivnega otroka skoraj povprečne duševne razvitosti, ki pa je seveda zaradi te bolezenske razgibanosti potreben posebne obravnave. Pri skupinskem delu po tem referatu je bilo mnogo vprašanj in predlogov. Seveda bi nas predvsem zanimal hiperaktiven laže duševno prizadeti otrok, gotovo pa je, da je bil referat zelo zanimiv, uspešen, saj je lepo nakazal smernice za obravnavo teh svojevrstnih otrok, ki jih srečujemo v vseh razredih, v vseh skupinah.

Zadnji je bil referat in koreferat prof. Petra Iličkovića iz Zagreba in defektologa Božidara Antonijevića iz Umke pri Beogradu. Njuna tema »Končni cilj usposabljanja« je zelo aktualna in povezana predvsem z našo najštevilnejšo populacijo, to je z laže duševno prizadetimi mladostniki. Referat je pravzaprav prikazal trenutno stanje predvsem na Hrvatskem in v Srbiji. Zaradi aktualnosti in pomembnosti problema bo v januarju leta 1970 organiziran v Umki poseben posvet, na katerem bodo obravnavali strokovnjaki samo usposabljanje in zaposlovanje naših otrok.

Naši kolegi iz vseh bratskih republik so se v sončni Kranjski gori počutili zelo prijetno. Seznanili so se z novimi izsledki s področja defektologije odnosno specialne pedagogike in osvežili ter utrdili že znana dejstva. Kranjskogorčani so bili ljubeznivi, Porentov dom pa nam je bil toplo ognjišče, ob katerem smo si po delu tudi oddahnili in se razvedrili.

Predsednik sekcije:
Ante Kotar

DRUŠTVENI OBČNI ZBOR V CELJU JE POKAZAL BOGATO DEJAVNOST SVOJE ORGANIZACIJE

Celjsko društvo, ki obsega Celje z okolico in Savinjsko dolino, je imelo svoj občni zbor 10. aprila letos. Lahko trdimo, da se more s tako udeležbo pohvaliti malokatero društvo, predvsem glede sestava udeležencev. Veliko dvorano Narodnega doma so napolnili mimo predstavnikov gospodarskih organizacij

in družbeno političnih skupnosti predvsem starši prizadetih otrok.

Ta dan so bili že zgodaj zjutraj na nogah prizadevni predavatelji posebne šole s svojimi učenci, ki so pred dvorano uredili zelo okusno razstavo svojih izdelkov. Pred samim delovnim programom občnega zbora so učenci izvedli prisrčen in pisan nastop, za katerega se imamo zahvaliti prizadevnosti kolektiva posebne osnovne šole, še posebej pa posameznikom te šole.

Iz obširnega poročila o dosedanjem delu je bilo razvidno, da je društvo predvsem zadnja leta razvilo vsebinsko bogato in vsestransko dejavnost. Za svojo osnovno nalogo si je vzelo tesnejšo povezavo in sodelovanje s starši. Zato je organiziralo s sodelovanjem Zavoda Ivanke Uranjekove v Celju tako imenovano **posvetovanje s starši ob nedeljah.** Strokovnjaki so v 13 predavanjih obravnavali pred starši poleg drugih vprašanja: kako in kaj naj se pogovarjamo s svojimi otrokom doma, katera vzgojna sredstva so primerna za vzgojo naših otrok, kaj mi pove knjiga Moj otrok je drugačen, o spolni vzgoji naših otrok, fiziološke osnove psihične prizadetosti, privzgajanje delovnih navad doma, poklicno usmerjanje in vključevanje absolventov posebne šole v delovne procese. Po vsaki obravnavi so bili skupni in individualni razgovori s starši, ki so bili sprva zadržani, ko pa so spoznali, da jih tarejo enake skrbi in da njihov problem ni osamljen, so se razgovorili.

Društvo je vedno bolj čutilo nujnost reševanja vprašanj usposabljanja in zaposlovanja naših otrok, saj je skoraj več kot polovica absolventov zadnjih let ostala brez posla. Zato je temu vprašanju posvetilo posebno pozornost. Prve korake v tej smeri smo napravili tako, da se skupaj s šolo in starši povezujemo s kadrovskimi službami gospodarskih organizacij in nenehno iščemo možnosti za delovno prakso, usposabljanje in zaposlovaje. Uspeh ni izostal. Do sedaj je že 11 kolektivov pristopilo v društvo. Imamo zelo uspešne stike s tovarno emajlirane posode in tovarno TOPER, zelo naklonjeni pa sta tudi podjetji KOVINOTEHNA in METKA. Vse to potrjuje ugotovitev, ki jo je v razpravi povedala zastopnica občinske skupščine, da je po zaslugi društva v Celju zavladala klima osveščenosti v širši javnosti, to pa je važno prav v tem obdobju, ko bodo poklicani prav vsi občani k sodelovanju: Celje bo gradilo sodobno šolsko poslopje za šolanje duševno prizadetih otrok.

Posebna šola v Celju se je razrasla v eno najmočnejših ustanov v Sloveniji s centralno enoto v Celju, dislocirano enoto v Žalcu, enoto Dobrna, dislociranimi oddelki v Štorah, Šmartnem in Vojniku ter dvema domovoma na Golovcu in v Dobrni. Skupaj je 56 oddelkov, v katerih je 478 učencev. Če prištejemo še tiste občine, ki morajo svoje učence pošiljati v višje razrede v Celje, potem šele zaznamo pomen novogradnje, saj je šola sedaj gost v tesnih prostorih I. redne osnovne šole, kjer ni možnosti za razmah in ustrezno obravnavo prizadete mladine. Zato bo društvo tudi v prihodnje nudilo vso pomoč pri iskanju virov za izgradnjo posebne šole, za katero je že izdelan gradbeni načrt.

Aktivnost društva se kaže tudi v širjenju tiska, ki obravnava vprašanja duševno prizadetih oseb, saj je samo na Zbornik naročenih čez 200 individualnih naročnikov, od tega v največjem številu starši.

Na podlagi poročila in razprave so bile nakazane naloge, katerim bo moral posvetiti novi odbor posebno pozornost. Med temi so najbolj pereče naslednje:

1. varstvo prizadetih otrok vseh starosti in stopenj prizadetosti;

2. ustanovitev oddelka za usposabljanje tistih absolventov, ki si morajo pridobiti v predpoklicnem treningu dodatno usposobljenost za uspešno vključitev v delovno razmerje;

3. habilitacija kategoriziranih otrok kmetijskih zavarovancev;

4. načrtno zaposlovanje absolventov posebne osnovne šole;

5. odkrivanje, varstvo in vzgoja predšolskih prizadetih otrok;

6. odkrivanje in ustrezno obravnavanje teže prizadetih otrok in mladostnikov.

Nalog je veliko in če bosta pripravljenost in vztrajnost novega odbora zadostni, da bosta lahko razgibali širšo javnost za potrebno razumevanje in pomoč pri reševanju zastavljenih nalog, si lahko obetamo postopno izboljšanje sedanjih razmer.

Kako so prizadeti starši hvaležni za vsako pomoč, najbolj zgovorno kaže naslednji primer z občnega zbora: Ko je delovni predsednik zaključil občni zbor z željo po novih uspehih, se je iz ozadja dvorane prerinila do mize mati prizadetega otroka iz okolice Štor in dejala: »Hvala vam za pomoč, ugotovitve in nasvete, sedaj tudi naša punčka napreduje . . .!«

Milena Mrevlje

USTANOVITEV DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM V KOČEVJU

V začetku junija so za območje občin Kočevje in Ribnica ustanovili novo društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam. Zelo prizadevnemu pripravljalnemu odboru gre vse priznanje za vzorno organiziran in vsebinsko bogat dnevni red in številno udeležbo na ustanovnem občnem zboru društva. Občnega zbora se je udeležilo največ staršev otrok posebne osnovne šole, učitelji posebne osnovne šole, predstavnik kočevskih sindikatov ter predstavnika občinskih skupščin Kočevje in Ribnica.

O vlogi društva, ki naj bi sistematično in učinkovito proučevalo in reševalo probleme duševno nerazvitih oseb na Kočevskem in o problematiki posebnega šolstva je poročala ravnateljica posebne osnovne šole iz Kočevja. Nerešenih problemov vzgajanja, usposabljanja in varstva duševno prizadete mladine na Kočevskem je precej: nerazumevanja in neosveščenosti javnosti za probleme duševno prizadetih in za probleme posebne osnovne šole, ki dela v neustreznih razmerah, pomanjkljivo izvedena kategorizacija (zlasti za srednje in teže prizadete). Kategorizacijska komisija se ni sestala že skoraj eno leto in trenutno 40 otrok čaka na kategorizacijo, ker ni denarja... Na posebni osnovni šoli je še vedno nekaj nekategoriziranih otrok, 65 kategorizirancev pa posebna osnovna šola ne more sprejeti, ker nima možnosti za to. Prihodnja naloga društva in občinskih forumov bo zato predvsem zgraditev nove ali preureditev stare posebne osnovne šole ter pridobitev novih strokovnih kadrov za posebno osnovno šolo, da bodo na tem območju vsi otroci deležni tiste vzgoje in usposabljanja, do katerega imajo vso pravico!

Na dnevnem redu je bila tudi problematika poklicnega usposabljanja in zaposlovanja duševno prizadete mladine. V Kočevju so začeli z usposabljanjem absolventov posebne osnovne šole na Centru strokovnih šol. Seveda je v zvezi s tem ostalo še precej nerešenih problemov, zlasti vprašanje ustreznih učnih načrtov, kadrov, povezave s podjetji in možnostmi zaposlovanja. Izražena je bila želja po tesnejšem sodelovanju službe za zaposlovanje pri usposabljanju in zaposlovanju duševno prizadete mladine. V razpravi po poročilih je bilo odprtih še mnogo problemov, izražene so bile tudi sugestije novemu društvu za učinkovito delo. Po sprejetju statuta in volitvah novih članov odbora je v drugem delu občnega zbora imel poljudno predavanje za starše prof. Albin Podjavoršek, ki so se mu starši toplo zahvalili za bogate in lepe misli.

Novo društvo na Kočevskem bo pripomoglo — obeti so lepi — da bo tudi na tem območju družbena akcija, to je skrb za duševno prizadete, postala intenzivnejša in bolj usklajena, da šola in starši vsega bremena ne bodo več nosili sami.

M. P.

V NOVI GORICI NISO VEČ OSAMLJENI

Ob zaključku šolskega leta sta Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Novi Gorici in posebna osnovna šola povabila na skupen sestanek starše otrok, predstavnike delovnih organizacij in družbeno politične delavce, da bi kritično ocenili delo društva, šole in drugih (delovnih organizacij, oblasti in družbeno-političnih organizacij) pri razreševanju aktualnih problemov duševno prizadetih na Goriškem. Ob tej priliki je bila tudi razstava otroških risb in izdelkov.

Novogoriško društvo je bilo v preteklem obdobju zlasti delovno pri odkrivanju možnosti za sprejemanje učencev posebne osnovne šole na delovno prakso v delovnih organizacijah, pri odkrivanju ustreznih delovnih mest za sklepanje rednih delovnih razmerij za prizadete in pri iskanju različnih oblik materialne pomoči posebni osnovni šoli za obogatitev predpoklicne vzgoje na vseh stopnjah usposabljanja.

V letošnjem šolskem letu je bila organizirana praksa za učence 7. in 8. razredov že v številnih podjetjih: »Iskra« — Šempeter, »Lada« — Šempeter, Splošna bolnica — Gorica, »Mizar« — Volčja draga, »Vozila« — Šempeter, ČZP »Tiskarna« — Šempeter, »Pleskarstvo — Voglič« — Šempeter, »Almira« — Gorica, »Gostol« — Gorica, SGP Gorica — centralni obrati, Splošni servis — Nova Gorica, »Salonit« — Anhovo, Podjetje za popravljanje voz in strojev — Nova Gorica, »Avtopromet« — Gorica, Tekstilna tovarna — Okroglica, »Slovenija sadje« — Kanal, Živinopromet — Gorica, Park hotel — Gorica, Mizarstvo — Branik. Novogoriško društvo se je močno angaziralo pri vključevanju delovnih kolektivov kot pravnih oseb v društvo. S tem se bo nedvomno povečala tudi moralna odgovornost samoupravljalcev v teh delovnih organizacijah. Priprave za izvedbo delovne prakse so bile letos temeljitejše in na strokovnejši ravni z vključitvijo psihologa posebne osnovne šole. Defektolog in psiholog sta spremljala delo učencev z vidika obvladovanja delovnega mesta in možnosti kasnejše vključitve v delo. Možnosti zaposlovanja absolventov posebne osnovne šole bo potrebno še širiti.

V naslednjem obdobju bo društvo potrebovalo pomoč vseh družbeno-političnih in gospodarskih činiteljev na Goriškem, da se bodo izboljšale delovne možnosti za habilitacijo otrok na posebni osnovni šoli. Šola ima le 24 m² površine, namenjene delavnicam in je skrajno higiensko neprimerna. Seveda bi bil problem dokončno rešen le z novo gradnjo posebne šole po kriterijih sodobnega usposabljanja. Potrebno bo omogočiti tudi delovno usposabljanje teže prizadetih otrok in perspektivno ustanavljanje delavnice pod posebnimi pogoji.

Skupni razširjeni roditeljski sestanek v Novi Gorici je stkal še eno vez med starši, učitelji in predstavniki podjetij. Društvo in šola sta si tako pridobila zaveznika.

Na razširjenem roditeljskem sestanku sta društvo in šola podelila priznanja gospodarskim in družbeno političnim organizacijam, ki so pokazale največ razumevanja za vprašanja usposabljanja duševno prizadetih otrok. Kaže pa opozoriti, da se še vedno precej organizacij in forumov (tudi političnih) ni aktivno vključilo v razreševanje omenjene problematike.

DRUGO SREČANJE PIONIRJEV HRVATSKIH POSEBNIH OSNOVNIH ŠOL

Na robu Moslavine in Slavonije leži mesto Daruvar, v katerem so se sedmega in osmega junija srečali pionirji hrvatskih posebnih osnovnih šol. Daruvar je tako zanimivo mesto, da moram v nekaj besedah spregovoriti o njem. Predvsem se mesto loči od drugih slavonskih mest po svoji legi. Obdajajo ga rahle vzpetine in gozdovi, naravni in umetni ribniki ter jezerca in topli vrelci. Skoraj v strogem centru Daruvara, kjer so termalni vrelci najmočnejši in vroči do 60°, so lepe zdraviliške zgradbe, hoteli in prelep park. Te daruvarske toplice so bile že davno znane po vsej Evropi. Zelo zanimiv je v Daruvaru narodnostni sestav. Tu najdemo Srbe, Hrvate, Madžare, Čehe, Nemce in še druge narodnosti. Čehov je na primer toliko, da imajo svojo osnovno šolo, gimnazijo in glasbeno šolo, med NOB je bila formirana celo češka brigada. Mesto, katerega nastanek sega v rimsko dobo, šteje 12.000 prebivalcev.

Pred dvema letoma so daruvarski otroci, ki so moteni v telesnem in duševnem razvoju, dobili svojo šolo z internatom in prav zato, ker so bili Daruvarčani tako zavzeti za ustanovitev in razvoj te posebne šole, je republiški odbor Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam republike Hrvatske organiziral srečanje pionirjev hrvatskih posebnih šol prav v Daruvaru. Pokrovitelj tega srečanja je bil Čedo Grbić,namestnik sekretarja Sabora Hrvatske in poslanec za daruvarsko področje.

Sedmega junija okoli pol osmih je korakalo skozi Daruvar proti stadionu Partizana 470 pionirjev iz 18 hrvatskih posebnih osnovnih šol. Na stadionu, kjer jih je čakala mestna godba, so pionirji oblikovali šestnajstorice, dvignili zastavo in položili venec k spomeniku padlih borcev. Igre je otvoril predsednik Občinske skupščine iz Daruvara v prisotnosti predstavnikov političnega in družbenega življenja ter domačinov.

Pionirji so tekmovali najprej v posameznih spretnostih, kot so vodenje žoge med zastavicami, vaje s kolebnicami, prehodi in teki čez ovire in v metanju žoge. Po tem delu tekmovanja so nastopajoči zapustili Partizanov stadion in se razdelili na dečke in deklice. Prvi so odšli na igrišče Srednje ekonomske šole, drugi pa na igrišče gimnazije. Na teh dveh igriščih so pionirji tekmovali v atletiki. Naslednji dan je bilo za pionirje tekmovanje v malem nogometu, za pionirke pa v Graničarju (med dvema ognjema). Ob 13. uri so bile igre zaključene in predsednik republiškega odbora Društva za pomoč duševno nerazvitim osebam Hrvatske, admiral Bonači je po krajšem nagovoru razdelil pionirjem nagrade in diplome. Pionirji so z velikim veseljem in pristnim navdušenjem ploskali vsem, pa naj bo to veliki zagrebški posebni osnovni šoli ali pa šoli iz Labina, ki obstaja šele pol leta. Zaključek je bil zelo veličasten, brez trohice egoizma in nevoščljivosti.

Presenečenje na tem tekmovanju je bil kulturni program, ki so ga podali učenci sedmega junija ob 8. uri zvečer v češkem kulturnem domu v Daruvaru. Žal pionirji niso mogli izvesti vsega programa, ker bi trajal predolgo. Pred polno dvorano so pionirji peli, plesali, igrali na instrumente in recitirali. S tako ljubeznijo, urejenostjo in poštenjem, s karkšnim so nastopali ti prizadeti otroci, ne nastopa noben umetnik. Med programom učencev hrvatskih posebnih šol je nastopil tudi pevski zbor in zbor harmonikarjev manjšinjske češke glasbene šole. Prva pesem, ki jo je ta zbor zapel, je bila

»Prišla bo pomlad,
učakal bi jo rad . . . «

Ganilo me je, saj si nisem mislil, da ta češka manjšina sredi Hrvatske tako lepo goji slovensko pesem, in želel sem si, da bi ta prizor videli in to pesem slišali vsi Slovenci. Bilo je več kot lepo.

Letošnje igre pionirjev posebnih osnovnih šol Hrvatske so bile pripravljene na lanskoletnih izkušnjah s podobnih iger v Šibeniku, zato so popolnoma uspele. Republiškemu odboru Društva za pomoč duševno nerazvitim osebam Hrvatske je uspelo s pomočjo Daruvarčanov in učiteljev ter svetovalcev za telesno kulturo republike Hrvatske v najlepši obliki prikazati dosežke prizadetih otrok in v njihovem prihodnjem srečanju jim želimo nove uspehe.

Ante Kotar

NAJSTAREJŠE REPUBLIŠKO DRUŠTVO JE IMELO SVOJ OBČNI ZBOR

Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Hrvatske, ki je bilo ustanovljeno 1957. leta, je imelo svoj občni zbor 26. maja t. l. Naše društvo je na tem občnem zboru zastopal tov. B. Kocbek.

Občni zbor je potekal v delovnem in svečanem vzdušju. Šestdeset delegatov občinskih organizacij in številni predstavniki oblasti, služb in organizacij so ves dan obravnavali pereča vprašanja duševno prizadetih in društveno problematiko. Zelo obsežno gradivo z dokumentacijo o stanju duševno prizadetih in o društvenem delu od 1966 do 1969 so delegati dobili že pred zborom. Gra-

divo vsebuje tudi za nas pomembne podatke, saj je primerjava ne le zanimiva, ampak tudi poučna za vse, ki se s tem ukvarjajo. Iz poročila zvemo, da je v SR Hrvatski do sedaj evidentiranih in kategoriziranih le 31,4 % duševno prizadetih otrok, da imajo dve ustanovi za varstvo in vzgojo predšolskih duševno prizadetih otrok in sicer v Splitu, v katerih je zajetih 27 otrok; da imajo 21 posebnih osnovnih šol, v katerih je skupno z oddelki pri rednih osnovnih šolah ustrezno obravnavanih vsega 3.447 laže duševno prizadetih, to je 27,8 %, drugih 72,2 % pa sedi v rednih osnovnih šolah. Od 2.468 teže in težko (idiotov) duševno prizadetih otrok in mladostnikov, ki so bili kategoriziran je v zavodih 18,2 %.

Zanimivi so tudi podatki o društvenem delu in življenju. V 19 društvih je organizirano 5.812 članov. Društveno življenje je razgibano in vsestransko aktivno.

Iz njihovih zaključkov in predlogov, ki so bili sprejeti na občnem zboru je razvidno, da se ukvarjajo s približno enakimi vprašanji in težavami kot pri nas.

Na občnem zboru je bil spremenjen in izpopolnjen dosedanji statut. Bistvo sprememb je v tem, da občinska društva ne bodo več imela položaja podružnic, ampak bodo to občinska društva, ki bodo bolj samostojna in več odločala sama. Zato so morali tudi spremeniti naslov republiškega društva, ki se odslej imenuje »Savez društava za pomoč mentalno retardiranim osobama u SR Hrvatskoj«. Poleg tega pa so sprejeli v statut še nekaj drugih sprememb, ki dajejo članstvu, predvsem pa staršem, širše pravice in pooblastila. Prav tako so vnesene novosti glede sistema volitev funkcionarjev.

Za to priložnost so organizirali tudi okusno in vsebinsko bogato razstavo likovnih in tehničnih izdelkov učencev vseh posebnih šol in zavodov na področju Hrvatske, ki je bila prva te vrste v tej republiki.

Podrobno in obširno obdelano poročilo s tega občnega zbora naši bralci lahko dobijo v zveznem glasilu »Pregled«, ki ga je začel objavljati v 7. in 8. štev. letos. Priporočamo vsem našim aktivistom, da se s tem poročilom seznanijo.

TEDEN ZVEZE DRUŠTEV V MAKEDONIJI

Po skrbnih in vsestranskih pripravah so od 1. do 18. maja t. l. v Makedoniji organizirali **prvi teden Zveze,** ki je bil namenjen pomoči duševno prizadetih. Akcija je obsegala naslednje dejavnosti: zbiranje denarne pomoči, razdeljevanje plakatov in koledarjev, prirejanje svečanih akademij in športnih tekmovanj (mala olimpijada). Glavna svečanost je bila v Skopju. Druga društva pa so organizirala podobne

prireditve v svojih centrih. Televizija je pripravila oddaje pod imenom »Za vesel otroški pogled«. Poleg glavnega glasila Nova Makedonija so tudi drugi dnevniki in tedniki objavili vrsto primernih reportaž, radio pa je redno informiral občinstvo o poteku zanimive akcije. Ali ne govorijo ti uspehi za to, da bi v prihodnje organizirali podobno enotno akcijo v vsej državi?!

V Skopju so zgradili najmodernejši zavod za teže duševno prizadete v naši državi.

Dograjen je in v jeseni bo odprt zavod, v katerem bodo imeli kompleksno obarvano vsi teže prizadeti otroci in mladinci in sicer od diagnosticiranja pa vse do usposabljanja. Ko bodo odprli to ustanovo, bo tudi obsežno posvetovanje o diagnostiki in kategorizaciji mentalno prizadetih otrok. Posvetovanje pripravlja Zvezni odbor republiških društev SFRJ in odbor republiškega društva v Makedoniji. Na posvetovanje bodo povabili strokovnjake iz vse države.

Zavod v Dračevu bo postal poljedelski oddelek tega zavoda.

V bližini sedanjega zavoda za težko duševno in telesno prizadete pri Demir Kapiji gradijo novo ustanovo, ki bo lahko sprejela še sto otrok. Ustanova bo imela v tem poljedelsko in vinogradniško bogatem kraju svoje veliko gospodarstvo.

Dr. M. Mašović

TUDI V BOSNI SO ZAZNAMOVALI NOVE DOSEŽKE

Zavod za zaščito otrok in ženske mladine v Višegradu je z rekonstrukcijo obstoječih in izgradnjo novih objektov razširil svoje zmogljivosti od 100 na 300 oseb; oskrbel je tudi novo opremo. V načrtu je pet paviljonov, delavnice, velik gospodarski objekt in druge institucije, ki so potrebne za obravnavo teže duševno prizadetih otrok v Bosni in Hercegovini.

Občina Tuzla je sklenila, naj se vsi posebni oddelki pri rednih osnovnih šolah združijo v posebno šolo. V ta namen je zgradila posebno stavbo, ki bo lahko sprejela 200 učencev. Hkrati bodo odprli tudi predšolski oddelek.

RAZSTAVE POSEBNIH USTANOV V VOJVODINI

Posebni dom za teže duševno prizadete otroke in mladostnike v Jabuki pri Pančevu, ki vključuje še domove v Vrdniku in Krušedolu, je tudi letos organiziral zelo uspešno razstavo izdelkov svojih varovancev v Novem Sadu in v Beogradu. Razstava je bila organizirana za dvajsetletnico obstoja tega zavoda. Vse posebne šole in oddelki v Vojvodini so maja organizirali v Novem Sadu razstavo likovnih in drugih dosežkov, ki so vzbudili veliko pozornost široke javnosti.

ŠTUDIJSKO POSVETOVANJE O DUŠEVNO PRIZADETIH V GORICI

V Gorici je bilo 28. in 29. junija prvo študijsko posvetovanje o problematiki duševno prizadetih. Predavali so strokovnjaki različnih profilov. Iz Jugoslavije je predaval dr. S. Mašović o temi: Organizacija rehabilitacije in zaščite mentalno prizadetih v SFRJ. Sprejeti so bili zaključki, ki vsebujejo predloge za reševanje teh vprašanj v Italiji. Mimo drugega je sklenjeno, da bodo zgradili moderno posebno osnovno šolo za duševno nezadostno razvite otroke tega mesta.

SEMINAR O INTERNATSKEM VARSTVU IN VZGOJI

Mednarodna liga društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam in društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim v Nemčiji »Lebenshilde« organizirata za čas od 15. do 18. septembra t. l. mednarodni seminar na temo »Internatska skrb za mentalno prizadete«. To bo prvi mednarodni sestanek, ki bo obravnaval to temo z namenom, da bi zbrali izkušnje s tega področja in slišali, kako rešujejo ta vprašanja v posameznih ustanovah.

Na podlagi predavanj o hospitalizaciji duševno prizadetih otrok z različnih vidikov, ki jih bodo imeli priznani evropski strokovnjaki, se bo razvila diskusija. Tudi iz naše države je povabljen strokovnjak in sicer na povabilo nemške zveze, da bo evropsko javnost seznanil z našimi gledanji. Takoj, ko bodo znani zaključki seminarja, jih bomo objavili.

Dr. M. Mašović

ZBORNIK
Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije
Leto II 1969 št. 3

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno
Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ulica 41, p. p. 562,
telefon: 314-394
Ček. račun: 501-678-144/2

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posameznike 12 din, za dijake in študente 8 din

VSEBINA

Slavica Pogačnik-Toličič: Hudo je, če otrok odklanja hrano . . . 3
Alfonz Zeilhofer: Glasba kot sooblikovalec osebnosti duševno prizadetega otroka 8
Mojca Kopač: Tonček in Metka v varnih rokah 22
Hellen Jelinek: Metodika in praksa delovnega usposabljanja za duševno prizadete predšolske otroke 24
Ante Kotar: Lojzka 34
Karmen Langus: Vloga in delo mariborskih socialnih služb pri skrbi in usposabljanju duševno prizadetih oseb 38
M. Cetinski: Poklicno usposabljanje v Kočevju 44
Eunice Kennedy: Rosemary je odprla vrata tudi drugim duševno nerazvitim mladincem v zavodu za delovno usposabljanje . . . 48
Iz domačih krajev:
Generalni tajnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Velike Britanije v Ljubljani (M. M.). Ustanovitev posebne osnovne šole v Litiji (M. Budič). Posebna osnovna šola v Laškem je dobila svojo zgradbo (Marica Širec) 58
Iz drugih republik:
Pregled problema mentalno nedovoljno razvijenih osoba (M. M.). Odprli so nov zavod za delovno usposabljanje duševno prizadetih pri Beogradu. Podružnica zavoda za srednje in huje prizadeto mladino na morju (Dr. M. Mašović) 60
Novice iz tujine
Desetletnica organizacije Lebenshilfe. Svetovni kongres za rehabilitacijo invalidnih oseb. Posvetovanje o ustanovah zaprtega tipa za duševno prizadete (Dr. M. Mašović). Nizozemska je poučen primer skrbi za duševno prizadete (M. M.) 62

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

Ovitek in emblem: Metka Krašovec

Slavica Pogačnik-Tolčič, prof. psih.

HUDO JE, ČE OTROK ODKLANJA HRANO

Starše, predvsem pa matere močno vznemirja, če otrok noče jesti. V svetovalnici mi vsak dan pripovedujejo, kako se zaradi tega vznemirjajo in celo pretakajo solze. Da, prav zares za mater ni lahko, če otrok stiska ustnice ob polni žlički, če noče piti iz steklenička mleka ali pa odriva sleherni grižljaj kruha.

Da, jesti in piti je zapleteno opravilo in zato je vredno o njem spregovoriti. S hranjenjem imajo težave starši zdravih otrok, še prav posebno pa starši prizadetih otrok.

Takole pripovedujejo psihologu:

»Mojce ne morem in ne morem navaditi držati žličke v roki. Najraje brodi z rokico po juhi ali prikuhi in si nato oblizuje prstke. Tudi če jo jaz hranim, odklanja.«

»Jurček jé samo kašasto hrano; joka, ko občuti trden grižljaj, vse izpljune ali prične kašljati.«

»Naša Polonca še ne hodi, čeprav ima pet let. Tudi s hranjenjem imamo z njo velike težave. Najbolj je zadovoljna, če ji damo v po-

steljico stekleničko z mlekom. Vse drugo izpljune. Otroški zdravnik in psiholog sta nam povedala, da tak način hranjenja tudi prizadetemu otroku škoduje. Toda ne gre in ne gre drugače. Naši ‚živci' drugače ne zmorejo!«

»Naš Jure, star tri leta, pa ne razlikuje hrane od igrač. Kar vse nosi v usta. Le kako bi ga naučili, da bi jedel samo hrano?«

Tako nekako se pritožujejo starši duševno prizadetih otrok v naši svetovalnici. Priznati moram, da je zares težko z duševno prizadetim otrokom pri učenju hranjenja in sploh pri prejemanju hrane. Še več, težko ga je naučiti, da bo jedel tisto hrano, ki jo potrebuje njegov organizem za razvoj. Težko ga je tudi naučiti, da bo sam jedel. Staršem bi ponovno priporočala, da si vedno znova in znova preberejo sestavek Marije Eggove v knjižici: Moj otrok je drugačen, ki obravnava u ž i v a n j e h r a n e (stran 84—91).

Sama bi se rada v sestavku dotaknila problema, s katerim se vsakodnevno srečujem pri svojem delu — o e n o l i č n o s t i prehrane duševno prizadetih otrok.

Ko s starši v svetovalnici razpravljam tudi o prehrani in hranjenju duševno prizadetega otroka, pogosto zabeležim, da je pri mnogih duševno prizadetih otrocih doma prehrana e n o l i č n a in da starši kaj radi ugodijo »spontani otrokovi želji« po določeni hrani. Prav pred kratkim mi je mati 6-letnega duševno prizadetega otroka povedala, da njen sin jé samo klobase in kekse. Ko ga je pripeljala na psihološki pregled je pred menoj stal bled in suhljat fantek. Tudi ko sem mu v kuhinji naše zdravstvene vzgoje pripravila narezana jabolka s keksi in pristavila še kozarček mleka, me je zavrnil s slabo izoblikovanim govorom: »Teta, antek papa samo base in keke.«

Materi sem predlagala, naj fantka vzame za nekaj časa babica in naj na otrokove želje glede prehrane ne polaga pozornosti. Mati je namreč vsakič popustila, ker se ji je otrok smilil, da bi ostal lačen. Kmalu dobim pismo od matere: »Veste, pri babici je fantek tri dni od jutra do večera sitnaril za klobase. Ker ni dobil keksov, je bil tri dni lačen. Babica in dedek nista popustila! Samo nasmehnila sta se in pristavila: ‚Če nočeš jesti, gotovo nisi lačen.' Toda po treh dneh je fantek jedel vse od kraja, le solatko je še nerodno mlel v ustih. Ko sem prišla na obisk, je imel v roki lepo rdeče jabolko in ga z užitkom grizel.«

Po vsej verjetnosti sta prav sprememba okolja in doslednost babice pomagali, da je otrok spontano pričel jesti tisto, kar je

nujno in potrebno za njegov zdrav razvoj — za njegovo telesno zdravje. Ko ga je mati ponovno pripeljala v naš dispanzer na psihološki pregled in vaje k ortopedagogu, sem z zadovoljstvom opazovala njegova rdeča lička. Ne samo to, odkar je fantek sprejemal ustrezno in zdravo hrano, ni bil več tako razdražljiv. Poprej pa je od jutra do večera samo sitnaril za keksi in klobasami. In mama je popustila vedno znova in znova, ker se ji je smilil. Toda, tako usmiljenje otroku več škoduje kot koristi!

Zanimivo pa je, da opažam predvsem pri teže duševno prizadetih otrocih od 3—6 let, da premnogi dobivajo izključno kašasto hrano, v kateri prevladujejo razne moke in zdrobi. Kaši starši sicer dodajo nekaj masla, sadnih sokov in zelenjave, toda manjkajo visokovredne beljakovine, vitamini, mineralne snovi in drugi elementi, ki so neogibno potrebni za otrokov telesni razvoj. Ko tako gledam te otroke, so prav opazni v mlahavi telesni drži, slabi muskulaturi, bledoličnosti in nenapeti koži. Seveda o tem kot psiholog ne morem strokovno razpravljati, zabeležim lahko le svoj vtis ob opazovanju otroka. Zelo koristen za starše pa bi bil sestavek prav o tem, če bi ga napisal otroški zdravnik in pridal še nekaj praktičnih nasvetov.

V našem dispanzerju sodeluje psiholog skupaj z otroškim zdravnikom in pri mnogih prizadetih otrocih je pomoč zdravnika v smislu pomanjkljive oz. nepravilne prehrane nujna: to je svetovanje materi glede primerne prehrane in dajanje zdravil v obliki dodatnih vitaminov in drugo.

Dobro se še spominjam sestavka v Pregledu, ki je pred leti opisoval duševno težko prizadetega otroka — vodenoglavca — starega 8 let, ki je bil doma nepravilno hranjen. Otrok je skoraj nepremično ležal vseh 8 let, ko pa je bil sprejet v zavod, se je spremenil tudi način njegove prehrane. Medicinsko osebje je naenkrat opazilo, da se je fantek pričel ukvarjati s preprostimi igračkami. Kljub težki glavici mu je uspelo, da je privlekel k sebi predmet iz sosednje posteljice in se »na tak način igral s svojim sosedom«.

Name je omenjeni članek naredil velik vtis. Vedno znova in znova se spomnim nanj, predvsem pa takrat, ko je pred mano bled in suhljat ter miren duševno prizadeti otrok. In med prizadetimi otroki, ki prihajajo k nam v dispanzer, je mnogo takih, ki ne dobe na krožnik tistega, kar potrebuje njihov organizem za razvoj. Ne obsojam mater zaradi tega, lahko jim dam celo priznanje, da so čudovite matere svojih otrok, saj bi vse naredile, da bi se otrok dobro počutil. Toda glede prehrane pa le popuščajo!

Ker povzroča akt hranjenja prizadetemu otroku že sam po sebi težave, naredijo vse, da bi bilo otroku laže. Prav zato so mnogokrat nespametno popustljive.

Staršem v svetovalnici nenehno pripovedujem in tudi izkušnje so tako pokazale, da mora biti prehrana duševno prizadetega otroka sestavljena tako kot prehrana zdravega. Še več, tudi način hranjenja mora biti takšen kot pri zdravem otroku. Ob pravem času mora imeti dudko s stekleničko in zopet ob pravem času žličko, vilice, nožiček in krožnik.

Predvsem odsvetujem otroka hraniti v ležečem položaju, v postelji ali košku. Seveda, če so ga starši tako navadili, bodo to navado težko odpravili. Predvsem pa je potrebno, da otroku v pravem času zamenjajo dudko za žličko. Težko je v tem primeru dati nasvet kdaj; to je odvisno tudi od narave prizadetosti otroka. Toda po enem letu in pol naj bi pri nobenem otroku ne bila več v rabi steklenička. Akt hranjenja je pomemben tudi v vzgojnem smislu — otroka ob hranjenju navajamo na prvo samostojnost.

Predvsem pa je težko s tistimi otroki, ki so bili leta in leta navajeni samo na kašasto hrano. Tem staršem pa svetujem takole:

Kosilo naj bo še pripravljeno v obliki krompirjeve, mesne in zelenjavne kašice, ostali obroki pa naj bodo postopoma t r d n e j š i. Zanimivo je, da so mi starši sami povedali, da so ta prehod premostili z nekuhanimi ovsenimi kosmiči, ki so jih nekaj časa namakali v mleku, da so se napihnili in postali mehki. K temu so nato primešali enkrat rumenjak, drugič sadje, skuto ali sir. In tako so postopoma naučili otroka žvečiti in tudi požirati trše grižljaje. Vemo, da imajo zobje in jezik tudi pomembno vlogo pri izoblikovanju govora pri otroku. Zato ni pomembno za prizadetega otroka samo k a j p o j é, t e m v e č t u d i k a k o p o j é!

Seveda pa je tukaj potrebna izredna potrpežljivost staršev. Toda iz svojih dolgoletnih izkušenj pri delu s temi otroki in njihovimi starši lahko povem, da se to vseeno izplača. Če je duševno prizadet otrok hranjen svoji telesni starosti primerno in pravilno, bo to vplivalo tudi na njegov duševni razvoj. In to je najpomembneje, kar sem želela v tem sestavku staršem povedati.

Naučiti duševno prizadetega otroka pravilno in vse jesti ni enostavno opravilo. To traja zelo dolgo. Še prav posebno pa takrat, če so pri otroku vzpostavljene že »utirjene slabe navade«. Izključitev starih navad in vzpostavitev novih navad pri hranjenju prizadetega otroka je kaj težko opravilo. Zahteva mnogo potrpežljivosti, znanja in srca staršev. Morda bo nek otrok potreboval celo leta in leta, da se bo naučil sam jesti ali nesti žličko iz krožnika

v usta. Še prav posebno je to opravilo težko za marsikaterega težko duševno prizadetega otroka. Vedeti moramo namreč, da se duševno prizadeti otrok sam od sebe nauči zelo malo ali pa nič. Učiti ga je potrebno z veliko ljubeznijo. Sreča za duševno prizadete otroke je, da so matere nanje celo bolj navezane kot na svoje zdrave otroke. Toda to ljubezen je potrebno dopolniti s tem, da od otroka nekaj tudi z a h t e v a j o. Za prizadetega otroka pa še posebno velja, da je potrebno od njega vsak dan veliko zahtevati in ga imeti rad takšnega, kakršen je. L j u b e z e n j e z a č e t e k i n k o n e c v z g o j e.

Posebno je bila zanemarjena obravnava predšolskega otroka. Neizkoriščene so oblike ambulantnega obravnavanja, obenem pa še nimamo mobilne strokovne službe. Treba je preiti k organiziranju različnih oblik obravnavanja otrok v predšolski dobi.

Ugotovitve in priporočila posvetovanja o duševno prizadetih osebah v Sloveniji 20. in 21. marca 1969

Alfonz Zeilhofer, ortopedagog
Posebna osnovna šola Maribor

GLASBA KOT SOOBLIKOVALEC OSEBNOSTI DUŠEVNO PRIZADETEGA OTROKA

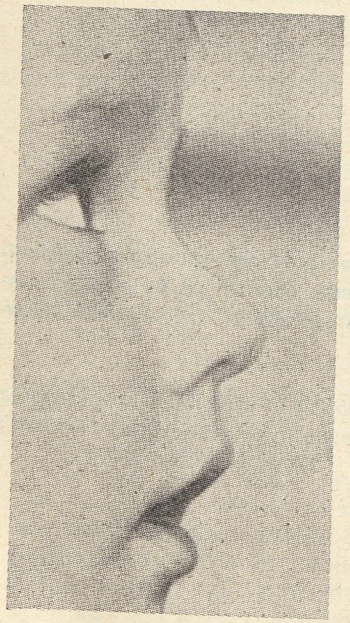

Uvodna razmišljanja

V lanskem šolskem letu smo pripravili na naši šoli zanimiv poizkus. Prosili smo Center za glasbeno vzgojo v Mariboru, da pripravi za naše otroke glasbeno produkcijo, v kateri bi otroci spoznali posamezne instrumnete in različne oblike glasbene reprodukcije. Glasbene pedagoge smo opozorili, naj se ne vznemirjajo, če bi morali zaradi nemirnosti in nezanimanja otrok program prekiniti. Toda zgodilo se je nekaj nepričakovanega za nas in za glasbene pedagoge. Otroke je popeljal skozi program z izrednim posluhom znani kritik in glasbeni pedagog prof. Miloš Brišnik. Znal se je vživeti v našega otroka. V bistvu je bilo to preprosto kramljanje z otroki, podkrepljeno z živim izvajanjem glasbe otrok in odraslih gojencev CGV. Bili smo presenečeni, obenem pa spoznali, da smo v naši dosedanji glasbeni vzgoji veliko zamudili. Iz tega spoznanja se je rodilo tesno sodelovanje med obema ustanovama, o katerem bo govora kasneje.

Kako je z glasbenimi dispozicijami duševno prizadetega otroka

Dolgoletne praktične izkušnje nam govore, da v osnovnih glasbenih dispozicijah med normalnim otrokom in duševno prizadetim otrokom ni bistvenih odstopanj. Pogoj za to je neokrnjen slušni in fonacijski aparat. Že dojenček pokaže prav kmalu interes za glasbo v tem smislu, da sili z rokami k izvoru glasbe. Izrazite ritme spremlja z nihanjem glave, s pozibavanjem telesa ipd. Tudi prvi glasovi se spreminjajo glede na višino, trajanje in čustveno barvo. Ni golo naključje, da so ti toni pogosto identični s toni, ki jih sliši v svojem okolju. Vsa odstopanja v pozitivno ali negativno smer se pokažejo šele kasneje. Odvisna so od mnogih činiteljev, tako kot to velja za razvoj vseh ostalih otrokovih dispozicij.

V naših razredih sedi mnogo takih otrok, ki so navzven nemirni, topli, zagrenjeni, solzavi, agresivni itd. Na razpolago imamo le borih 8 let in v teh letih moramo otroka nekaj naučiti, ga humanizirati in socializirati. Nastopi še vedno živa dilema, kaj pravzaprav naš otrok najbolj potrebuje, kakšen naj bo sad osemletnega pedagoškega prizadevanja. Praksa pokaže dva rezultata: usposobili smo ga sicer za samostojno življenje, toda ostal je primitiven. To pomeni, duševne prizadetosti ne bomo spoznali toliko pri otrokovem delu, kolikor v njegovem vedenju na cesti, v kinu, na zabavi, v njegovi neurejeni zunanjosti, govoru in nesposobnosti sprejemanja in doživljanja kulturnih dobrin. V tem pogledu lahko glasbena vzgoja veliko pomaga in spremeni.

Vrste in oblike muziciranja

V posebni osnovni šoli lahko razvijamo dokaj pestre oblike muziciranja, za to pa so potrebni določeni pogoji:

— zainteresiranost pedagoškega kadra za ustanovo,
— ustrezen prostor in instrumentarij,
— kadrovsko vprašanje.

Prvi pogoj pogojuje druga dva. Tam, kjer ni prave zavzetosti, bomo tako kot pri drugih dejavnostih želi skromne rezultate. Za poglobljeno dejavnost v danih pogojih ni dovolj možnosti: mislim na predmetnik in število učnih ur, namenjenih glasbeni vzgoji. Naj samo spomnim, da sta v pripravljalnem razredu namenjeni glasbeni vzgoji dve uri, od I. do VI. razreda po ena ura, medtem ko VII. in VIII. razred glasbenega pouka sploh več nimata. Obstaja sicer možnost poglobljenega dela v obliki izvenšolskih dejavnosti, to pa je premalo, ker lahko zajamemo le omejeno število učencev.

Drugo pomembno vprašanje je prostor in instrumentarij. Če se odločimo za širše zajeto dejavnost, je potrebno imeti večje število istovrstnih instrumentov. Z eno frulico ali kitaro bomo lahko le malo naredili, zlasti če imamo v mislih zajetje večjega števila otrok ali celo več skupin različnih starosti. Obvezno potrebujemo klavir ali harmonij (dobro je oboje), notna stojala in še vrsto drugih instrumentov, ki jih nameravamo vključiti v individualni ali skupinski pouk. K ritmičnim skupinam spada tudi dober magnetofon. Sam prostor naj ustvarja vzdušje nečesa izjemnega, prijetnega, privlačnega. Temu primerna bo tudi oprema in dekoracija. Prijetno urejen prostor, kjer bo vsak otrok vedel, kje je njegovo mesto, kje ima svoj instrument, kako mora zanj skrbeti in končno zavest, da je instrument namenjen le njemu, bo nedvomno stimulativno vplivalo že na sam namen.

Kadrovsko vprašanje je nadelikatnejše. Absolventi oz. diplomanti PA nimajo nobenega znanja s tega področja. Izjema so defektologi, ki so pred študijem na PA opravili učiteljišče. Slednji so dobili nekaj znanja, ki pa je še vedno premajhno, če ga niso sami poglabljali in preizkušali v praksi. V mnogo ugodnejšem položaju so tisti dijaki »učiteljišča«, ki nadaljujejo študij na PA za razredni pouk. Ti obvezno poglabljajo svoje znanje z učenjem določenega instrumenta in s spoznavanjem glasbene teorije. Vendar tudi to ni najboljša rešitev. Idealno bi bilo, če bi na PA — glasbena smer — študirali le študentje s končano srednjo glasbeno šolo. Ta profil bi verjetno zadovoljil potrebe glasbene vzgoje na osnovnih in posebnih šolah.

Na posebnih osnovnih šolah je omenjena vrzel še bolj kočljiva. Kako naj npr. uči petje defektolog, ki je prišel na PA iz gimnazije. Ne more učiti, ker ne zna ali pa uči nestrokovno.

Kako in kje naj začnemo?

Najprej spoznajmo naš končni cilj:

— vsak otrok lahko interpretira sam narodne pesmi ter skladbice, ki so mu všeč in mu nekaj pomenijo,

— prizadevnejši sodelujejo v večjih ali manjših vokalnih skupinah (do 30 otrok),

— najprizadevnejši so sposobni sodelovati v instrumentalnih in ritmičnih skupinah.

Običajno se prve tedne po vstopu v šolo naš otrok šele prilagaja. To prilagajanje je, kot vemo, zelo različno. Skupinica spoznava novo okolje, učitelja, predmete, sošolce itd. Učiteljeva naloga v tem obdobju je harmonizacija skupine. Pogosto to traja dalj časa, pomagamo pa si z igro, individualnim delom in podobno. Tudi pojemo. Kako bomo pristopili k otroku v tem obdobju, je zelo pomembno. Korenine pogostega odpora do petja oz. glasbe na splošno izhajajo iz tega časa, to pa zaradi tega, ker nismo upoštevali nekaterih dejstev:

— mnogi otroci ne znajo peti, ker niso nikoli peli. Zato bo otrok vztrajno molčal,

— v novem okolju je utesnjen, zato je v stiski, kaj bo, če bo zapel narobe,

— nekateri so sramežljivi ali pa naše želje ne razumejo,

— nevarnost zasmehovanja, ker otrok »brunda«,

— začetna neubranost destimulativno vpliva na sam namen,

— petje zahteva določen napor. Otroku, ki tega napora ne zmore, se petje upre: glasno petje, zadržano, tiho, zelo tiho in podobno.

Mnogi pedagogi in metodiki menijo, da pomeni petje kot elementarna oblika glasbenega udejstvovanja sprostitev. To je res, toda le takrat, ko smo otroka naučili, navadili, da izraža svoje emocije z glasom — s petjem. Osnova vsemu je ustrezna motivacija. Otrok mora vedeti, zakaj poje, jasni morajo biti vzrok, vsebina in cilj.

Tako kot vse druge zaznave, tako naj tudi zvočne zaznave otrok sprejema v začetku nevsiljivo, skorajda neopazno. Zato imamo vrsto možnosti, od sodobnih tehničnih sredstev reprodukcije do lastne interpretacije pedagoga. Zanimivo je, kako npr. gojitelji ptic učijo svoje varovance govoriti ali celo peti: počasi, nevsiljivo, mirno in vselej vedo, kdaj morajo nehati. Tako je tudi z našim otrokom. Če učitelj zaigra neko melodijo na frulico, kitaro, metalofon ali klavir, nevsiljivo, kot da nekaj poizkuša, bodo otroci nehote prisluhnili. Zelo nevsiljive so preproste glasbene pravljice: defektolog pripoveduje, glasbeni pedagog pa improvizira vsebini primerno glasbo. Ritmične igrice brez glasbe zgubijo vsaj polovico svoje vrednosti. Možnosti je veliko, glasbo lahko praktično izrabimo pri vseh predmetih. Ob vseh teh in drugih primerih bodo otroci sprva le pasivni in boječi opazovalci. Nikoli ne silimo otroka, da z nami poje. Počakajmo, da se za to odloči sam. Glasbeni pouk je občutljivo področje, bolj, kot se tega zavedamo. Lahko je čudovit izvor lepih doživetij, lahko pa je tudi izvor odpora. Predstavljajte si odpor otroka do glasbe, ki so ga učili klavir s pomočjo palice.

Z nevsiljivim načinom dela bomo otroke pridobili. Tu in tam bo kakšen otrok tudi »brundal«. Rekli mu bomo, da ima v trebuščku malega »medvedka« in da je medvedek slabe volje. Zato bolj glasno

brunda, kot on poje. Otrok se bo taki in podobni šali nasmejal in nam ne bo prav nič zameril. N a j p o j e t a o b a !

Dober začetek, premišljeno pridobivanje otrok na področju glasbene vzgoje je temelj vsemu delu na nižji, srednji in višji stopnji. Nikar se ne čudite, če se vam bo zgodilo, da sicer aktiven otrok ne bo pri preizkušnji posluha spravil iz sebe niti glasu, da se bo sramoval, včasih celo tresel. Krivdo iščite pri ljudeh, ki so otroka obravnavali na elementarni stopnji.

Povrnimo se sedaj k dispozicijam. Glasbeni pedagogi zatrjujejo, da so zelo redki otroci, kjer bi lahko govorili o A muzikalnosti. Praktično jih ni. Jasno pa je, da se muzikalnost javlja z različno intenzivnostjo, torej enako kot pri normalnem otroku (manj nadarjeni — povprečni — bolj nadarjeni).

Ali lahko naletijo glasbene dispozicije na ovire pri svojem razvoju

V naših razredih naletimo na primere, ko posamezni otroci izstopajo kot odlični risarji, modelarji, bralci, recitatorji, telovadci. Otroke s takimi specifičnimi sposobnostmi hitro opazmo, saj se za njihov izraz nudi mnogo možnosti pri pouku. O takih otrocih govorimo in jih podpiramo v razvoju. Redkeje pa opazimo otroka, ki lepo poje, ali pa je ves zamaknjen, kadar posluša glasbo. Če je vsiljiv, ga zavračamo, saj je res neprijetno stalno nadlegovanje, še zlasti, če ima neprijeten glas. Risar, to je že nekaj drugega, tudi recitator in telovadec. Ti otroci nas ne motijo, ker njihovo delo ne vzbuja hrupa. V glasbeno nadarjenem otroku pa počasi usiha še to, kar je bilo samo njegovo, zapre se vase, utihne in počasi vedno bolj siromaši.

Skušajmo se malo poglobiti:

Naš otrok je že v najranejši mladosti izražal svoja razpoloženja n a m a l o n e n a v a d e n n a č i n . Ni se znal tiho veseliti. Bil je živahen, zato je svoje srčne trenutke krepko razglašal s kričanjem, vriskanjem in s takim »petjem«, da je šlo kar skozi ušesa. V začetku okolja to še ni tako motilo. Celo smejali so se mu. Počasi pa je le začel presedati. Otrok je doživel prvo zavrnitev, grobo in netaktno. To je bila huda travma. Ne vemo, kako je reagiral. Morda je jokal, morda se je prestrašil, morda je grobo vrnil milo za drago. Toda otrok je plastično bitje in hitro pozabi — zdaj solze, zdaj smeh! Zopet se je razdivjal in zopet je doživel grobo zavrnitev. Poslej se je to mnogokrat ponovilo. Spoznal je, da mu njegov način veselja

prinaša kazen. Rodil se je strah — bojazen. Tisto, kar ga je doslej skušalo premotiti, da bi se veselil, je začel otrok doživljati kot potuhnjenega sovražnika. Motivi, ki so ga prej radostili, mu postajajo sovražni, začne se jih bati. Spoznava, da je zanj mnogo ugodnejše, da okolju ne kaže več svoje prave notranje podobe. Zato se umiri, odmakne, postane molčeč, celo top. To se bo zgodilo toliko prej, kolikor mlajši je bil, ko je doživel prvo travmo. O tem ne zna logično premišljevati. Motivov se počasi več ne zaveda, govorimo o zavrtosti. Toda to je neprijetno, moreče in otroka duši. Nezadovoljen je, zato išče nek izhod, ki pa je žal največkrat nekonstruktiven: m a š č e v a n j e — vrača, kar je dobil, a p a t i č n o s t — pred vsemi bo imel mir, v z b u j a p o z o r n o s t — vsaj z nečim se mora uveljaviti, zato je začel krasti, s tem pa išče nadomestilo za izgubljeno, v t e l e s n i h s e n z a c i j a h — itd.

Za določen čas se je pri takem otroku ustavil razvoj glasbenih dispozicij, te bdijo globoko v otrokovi zavesti, čakajo na ugodne vzpodbude. Edino pomembno možnost še lahko da šola. Otroku je šola prijazno svetišče, tu je lepše kot doma: tovarišica nima šibe, ne kriči ,ne žali. Tu ima sedaj možnost, da se razveseli, sprosti, saj ne bo kregan. Toda tovarišica se zgrozi, ko pazuje tega razgrajača in se sprašuje, kaj je s tem otrokom? Kriči, divja, poje, da je ves zaripel, saj je vendar nemogoč. Res je, otrok je nemogoč, ker drugačen ne more biti. Kdo pa ga je doslej učil, kako naj izraža svoje veselje. In sedaj lahko pride do velike pedagogove napake. S s v o j o a v t o r i t e t o p r i s i l i o t r o k a k m o l k u !

Zopet je doživel neuspeh in ponovno potrditev tega, kar je že tolikokrat spoznal, da njegovih čustev ljudje ne sprejemajo. Čustvovanje postaja vse bolj plehko, primitivno, reakcije na doživljaje so prav nasprotne temu, kar bi normalno pričakovali.

K o n č n a u g o t o v i t e v : močna duševna in osebnostna prizadetost. Od tega stanja do najrazličnejših n e v r o t i č n i h m o t e n j je le majhen korak.

Ob nasprotnem ravnanju, če bi otroka vključili v ustrezno glasbeno skupino, bi še vedno nekaj pridobili. Omogočili bi mu afirmacijo in poglobili doživljajske sposobnosti. V teh in podobnih primerih se zrcalijo tiste napake, ki bi morale biti nam defektologom tuje, še zlasti na tistih ustanovah, kjer delujejo strokovne skupine. Na sestankih pedagoških zborov je slišati tudi taka nasprotja: razrednik se npr. pritožuje, da je nek učenec »nemogoč«, da moti, ragraja, preklinja . . ., učitelj praktičnega pouka pa se čudi, saj je isti otrok pri njem pravo nasprotje. Očitno je, da pri razrednikovem delu s

tem otrokom nekaj škriplje. Za ugotovitvijo, »z otrokom se ne ujameva«, tiči nekaj več:

— *premalo pozna otroka in njegove individualne značilnosti,*
— *ne pozna otrokovih nagnenj,*
— *ni iskal povezave z drugimi učitelji ali strokovno skupino,*
— *ni preveril otrokovega okolja.*

Zato bi morali učitelji in strokovne službe poiskati v vsakem otroku skrite interese, ki jih še ne zna samostojno izraziti in jim omogočiti maksimalni razvoj. Če bi tako storil tudi razrednik »nemogočega otroka«, bi se mu verjetno ne bilo potrebno pritoževati. Kdo ve, morda bi bila ravno glasba tisto čudežno zdravilo.

Glasbena vzgoja kot sooblikovalec človekove osebnosti

Pod pojmom osebnost v psihologiji razumemo neko določeno, na poseben način grajeno strukturo. Svoje osnove ima v dednosti, življenjske razmere, v katerih raste, pa jo dokončno izoblikujejo. V to okolje in njegove neposredne vplive sodi tudi glasbena vzgoja. Človeštvo in njegov družbeni razvoj je v vseh obdobjih spremljala glasba. Tudi danes je prisotna. Označevala je čustvovanje in miselnost določenega zgodovinskega obdobja (barok, romantika, impresionizem itd.).

Človeku je postala nenadomestljivo sredstvo za izražanje njegovih čustev. Spremlja ga pri delu, praznovanjih, razvedrilu, cerkvenih obredih, v revolucionarnih obdobjih itd. Naključje je rodilo potrebo, potreba pa je terjala razvoj, ki traja še danes.

Dokaze o določenih vplivih glasbe srečujemo tudi v živalskem in rastlinskem svetu. Znano je, da je mogoče pri živalih vzpostaviti s pomočjo glasbe pogojne reflekse, ki sprožijo določene reakcije oz. vnaprej določena dejanja (dresura). Podobni pogojni refleksi nastajajo tudi pri človeku zelo zgodaj, že v najranejši mladosti. Nekatere privzgajamo načrtno, drugi nastajajo mimogrede, ne da bi se jih zavedali. To so osnove človekovega vedenja in zunanji izraz njegove osebnosti, v katero pa se z duševno rastjo vse bolj vključuje zavest. Ta mu omogoča načrtovanje dejanj, zavestno pridobivanje znanja, kulturen razvoj in še vrsto drugih manifestacij.

Otrokova psiha še ni sposobna dojeti odnosov med vplivi okolja in lastnim hotenjem, med dovoljenim in prepovedanim, med resničnostjo in pravljico, med zavestnim in impulzivnim. Zato vzgajamo, vodimo in načrtno oblikujemo osebnost. K vzgoji osebnosti spada tudi vzgoja pozitivnih — zapletenih človekovih čustev, ki so

gonilo vsega našega življenja. Ta čustva nam omogočajo globoko doživljanje človekove ustvarjalnosti, human odnos do sočloveka, živali, narave, z njihovo pomočjo razumemo srečo lastne ustvarjalnosti. Ravno tu ima glasbena vzgoja svoj velik pomen. Preko nje spoznavamo najrazličnejša izrazna sredstva človekovih doživetij, obenem pa je motivator, ki pomaga človeku premostiti ovire v njegovem vsakdanjem delu kot vzpodbuda ali pomirilo.

Skorajda ni predmeta ali učne snovi, ki je ne bi mogli dopolniti z glasbo. To ne pomeni, da bomo pri vsaki učni uri vrteli plošče, magnetofon in podobno. S tem bi se naš smoter izjalovil. Toda veliko je take snovi, ki brez glasbene podpore izgubi dober del svoje prave vrednosti.

Nekaj primerov:

— v prvem razredu pripovedujemo neko zgodbico. V zgodbici srečujemo gozd, ptice, nevihto, petje pastirja itd. Vse omenjene elemente ponazorimo s kretnjami, na flanelografu, s peskovnikom, pa tudi z glasbo. Določene zvočne efekte (šumenje gozda, petje ptic, nevihto itd.) kombiniramo na magnetofonskem traku in ga vrtimo ob pripovedovanju zgodbice. Za to so seveda potrebne priprave. Po nekaj predvajanjih bodo otroci točno razlikovali pomen posameznih glasbenih vložkov, oz. kateremu delu pravljice je vložek namenjen;

— pri likovnem pouku lahko ustvarimo mnoge asociacije med glasbo in likovnim izražanjem. Ob umirjeni likovni kompoziciji bomo predvajali umirjeno, nežno glasbo in obratno. Glasba lahko služi samo kot dopolnilo začetni razlagi, lahko traja del učne ure, lahko spremlja delo učencev ves čas. Primer: učenci ilustrirajo kurentovanje. Glasba z značilnim zvenom zvoncev obogati otrokovo predstavo kurenta, oz. ustvarja asociacijo med resničnim doživljanjem in ilustracijo.

— ilustracijo domačega dvorišča, domačih živali, ilustracijo iz beril itd., lahko podkrepimo z značilno glasbo ali vsaj z glasovi, ki predstavljajo določene živali. Učenci so gledali

— film Kekčeve ukane. Ilustrirajo del filma oziroma določen detajl, ob tem pa nekajkrat zavrtimo značilno glasbo, npr. Kekčevo pesem in pesem Bedanca;

— telesna vzgoja nudi še več možnosti. Z glasbo bomo delo poživili, poglobili pravi občutek za ritem, mnogo bolje kot na samo štetje. Za telesno vzgojo izbor ustrezne glasbe ne bo prevelik problem;

— pri SPD in SPN je mogoče uporabiti glasbo kot dopolnilo ali predah. Primer: pri snovi iz NOB je lahko pesem izvrstno dopolnilo, izbira je pestra, le poiskati jo je treba. Podobno lahko vse naravne pojave: veter, vihar, grom, dež itd. ponazorimo z ustrezno glasbo ali odlomki.

Tako bi lahko še in še naštevali. Morda to niso najboljši primeri, toda s potrpežljivim delom se da v nekaj letih ustvariti bogat in pester glasbeni aktiv najrazličnejših zvočnih efektov, dostopen vsem pedagogom. V tem zbiranju nam lahko priskoči na pomoč sleherna radijska postaja.

Otrok bo s pomočjo glasbe sprejemal različne vrednote globlje, bolj občuteno, laže si jih bo zapomnil. K tovrstni bogatitvi otrokovega emocionalnega sveta prispevajo tudi spominske prireditve, kvalitetni filmi (zlasti risanke), glasbene pravljice, radijske igrice, TV odaje, glasbene produkcije in še druge oblike. Največ vredno pa je le tisto, kar otrok sam ustvari z našo pomočjo. Mislim na otrokovo glasbeno udejstvovanje v zboru, ansamblu ali ritmični skupini. Lastni uspehi ustvarjajo v otroku čustvo ugodja in zavest, da tudi on nekaj zna in da ga drugi vrstniki zato cenijo. V otroku raste zavest o lastni vrednosti, česar ne smemo zamenjati z bahaštvom. S tem momentom pa že lahko govorimo o glasbi kot pomembnem sooblikovalcu človekove osebnosti. Tem prej velja to za duševno prizadetega otroka, ki je že s svojo prisotnostjo v družbi ljudi za marsikaj prikrajšan.

Domneva o korekciji motenj

Pozitivni ali negativni učinki glasbe na človekov živčni sistem so odvisni od mnogih činiteljev. Človekov slušni organ zaznava tone v mejah od 16 Hz do 16.000 Hz. Med ljudmi obstajajo individualne

razlike, odvisno od specifičnosti slušnega aparata. Vse tisto, kar zaznavamo s slušnim aparatom, imenujemo s splošnim imenom zvok. Zvoki se med seboj razlikujejo, lahko jih opredelimo med omejene (artikulirane) in neomejene (neartikulirane). Prav tako je potrebno v glasbi ločiti, kaj je to ton, zvok, zven ali šum. V glasbi označujemo ton kot zvok, ki ima določeno višino, moč, trajanje in barvo. Toni povzročajo vibracije (večja ali manjša amplituda) ter s svojim nihanjem spravijo v nihanje tudi predmete v okolici, če so uglašeni na isto frekvenco. S tem povzročajo njihovo resonanco, s čimer se močno ojačajo. Vsak ton pa predstavlja sestavljeni zvočni pojav, ker se sestoji iz glavnega tona (to je tistega, ki ga dejansko slišimo) in še niza drugih v njem zajetih harmonskih tonov, ki jih imenujemo tudi alikvotni toni. Ti toni vplivajo (s svojim številom nihajev in močjo) na barvo glavnega tona. Prisotnost teh tonov so ugotovili že stari Grki. Njihov pomen je v tem, da vplivajo na človekov živčni sistem pomirjujoče ali razdražujoče. Na osnovi tega je že ugotovljeno, da brenkala (harfa, kitara) vplivajo na človeka pomirjujoče, medtem ko pihala, zlasti trobila lahko nervirajo. Zato nam bo razumljivo, zakaj nam gre včasih tako »na živce« trobenta, ob kitari ali harfi pa živčna napetost neopazno popusti. Iz tega spoznanja lahko izluščimo domnevo, da ima glasba, izvajana na določenih instrumentih pri duševno in čustveno prizadetem otroku pomemben terapevtski učinek, tem prej, ker so podobna spoznanja že uspešno uporabili v nevro-psihiatričnih klinikah. Pomeni: zelo živahni otroci se bodo pomirili ob glasbi, pretirano mirni pa razživeli.

Ta misel je bila ena izmed najpomebnejših, da smo se v Mariboru odločili za poglobljen študij o vplivih glasbene vzgoje na duševno prizadetega otroka in jo začeli preizkušati v praksi. K sodelovanju smo povabili CGV v Mariboru, ki si obeta od teh raziskav prav tako mnoga nova spoznanja, zlasti s področja metodike in glasbene psihologije. Delo razvija in spremlja strokovna skupina, v sestavi: direktor CGV prof. Vlado Golob, ravnatelj srednje glasbene šole prof. Srečko Gruševnik, ravnatelj posebne osnovne šole Stana Gregoretič, ortopedagog, učitelj glasbe prof. Olga Rois, psiholog Ema Krejač, socialni delavec Oto Košak in Alfonz Zeilhofer, ortopedagog.

V predeksperimentalni fazi smo formirali dve glasbeni skupini in sicer skupino kitar (5 otrok) in skupino frulic (3 otroci). Izven tega deluje še pevski zbor (30 otrok) ter dve ritmični skupini. Pri izbiri otrok v oba krožka nam je bilo edino merilo dispozicija (dober posluh) in približno ista starost. Srednja ocena šolskega uspeha

omenjenih otrok znaša 4,1. Skupine (zlasti kitare in frulice) so homogene edino glede na starost in posluh, ostale skupine pa so zelo heterogene glede na socialno strukturo in motnje, ki spremljajo duševno podpovprečje. V skupino kitar smo zajeli dva lažja in enega težjega eretika, medtem ko skupino frulic predstavljajo 3 izredno mirne deklice, ki pa še niso apatiki. Pouk imajo dvakrat tedensko po 1 uro. Akciji se je pridružil še vzgojni dom v Mariboru. Svoje gojence je opremil z instrumenti in nadzira njihovo domače delo.

V prvih štirih mesecih dela je bila predelana in osvojena celotna snov, predvidena z učnim načrtom. V tem obdobju še ne opažamo bistvenih odstopanj glede na učni uspeh med povprečnimi in podpovrečnimi otroki. Za sedaj se tudi ni pokazala potreba, da bi spreminjali učni načrt CGV.

Kaj so otroci v tem času predelali in osvojili?

Skupina kitar:

A dur, E dur, C dur, G^7,
ritmično melodične vaje na praznih strunah,
note na struni D po šoli prof. Stanka Preka,
spremljava in petje narodnih pesmi.

Skupina frulic:

Prijemi tonov v C durovi lestvici,
igranje narodnih pesmic: Marko skače, Šolski zvonec,
Vse kar lazi,
takt in taktnica
in notno črtovje.

Čeprav so ti uspehi presenetljivi, nas v tem primeru bolj zanima terapevtski učinek, ki smo ga lahko zabeležili.

Kaj ugotavlja učitelj glasbe?

Pri eretikih opaža v začetku vsake učne ure večjo ali manjšo indisponiranost. Pri enem dečku je zelo izrazita. Otroci so nervozni, nemirni, brenkajo vsak po svoje, so neučakani itd. Toda v 5 minutah (do 10 minut) se stanje spremeni. Ob konkretnem delu, kjer mora otrok paziti na pravilno postavljanje prstov, pravočasno menjavo prijema, hkrati pa paziti na note ali melodijo, ki jo poje ob igranju, se eretiki umirijo. Takšno delovno vzdušje traja nemoteno celo učno uro. Če jih kdo pri vajah posluša, se še posebej potrudijo. Ponosni so, da lahko pokažejo, kaj so se vse naučili (samozavest!).

Ugotovitev razrednikov:

Učenci se največkrat vračajo k pouku umirjeni in pripovedujejo, kaj so se ta dan naučili. Zelo so ponosni, če jim učiteljica dovoli, da pokažejo svoje znanje v razredih. O transferju še ne moremo govoriti.

Ko so prvič javno nastopili, smo pričakovali izpade, saj vemo, da pri eretikih lahko prevelika notranja napetost povzroči neprijetne reakcije. Nasprotno, svojo veliko preizkušnjo so prestali prav dobro in požeti velik aplavz. Težko je opisati srečo in ponos teh otrok, ki so bili doslej znani le kot nemirni, nepazljivi in moteči otroci. Verjetno jim je bilo to eno izmed redkih priznanj, pri čemer pa so se zavedali, da so si ga resnično zaslužili.

Umiritev, zavzetost, ambicioznost ter občutek lastne pomembnosti so že vidni učinki glasbene vzgoje. Lahko že tudi govorimo o nekem korektivnem učinku, ki pa še zdaleč ni dosežen. Menimo, da je prognoza ugodna tako, da bi s prihodnjim šolskim letom zajeli še več skupin. Obenem pa že mislimo tudi na to, da bi uvedli od 4. razreda dalje predmetni pouk glasbe in nastavili ustreznega glasbenega pedagoga.

Zaključne misli

Kaj pričakujemo od glasbene vzgoje in kaj moramo v ta namen še storiti?

— Z glasbeno vzgojo sooblikujemo otrokovo osebnost, ga kultiviramo in humaniziramo.
— Prispevamo h kompleksni habilitaciji.
— Pripomoremo h korekciji določenih motenj,
— Dvigamo splošni izobrazbeni nivo.

Da se vsaj delno približamo temu cilju, so potrebne korenite spremebe že v samem odnosu pedagogov do glasbene vzgoje. Žal je še vedno za marsikaterega pedagoga glasbeni pouk nujno zlo, brez katerega bi se dalo v šoli prav tako dobro shajati. Mnogi zadovoljijo in potolažijo svojo pedagoško vest z mislijo, da si otrok z glasbo ne bo služil kruha. Glasbene vzgoje si nismo izmislili mi. V redni pouk so jo uvedli že dolgo pred nami, ker so spoznali njen velik vzgojni pomen.

Naša vzdoja in pouk sta usmerjena (to velja za šolstvo na splošno) pretežno v pripravo mladega človeka na poklic, na realno življenje. Mladi ljudje imajo bleščeče tehnično znanje, razvijajo ozko specializacijo do popolnosti, toda nekaj tem ljudem vendarle manj-

Razvoj in napredek vsakega posameznega učenca ugotavljamo skupinsko. V ta namen smo izdelali poseben formular. Učitelj glasbe ocenjuje tromesečno, od 1 do 5 in izvleče grafikon.

Učenec .....

Šol. leto .....
razred .....
kron. star. .....

GLASBENI RAZVOJ

Izpolni učitelj glasbe
Mesec
muzikalnost
vztrajnost
koncentracija
obvladanje instrumenta
čitanje not.
zapisa
samostojna igra
igra v ansamblu
osebni izraz
skupno točk
povprečna ocena učenca

Grafikon

1
2
3
4
5
6
7
8

Mnenje psihologa
Mnenje defektologa
Mnenje o terapevtskem učinku
Učitelj glasbe .....
Psiholog .....
Defektolog .....

Ostale rubrike izpolnijo člani strokovne skupine ob začetku in koncu šolskega leta.

ka. Manjka jim uglajenost, sposobnost globokega estetskega doživljanja in notranjega zadovoljstva. Te vrzeli ne more izpolniti nobena matematika, noben še tako izpopolnjen stroj. To je svet čustev. Žal skuša modernizacija banalizirati tudi svet umetnosti in jo človeku nuditi v nekakšnih abstraktnih koncentratih, do skrajnosti poenostavljeno. Ta poenostavljenost, ki včasih meji že na primitivizem, se plazi neopazno, toda vztrajno med mladino. Kako naj duševno prizadeti otrok začuti pravo glasbo, če mu jo ne pokažemo in ga ne naučimo razlikovati.

Mislim, da bi morala šola v tem pogledu obrniti svojo ladjo krepko proti vsemu plehkemu, ne pa da bojazljivo koketira s starši, z mladino, založniki in drugimi za ceno ljubega miru. V tem smislu bi bilo dobro pregledati učne načrte glasbene vzgoje, jih po potrebi dopolniti in prilagoditi optimalnim možnostim vsake posamezne šole.

Iskustveno in znanstveno je dognano, da je uspešno usposabljanje odvisno od zgodnje obravnave. Za vsako starostno stopnjo in stopnjo prizadetosti so možne številne oblike obravnavanja, ki jih pri nas kljub zakonskim določilom še nismo dovolj široko in vsestransko razvili.

Ugotovitve in priporočila posvetovanja o duševno prizadetih osebah v Sloveniji 20. in 21. marca 1969

Mojca Kopač

TONČEK IN METKA V VARNIH ROKAH

Ko je vstopil Tonček v učilnico — pripeljala ga je tovarišica — mu je gledala svečka izpod nosu. Njegove oči so begale po sobi in otrocih. Nazadnje se mu je pogled ustavil na velikem medvedku, ki je sedel vrh omare. Nasmehnil se je in stegnil roke k njemu.

Tak je bil njegov vstop v varstvo. Nadaljne ure pa so bile težke zanj, za druge otroke in za vzgojiteljico. Otrokom se ni približal, z nikomer ni govoril. Tepel jih je, jim trgal zvezke in knjige, razmetal vse, kar mu je prišlo pod roko. Poznal in priznal ni nobenega reda, pri kosilu je brskal po krožniku z rokami. Med učno uro ter pri prosti zaposlitvi je tekal od stene do stene ter spraševal, kdaj bo šel lahko domov. Le ob medvedku se je umiril, ob njem bi preždel ure in ure ter ga oblačil, slačil, pestoval, ljubkoval! Nič čudnega, saj igrač sploh ni poznal, ker jih doma nikoli ni imel.

Zakaj je bil Tonček tak? Stanoval je v nemogočih razmerah. Vlažna soba v baraki je Tončkovi družini služila za kuhanje, spalnico, v njej je mama prala in sušila perilo, oče pa mizaril in kadil. Tonček, bratec in sestrica so spali skupaj v eni postelji. Starša — sezonska delavca — za otroke nista imela nikoli časa. Otroci so bili ves dan sami, za vsako njihovo »nerodnost« je zvečer pela palica.

Otroci v varstvu so se kmalu navadili na Tončka. Poskušali so ga pritegniti k svojim preprostim igram. Sprva ni rad sodeloval, a postajal je vedno bolj priljuden. Njegove domače vaje so bile v začetku same packe in čačke, a sčasoma so črke in številke dobivale vse lepšo obliko. Otroci so se tako navezali nanj, da so ga takoj pogrešili, če se ni igral z njimi. V varstvo je vedno prihajal prvi in zadnji odšel. Ni se mogel ločiti od igrač. Še dolgo pa je ostala njegova najljubša igrača medvedek, ki ga je še vedno oblačil, slačil, pestoval in ljubkoval.

Metka je zrasla v družini, kjer so imeli vsega v izobilju: lepo stanovanje, avto, televizor, lepe obleke, deklici pa so izpolnili vsako

željo. Bila je edinka in starši so lepo skrbeli zanjo. V varstvo so Metko pripeljali zato, ker so bili ves da zaposleni in zdoma.

Ko je prvič stopila v našo učilnico, so jo otroci takoj obstopili. Z odprtimi usti so občudovali njene svinčnike, barvice, slikanice, torbico in ne nazadnje tudi njeno ljubko oblekico. Vse je skrbno čuvala in otroci so to lahko le občudovali. Nikomur ni nič posodila, kaj šele, da bi komu kaj dala.

Pa so nastopile težave pri domačih vajah. Kako naj se jih loti? Oči so se ji zasolzile. Do sedaj še ni opravila nobenega dela samostojno. Ko so starejši otroci opazili Metkine solze, so ji takoj priskočili na pomoč. Prav kmalu pa njihove pomoči ni več potrebovala in se je vaj lotila sama in tudi uspela.

Po končanih domačih vajah so se otroci lotili vsak svojega ročnega dela. Metka je spet zajokala. Ni še znala držati škarjic, ne striči z njimi, kaj šele šivati — čeprav na preluknjan papir. Pa je sčasoma le šlo in na razstavi je bil tudi njen prtiček. Kako je bila vesela!

Odslej je še rajši prihajala v varstvo. Med punčkami si je našla prijateljico Vesno. Še vedno je nosila v varstvo svoje lepe barvice, svinčnike, slikanice, a dovolila je otrokom, da so si jih ogledovali, pa tudi sposodili.

To sta le dva od mnogih otrok, ki vsako leto na novo vstopijo v varstvo. Oba sta prišla v skupino otrok, sebi enakih vrstnikov, s katerimi se da toliko lepega pogovoriti in igrati tako zanimive igre. Pa tudi tovarišica v šoli je sedaj zadovoljna z domačimi vajami, ki jih sama v redu napravita v varstvu.

V varstvu pa ne delamo le domačih vaj. Prosti čas porabimo za različna ročna dela, ki varovance veselé, obenem pa si pridobijo koristne izkušnje za poznejše življenje Ob vsakem lepem vremenu pa nas najdete na igrišču v veseli igri, sproščene in nasmejane.

Hellen Jelinek

METODIKA IN PRAKSA DELOVNEGA USPOSABLJANJA ZA DUŠEVNO PRIZADETE PREDŠOLSKE OTROKE

Vsak izmed nas, ki se ukvarjamo z duševno prizadetimi otroki, je enkrat postavljen pred vprašanje: sposoben za usposabljanje ali nesposoben. Pri poskusu, odgovoriti na to vprašanje, nam tudi stara privzeta razdelitev duševne nerazvitosti na lažjo obliko — debilnost, srednjo — imbecilnost in najhujšo — idiotija ne pomaga več naprej, kajti postala je prav tako dvomljiva kot skupni pojem duševne nerazvitosti, s katerim laik na splošno povezuje slabost razuma. Dejansko gre tu za slabost mišljenja, torej za miselno slabost. Ne da bi hotela kakorkoli omalovaževati subtilno eksperimentalno-psihološko raziskovalno delo za ugotovitev inteligenčnega kvocienta, moram vendar reči, da IQ za diagnozo »sposoben ali nesposoben za delovno usposabljanje« komaj še kaj pomeni. Za življenjsko usodo duševno prizadetega otroka namreč ni pomembna samo močno znižana inteligenca, temveč dosti bolj pomanjkanje ali obstoj različnih osebnostnih vrednot, kot na primer sposobnost za kontakt in aktivnost. Osnovo za ugotovitev sposobnosti za usposabljanje duševno prizadetega predšolskega otroka pomeni pri našem delu v posebnem otroškem vrtcu splošni razvojni preizkus po Ch. Bühlerjevi in H. Hetzerjevi; ta nam nudi sliko razvojnega stanja glede na zrelost in strukturo nekaterih bistvenih osnovnih smeri otroškega obnašanja, namreč delovanje čutil, obvladovanje telesa, socialno zrelost, zaposlitev z različnim materialom pa tudi spomin in inteligentnost na praktičnem kot tudi na govornem področju. Ta psihološki test, zdravniška anamneza in opazovanje ter izkušnje vzgojiteljice posebnega otroškega vrtca nam dajo potem odgovor, kakšne dosežke lahko pričakujemo od otroka, koliko je sposoben za govorni kontakt, v kolikšni meri je motena njegova motorika, zlasti pa, ali ima brezpogojno potrebno minimalno mero za socialno prilagajanje, da je dostopen za naše vzgojne in oblikovalne vplive. Za govorni kontakt, ki ga pričakujemo od naših otrok, ni treba, da ima sposobnost govora, pač pa da govor

razume. Tako ni več protislovje, če označimo kot sposobnega za usposabljanje otroka, ki ne govori ali izgovarja samo enobesedne stavke in se ne bo nikoli naučil brati ne pisati ter bo obstal na stopnji 4—8-letnega otroka. V delavnicah pod posebnimi pogoji je mnogo takšnih »otrok«, ki imajo prav upoštevanja vredne sposobnosti življenjsko praktične vrste, ki se razvijejo z načrtnim in strokovnim treningom v prave spretnosti. Čeprav je zelo težko podati prognozo — možnost, da se razvoj ustavi ali celo, da nazaduje, ni nikoli izključena — naj bi se to vendarle vselej poskusilo. Po eni strani lahko pripomore, da starši pokopljejo iluzije in se usmerijo na normalna pota, po drugi strani pa lahko spremenijo pogostno resignacijo staršev v pristno pripravljenost za sodelovanje.

»Kot sposobni za usposabljanje veljajo torej vsi otroci, s katerimi lahko z govorom dosežemo stik in za katere se predvideva, da jih lahko specialna pedagoška obravnava privede v smiselno ročno in socialno prilagodljivost.«

Da se mora pričeti specialna pedagoška obravnava že zelo zgodaj — torej po možnosti od tretjega leta dalje, danes ni več domneva, temveč je znanstveno utemeljeno dejstvo. Tako se naša zahteva glasi: zgodnje odkritje — zgodnja obravnava. To seveda zahteva dovolj posebnih otroških vrtcev v mestu, ki naj bi zavzeli enako mesto v predšolskem otroškem varstvu, kot ga imajo v šolstvu posebne šole, ter dovolj posvetovalnic in ambulant za podeželje.

Nadaljnje vprašanje je potreba po zelo intenzivni izobrazbi vzgojiteljic v specialno-pedagoških vprašanjih. Tako kot se ni mogoče zanesti na instinkt mater pri motenih otrocih, tudi ni mogoče računati le na instinkt vzgojiteljic. Treba je, da veliko znajo in zmorejo; vedno gre za to, da se znanstvena spoznanja z osebnostno močjo zlijejo v najvišjo umetnost — umetnost vzgajanja. Iz tega izhaja naloga specialne izobrazbe in seveda izpopolnjevanja. Kdor se posveti specialno pedagoškemu delu, mora biti bolj kot vsak drug pedagog pripravljen, da bo moral zastaviti vse sile svoje osebnosti, vso sposobnost predajanja, mnogo idealizma, iniciativo in sposobnost improvizacije. Predvsem pa mora biti specialna vzgojiteljica — saj dela z majhnimi otroki — materinski tip, ki ji je lahko vzpostaviti čustveno povezavo z duševno prizadetimi otroki. Imeti mora veliko sposobnost vživljanja in mnogo potrpljenja pri nudenju razvojnih dražljajev kot tudi pri ustvarjanju možnosti za sproščanje. Prav tako je važna pozitivna čustvena asociacija, ki otrokom da občutek gotovosti, varnosti in zaupanja vase. Ker je

razvojna raven naših otrok mnogo nižja, potrebujejo tudi mnogo več naše posebne pomoči in podpore kot normalni otroci.

Da bi prišli do optimalnih vzgojnih uspehov, mora biti ves posebni otroški vrtec nasploh prežet s posebnim vzgojnim ozračjem, za katerega je važno tesno sodelovanje vseh, ki delajo v hiši: vodje, medicinskih, pedagoških in psiholoških strokovnih delavcev; toda tudi kuharice in strežnice in ne nazadnje hišnega skrbnika, katerih tiho, neumorno in ne vedno lahko izpolnjevanje dolžnosti omogoča nemoteno poslovanje; poleg tega pa cenimo tudi njihovo pedagoško pomoč pri udomačevanju naših otrok, ki je za prizadete in motene, večinoma močno na mater navezane otroke pogosto težja kot za zdrave; dalje pri vzgajanju k samostojnosti in k pogumnemu premagovanju težav.

Ta posebna pedagoška atmosfera zajame in vključuje seveda tudi starše. Njihovo sodelovanje ni potrebno samo pri splošnih vzgojnih vprašanjih, temveč je važno tudi za podpiranje in dopolnjevanje posebnega treninga. Vsakodnevno »malo posvetovalno delo« je seveda v rokah vzgojiteljic posebnega otroškega vrtca; za posebna medicinska, pedagoška, psihološka in socialna vprašanja pa so kakopak na razpolago ustrezni strokovnjaki. Potrudimo se tudi za pravilen odnos staršev do otrokove prizadetosti kot tudi za splošne človeške probleme, ki izhajajo iz tega za vso družino. Duševna pomoč staršem ze pogosto vsaj tako važna kot neposredna pomoč otroku samemu. Podrobnejši individualni posvetovalni dejavnosti v posebnem otroškem vrtcu pa postavlja meje pomanjkanje časa večidel zaposlenih mater in večkrat znatna oddaljenost bivališča. Ker mnogo naših staršev zelo prizadeva javno mnenje, obremenjeno z marsikaterimi predsodki in zmotami, je potrebno z naše strani še mnogo prosvetljevalnega dela.

In sedaj k delu, ki ga mora opravljati posebna vzgojiteljica pri duševno prizadetem otroku.

Ker gre pri duševno slabo nadarjenem otroku dosti bolj kot pri zdravem za to, ali nam uspe aktivirati notranji razvojni proces in zbuditi v življenje dostikrat pičle moči, mora posebna vzgojiteljica odpreti in napraviti dovzetno za vzgojo ne glede na ovire in težave vso otrokovo osebnost in s tem v otroku kar najbolj razviti možnosti, ki se v njem skrivajo. Nadaljnja usoda naših otrok je močno odvisna od tega uspeha, zato je pomembno pretehtati, na kateri način bi vodili otroka, ki nam je bil zaupan. Izhodišča za to so lahko čisto različna. Za enega otroka je to motorika, za drugega glasba, za tretjega igralni material. Tudi posnemanje drugih

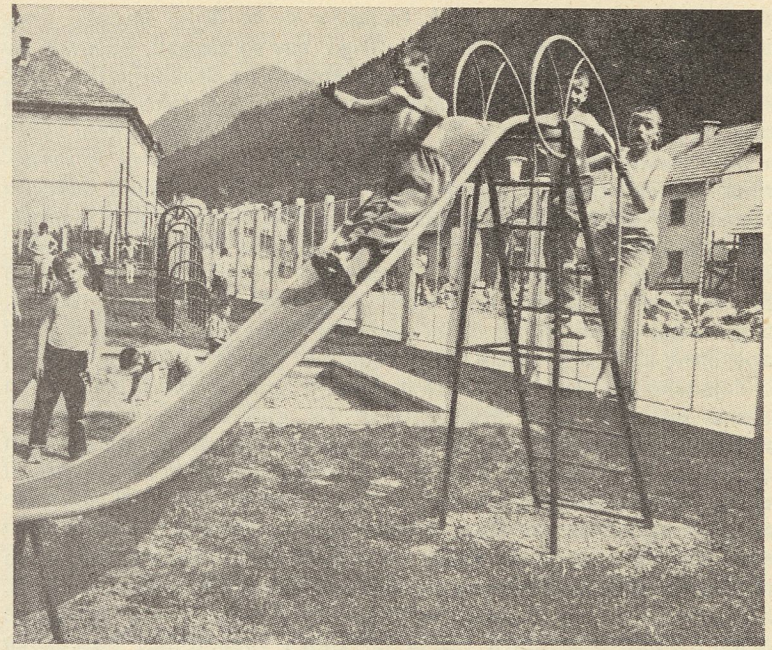

Igra kot terapija in terapija kot igra

otrok je lahko začetek; spet za nekaterega otroka je varnost in gotovost, ki mu je doslej manjkala, prvo doživetje pri nas. V začetku, ko obiskuje otroški vrtec, večina naših otrok samo pohaja naokrog, vse ogledujejo in se poskušajo vsega dotakniti in vzeti v roko, ali pa druge otroke samo gledajo in opazujejo njihovo početje. So pa tudi takšni, ki se zalezejo v kot in jih je od tam le težko mogoče privabiti, čisto v nasprotju s tistimi, ki od prvega dneva dalje obvladujejo skupino z mnogo kričanja in nemira.

Na splošno lahko — če smemo tako reči — delimo naše otroke v dve veliki skupini. V prvi so torpidni, revni v impulzih, brez vsakega zanimanja in brez vsake iniciative, taki, ki so jih matere razvajale, razneževale in jim vedno stregle, da še nikoli niso spoznali veselja »nekaj napraviti sam«. To so otroci, ki jih je mogoče do nečesa pripraviti le z velikim trudom. V drugo skupino sodijo eretično nemirni, pri katerih je življenje sestavljeno samo iz zapovrstnosti medsebojno nepovezanih impulzov, ki delajo videz, kot

da jih nekaj žene, saj je vsak trenutek tu že drugi impulz, drug vtis, ki ga niso sposobni predelati. Tega, kar so zaznali, duševno ne morejo sprejeti in reagirati samo neposredno na dražljaj. Uho, oko, nos, usta in tip nenehno preplavljajo novi dražljaji, tako da ti otroci kaos nosijo tako rekoč v sebi. Ti otroci živijo v prostorskem svetu in ne v časovnem, njihov ritem je namreč moten in ni v ravnotežju. Eretično nemirni, ki jih tako pogosto najdemo med duševno slabo nadarjenimi otroki, so prizadeti predvsem na področju praktičnih dejavnosti. Večidel brez smisla, navidez brez cilja poskakujejo naokrog, pojejo, plešejo, ponavljajo funkcionalne kretnje in glasove, brbljajo besede brez smisla, pograbijo tu in tam predmet, ga pa takoj odvržejo, ne da bi pogledali kam. Ko so končno našli zaposlitev, za katero se zdi, da jih zanima, potem lahko ugotovimo, da dejansko pri tem ničesar ne napravijo, temveč samo brkljajo in ničesar ne dokončajo. Praktično so vsi naši otroci, vsekakor v mlajšem obdobju in tudi še v predšolski starosti, v motoričnem zaostanku. Tudi če niso direktno spastično prizadeti ali kakorkoli nevrološko moteni, se motorika in praktične sposobnosti vendarle razvijejo upočasnjeno. Zato je razvijanje motorike dejansko zelo resen problem; urejanje sprva čisto preprostih, vsakdanjih, toda zato za socializacijo tako važnih praktičnih reči v življenju, s ciljem, da pridemo z izboljšanjem motorike do napredovanja aktivitete nasploh. Kako težavna, a velika je naloga vzgojiteljice posebnega otroškega vrtca, da doseže praktične storitve pri teh dveh tako nasprotnih si tipih in še vseh drugih vmesnih motnjah. Razen tega imajo vsi naši duševno slabo nadarjeni otroci tudi svoje govorne probleme: zdaj bolj v izgovarjavi, v motoričnem poteku govora, zdaj bolj v pojmovnem področju; vsekakor pa vedno tudi v pojmovnem. Pojmovno urjenje, ki iz tega izvira, potrebuje veliko individualnega treninga in material močno spodbudnega značaja. Prav tako moteni so pri naših otrocih tudi medčloveški odnosi, radi se pač dajo objeti, niso pa sposobni za neposredni medčloveški kontakt. Seveda so ti v kontaktu moteni duševno nerazviti otroci prav posebno ogroženi, da bodo za vedno samo ležali, in celo to, da utegnejo propasti še globlje. Iz te različnosti v obnašanju in razvoju naših otrok izhaja potreba po povsem individualni terapiji in didaktiki, ki jo nudimo v posebnem otroškem vrtcu z dvojno zasedbo: v vsaki skupini delata istočasno po dve specialni vzgojiteljici, ki morata skrbeti za osemnajst otrok v starosti tri do šest let. Ker je mnogo naših mater zaposlenih, smejo prihajati otroci že od 6.30 dalje, morajo pa biti tu do devete ure in smejo potem ostati do 18. ure. Čas med 6.30 in 9. uro je »zbiralni čas«, otroci

se zaposlujejo po lastni izbiri, ali pa, to se večidel dogaja pri otrocih, ki jih privedejo že zelo zgodaj, tiho sedejo v kot in še počivajo. Ta »zbiralni čas« je za vzgojiteljico posebnega otroškega vrtca vedno zelo ploden; tu dobljene beležke so bistveno dopolnilo k prvotnim anamnezam. Dnevna razdelitev in njen ritmični potek — s kar se da malo situacijskimi spremembami — je dalekosežno prilagojen bistvu duševno nezadostno razvitih predšolskih otrok. Dopoldanska malica, kosilo, počitek in popoldanska malica kot tudi trening k čistoči so določeni in se nikoli ne menjajo. Pravilno prilagojen dnevni ritem namreč v veliki meri ugodno deluje na duševno in telesno zdravje naših otrok. Ko poznajo dnevni potek, jim da to gotovost in zaupanje vase. Otrok vzcveti, ko lahko živi v mirnem, enakomernem in zdravem ritmu, ko spi in ko je buden, dela in počiva, dobiva in daje. Če to izmenično delovanje natančno vzdržujemo, potem lahko postavimo mejnike, ki dajejo našim otrokom oporo v življenju in se ob njih učijo živeti v času.

Pozdrav ob prihodu in odhodu je prilagojen vsakemu otroku posebej in je domala majhen obred: »Dobro jutro, ljubi Mihec, vesela sem, da si danes že tukaj.« Ali vidite namen prve terapije dneva? S tem pozdravom se otrok uči razumeti, da ima svoje ime; v skupini je mnogo otrok in vsak ima tudi ime, jaz sem . . ., ti si . . .; s tem pride otrok do boljšega razumevanja lastnega »jaza«. Ta »jaz« se utrjuje še s spoznavanjem lastnega telesa. Moja glava, moje roke, moje noge itd. To je prvi korak na poti k integraciji osebnosti. Po tem »slovesnem pozdravu« pride otrok v garderobo in se z več ali manj pomoči glede na svoje znanje preobleče. Zamenja obleko, ki jo ima na ulici, z obleko v posebnem vrtcu. Druga praktična lekcija je téma: »Skrb za samega sebe — samostojnost«. Potem gre otrok v svojo skupino in sme do devete ure — konca »zbiralnega časa« — delati, kar hoče. Ob devetih je stranišče, umivanje rok in nato do okoli 9.45 zajtrk. Po 9.45 sledi zaposlitev s specialnimi igračami, ki ustrezajo razvojni ravni posameznih otrok. Te igrače morajo imeti močno spodbuden značaj, biti morajo lepe in jasne po obliki in barvi, tako da vzbudijo zanimanje otrok, kot pravimo, da otroka pritegnejo. Otroke pa naj ne samo pritegnejo, temveč naj jim zaposlijo čim več čutov in jim tako posredujejo vedno znova nove pojme. Imamo zelo veliko igralnega materiala, toda ne zato, ker potrebujejo otroci veliko spremembe, temveč iz pedagoških razlogov; mnogo materiala — mnogo novih pojmov. Težavnostna stopnja materiala, ki je na razpolago in ga zavestno ne označujemo več kot igralni material, se polagoma stopnjuje in s tem ustvarja zanesljivo osnovo za nadaljnje učenje. Ker je

sposobnost koncentracije naših otrok močno spremenljiva, se zaposlitev pogosto menja. Kratka govorna vaja, kratka pesem, barvanje s prsti, risanje, oblikovanje gline, trganje, izrezovanje, igre z vodo, ritmika in glasba se menjavajo v navidezno pestrem zaporedju, vendar jih vzgojiteljice poprej vedno podrobno premislijo in pripravijo. Ob 11. uri je spet stranišče in umivanje rok, ob 11.30 kosilo, nato spet stranišče in potem do 14. ure počitek. Po počitku natanko tako kot poprej stranišče, umivanje rok in ob 14.30 popoldanska malica. To vedno znova enakomerno ponavljanje kulturnih tehnik omogoči tudi najhuje prizadetim predšolskim otrokom določeno avtomatizacijo. Popoldan, ki je mnogo bolj sproščen, ker pridejo starši že po mnoge od otrok zelo zgodaj, služi praktičnemu delu. Posodje od malice umijejo otroci sami, obrišejo mize, pometejo tla in končno pospravijo še igrače, ki so bile pozabljene pri naglem odhodu.

Odhod je po vrstnem redu obraten od prihoda; otrok se preobleče, si umije roke, si obleče plašč, se poslovi od vzgojiteljice in pozdravi mater ali očeta. Zelo veliko vrednost ima za nas, da pridejo starši sami po otroke, saj naj bi se doma držali istih specialnih pedagoških principov kot mi v posebnem otroškem vrtcu.

Igra kot terapija in terapija kot igra — dovolite mi o tej témi še nekaj besed. Ločitev ali bolje povedano razlikovanje med igro in terapijo velja samo za vzgojiteljico posebnega otroškega vrtca in nikakor za naše otroke. Naši otroci se igrajo, toda material, ki jim ga nudimo, sistematično klasificiramo. Igralni material, ki naj bi bil prikladen za naše namene, mora imeti mnogo možnosti za uporabo. Ustrezati mora na primer nagonu po gibanju pri naših otrocih, otrok naj bi mogel z njim navezati kontakt, mora se, ko se z njim ukvarja, nekaj naučiti in obenem naj bi mu mogel zadovoljiti težnjo po gibanju; razen tega naj bi bil še uporaben za mnoge starostne in razvojne stopnje in naj bi dopuščal uresničitev mnogih igralnih oblik. Na začetku gre večidel za razvrščanje barv in oblik, nizanje velikih kroglic, vtikanje različnih kock eno v drugo, gradnjo stopnic s pisanimi lesenimi ploščicami, tudi vlaganje različnih oblik, poenostavljeno po sistemu Montessori, radi urimo. Naslednja stopnja je material za identifikacijske vaje. Tu je zelo dragocena pomoč posebna tabla z mnogimi barvastimi slikami. Kjer je le mogoče, se takoj vključi gibanje in s tem tudi urjenje motorike, na primer velik in majhen, visok in globok, na in k, posamič vežbamo čutila, na primer rdeče in modro, hrapavo in

gladko, hitro in počasi, glasno in tiho ... Če je možno, poskušamo napraviti posamezne od teh vaj pred ogledalom, da dobijo otroci tudi vizualni vtis. Te vaje so prikladne tako za naše apatike kot tudi za eretike in avtiste. Drugi in nič manj odličen pripomoček pri našem delu je glasba. Gibanje in glasba, dve prasili, ki sta tako globoko zakoreninjeni v človeku, da lahko izhaja iz njih nesluteno in čisto presenetljivo delovanje. Veselje nad gibanjem in veselje nad glasbo sta dve sili, ki sta pri naših otrocih skoraj neokvarjeni: zato ju takoj čim bolj izkoristimo za svoje specialno pedagoško delo. Zelo pomembno je in se nam vedno znova zgodi, da pripravimo otroke, ki poprej sploh niso govorili, z glasbo do tega, da izgovarjajo glasove in kasneje celo besede. Ne znamo pa ceniti samo spodbudnega in aktivirajočega delovanja glasbe, temveč tudi pomirjujočega in uravnavajočega, ki uri koncentracijo in otroke uči, da tiho reagirajo.

Čisto posebno poglavje našega specialno pedagoškega dela je priučevanje dobrih navad.

Najvažnejši pogoj za vključitev v življenje je spretnost, pomagati si sam pri najenostavnejših opravilih vsakdanjega življenja. Kratko rečeno: »skrb za samega sebe«. Torej sam jesti, piti, se obleči in sleči, umiti, si očistiti nos in zobe in iti na stranišče. Vsaka od teh navad je težava, ki jo morejo naši otroci premagati samo z veliko truda, napora in potrpljenja.

Jed. Ker večina ali vsaj dosti naših otrok še ne zna pravilno žvečiti, ko pridejo v posebni otroški vrtec, moramo tu takoj pričeti na najnižji stopnji. Majhni koščki jabolka ali banane so prvo, kar ponudimo otrokom, kruh pa šele kasneje, ker se lahko drobi in draži h kašlju. Ponudeno količino polagoma večamo in otrok se sčasoma nauči žvečiti in je pripravljen za sprejemanje trše hrane. Naslednja velika težava je hranjenje z žlico. Najprej otroku pomagamo voditi roko k ustom, pri čemer vedno znova kažemo in poskušamo z držanjem žlice. Ko zna potem otrok sam držati žlico, sme poskusiti tudi sam jesti. Za to je treba seveda veliko časa in pri tem ne smemo nikoli priti v skušnjavo, da bi otroka hranili, ker gre to hitreje. Da je s hranjenjem dosti manj dela in da je močnejše, vemo vsi, a če nimamo poguma in potrpljenja, da pustimo otroke poskušati same, potem ne bodo nikoli samostojni. Pri pitju je čisto podobno; najprej je treba pomagati in učiti držati kozarec in ko to zna, pustiti, da otrok sam pije iz kozarca z malo tekočine. Če pri tem kaj polije, ni nobena velika nesreča, temveč izkušnja, ki jo naši otroci enkrat morajo dobiti. Ker nosi veliko naših otrok še prtiček, jih učimo, kako se uporablja. Po jedi si z njim obrišejo

usta in ga — kakor pač morejo — zvijejo, zganejo ali samo odložijo. Iz povedanega izhaja sam po sebi razumljiv trening navad pri mizi; na primer ne govoriti, dokler so usta še polna, ne odpirati ust pri žvečenju, ne vstajati med jedjo, držati levico mirno poleg krožnika. Seveda so pri tem izvzeti spastiki in atetotiki.

Dalje bi bilo treba govoriti še o oblačenju in slačenju. Razgovor s starši o témi: »Naša obleka« starše dalekosežno obvezuje, da pri tem pomagajo. Vse zadrge, gumbi, trakovi, kaveljčki in podobno naj bo spredaj in naj se lahko odpira. Da se z otroki natančno pomenimo o vsakem posameznem kosu obleke, da ga s tem spoznajo, po mojem mnenju ni treba še posebej poudarjati. Tu je naše pravilo: pomagati že, celo zelo veliko, toda nikoli streči.

Ker ima skoraj vsak kos obleke gumb in vsak čevelj vezalko, smo razstavili obe tehniki, zapenjanje in pretikanje vezalk v več manjših delovnih operacij. Na primer zapenjanje gumbov: Otrok dobi dozo ali škatlo z majhno ozko režo in zraven veliko pisanih gumbov, ki jih lahko zmeče skozi režo v dozo. To zgolj mehanično vajo radi delajo tudi zelo hudo prizadeti otroci. Ko otrok to vajo povsem obvlada, lahko preidemo k naslednji. Vtem ko otrok vtika gumbe v dozo, jo vzgojiteljica obrne tako, da je reža proti otroku drugače obrnjena. Precej dolgo traja, preden otrok dojame, da morata biti gumb in reža vedno v isti smeri. Toda tudi to sčasoma zmore in tedaj smo zreli, da spet napravimo korak naprej. Sedaj pride kos klobučevine z veliko gumbnico in različno velikimi gumbi. To vajo obvlada otrok vedno v sorazmerno kratkem času, zato pride potem kot nagrada punčka ali medvedek, ki jima sme otrok obleči predpasnik ali jopico, oba imata samo en velik gumb. Šele sedaj sledi Montessori-okvir s svojimi številnimi gumbi. Tudi ta faza sčasoma steče in sedaj poskušamo naše znanje najprej pri drugem otroku in končno pri otroku samem. Če vedno mislimo na to in razdelimo komplicirana dejanja in jih spet sestavljamo po najmanjših razvojnih stopnjah, potem lahko z gotovostjo domnevamo, da bo naše delo uspešno; če so se namreč naši otroci naučili skrbeti za samega sebe, potem smo dosegli prvi pogoj na poti k socialnemu prilagajanju v nadaljnjem življenju. In to je konec koncev tudi naš cilj.

Na koncu bi želela še na kratko povzeti:

Specialno pedagoško delo v posebnem otroškem vrtcu zahteva harmonično in toplo atmosfero. Vzgoja mora biti prilagojena potrebam otrok, mora aktivirati, nikoli pa ne sme preobremenjevati in naj poteka v čim manjših skupinah. Ko pozna otrok svojo lastno

osebnost ali bolje rečeno, ko smo pri otroku dosegli, da si je svest svoje osebnosti, potem mu moramo posredovati zanesljivo osnovo elementarnih osnovnih pojmov, na katerih lahko šola gradi dalje. Naše zahteve do otroka morajo ustrezati njegovemu razvojnemu stanju in jih smemo le polagoma stopnjevati. Igralni material naj bo po obliki in barvi lep, da ima s tem potrebni spodbudni značaj.

Učenje lepih navad in trening k samostojnosti morata zavzemati zelo velik prostor. Pogoj je pravilna ustaljena razdelitev dneva s posebnim ozirom na težave pri koncentraciji. Končno in ne najmanj pomembno je neogibno potrebno sodelovanje s starši; ne zadošča, da otroke obravnavamo specialno pedagoško čez dan, če nismo pripravljeni pritegniti v to specialno pedagoško atmosfero tudi staršev.

Če danes po 20 letih vemo nekaj več o specialni pedagogiki predšolskega otroka, tedaj se imamo zahvaliti za to znanje samo našim otrokom. Ko prerastemo začetno sočutje in čas hladne premoči, ki nam je prinesel nekaj dobrih »dresurnih uspehov«, potem so bili spet prav naši otroci tisti, ki so nam pokazali pravo pot. Veliko so nas naučili v teh 20 letih, v katerih smo smeli z njimi živeti in delati. Napravili so nas iznajdljive, naučili so nas potrpljenja in so se zahvalili našemu optimizmu, ko so nam podarili, kar smo mogli uporabljati, da bi jim vračali spet nazaj v specialno pedagoškem smislu. Tako je prišlo do medsebojnega delovanja od darovanja do sprejemanja med otroki in med nami. In ponosni smo na to, da lahko rečemo: »Največ smo se naučili od tistih, ki najmanj znajo.«

Prevod: dr. Irena Arko

Pri usposabljanju duševno prizadetih otrok od predšolske starosti do zaposlitve ima in bo imela pomemnbo vlogo družina. Strokovne službe, upravni organi in družbeno politične organizacije so dolžni nuditi staršem teh otrok vso pomoč pri vzgoji in negi.

Ugotovitve in priporočila posvetovanja
o duševno prizadetih osebah v Sloveniji
20. in 21. marca 1969

Ante Kotar, profesor

Lojzka

V Resje vodi blatna ozka pot in kdor hodi po njej, ima čevlje umazane od rdečega blata, ki se na tej poti posuši le v vročih poletnih mesecih. V dolinici ob gozdu stoji samo ena hiša in skromno gospodarsko poslopje. Okoli koče raste posebna resa, ki jo ljudje nabirajo za pletenje vencev in od tod verjetno izhaja tudi ime Resje. Pri tej edini hiši se pravi pri Resenških. V resenški hiši je živela Neža, ki je na stara leta vzela k sebi nečakinjo Lojzko, ki je bila doma iz pol ure oddaljene vasi. Lojzkini domači so si oddahnili, saj so oddali iz hiše eno izmed hčera, ki ni bila čisto zdrava in je gotovo ne bi nikoli zasnubil noben fant. Ostala bi doma za teto. Važno je tudi to, da ji niti dote ni bilo treba dati, saj bo po Neži podedovala domačijo.

V osnovni šoli je imela Lojzka težave. Nikakor ni mogla slediti pouku, vendar se je nekako naučila brati, pisati in malo računati. Lojzka je bila velika, počasna in v kolku je imela rahlo okvaro. Močna debela kita, ki jo je imela zadaj pripeto, je še bolj poudarjala njeno počasnost in okornost. Pri Neži se je Lojzka dobro počutila. Neža je bila stara, toda pametna, marljiva in Lojzko je naučila gospodinjstva in gospodarjenja. Vodila jo je tako lepo, da človek niti opazil ni, da Lojzka pravzaprav le ni taka kot druga dekleta. Žal je Neža kmalu umrla in Lojzka je postala lastnica skromne domačije.

Kmalu po Nežini smrti je začel v Resje zahajati Nace. Bil je doma iz sosednje fare. V zapitega in lenega Naceta se je Lojzka hitro zaljubila in nihče je ni mogel odvrniti od poroke. Toliko lepega ji je znal povedati Nace. Morda je že kdo rekel kdaj Lojzki, da ima lepe lase, da je pridna, nihče ji pa še ni rekel, da je lepa in da jo ima rad. To ji je prvi povedal Nace in Lojzka mu je trdno verjela.

Nasmejana in pomlajena je Lojzka stopala k poroki. Bila je v modri obleki z belim ovratnikom. In celo kito je dala odstriči in si nakodrati lase, da bi bila prav taka, kot so druga dekleta. Po skromni svadbi so se gostje razšli, v resenški bajti pa so ostali na mizi koščki potice, ostanki kurjega mesa, malo vina in ob mizi dvoje ljudi.

Že čez nekaj tednov po poroki so se Lojzkine sanje o sreči popolnoma razblinile. Življenje se ji je tako zelo spremenilo. Trdo je delala na težki ilovnati zemlji in kolikokrat je bila tepena in zmerjana. Kruh je bil čedalje redkeje na mizi, sodi so bili prazni. Lojzka se je vedno bolj gugala v bokih, lasje so ji zlepljeni viseli po čelu. Izmučena od trpljenja in dela je po desetih mesecih zakona rodila sina. Po porodu so ji malo pomagale sestre, toda kmalu je morala spet sama prevzeti vso težo, ki ji jo je naložilo življenje. Po dveh mesecih je začutila, da bo postala drugič mati. Ko je prišel njen čas, je Lojzka v vinogradu mulila plevel. Soseda jo je s težavo spravila domov, ženske so se zbirale. Nace pa je okoli hiše vpil in preklinjal. Lojzka je porodila drugega sinčka in čez nekaj ur po porodu umrla. Oba otroka so vzeli Lojzkini domači, Nace pa se je odselil v najbližjo domačijo, k Liščkovim po domače, kamor je že prej zahajal, in se kmalu oženil s starejšo hčerjo, ki tudi ni čisto zdrava. Že v prvem letu Nacetovega drugega zakona sta mu rodili žena in svakinja, naslednje leto pa zopet žena.

V neki podružnični šoli, v srcu Dolenjske je med drugimi otroki všolanih tudi pet Nacetovih otrok. Skoraj nerazumljivo: Pet otrok, tri matere in en oče. Rudiju je trinajst let, Tončku dvanajst, Franciju in Minki deset let in Stanku devet let. Še nobenemu od teh otrok ni uspelo priti v četrti razred. Trije že nekaj let sedijo v drugem razredu. Vsi ti otroci so laže duševno prizadeti in temu se je pridružila še duševna zaostalost in vedenjska motenost.

Lojzkina otroka bosta ostala na posestvu pri tetah in vkljub njuni lažji duševni nerazvitosti bosta postala dobra poljska delavca na posestvu, vprašanje pa je, kaj bo z zadnjimi tremi Nacetovimi otroki.

Nikakor ne smem predvidevati, toda v tem primeru z gotovostjo lahko trdim, da se bodo ti otroci, če bodo živeli še dalje v okolju, v kakršnem so zdaj, razvili lahko samo v mladoletne prestopnike. Zaradi svoje lažje duševne nerazvitosti in neustreznega okolja nikakor ne morejo uspevati v osnovni šoli in svojo šolsko obveznost bodo končali v drugem ali tretjem razredu osnovne šole. Od svojih staršev ne bodo pridobili delovnih, socialnih in drugih navad, pač pa se bodo navadili postopati, posegli bodo po alkoholu in tuji lastnini. Z drugimi besedami povedano, iz teh otrok se bodo oblikovali laže duševno prizadeti prestopniki. Franci in Stanko sta že danes sposobna narediti načrt, kako priti do denarja. Vedela sta, da bo šel sosedov desetletni fantek preko gozda v vas v trgovino nakupovat drobnarije za gospodinjstvo. Počakala sta ga, mu vzela iz cekarja denar in povrhu sta ga še pretepla.

Zaradi njihove mladosti bi jih lahko pred tako prihodnostjo še obvarovali, če bi jih všolali v posebno osnovno šolo internatskega tipa, za čas počitnic pa bi jim morali oskrbeti primerno rejniško družino. Omenjena rešitev vseh otrok, ki so na opisani način ogroženi, bi bila idealna, a je skoraj neizvedljiva, saj je mreža naših posebnih osnovnih šol z internatom razvita le v večjih mestih. Kategorizacija teh otrok še ni dosegla in jih verjetno še nekaj let ne bo. Takrat, ko bodo ti otroci pred komisijo, bodo uvrščeni v kategorijo laže duševno prizadetih z motnjami vedenja in osebnosti s pripombo: priporoča se zavodska obravnava v zavodu za laže duševno prizadete prestopnike, ki pa ga v Sloveniji še nimamo. Tako stojimo spet pred veliko nalogo, kdaj in kako jo bomo rešili.

Socialne razmere in oddaljenost otrok od šol oziroma zavodov terjajo organiziranje različnih oblik varstva. Z akcijskim programom RS otroškega varstva je zagotovljena gmotna podlaga za njegov razvoj. Prizadevati pa si je treba, da se pripravi vsebinski načrt za delo v varstvu in za ustrezno kadrovsko strukturo.

Skrb za duševno prizadete odrasle osebe do sedaj ni bila zadovoljiva. V prihodnje naj se uredi vprašanje pomoči duševno prizadetim odraslim osebam. Izdelati je treba program pomoči, način obravnave in udeležbo strokovnih služb pri tej obravnavi.

Ugotovitve in priporočila posvetovanja
o duševno prizadetih osebah v Sloveniji
20. in 21. marca 1969

Karmen Langus
Center za socialno delo Maribor

VLOGA IN DELO MARIBORSKIH SOCIALNIH SLUŽB PRI SKRBI IN USPOSABLJANJU DUŠEVNO PRIZADETIH OSEB

V našem družbenem razvoju vedno bolj stopa v ospredje človek s svojimi potrebami. Temu ustrezno se izpopolnjuje tudi naš pravni sistem, na osnovi katerega delujejo organizacijsko in strokovno vedno bolj usposobljene strokovne službe. Napredek doživlja tudi socialna dejavnost, ki jo izvajajo občinske socialne službe, organizirane v upravnem organu ali samostojnem zavodu. Te nudijo varstvo občanom, ki so zaradi kakršnih koli težav zašli v stisko. Prav zaradi tega pa morajo biti občinske socialne službe s svojimi strokovnimi delavci pobudnik za urejanje različnih socialnih problemov oziroma stanj. Socialna služba zmore in uspe to biti le, če socialne pojave in probleme analitično in strokovno pozna ter jih oceni, pri njihovem razreševanju pa sodeluje s sorodnimi strokovnimi službami.

Isto velja tudi za nudenje varstva in urejanje problemov duševno nerazvitih oseb. Tem nudijo občinske socialne službe v okviru splošnega socialnega varstva v manjšem obsegu materialno pomoč v različnih oblikah: v denarnih prispevkih, v namestitvi v zavod ali tujo družino, s skrbništvom, zaposlitvijo, zdravljenjem in letovanjem (za mlajše). Naštetih oblik socialnega varstva so deležne materialno nepreskrbljene mlajše in odrasle osebe, ki ne morejo same ali s pomočjo družine poskrbeti zase. Sodobnejšo skrb zanje lahko razvija socialna služba predvsem tam, kjer so tudi druge družbene službe strokovno razvite in če je namenjenih dovolj finančnih sredstev za habilitacijo in socializacijo duševno nerazvitih oseb.

Začetek načrtne in strokovne skrbi za duševno nerazvite otroke in mladoletnike pomeni kategorizacija, ki zahteva razvito skupinsko delo različnih strokovnjakov; med njimi ima strokovno usposobljeni socialni delavec svoje enakovredno mesto. Ob takem, od leta 1961 sistematičnem odkrivanju duševno prizadetih otrok in

mladoletnikov občinske socialne službe ugotavljajo, da je bila skrb za duševno prizadete osebe zanemarjena. Zato morajo prav občinske socialne službe ob spremenjeni vsebini, strukturi in obsegu socialno varstvenih nalog z analitično obdelanimi podatki dokazovati, kako obsežna je problematika duševno nerazvitih oseb.

Odrasle duševno nerazvite osebe so še vedno pretežno deležne pomoči materialnega ali pravnega značaja, povezane z urejanjem življenjskih razmer in družinskih odnosov. Pomoč pri usposabljanju za življenje in delo poleg prej naštetih pa uživajo predvsem otroci, mladoletniki in mlajši odrasli, ki so bili še pravočasno z detekcijo in kategorizacijo zajeti v habilitacijski proces.

V mariborski občini Center za socialno delo (CSD) kot temeljna socialna služba razvija načrtno sodelovanje in se intenzivno vključuje v urejanje problemov duševno nerazvitih oseb. To sodelovanje razvija CSD postopoma in se kaže v delu posameznih strokovnih služb, družbenih in delovnih organizacij ter društev. Prva odkrije duševno nerazvitega otroka v večini primerov zdravstvena služba. Patronažne sestre, ki so v mariborski občini razporejene skoro v vse krajevne skupnosti, obiskujejo družine z majhnimi otroki in spremljajo njihov psihofizični razvoj. Enako pozornost posvečajo tudi drugim bolnim ali drugače prizadetim občanom.

Dekletu so že našli ustrezno delovno mesto

Razvoj najmlajših spremlja tudi otroški dispanzer zdravstvenega doma. V primeru, da patronažna sestra ugotovi pri otroku razvojno motenost, o tem poroča strokovni skupini patronažnega oddelka, kjer se dogovorijo o potrebnih ukrepih za duševno prizadetega otroka. Vsakogar napotijo k pediatru, tja pa pride na posvet o otrokovem stanju tudi večina staršev samih. Če je potrebno za ugotovitev otrokove psihične prizadetosti pritegniti tudi druge strokovnjake, pediater usmeri starše z otrokom v center za korekcijo sluha in govora, v vzgojno posvetovalnico ali tudi v druge specializirane ambulante.

Otroka spremljajo že zbrane ugotovitve o njegovem zdravstvenem in psihičnem stanju. Ko so pregledi zaključeni in je postavljena pri posameznem otroku diagnoza, ga strokovne službe priporočijo na zdravljenje ali pa na kategorizacijo, če je stopnja prizadetosti precejšnja. Če je potrebno starše navajati na pravilno nego otroka, ostane primer še nadalje v skrbi patronažne sestre. Kolikor gre pri otroku za duševno prizadetost in še slušno ali govorno motenost, spremlja njegov razvoj center za korekcijo sluha in govora in ga vključi v ustrezno terapijo ali v posebno šolo za slušno prizadete, ko doseže primerno starost. Starše duševno prizadetega otroka, ki potrebujejo vzgojno vodenje, usmerja vzgojna posvetovalnica, dokler ne osvojijo posebnosti otrokove prizadetosti in otroka tudi čustveno sprejmejo. V patronažni službi zdravstvenega doma, centru za korekcijo sluha in govora in vzgojni posvetovalnici delujejo socialni delavci, ki primere strokovno obdelajo ob sodelovanju z drugimi člani strokovne skupine v posameznem zavodu. Če je potrebno za posameznega otroka urediti nekaj, kar sodi v pristojnost občinske socialne službe, naštete službe obvestijo center za socialno delo s pismenim poročilom odnosno z ugotovitvami, nakažejo dotedanje ukrepe ter predlagajo nove, ki naj jih izvede CSD. Pismene ugotovitve omenjene službe dopolnijo tudi z osebnimi stiki strokovnih delavcev o posameznem primeru in na strokovnih sestankih v CSD.

Po dogovoru strokovne skupine spremlja posamezen primer tista od naštetih strokovnih služb, v katerega področje sodi glede na stopnjo prizadetosti oz. problematike.

Duševno nerazvitost lažje stopnje je teže ugotoviti pri mlajšem otroku. Zato lahko postane na té pozoren pediater, ko ga pripeljejo starši tri ali pet let starega na sistematični pregled v otroški dispanzer. Takega otroka napotijo v že navedene strokovne ustanove in če te s psihopedagoškimi izvidi potrdijo pediatrove domneve, ga predlagajo za kategorizacijo CSD.

V mariborski občini že tri leta psihopedagoško in pediatrično pregledujejo tudi vse šolske novince. Ko starši otroka vpišejo v šolo, opravi učiteljica elementarnega razreda manjši testni preizkus in od rezultata tega preizkusa je odvisno, če mora otrok opraviti maja ali junija še testni preizkus za šolskega novinca. V takem primeru ugotavlja pediater tudi otrokovo telesno razvitost in po mnenju sodelujočih strokovnjakov odloči, ali naj vstopi otrok v šolo ali pa je potreben še nadaljnje individualne obdelave pri ustreznih službah, ki nato odločajo o primernih ukrepih. Približno 3 do 4 % otrok dajo še na dodaten pregled v vzgojno posvetovalnico, ki opravlja tudi psihopedagoške preglede šolskih novincev po šolah, kot je bilo prej navedeno, pediatrične pa šolska poliklinika. Od vseh tako individualno pregledanih otrok je bilo lani 37 % duševno nerazvitih in potrebnih posebnega šolanja ter so jih zato napotili na kategorizacijo. 37 % je bilo manj zrelih za šolanje zaradi razvojne zapoznelosti in vzgojne zanemarjenosti, 24 % pa manj uspešnih zaradi osebnostnih in čustvenih motenj.

Na ta način vse otroke do vstopa v šolo strokovno obravnavajo in ugotavljajo njihove prizadetosti oz. sposobnosti. Vseh za osnovno šolo določenih otrok ni mogoče vključiti v ustrezno šolo, ker je posebna šola za duševno nerazvite samo v Mariboru. Vzgojni dom, ki bi moral sprejeti posebnega šolanja potrebne otroke s podeželja, pa ima premajhne zmogljivosti. Center za socialno delo ne uspe niti s pomočjo krajevnih skupnosti v mestu razviti rejniške mreže za učence posebnih šol. Zmerno in najteže prizadete otroke tudi s pregledi šolskih novincev v mnogih primerih ne zajamemo, ker takih otrok starši vedno ne vpišejo v šolo. Kolikor pa jih strokovne službe odkrijejo in oceni njihovo prizadetost tudi kategorizacijska komisija, jih v nujnih in težkih primerih socialna služba usmeri v specialni zavod. V teh ni vedno na razpolago dovolj prostih mest.

Za otroke, ki so razvojno zapozneli ali vzgojno zanemarjeni, je na deželi teže poskrbeti, ker je v občini le 7 manjših vzgojnovarstvenih ustanov (VVU), oz. oddelkov za predšolske otroke v večjih centrih. Za šolanje nezrelim otrokom iz mesta pa koristi vključitev v VVU tako, da v precejšnji meri premostijo svoj razvojni deficit do naslednjega šolskega leta. Otroke z osebnostmi in čustvenimi motnjami še nadalje obravnava vzgojna posvetovalnica, ki proučuje vzroke njihovih motenosti s tem, da raziskuje družinsko okolje in domače vzdušje ter ugotavlja medsebojne odnose družinskih članov. Socialni delavec vzgojne posvetovalnice dela predvsem s starši, psiholog in pedagog pa korektivno z otrokom. O ukrepih, ki jih predlaga strokovna skupina vzgojne posvetovalnice za omi-

ljenje ali saniranje problema pri posameznem otroku, obvešča CSD, kolikor sodi primer v njegovo dejavnost.

Za šolske novince, ki se vključijo na posebno šolo, dobi ta »izvid in mnenje« kategorizacijske komisije, ki sodi poleg matičnega lista v učenčev dosje. Ugotovitve strokovnjakov kategorizacijske komisije razrednika vodijo pri vzgojnem in učnem delu z otrokom, opozarjajo pa tudi socialnega delavca posebne šole, pri katerem otroku je potrebno urejati družinske razmere in medsebojne odnose. Socialni delavec išče zaposlitev tudi učencem, ki izpolnijo šolsko obveznost, in spremlja njihovo vključitev v življenje in delo. Seveda pa obdrži stike le z manjšo skupino učencev, ki se tudi sami pozneje oglašajo v posebni šoli.

Opisano delo drugih strokovnih služb v Mariboru razbremenjuje občinsko socialno službo in pripomore, da so duševno nerazviti predšolski in šolski otroci strokovneje in že dokaj sistematično obravnavani. Ne moremo pa se v mariborski občini pohvaliti kot verjetno tudi nikjer drugje, da spremljamo vse duševno nerazvite mlade in odrasle osebe. Obravnavamo predvsem tiste, ki zaidejo v materialne težave ali postanejo za svoje okolje asocialne, premalo pa vse druge, ki bi jim bilo treba omogočiti zaposlitev pod posebnimi pogoji. Vzrok temu ni samo še vedno deficitarna zasedenost socialne službe in premalo finančnih sredstev, temveč predvsem pomanjkanje ustreznih zmogljivosti za usposabljanje duševno nerazvitih. To nalogo naj bi prevzeli v Mariboru bazenski centri za rehabilitacijo invalidov. V Mariboru sedaj to dejavnost opravlja Zavod za zaposlovanje invalidov **»Bodočnost«**, ki usposablja in in zaposluje laže in zmerno nerazvite osebe, kakor tudi osebe s kombiniranimi motnjami, predvsem pa fizične invalide, ki so postali invalidni v delovnem procesu.

Absolventom posebne šole, ki ostanejo zunaj procesa usposabljanja ali zaposlitve, tudi posebno šolanje ni mnogo koristilo (to pa je 3,5-krat draže kot v redni osnovni šoli). Pogosto se ti mladoletniki ne ustalijo, menjavajo priložnostne zaposlitve, postajajo vedno bolj težavni in neredko zaidejo tudi v delinkvenco. Center za socialno delo bi jim moral posvečati še posebno pozornost.

Center za socialno delo v Mariboru sodeluje tudi z osnovnimi šolami, na katerih se šolajo kategorizirani duševno prizadeti otroci. Posreduje jim »Izvid in mnenje« kategorizacijske komisije, da so pedagoški delavci poučeni o otrokovi motenosti in tej prilagode obravnavo učenca.

Z invalidsko komisijo in socialno službo KZSZ sodeluje center za socialno delo v Mariboru pri usposabljanju mlajših duševno prizadetih oseb. Z zavodom za zaposlovanje delavcev in delovnimi organizacijami sodeluje občinska socialna služba pri iskanju zaposlitve posameznemu duševno nerazvitemu občanu. Pri postavljanju skrbnikov odraslim in posebno starejšim duševno nerazvitim osebam, je potrebno tudi sodelovanje občinske socialne službe.

S tem smo v grobih obrisih prikazali sodelovanje občinske socialne službe z drugimi strokovnimi službami in organi pri skrbi za duševno nerazvitega občana. Službam, posebno pa centru za socialno delo pri tej skrbi koristno pomagajo komisije za socialno varstvo in zdravstvo krajevnih skupnosti, ki združujejo prostovoljne socialne delavce, člane RK in ZPM in pomagajo odkrivati duševno nerazvite osebe, spremljati njihovo življenje in predlagajo ustrezne oblike socialne pomoči zanje.

Skupna prizadevanja v korist vseh invalidnih oseb, tudi duševno nerazvitih, povezuje in usmerja tudi stalna konferenca za rehabilitacijo invalidov v Mariboru, ki tesno sodeluje s CSD in drugimi strokovnimi službami, društvom za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, občinskimi družbeno-političnimi organizacijami, delovnimi organizacijami ter invalidskimi športnimi društvi in išče nove možnosti za uspešnejše usposabljanje duševno nerazvitih oseb. V ta prizadevanja se vključuje tudi temeljna skupnost otroškega varstva, ki je namenila finančna sredstva za ureditev dnevnega varstva zmerno prizadetih otrok v Mariboru. Tudi temeljna izobraževalna skupnost z dotiranjem potrebnega kadra v posebni osnovni šoli, kakor tudi predvidenem oddelku za dnevno varstvo zmerno prizadetih izkazuje svoje razumevanje za probleme duševno nerazvite mladine. Tako povezano sodelovanje strokovnih in družbenih služb, ki poznajo potrebe duševno nerazvitih oseb in jim žele pomagati pri reševanju vsakodnevnih problemov, bo zanesljivo pripomoglo k reševanju problematike duševno nerazvitih v mariborski občini.

M. Cetinski

POKLICNO USPOSABLJANJE V KOČEVJU

Novi oddelki celoletne šole — Dopolnilno usposabljanje učiteljev — Šola za starše — Potrebna pomoč za opremo delavnic in učilnic

Pred kratkim je učiteljski zbor šolskega centra v Kočevju, ki poučuje v posebnih poklicnih oddelkih, obravnaval enoletno delo prvih posebnih poklicnih oddelkov in si postavil nove naloge za tekoče šolsko leto. Nekaj najpomembnejših: omogočiti čim večjemu številu duševno nezadostno razvitih učencev poklicno usposabljanje, odpirati oddelke za več otrok, dopolnilno usposabljati učitelje, vzpostaviti socialno-psihološke službe in organizirati šole za starše otrok, ki so v posebnih oddelkih.

V preteklem šolskem letu smo od vsega začetka imeli dva posebna oddelka poklicne šole: kovinarskega, ki je bil razdeljen v dve skupini praktičnega pouka (ključavničarji in strugarji) in oblačilni oddelek, ki je bil prav tako razporejen v dve skupini (konfekcijsko in pletiljsko). V drugi polovici šolskega leta pa se je pridružil še oddelek za predelavo plastike z dvema skupinama (brizgalci in montaža). Vključenih je bilo 35 učencev, od teh so nekateri opravili 8 razredov na posebni osnovni šoli, drugi pa 4 ali 5 na redni osnovni šoli.

V Kočevju smo se že od vsega začetka odločili za strnjen celoletni pouk v posebnem oddelku pri redni poklicni šoli. Učenci so imeli vsak dan praktični in teoretični pouk (dopoldne praktičnega in popoldne teoretičnega). Sobote so bile proste. V poletnih mesecih so bili učenci na enomesečni praksi v ustreznih gospodarskih organizacijah.

Za celoletni pouk, oziroma poklicno usposabljanje na višji stopnji, smo se odločili predvsem zato, ker nam je iz izkušenj dobro znano, da je znanje učencev v periodičnih oddelkih (poklicni pouk na nižji stopnji) pri rednih učencih slabši kakor pri učencih, ki so vključeni v celoletni pouk. V ŠC imamo pri rednih oddelkih v vsakem razredu po en oddelek periodične šole. Ti učenci prisostvujejo strnjenemu teoretičnemu pouku, sicer pa so na praksi v manjših podjetjih in pri obrtnikih. Učenci celoletne šole pa si pridobivajo praktična in teoretična znanja v šolskih delavnicah in učilnicah.

V preteklem šolskem letu še nismo imeli uradnega učnega načrta za te šole. Na osnovi razgovorov z odgovornimi prosvetnimi ustanovami smo za osnovo vzeli učni načrt, ki so ga izdelali na Zavodu za šolstvo SRS. Ti učni načrti imajo izdelane naloge praktičnega pouka in so namenjeni tistim, ki so zaključili vsaj 5 razredov osnovne šole in se želijo zaposliti na manj zahtevnih delovnih mestih. Učiteljski zbor je program nekoliko spremenil in iz njega izločil nekatera težja poglavja. Že na začetku smo bili prepričani, da je omenjeni učni načrt boljši od učnega načrta, imenovanega za 9. in 10. leto posebne osnovne šole. Ker je že pred tem izšel zakon o usposabljanju telesno in duševno motenih otrok, ki dopušča poklicno usposabljanje, smo sklenili, da v našem primeru ne bo šlo za podaljšani pouk posebne osnovne šole, temveč za 1. razred posebnih poklicnih oddelkov. Ker so bili oddelki vključeni v naše redne poklicne šole, jih ni bilo mogoče šteti v posebno osnovno šolo. V oddelkih so se usposabljali le kategorizirani otroci, med njimi tudi učenci, ki so končali učno obveznost v redni osnovni šoli.

Kljub mnogim težavam so bili rezultati prvih poklicnih oddelkov spodbudni za nadaljnje delo. Že med zadnjimi šolskimi počitnicami smo napravili dokaj popoln pregled o tem, koliko kategoriziranih otrok je končalo šolsko obveznost in kje so. Presenetilo nas je število 120, od katerih so le redki zaposleni. Večina jih čaka doma, pohajkujejo po mestu in pomenijo veliko breme staršem. Problem je tem večji, ker so le redki iz kmečkih družin, kjer bi si lahko z delom na kmetiji služili kruh (v kočevski občini je namreč zelo malo zasebnih kmetov). Šolski center je sklical starše in učence ter na ločenih sestankih z njimi obravnaval vprašanje usposabljanja.

V letošnjem šolskem letu učenci prvih letnikov nadaljujejo pouk v drugem letniku, na novo pa smo odprli prvi razred kovinarske stroke in prvi razred vrtnarske šole, pripravljajo pa še prvi razred lesne šole. Pouk je v vseh oddelkih celoleten in poteka po osnovah predmetnika za poklicno usposabljanje duševno prizadete mladine. Izdelali so ga na Zavodu za šolstvo SRS.

Za uspešnejši pouk smo razpisali delovna mesta ortopedagogov, socialnega delavca in psihologa. Žal ortopedagogov nismo dobili, našli pa smo socialnega delavca in psihologa klinične smeri. Veliko si prizadevamo, da bi dopolnilno usposobili učitelje, ki poučujejo v posebnih oddelkih. Na učiteljski konferenci je bilo sklenjeno, da bodo vsi učitelji tedensko obiskovali delavnice praktičnega pouka in

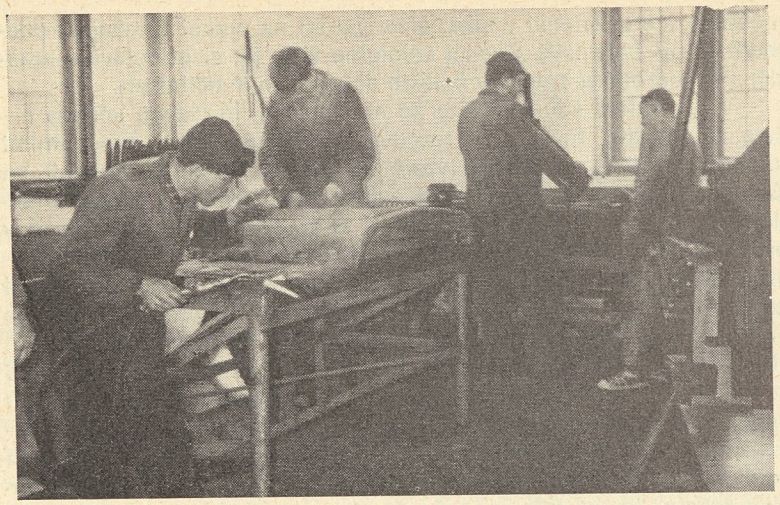

Prizadevno se usposabljajo za svoj poklic

se tako še bolj seznanili z delom, za katerega se učenci usposabljajo. Učitelji bodo šli na hospitacije k dobrim metodikom v posebni osnovni šoli. Ravnateljica posebne osnovne šole hospitira teoretični pouk v posebnih oddelkih. Vsako drugo soboto bomo imeli za vse učitelje posebna predavanja. Učitelji (stalni in honorarni), so naročeni na Zbornik društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam.

Posebnost usposabljajna duševno prizadetih otrok je tudi v tem, da teže prizadeti obiskujejo samo praktični pouk.

Zelo uspešno je sodelovanje s posebno osnovno šolo v Kočevju in prve razgovore smo imeli z novoustanovljeno posebno osnovno šolo v Ribnici. Šolski center je letos prevzel tehnični pouk iz kovinarske in lesne stroke za učence posebne osnovne šole.

ŠC v Kočevju se je tudi obvezal, da bo vsem učencem, ki bodo končali poklicno usposabljanje, preskrbel zaposlitev. To bomo storili tako, da se bomo vnaprej dogovarjali z gospodarskimi organizacijami, teže zaposljivim pa bomo dali delo v invalidskih delavnicah, ki jih sedaj ustanavljamo.

Povedati moramo, da smo te uspehe dosegli predvsem po zaslugi vztrajnega prizadevanja učiteljskega kolektiva. Učiteljski zbor

se je odločil, da bo zvišal osebne dohodke na zagotovljeno višino šele 1. septembra in ne 1. januarja, kakor so storile vse druge šole. Denar, ki bi ga lahko razdelili na osebne dohodke, smo vložlii za nakup učil, opreme in orodij.

Za ureditev kovinarske delavnice, delavnice za izdelovanje umetnega cvetja, nakup orodij za vrtnarski oddelek in najbolj potrebno šolsko opremo, nujno potrebujemo še okoli 100.000 din. Pomoč pričakujemo od Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam. Šola pa je najela 150.000 din posojila pri Kreditni banki.

Še vedno ni urejeno financiranje redne dejavnosti posebnih oddelkov. Temeljna izobraževalna skupnost je v svojem programu določila le del nujno potrebnih sredstev. Republiška izobraževalna skupnost je prispevala nekaj sredstev za lanski oddelek, za to šolsko leto pa še nismo dobili odgovora. Kljub temu, da so bili zahtevki zavarovancev, ki imajo svoje otroke v posebnih oddelkih, vloženi že pred enim letom na Zavod za socialno zavarovanje, še vedno niso priznani.

Programirati je treba različne oblike usposabljanja, ki bodo primerne sposobnostim absolventov posebnih osnovnih šol in ki bodo omogočale konkurentnost pri iskanju zaposlitve. Pri tem je potrebno sodelovanje z delovnimi organizacijami.

Vse doslej so bili učenci posebnih šol po končanem šolanju in usposabljanju za poklice v glavnem prepuščeni staršem in samim sebi. Zavodi za zaposlovanje naj nudijo pri poklicne musmerjanju in zaposlovanju posebno pomoč duševno prizadetim. Uvedejo naj stalno evidenco in spremljavo absolvenotv posebnih osnovnih šol na delu in v življenju sploh.

Ugotovitve in priporočila posvetovanja
o duševno prizadetih osebah v Sloveniji
20. in 21. marca 1969

Eunice Kennedy

ROSEMARY JE ODPRLA VRATA TUDI DRUGIM DUŠEVNO NERAZVITIM MLADINCEM V ZAVODU ZA DELOVNO USPOSABLJANJE

Pred 43 leti so moji starši nestrpno pričakovali rojstvo tretjega otroka. Moj starejši brat Joe je bil tedaj star 4 leta. Bil je močan, napadalen, pameten dečko črnih oči in prefinjenega nasmeška. Mlajši brat Jack je bil suh, nagel, samostojen in ga je že v tretjem letu starosti vse zanimalo. Vsi so ga obožavali. Tedaj je bil oče star 30 let, mati pa 28. Moji starši so si želeli otrok in prav zaradi tega so se veselili rojstva tretjega otroka.

Septembra meseca se je rodila hčerka Rosemary. Porod je bil povsem normalen. Bil je to čudovito lep otrok; po svoji zunanjosti je bila sestrica podobna materi. Že zgodaj pa so starši opazili, da se deklica razlikuje od drugih otrok: pozneje se je začela plaziti, shodila je pozneje in tudi govoriti je začela pozneje kot pa njeni bratje. Materi so dopovedovali, da bo že dohitela druge otroke, kar pa se nikoli ni zgodilo.

Rosemary je bila duševno prizadet otrok.

Starši so menili, da bomo z združenimi močmi napravili sestrici srečno življenje v družini in so zaradi tega odbijali nasvete, da bi jo dali v ustrezen zavod. Oče je ob taki priliki navadno govoril: »Kaj naj bi v zavodu napravili več za mojo hčer kot pa naša družina? Ostane naj kar doma.« In pri tem je ostalo. Domišljali smo si, da so naša prizadevanja uspevala. Vsi smo se trudili, da bi malo Rosemary pritegnili k vsemu, kar smo tudi sami opravljali. Vzeli smo jo npr. kot člana posadke na jadrnico, ko smo tekmovali v jadranju. Spominjam se, da je delala vse, kar smo ji rekli. Pri jadranju je uživala. Ko pa smo zmagali, se je zadovoljno smejala.

Obožavala je muziko. Mati ji je pogosto igrala in pela. Ker pri jedi ni mogla rezati mesa, so ji ga dajali že narezanega.

Teže pa je postalo z njo v 11. do 12. letu starosti. Ni se mogla socializirati in zaradi tega ni mogla iti v korak z nami. S svojimi brati se je npr. naučila plesati, nastale pa so težave, ko je na nekem

plesu začela spraševati, zakaj ne pridejo plesalci tudi po njo. Težko je držati duševno prizadetega otroka samo doma. Mati je neprestano ponavljala: »Najteže je najti otroke, ki naj bi se igrali z Rozo, in pa seveda najti zadosti časa, da ji posvetim tisto pozornost, ki jo potrebuje.« Tako kot mnogi drugi razvojno duševno prizadeti, se je tudi Rosemary najraje igrala z mlajšimi otroki. Kolikokrat sem slišala, ko je prosila mamo: »Ali se lahko vozim v čolnu z drugimi majhnimi otroki?« Rosemary je močno ljubila pohvale in pozornost. Če bi ji npr. rekla: »Roza, tvoji zobje in tvoj nasmeh so najlepši med nami,« tedaj bi bila v stanju, da bi se ure in ure smejala. Rada je bila lepo oblečena, rada je imela urejene lase, lakirane nohte in podobno. Ko so jo neki naši prijatelji povabili, da bi šla z njimi, je bila nadvse vesela.

Rosemary je šla z nami v London, ko je postal moj oče ambasador v Angliji. Mamo je skrbelo Rozino življenje v Londonu. Ali morda ne bo napravila kaj neprimernega v času, ko bo ona imela obveznosti? Ali se ne bo zmedla in zgubila na londonskih ulicah? Ali je ne bo kdo napadel? Ali se bo znala ubraniti v trenutku, ko budno materino oko ne bo bedelo nad njo? Nihče je ne more stalno nadzirati, ker je sedaj že odrasla.

Ko smo se 1941. leta vrnili iz Londona v ZDA, ni Rosemary prav nič več napredovala, celo kazno je bilo, da nazaduje. V 22. letu starosti je postala zelo vzburljiva in težka. Polastila se je je molčečnost in mrkost. Slabšati je začel njen spomin in prav tako koncentracija ter presojanje.

Mati je vodila Rosemary na preglede k psihologom in zdravnikom. Vsi so ji pripovedovali, da se njeno stanje ne bo zboljšalo in da bi bila deklica veliko bolj srečna v kakem zavodu, kjer ne bi bila toliko izpostavljena tekmovanju z normalnimi. Žalost me spreletava ob misli, da bi vse te spremembe odpadle, če bi tedaj vedeli to, kar vemo danes. Rozo smo poslali v zavod, kjer je še danes. Tam živi z ljudmi njenega duševnega stanja. V novi hiši je našla mir, kjer ni treba hoditi v korak s tistimi, ki imajo večje sposobnosti, in kjer ji ni treba napenjati možgan zaradi tega, ker se ne more vključiti v vse aktivnosti odraslih.

Duševna nezadostna razvitost se lahko pojavi v vsaki družini, prav tako kot sladkorna bolezen, gluhost, otroška paraliza ali pa kakršna koli nesreča. Pojavlja se pri bogataših, pri guvernerjih, senatorjih, Nobelovih nagrajencih, zdravnikih, advokatih, pri genijih, predsednikih raznih združenj in — predsedniku ZDA.

Sin književnika Stanleya Higha je v zavodu za težko duševno prizadete. V svoji noveli »Moja punčka ne bo nikoli odrasla«, opisu-

je Nobelova nagrajenka, romanopiska Pearl Buck, svoja prizadevanja, ko je iskala pota za boljše življenje svoje duševno prizadete hčerke. Soproga pisatelja Roya Rogersa je pisala o svojem duševno nezadostno razvitem otroku.

V naši državi se rodi vsako leto 126.000 otrok, ki zaradi različnih vzrokov ne bodo dosegli večje intelektualne stopnje, kot jo doseže normalno razvit 12-letni otrok. Približno 5,400.000 duševno nezadostno razvitih oseb je v naši državi. To je okroglo 3 odstotke vsega našega prebivalstva. Zaradi povečanja prebivalstva in zmanjšanja smrtnosti otrok jih bo v letu 1970 za 1,000.000 več. Že sedaj obremenjuje duševna nezadostna razvitost desetkrat več ljudi kot sladkorna bolezen, 20-krat toliko kot tuberkuloza in 600-krat več kot otroška paraliza.

Osnovana je Kennedyjeva fundacija

Leta 1946 je moj oče utemeljil ustanovo Josipa Kennedyja mlajšega. To dobrodelno ustanovo je osnoval v spomin mojega najstarejšega brata, ki je padel v vojni. Do sedaj ni niti ena privatna fundacija dajala kakršnih koli sredstev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam. Mi pa smo dali letno milijon dolarjev na račun podpore in nagrad tistim, ki hočeja proučevati vprašanje duševne nezadostne razvitosti. Z možem sva se zanimala za ta problem. Moj brat Ted je predsednik te ustanove.

Pred nekaj leti smo obiskali enega izmed državnih zavodov za duševno prizadete. Tu je zaudarjal neznosen duh po urinu, in sicer iz oblek in iz tal. Pacienti niso ničesar delali, stali so nepremično in buljili kot izklesani kipi. Spominjam se še nekaterih drugih zavodov, v katerih je bilo več tisoč odraslih in otrok v prenapolnjenih sobah. Odrezani od vnanjega sveta so živeli brez ljubezni, nezaželeni, nekateri privezani za stole kot kaki zločinci; čisto tako, kakor je menil neki strokovnjak, da »so sedeli v trapastem krogu srednjeveških zaporov«. To preseneča, ker vsega tega ni treba. Vendar še dan danes obstajajo takšne ustanove.

Preteklo leto pa sva z možem obiskala čisto drugačen zavod v Southbury Training School blizu Waterburyja. Naleteli smo na ribiško tekmovanje ob blatnem jezeru; na drugem kraju je ena skupina prepevala, druga se je pa igrala na otroški železniški progi. Po livadi so se otroci vozili v kočiji. V tem pestrem življenju so bili pomešani duševno nezadostno razviti odrasli in otroci. Dekle,

ki je vodila petje, je bila duševno prizadeta, prav tako otroci v vlaku, potniki v železniški čakalnici in vlakovodja. Kot ljudje sodelujejo tu vsi duševno prizadeti v delu in v igri. Videli smo 30-letnega moškega s količnikom inteligence 25 (težko prizadet, op. prev.), kako čisti dvorišče. V mnogih drugih zavodih bi brez vsake koristi sedel in buljil v neznano ali bi ga pa morda privezali k stolu. Povedali so, da so tu otroci pomagali zgraditi otroško železniško progo in bazen za kopanje. Nekateri odrasli odhajajo v soseščino in pomagajo pri urejanju travnikov ter opravljanju kakih manjših hišnih del. Na ta način pridejo tudi do manjšega zaslužka. V Southburyju dosti bolj poudarjajo, da so bolj skupnost za duševno nezadostno razvite kot pa za zavod. Področje, na katerem se nahaja ta skupnost, je obširno in vsebuje mnoge elemente vsakdanjega življenja: zemljo za kmetovanje, pekarno, čevljarsko delavnico, frizersko obrt, brivnico, krojaško delavnico in trgovine. Vse je urejeno v obliki vasi z glavno ulico. Večina nameščencev je tu iz vrst duševno prizadetih. Tu ne gre za analiziranje, ampak za habilitacijo in rehabilitacijo. Skupina prvovrstnih psihologov, socialnih in zdravstvenih delavcev se tu trudi, da bi se pacienti usposobljeni vrnili v družbo.

Tu živi 2000 stanovalcev v majhnih slikovitih hišicah. To je seveda ena izmed najboljših tovrstnih ustanov v naši državi. Ustanovljena je bila 1940. leta in se je od tedaj zelo razširila, vendar pa še vedno ne more zadovoljiti prošenj vseh, ki želijo biti sprejeti. Res je, da se iz dneva v dan zboljšuje delo v tej ustanovi, je pa še vedno marsikaj treba izpopolniti.

Javno mnenje o duševni prizadetosti

Dokler ne boste imeli bližjega stika z duševno nezadostno razvitimi, boste imeli napačno mišljenje o njih. Mi smo morali to ugotoviti tedaj, ko smo se odločili, da damo našo farmo »Timberlawn« v Marylandu kot kamp za duševno nezadostno razvite otroke. Sem je bilo poslanih 34 otrok iz bližnjih posebnih šol in klinik. Z njimi je prišlo tudi 26 študentov. Večina teh je že imela določene izkušnje v delu z otroki. Ti so prostovoljno prišli z namenom, da bodo delali tri tedne kot vzgojitelji v tem letovišču. Najprej nas je presenetilo dejstvo, da je imela večina teh prostovoljcev popolnoma drugačno mnenje o duševni prizadetosti. Slišali smo takšnole jadikovanje: duševno prizadeti otroci so težki, ničesar se ne morejo naučiti, so slabotni, odvratni, agresivni in podobno.

Eden izmed teh študentov mi je po nekaj dneh bivanja v kampu rekel: »Nobenih pojmov nismo imeli o teh otrocih. Nikdar prej se nismo srečali z njimi. Nihče izmed nas ni imel prav nobenih izkušenj. Da vam po resnici povem, vsi smo se jih nekako bali.«

Zakaj so se jih bali? Ali je res potrebno, da se nekdo boji devetletnega dečka Vendela z duševno starostjo štirih let? On in moj triletni sinček sta napravila v kampu mnoge stvari s popolnoma enako spretnostjo in hitrostjo. Vzljubila sta se med seboj. Po kopanju sta oba vzela vsak svojo obleko; metala sta in lovila žogo. Vendel jo je metal spretneje kot pa Timoti. Včasih sta razmazala hrano, zato pa potem nista dobila pecivo. Tekla sta ob enako hitro. Pri teku po pobočju sta se držala za roko. Vendel je pomagal Timiju, kadar sta šla navkreber — če je bil Timi utrujen. Starejši duševno nezadostno razviti otroci pomagajo mlajšim otrokom pogosteje, kot pa se to zgodi pri normalnih otrocih.

Možnost za koristno vključevanje duševno prizadetih v družbeno življenje

Prav sedaj se izvijamo iz teme v pogledu obravnavanja tega resnega narodnega problema. Celo zadnja leta se je še dogajalo, da so nekatere družine oddale duševno prizadetega otroka v zavod, še preden je dopolnil mesec dni starosti in ga s časopisnim obvestilom proglasile za mrtvega. V dobi odkritja atomske energije, čudovitih zdravil, v dobi tehničnega napredka se še najdejo ljudje, celo v vrstah zdravstvenih delavcev, ki smatrajo, da je bodočnost duševno nezadostno razvitih brezupna. Temu pa ni tako.

Dejstvo je, da je 75 do 85 odstotkov vseh duševno nezadostno razvitih oseb sposobnih za družbeno koristno delo, seveda s pomočjo predhodne posebne vzgoje, habilitacije in rehabilitacije. Drugih 10 do 20 odstotkov pa lahko daje tudi manjši prispevek družbi. Ti lahko urejajo travnike in opravljajo druga manj zahtevna dela. Samo 5 odstotkov najtežjih primerov duševno prizadetih ostane celo življenje popolnoma odvisnih in zahtevajo stalno nego ter nadzor.

Znanstveniki opravljajo velike raziskave z namenom, da bi odkrili vzroke duševne nezadostne razvitosti. Obstaja več kot 200 znanih bolezni in stanj, ki imajo za posledico nezadostno duševno razvitost. Danes vemo, kako je mogoče preprečiti duševno prizadetost v nekaterih primerih, imamo pa razloge za upanje, da smo na pragu mnogih razburljivih odkritij.

Odkrivanje skritih talentov

Dve stvari sta me v kampu posebno prevzeli. Najprej: na duševno nezadostno razvite otroke lahko vplivamo in jih vodimo, če se jim ustrezno približamo. Vzgojitelji so odkrili, da so duševno teže prizadeti otroci navadno bolj priajteljski kot pa manj prizadeti, da so manj zahtevni in ne tako egocentrični. Drugič, duševno nezadostno razviti otrok skriva včasih nepričakovane sposobnosti: Veronika je npr. zelo lepo naslikala predsednika Kennedyja in njegovo družino, ki stoji pred Belo hišo; deček, ki ni znal ne brati in ne pisati, se je izkazal za najboljšega atleta v kampu. Ocena stabilnosti in nepričakovanih sposobnosti teh otrok je pomagala, da je bil led prebit in so se odprla vrata njihovim zaposlitvam. Nobenega opravičila namreč ni, da bi zanemarjali življenje teh ljudi, da jih skrivamo nekje v temnih kotih ali pa v ustanovah, ki dajejo podobo srednjeveških institucij.

V neki zaščitni delavnici v Pensylvaniji dela drobna 20-letna deklica, ki še pred dvema letoma sploh ni bila nikoli zunaj in se tudi ni z nikomer pogovarjala, razen s svojimi starši. Sprva je bila preplašena celo tedaj, kadar jo je kdo pogledal ali ogovoril. Sedaj je najhitrejša delavka v svoji skupini; dela na delovnem mestu, kjer izdelujejo neke vrsti svilene vrvice.

Veliko je že delodajalcev, ki jemljejo v zaposlitev duševno nezadostno razvite osebe, seveda za nekvalificirana dela. Nekateri delodajalci pravijo, da so te osebe stabilnejše in ne tako temperamentne kot normalni delavci, da ne menjajo svojega razpoloženja vsako uro ali vsak dan kot nekateri normalni.

V New Yorku je danes zaposleno veliko duševno nezadostno razvitih oseb na različnih delovnih mestih. Mednarodno združenje za stroje in Združenje za gradnjo letal Mc Donnell sta nedavno zaposili 20 duševno nezadostno razvitih mladincev. Poprečna življenjska starost je 18 let, njihovo šolsko znanje pa ustreza znanju učencev 2. do 4. razreda osnovne šole. V podjetju »Abilities« pripravljajo žice, jih vežejo in spajajo ter sestavljajo transistorje. Pred kratkim sem se razveselila radioaparata, ki ga je sestavil v nekaj tednih 17-letni duševno prizadet mladinec in mi ga poslal v dar. Ta dečko je sedaj eden najboljših delavcev tega podjetja.

»Ali te tile ne bodo napadli?«

Kljub uspehom pa je zaposlovanje duševno nezadostno razvitih oseb še vedno v povoju. Ena največjih težav v tem pogledu je odnos javnosti do teh oseb. Mort Frankston, direktor centra za delovni trening duševno prizadetih oseb v Filadelfiji, opozarja na tole: »Še vedno imam prijatelje, ki me sprašujejo, če se ne bojim delati z duševno prizadetimi. Ali te ti ne bodo napadli?«

Takega gledanja pa se moramo otresti. Med duševno bolnimi in duševno nezadostno razvitimi so velikanske razlike. Velika večina duševno nezadostno razvitih ni čustveno motenih. Ti »ne napadajo«. Samo zaostajajo v svojih razumskih in telesnih sposobnostih in to navadno že od rojstva. Ti nas pogosto začudijo s svojim nenavadnim obnašanjem zato, ker njihova telesna starost ne odraža tudi adekvatne duševne starosti.

Za poprečno situirano družino ne pomeni duševno nezadostno razvit otrok samo osebne tragedije, ampak tudi ekonomsko nevšečnost. Spominjam se, kako je naš oče pogosto govoril o tem, kako to vprašanje zadene šele tiste, ki so povprečno situirani. Mi smo bili v tem pogledu na dobrem, ker nismo imeli gmotnih težav. Stroški za duševno prizadete osebe so zelo veliki. Iz Kennedyjeve dobrodelne ustanove so leta in leta gradili zavode za duševno nezadostno razvite otroke, pozneje pa tudi znanstvene centre za diagnosticiranje in delo z duševno prizadetimi. V letu 1956 je postalo jasno, da osnovni problem duševne nezadostne razvitosti ostane, pa naj naredimo za te osebe karkoli. Kljub vsem naporom otroci prihajajo in prihajajo, prostora pa ni za vse. Zato smo se odločili, da skoncentriramo naše sile na raziskovalno delo, se pravi, da se je treba vrniti k samemu izviru vprašanja.

Simpatični raziskovalci

Na naše presenečenje in začudenje smo odkrili mnogo zdravnikov in znanstvenikov, ki smatrajo, da je brezupno raziskovati problem duševne nezadostne razvitosti. Ti ne vidijo povezanosti med svojim raziskovalnim delom in proučevanjem ter duševno nezadostno razvitostjo. Mladi raziskovalci želijo raziskovati raka in srce in moramo priznati, da dosegajo na tem področju dramatična odkritja. Zato smo se odločili, da »pripeljemo goro k Mohamedu« na ta način, da denarno podpremo in zgradimo raziskovalne laboratorije tam, kjer »naš« problem ne bo skrit pred Nobelovimi nagradami, pred mladimi raziskovalci ali pred komer koli z zdravimi idejami. Kennedyjevi laboratoriji so zgrajeni na različnih krajih.

Zaradi Rosemary je naša družina zelo zavzeta za ta problem. Potrebno je poudariti, da so na tem področju največje uspehe dosegli prav tisti, pri katerih je bil v družini kdo duševno prizadet. Videti je, da zaradi osebne prizadetosti pogosto mnogi vložé posebne napore, ki jih narekuje sama usoda. Odlični zdravnik in raziskovalec, osiveli dr. Rober Cooke je oče dveh duševno prizadetih deklic, ki živita v družini s tremi normalnimi brati in sestrami. Še pred kratkim niso v mnogih medicinskih šolah niti obravnavali duševne nezadostne razvitosti. Zasluga dr. Cooka je, da je ta predmet uveden v medicinske šole v ZDA, pri tem pa sta mu pomagala dva mlada znanstvenika, ki sta se odločila, da svoja prizadevanja skoncentrirata okrog tega vprašanja.

Pred nekaj leti je dr. Cooke intervjuval mater močno deformiranega novorojenčka, ko je opazil izpuščaje na njegovih rokah.

Tudi ti bodo postali koristni člani človeške družbe

Na osnovi raziskave je ugotovil, da je kmalu po spočetju vplivala na zarodek večja doza nekega močnega zdravila. Tedaj mati še ni vedela, da je noseča. Skupina znanstvenikov sedaj preiskuje, kako je mogoče prenesti preko matere delovanje določenih zdravil in virusov na nerojenega otroka. Pričakujejo, da bodo prišli do pomembnih odkritij o vzrokih duševne nezadostne razvitosti.

Starši duševno prizadetih otrok imajo polne roke dela že doma. Prav ti, ki sebe posvetijo takšnemu otroku, pa so si vzeli tudi čas, da bi nudili pomoč tudi drugim, ki živijo v enaki ali podobni usodi. S skupnimi močmi naj bi pripomogli k reševanju skupnega problema. Leta 1950 je bilo organizirano Nacionalno združenje za pomoč duševno nezadostno razvitim otrokom (NARC). To združenje je dalo mnogo pobud za znanstveno raziskovalno delo.

Včasih povzroči vztrajnost samo enih staršev pomembne rezultate. Neka mati iz Norveške, ki je imela dva duševno prizadeta otroka, je hodila od zdravnika do zdravnika in jim pripovedovala o posebnem duhu urina teh dveh otrok. Takemu pripovedovanju so se mnogi zdravniki smejali. Eden izmed teh ji je celo priporočil, naj zase išče nasvet pri psihiatru.

In vendar je imela ta mati prav. Duševno nezadostno razvitost je povzročila fenilketonurija ali PKU; povzroča jo čezmerno izločanje neke kisline v organizmu. Ta kislina daje poseben smrad oziroma dul urina. Konec koncev se je le našel zdravnik, ki je postal pozoren in je začel raziskovati urin teh otrok in je tako odkril fenilketonurijo, ki povzroča duševno nezadostno razvitost. Danes jo odkrijejo in ozdravijo že preden prizadene otroka.

Hidrocefalitične otroke uspešno zdravijo

Inženir John Holter iz Pensilvanije je prišel do zaključka, da zdravniki nikakor ne morejo ozdraviti njegovega otroka, ki je bil hidrocefaličen (nakopičena tekočina v možganskih prekatih zaradi premočnega izločanja možganske tekočine ali pa zaradi zaprek pri odtekanju, kar povzroča pri otroku veliko lobanjo, op. prev.), ker niso še izumili ustrezne odvodne cevi in ventila. Ta nepopustljivi oče je kar sam iznašel droben ventil, ki so ga uporabili za njegovega sina. Na ta način so do danes pomagali več kot 16.000 hidrocefaličnim otrokom. Ko je bila pred 20. leti moja sestra sprejeta v zavod, ni bilo mogoče govoriti o vprašanju duševne prizadetosti niti s trohico upanja. Danes pa brezperspektivni fatalizem ni več opravičljiv. Za nami so leta indiferentnosti in osamljenosti. Prišla je

doba raziskovalnega dela, eksperimentov, resnega proučevanja. Vse je pred nami. Da bi uresničili naše obljube duševno nezadostno razvitim, morajo priti ljudje, ki se bodo borili zanje, ker so sami nesposobni, da bi se borili.

Slepi imajo svojo Hellen Keller; ti imajo še mnogo drugih znanih ljudi v svojih vrstah; gluhi so imeli poleg Beethovna še druge pomembne osebnosti. V vrstah duševno prizadetih pa ni nikogar, ki bi mogel pokazati ljudstvu svojo vrednost. Zato naj mi podpremo te ljudi. Mi naj poskrbimo, da se bo uveljavilo spoštovanje človeškega dostojanstva tudi za te ljudi. To je odvisno od nas, ki živimo z njimi in jih imamo radi. Saj vemo, kaj nam lahko dajo.

Nikogar ni med duševno nerazvitimi, katerega vrednost bi bila prikazana človeštvu kot svetleč plamen podobno tistim velikim osebnostim, ki so premagale svojo prizadetost. Kljub vsem našim prizadevanjem bodo duševno nerazviti ostali le mali plamenčki. Te plamenčke pa moramo sami negovati, kajti kljub vsemu izžarevajo toploto in nudijo zadovoljstvo, osvetljujejo pot, ki vodi k srčni kulturi, humanosti in toplini.

Prevedel M. Mencej

Iz domačih krajev

GENERALNI TAJNIK ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM VELIKE BRITANIJE V LJUBLJANI

Na podlagi programa Mednarodne lige društev za pomoč duševno prizadetim osebam in na povabilo Zveznega društva se je mudil v Jugoslaviji od 6. do 15. oktobra podpredsednik imenovane mednarodne organizacije G. W. Lee, ki je hkrati generalni sekretar Nacionalne zveze za pomoč duševno nezadostno razvitim na Angleškem. Gost našega republiškega društva — Društva defektologov — sekcije ortopedagogov — je bil 10. in 11. oktobra.

Prvi dan je g. Lee obiskal več ustanov, v katerih obravnavajo duševno nezadostno razvite otroke in mladostnike v Ljubljani in izmenjal misli s predstavniki našega društva. Obravnavanje duševno prizadetih pri nas ga je prijetno presenetilo: »Zelo presenečen sem nad vašim delom in nisem računal, da ste dosegli že tako visoko stopnjo. Posebno me je presenetil človeški odnos do duševno prizadetih, ki se kaže že na obrazih otrok, ki jih obravnavate«, je med drugim povedal g. Lee. Poudariti moramo, da je g. Lee kot bivši direktor Nacionalnega sveta za rehabilitacijo v Angliji obiskal mnoge države in ima širok pregled o stanju in prizadevanjih na področju skrbi za duševno prizadete.

Drugi dan je imel predavanje za širki krog strokovnih delavcev iz vse Slovenije na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Govoril je o rehabilitaciji in zaščiti duševno prizadetih v Angliji ter o vlogi društvenih organizacij za pomoč duševno prizadetim v njihovi državi, ki imajo čez 35.000 članov. Organizacije pa imajo približno enake naloge kot pri nas. Kompleksna habilitacija in rehabilitacija je brezplačna za vse prizadete. Prav tako v Angliji ni vprašanja zaposlitve laže in deloma tudi huje duševno prizadetih, ker primanjkuje delovne sile. Drugi pa delajo v zaščitnih delavnicah.

Po predavanju je g. Lee z barvnimi filmi pokazal usposabljanje duševno prizadetih otrok, ki temelji na večletnih izkušnjah in znanstvenih dognanjih.

M. M.

USTANOVITEV POSEBNE OSNOVNE ŠOLE V LITIJI

Pri osnovni šoli »Dušana Kvedra — Tomaža« v Litiji je bil leta 1965 ustanovljen poseben oddelek. Vsako leto je oddelek pridobil nov razred učencev, tako je bilo ob pričetku preteklega šolskega leta vpisanih 31 učencev. Med šolskim letom so učitelji na osnovnih šolah prijavili za kategorizacijo še nadaljnjih 40 učencev.

Delovna skupnost posebnega oddelka, osnovne šole, kakor tudi temeljna izobraževalna skupnost in skupščina občine so uvidele, da je posebni oddelek v sklopu osnovne šole prerasel razvojne možnosti. Zato je skupščina občine sprejela sklep o pripravah za ustanovitev posebne osnovne šole za duševno prizadete otroke. Dokončni sklep o ustanovitvi pa bo sprejet, ko bo komisija pri republiškem sekretariatu za prosveto in kulturo ugotovila, da se lahko prične usposabljanje.

Novo izvoljeni svet posebne šole je 18. 6. letos razpravljal o nerešenih vprašanjih za pričetek pouka, kot so: nujne manjše adaptacije, nabava opreme. Razgovor je tekel tudi o tistih učencih, ki ne bodo mogli obiskovati pouka v Litiji, zato je svet predlagal, da se v Gabrovki in Šmartnem ustanovita dislocirana oddelka. Na dnevnem redu so bile tudi strokovne službe. Socialna delavka osnovne šole je že sedaj vestno opravljala socialno službo tudi za posebni oddelek, predstavniku temeljne izobraževalne skupnosti pa so bile nakazane potrebe tudi po drugih strokovnih delavcih (psiholog, pediater in drugi).

Iz razprave je bilo razvidno najtesnejše sodelovanje dosedanjega oddelka z vodstvom osnovne šole, temeljno izobraževalno skupnostjo, skupščino občine. Vsi navzoči so sprejeli konkretne naloge za premostitev začetnih težav. Še več, v jeseni bodo za povezavo vseh zainteresiranih posameznih in kolektivnih članov ustanovili v okviru društva za pomoč duševno prizadetim Gornjega Zasavja (Litija, Zagorje, Trbovlje, Hrastnik) pododbor za občino Litija.

Novoustanovljeni delovni skupnosti posebne osnovne šole, temeljni izobraževalni skupnosti in skupščini občine Litija čestitamo ob ustanovitvi, delovni skupnosti želimo obilo uspehov, bodočemu pododboru pa dobro sodelovanje.

M. Budič

POSEBNA OSNOVNA ŠOLA V LAŠKEM JE DOBILA SVOJO ZGRADBO

Posebna osnovna šola v Laškem šteje med najstarejše tovrstne šolske ustanove v Sloveniji, saj je bil pomožni oddelek ustanovljen takoj za celjskim že v letu 1936. Med okupacijo so oddelek ukinili, po osvoboditvi pa je bil ponovno ustanovljen že leta 1946, nekaj let zatem pa reorganiziran v samostojno posebno osnovno šolo.

Razvoj posebne osnovne šole v Laškem je vsa leta po vojni oviralo pomanjkanje prostorov, ker je šola gostovala pri redni osnovni šoli, ta pa je imela pouk delno že v treh izmenah.

Z novogradnjo za redno osnovno šolo pa je občinska skupščina dodelila posebni osnovni šoli staro poslopje.

Čeprav je bila občinska skupščina pri novogradnji maksimalno finančno angažirana, je imela istočasčasno vse razumevanje tudi za potrebe posebnega šolstva. V počitnicah so opravili adaptacijo dosedanjih prostorov in posebna osnovna šola je dobila šest ustreznih učilnic, delavnico, telovadnico, upravne prostore in ostale pritikline. V tekočem šolskem letu ima šola prvič tudi osmi razred in je tako postala razvita posebna osnovna šola; ima devet oddelkov in 98 učencev. Poleg šolskega okoliša osnovne šole v Laškem vključuje še učence iz Rimskih Toplic in Radeč. Zelo pomembna je bila tudi pomoč republiškega odbora Društva za pomoč bam SRS, ki je prispeval 5.000,00 din za opremo šolske delavnice.

Od osmih občin na celjskem področju se je poleg Celja in Velenja tako tudi laška občina uvrstila med tiste, ki imajo najbolj urejeno posebno šolstvo, laška posebna osnovna šola pa ima sedaj vse možnosti za uspešno delo.

Marica Širec

PREGLED

problema mentalno nedovoljno razvijenih osoba

je glasilo Zveze društev za pomoč nezadostno razvitim osebam SFR Jugoslavije.

Mesečnik **Pregled**, ki izhaja že peto leto, obravnava probleme duševno nerazvitih oseb v naši državi in seznanja svoje bralce s prizadevanji na tem področju v tujini.

Že razpored snovi v tem mesečniku (socialna zaščita, šole in starši, književni prispevki, nove knjige in časopisi, novice iz naših republik in tujine itd.) kaže na vsebinsko pestrost in aktualnost. Ker je glasilo namenjeno predvsem staršem, so prispevki pisani poljudno, poleg tega pa prinaša vsaka številka tolmač manj znanih izrazov, ki so uporabljeni v člankih.

Poleg desetih rednih številk, ki obsegajo štiri do pet tiskovnih pol, dobijo naročniki še dve obsežni znanstveno-strokovni številki. Tako je letos uredništvo izdalo dvojno številko na več kot 180 straneh. Že naslovi kažejo na aktualno vsebino te zajetne revije: preventivna zaščita (Razširjenost fenilketonurije v Jugoslaviji. Elementi, ki vplivajo na čas odkrivanja duševno zaostalih), socialno varstvo (Vprašanje duševno nezadostno razvitih otrok na podeželju), vzgoja in izobraževanje (Problemi spolne vzgoje duševno laže prizadete mladine itd.), eduktivna psihoterapija (Eduktivna psihoterapija v kompleksni habilitaciji učencev posebne šole itd.), psihiatrija (Risbe duševno prizadetih otrok), da navedemo samo nekatere naslove obdelanih razprav.

Mesečnik in znanstveno-strokovna izdaja prinašata tudi prispevke naših avtorjev, katerih razprave so navadno prevedene iz Zbornika. Občasno pa poročajo tudi o našem glasilu. Za naš Zbornik je spodbudno, da namerava Pregled še v prihodnje sodelovati z nami.

Prizadevanja uredniškega odbora, v katerem je tudi predstavnik našega republiškega društva, zaslužijo vse priznanje; predvsem moramo omeniti agilnost in iznajdljivost glavnega urednika mr. ph. Milana Berkeša.

Mesečnik toplo priporočamo vsem, ki se neposredno ali posredno srečujejo z vprašanji duševno prizadetih oseb. Letna naročnina velja 15,00 din za posameznika, za ustanovo pa 30,00 din, naročite pa ga lahko pri upravi Pregleda (Zagreb, Ilica 113/I).

M. M.

ODPRLI SO NOV ZAVOD ZA DELOVNO USPOSABLJANJE DUŠEVNO PRIZADETIH PRI BEOGRADU

2. oktobra t. l .so svečano odprli velik in moderno opremljen zavod za delovno usposabljanje duševno prizadetih otrok in mladine. Zavod se nahaja v Sremčičih, 20 km oddaljen od Beograda in bo sprejemal v glavnem otroke in mladostnike z beograjskega področja. Grajen je po pavilionskem sistemu, ima sedem objektov in 18 ha zemlje. Gradnja je stala okoli milijardo starih dinarjev. Prispevala sta ga Fond za socialno varstvo in Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno politiko. Predvidena kapaciteta je 300 otrok, od tega 240 z internatsko oskrbo.

Center za observacijo, kabineti, delavnice in velik kompleks obdelovalne zemlje nudijo vse možnosti za sodobno kompleksno habilitacijo prizadete mladine.

Menijo, da bo s tem zavodom in podobnim v Novem Sadu, ki so ga že začeli graditi, rešeno vprašanje habilitacije srednje in huje duševno prizadete mladine na tem območju.

PODRUŽNICA ZAVODA ZA SREDNJE IN HUJE PRIZADETO MLADINO NA MORJU

Septembra tega leta so odprli podružnico Zavoda za srednje in huje duševno prizadeto mladino v Stančićih pri Zagrebu. Pravzaprav so razširili kapaciteto in dopolnili opremo že obstoječe podružnice v Filip Jakovu na morju, kjer je bil prej Vzgojni zavod. Tako bodo lahko premestili sto manj pokretnih otrok in mladostnikov, ki jim zdravstveno morska klima bolj ustreza, iz matičnega zavoda v Zagrebu v novo podružnico.

Še vedno pa čaka 400 prošenj za sprejem v zavod v Stančiću. Zato pripravljajo odkup večjih objektov v Pojatnem pri Zagrebu, da bi tja premestili najtežje primere, v Stančićú pa bi ostali samo srednje duševno prizadeti, kjer naj bi izpopolnili več delavnic za delovno usposabljanje, ker jih sedaj primanjkuje.

Sredstva za adaptacijo in opremo podružnice na morju so dali Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, Fond za socialne ustanove in Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Hrvatske.

Resno se ukvarjajo z vprašanjem najteže duševno prizadetih (idiotov), ki bremenijo družine in občine. Za to pa sta potrebna dva reginalna nova zavoda.

Dr. M. Mašović

Novice iz tujine

DESETLETNICA ORGANIZACIJE LEBENSHILFE

V reviji Acta Paedopsychiatrica je bil letos spomladi objavljen članek znanega nemškega otroškega psihiatra Hermana Stutteja. Napisal ga je ob desetletnici organizacije »Lebenshilfe für geistig Behinderte« (»Življenjska pomoč duševno prizadetim«). V njem je jasno obrazložil, da pomeni organizacija habilitacijskih možnosti za duševno prizadete:

1. izboljšanje usode teh otrok predvsem s tem, da ostanejo v družini in so deležni načrtne posebne pedagoške pomoči;

2. odstranitev domnevnega pečata dedne manjvrednosti z družine in vse večji občutek solidarnosti med starši duševno prizadetih otrok;

3. decimiranje socialnih problemov zgolj nege potrebnih duševno prizadetih;

4. presenetljivo, poprej nepričakovano prebujanje državljanske sodgovornosti za pomoči potrebnega človeka nasploh.

Avtor poudarja, da je mogoče s posebnimi pedagoškimi sredstvi usposobiti mnogo več duševno prizadetih za produktivno dejavnost in jih bolj ali manj osamosvojiti, kot je predvidevala dosedanja, pretežno v karitativnost in v nego usmerjena skrb za duševno prizadete.

Iz članka profesorja Stutteja so razvidni tudi naslednji zanimivi podatki: V desetih letih svojega obstoja je združila organizacija »Lebenshilfe« v 320 krajevnih skupinah 39.000 staršev in razumevajočih prijateljev duševno prizadetih, 161 posebnih otroških vrtcev, 347 posebnih osnovnih šol in specialno pedagoških dnevnih ustanov, 181 delavnic za priučevanje in delavnic pod posebnimi pogoji in 6 zavodov z domsko oskrbo za duševno prizadete.

SVETOVNI KONGRES ZA REHABILITACIJO INVALIDNIH OSEB

Od 14. do 19. septembra letos je bil v Dublinu na Irskem 11. svetovni kongres za rehabilitacijo invalidnih oseb, na katerem so poleg najbolj znanih strokovnjakov na tem področju govorili predstavniki Združenih narodov in znani strokovnjak dr. H. Rusk. Kongresa se je udeležilo čez 2000 predstavnikov iz 60 držav. Iz naše države jih je bilo sedem. Zvezo društev SFRJ je predstavljal sekretar dr. M. Mašović, ki je bil izvoljen za podpredsednika na posebnem simpoziju za obravnavo problematike duševno prizadetih oseb, prej pa je sodeloval na mednarodnem seminarju za poklicno usmerjanje tudi v okviru kongresa. Profesorica na fakulteti za defektologijo v Zagrebu A. Borić je predavala o specialni vzgoji v Korku.

Takoj ko bomo prejeli sklep in priporočila s tega kongresa, bomo naše bralce seznanili z njimi.

POSVETOVANJE O USTANOVAH ZAPRTEGA TIPA ZA DUŠEVNO PRIZADETE

Mednarodna liga za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ki ima svoj sedež v Bruxelesu in Nacionalno združenje za pomoč duševno prizadetim v Nemčiji »Lebenshilfe« sta organizirala zelo uspešen mednarodni simpozij, na katerem so obravnavali vprašanje ustanov zaprtega tipa (zavodov) za duševno prizadete. Simpozij je bil od 14. do 18. septembra. Na njem so sodelovali predstavniki iz 17 držav. Internatski ustroj in življenje v njem so obravnavali z vseh zornih kotov, predvsem pa z vidika upravljanja, financiranja, kadrov, organizacije internega življenja, odstranjevanja posledic hospitalizacije, vloge staršev, povezanosti z okolico itd. itd.

Čeprav prevladuje težnja, da bi bilo čim manj srednje in teže prizadetih otrok in mladine v ustanovah zaprtega tipa (internati), bodo morali biti težko prizadeti in nekateri primeri s kombiniranimi motnjami še dolgo obravnavani v ustanovah zaprtega tipa. Namen simpozija je bil, da najde najboljše metode za delo v teh ustanovah, nudi čim boljše možnosti za delo in življenje, življenje v njih približa normalnemu okolju itd.

Vprašanje dela in življenja v internatih je še vedno odprto. Zato nam bo dobrodošlo gradivo s tega simpozija in ga bomo objavljali, takoj ko ga bomo prejeli.

dr. M. Mašović

NIZOZEMSKA JE POUČEN PRIMER SKRBI ZA DUŠEVNO PRIZADETE

Če štejejo Nizozemsko med najnaprednejše države na področju obravnavanja duševno nezadostno razvitih oseb, pri tem ne upoštevajo samo števila posebnih šol in razvejanosti specializiranih ustanov, ampak splošno skrb in odnos do duševno prizadetih. Dolgoletne izkušnje so dale bogato vsebino njihovim današnjim prizadevanjem. Prvi posebni oddelek za duševno nezadostno razvite so ustanovili že leta 1890, vlada pa je že leta 1911. leta sprejela uredbo, da morajo tudi huje duševno prizadeti obiskovati ustrezne ustanove za usposabljanje.

Danes obiskuje posebne osnovne šole čez 31.000 laže duševno prizadetih, čez 6000 teže prizadetih pa obravnavajo v približno 300 ustreznih specializiranih ustanovah. Niso pa pomembne samo številke, ampak je važen tip teh ustanov. Prizadevajo si, da bi bila ustanove polinternatske; na podlagi izkušenj so namreč prišli do spoznanja, da je treba mladini omogočiti čim daljše bivanje v družini, ker posebno ta mladina potrebuje materinsko ljubezen in družinsko pozornost, v zavod naj se odda le v skrajni sili.

Za duševno nezadostno razvite delujejo v vseh nizozemskih mestih specializirane službe. Te vzamejo v obravnavo vsakega duševno nezadostno razvitega, takoj ko je diagnosticiran in mu pomagajo, dokler je pomoči potreben. V sklopu teh služb delujejo posebne ekipe strokovnjakov, ki so povezane s starši in dajejo navodila za vzgajanje. Specializirane službe spremljajo vsakega duševno prizadetega vse življenje in posredujejo, kadar je potrebno.

Praksa na Nizozemskem je pokazala, da se 20 % duševno prizadete mladine že v 15. letu pravilno poklicno usmeri in da ne kaže bistve-

nih razlik v primeri z normalno mladino niti pri delu in niti pri socializaciji. Polovica pa celo uspešno sledi pouku v šolah za učence v gospodarstvu. Večina, t. j. okoli 80 odstotkov, pa vseeno potrebuje pomoč, posebno še v času pubertete in adolescence. Ker pa se specializirane službe trudijo, da bi vso duševno prizadeto mladino vključile v produktivno življenje, se jim v večini tudi posreči. Od navedenih 80 odstotkov je tri četrtine primerov (60 %) takih, ki se teže usmerjajo in znajdejo pri delu, vendar pa dosegajo z načrtnim in upornim delom pozitivne rezultate. Samo 20 % ostane problematičnih in zahteva posebno skrb. Te primere rešujejo na različne načine. Večino zaposlijo v zaščitnih delavnicah. Druge pa morajo dati v varstvo v posebne domove in jih usposabljati za avtomatizirane delovne operacije.

Minili so časi, ko se je mislilo, da je teže prizadeti mladinec sposoben le za najpreprostejša dela. Danes na Nizozemskem ne podcenjujejo imbecilnega otroka niti njegovih sposobnosti. Videti jih je lahko na delovnih mestih, kjer zadovoljivo izdelujejo telovadne čevlje, montirajo dele radijskih in televizijskih aparatov in podobno. Usposobljeni so za opravljanje različnih delovnih operacij, za katere so prej menili, da jih ne bi mogli.

Zadnje čase težijo za tem, da skupine po domovih ne štejejo več kot deset gojencev; vsak ima svojo sobo za spanje in dnevno bivanje. Gojenci v domovih niso izolirani in pozabljeni. Redno dobivajo obiske svojih domačih in če je le mogoče, tudi oni obiskujejo svojce. Na Nizozemskem so dolgo dvomili, da bi se mogli huje duševno prizadeti vključiti v programske proslave in uspešno izrabiti zimske in letne počitnice. Danes so tudi tu doseženi lepi uspehi. Razpolagajo z mnogimi centri za rekreacijo. Tu pa tam tudi starši aktivno sodelujejo pri organiziranju rekreacije. Dobre rezultate je pokazala petnajstletna praksa pri starejših duševno huje prizadetih. Zanimivo je videti 18- do 60-letne odrasle, kako se zbirajo vsako sredo in četrtek zvečer v klubskih prostorih, kjer se pogovarjajo, igrajo in zabavajo. To velja seveda za tiste, ki živijo pri starših ali svojcih.

Tudi vprašanje najteže prizadetih (idiotov) obravnavajo z vso resnostjo. Klasificirajo jih podobno kot primere težjih imbecilov, ki ne morejo ostati v družini. Privajajo jih s pomočjo avtomatiziranih gibov, ki s pomočjo avtomatiziranih gibov, ki so potrebni za osebno nego in podobno.

Kdo pa nosi stroške za habilitacijo in delno oskrbo v domovih? Največ denarnih sredstev prispevajo vlada, province in občine; pomembne ekonomske dotacije pa daje tudi Liga evropskih držav.

Skrb in družbena prizadevanja za duševno prizadete osebe na Nizozemskem so vsekakor spodbudna; spodbudna še posebno zato, ker jasno kažejo na razveseljive uspehe v moralnem in materialnem pogledu, če pravočasno začnemo z ustrezno celostno habilitacijo.

Povzeto po predavanju
G. H. Van Dijk-Aja
(Gravenhage)
M. M.

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Leto II 1969 št. 4

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno
Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ulica 41, p. p. 562,
telefon: 314-394
Ček. račun: 501-678-144/2

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posameznike 12 din, za dijake in študente 8 din

Tisk: Tiskarna PTT

VSEBINA

Ada Krivic: II. konferenca o rehabilitaciji invalidov SR Slovenije 4

Dr. A. Šelih: Urejanje pravnega statusa otrok (in odraslih) z motnjami v duševnem razvoju 8

Mile Budič: Program razvoja zavodov za usposabljanje v SR Sloveniji 9

Minka Barlič: Delavnice pod posebnimi pogoji za duševno prizadete mladostnike in odrasle 10

M. Mencej: Usposabljanje učljive duševno prizadete mladine 12

Bruno Kocbek: Poklicno usmerjanje in priučevanje v vzgojnem zavodu J. Levca 13

Slavica Pogačnik-Toličič: Tudi naši otroci radi rišejo 15

Zoran Jelenc: Pobuda za hitrejši razvoj službe vzgojnega svetovanja v Sloveniji 20

Poglobimo svoje znanje o vzgoji 23

Angelca Žiberna: Posebna šola naj bo pri otrocih priljubljena 24

Dr. Branislav Skaberne: IV. kongres strokovnih delavcev, ki poučujejo in obravnavajo duševno in telesno prizadete osebe 27

Ko duševno prizadeti otrok odrašča v mladostnika (prevod M. M-j.) 31

Naš primer Marta 37

Jože Trček: Habilitacija duševno prizadetih v ZDA 38

Zdravko Neuman: Metode poklicnega usmerjanja in ocenjevanja 46

Ante Kotar: Učbeniki za posebne osnovne šole se bodo tiskali iz sredstev državne loterije 51

IZ DOMAČIH KRAJEV

Defektologi Slovenije so imeli svoj občni zbor (M. M.). Iz sejnega zapisnika IO Društva za pomoč d, n. r. o. Slovenije (Štefan Trobiš). O delu ljubljanskega društvenega odbora (V. Bitenc). Ortopedagoška ekskurzija celjskih defektologov v Gradec (A. Podjavoršek) . 54

IZ DRUGIH REPUBLIK

Položaj duševno prizadete mladine v SR Srbiji (M. M.). Dve novi posebni šoli v Srbiji (Dr. S. M.). Pomoč Banjaluki (Dr. S. M.). Pripravlja se veliko posvetovanje 59

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

Spet je za nami leto dni naporov in prizadevanj. S to številko zaključujemo drugo leto izhajanja našega glasila.

Široko in vsestransko marčno posvetovanje o duševno nezadostno razvitih pri nas in novembrska 2. konferenca o habilitaciji in rehabilitaciji invalidnih oseb sta dobila pomembno mesto v našem glasilu ter nam prinesla nove pobude.

Razširjen krog naših sodelavcev v tem letu je pripomogel, da je Zbornik postal vsebinsko bogatejši in pestrejši. Tudi število stalnih naročnikov se je povečalo in za to se moramo v prvi vrsti zahvaliti našim prizadevnim poverjenikom.

Ob tej priložnosti se zahvaljujemo tudi vsem naročnikom, ki so moralno in gmotno podpirali naša prizadevanja.

Z željo, da bi tudi v prihodnje ostali naši sodelavci in naročniki, vam želi

v letu 1970
čim več zadovoljstva,
osebne sreče
in uspehov pri delu

Uredništvo in uprava Zbornika

Druga konferenca ima zahtevno nalogo, saj pričakujemo, da bo na podlagi dosedanjih izkušenj in ugotovitev sprejela predloge in sklepe, ki bodo vplivali na bodoče delo pri rehabilitaciji in zaposlovanju invalidnih oseb.

Rehabilitacija ni le stvar strokovnih služb in organizacij za poklicno rehabilitacijo, niti ne služb za zaposlovanje, temveč vse družbe, posebno pa delovnih organizacij. Druga konferenca bo torej lahko zelo vplivala na koncepcijo reformiranega sistema, s tem pa tudi prispevala k učinkovitejši družbeni pomoči invalidnemu prebivalstvu.

Podpredsednik izvršnega sveta Slovenije Viko Hafner v uvodni besedi na drugi konferenci

2. KONFERENCA O REHABILITACIJI INVALIDOV SR SLOVENIJE

je posvetila posebno pozornost duševno prizadetim osebam

V dneh 24. in 25. novembra letos je bila v Ljubljani 2. konferenca o rehabilitaciji invalidov, na kateri je sodelovalo in razpravljalo čez 300 predstavnikov iz različnih področij gospodarstva, družbenih in strokovnih služb, družbenih organizacij in društev, občinskih skupščin in vseh ustanov, ki se srečujejo z vprašanji habilitacije in rehabilitacije telesno in duševno kakorkoli prizadetih oseb in jih strokovno obravnavajo.

Na konferenci so posebno pozornost posvetili duševno nezadostno razvitim osebam, kar kaže že samo dejstvo, da je referat o tej problematiki predsednice Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Ade Krivic objavljen na prvem mestu referatov in koreferatov, ki so bili vnaprej poslani vsem delegatom. Na plenarnem zasedanju tega tako širokega in avtoritativnega foruma so dali referenti kratke povzetke svojih referatov. Našega objavljamo v kratki obliki.

Sodobna zasnova rehabilitacije invalidov ima za cilj usposobiti invalidne osebe za normalno delo in življenje. V taki zasnovi imajo optimalne možnosti za usposabljanje vse kategorije prizadetih, posebno pa otroci in mladina, motena v telesnem in duševnem razvoju.

Dejstvo, da obravnava II. konferenca rehabilitacijo v vsej kompleksnost, očitno dokazuje humano, kulturno in strokovno raven družbene skrbi za človeka pri nas in zagotavlja, da bomo v prihodnje našli rešitve, ki bodo ustrezale našim razmeram in ki bodo sprejemljive tako za prizadetega občana in njegovo družino kot tudi za ožjo in širšo družbeno skupnost.

To velja še posebej za področje duševno prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih oseb, ki je bilo še skoraj do nedavna najbolj neobdelan in neosvetljen del družbenega dogajanja pri nas.

Posvetovanje o duševno nezadostno razvitih v Sloveniji, ki je bilo letošnjo spomlad, pomeni prelomnico v družbenem obravnavanju te kategorije invalidov pri nas. Kljub temu je treba vztrajno dokazovati, da sodobna znanost in praksa tej mladini omogočata, da se ob pravočasni in ustrezni kompleksni habilitaciji usposobi za

aktivno vključitev v življenje. Vzporedno s tem se na najbolj primeren način postopoma normalizirajo razmere v družini prizadetega otroka in urejajo njihovi odnosi navzven, vse to pa predstavlja važen pogoj za polnopravno uveljavljanje družinskih članov tako na delovnem mestu kot v vsakodnevnem življenju.

Ti in drugi socialni vidiki družbene skrbi za to kategorijo so že v dokajšnji meri proučeni, manj pa velja to za gospodarske utemeljitve smotrnosti družbenih vlaganj v tovrstno usposabljanje. To še čaka na skrbno strokovno in tudi znanstveno obravnavo v prihodnje.

Marčno posvetovanje je nakazalo možnosti nadaljnjih bolj sistematičnih in tudi ekonomičnejših naložb družbenih sredstev za razvoj tega področja s tem:

— da z razvojem preventive odkrivamo in preprečujemo — kjer je možno — vzroke duševne prizadetosti, oziroma z zgodnjim odkrivanjem (detekcijo) ter z zgodnjo obravnavo in usposabljanjem teh otrok razvijamo pravočasno vse preostale sposobnosti do najvišje možne mere.

— Predvsem pa, da vnaprej razvijemo in utrdimo celoten sistem obravnavanja duševno prizadetih, tako imenovane kompleksne habilitacije v rednem sistemu zdravstveno-socialnih in varstveno-vzgojnih ustanov in služb pri nas. Le tako bo usposabljanje doseglo svoj smoter, to je, pripravilo to mladino, jo priučilo za poklice »ozkega profila« in za tista delovna mesta v redni proizvodnji, ki pridejo v poštev za to mladino.

— In končno moramo v prihodnje zajeti in usposobiti prav vse kakorkoli prizadete otroke ne glede na položaj in prebivališče njihovih staršev.

Le tako bo možno te osebe odkrivati, kategorizirati, usposabljati, zaposlovati in spremljati, saj mnogi od njih potrebujejo vodstvo in usmerjanje skozi vse življenje od detekcije dalje.

Problematika duševno prizadetih dobiva postopoma svoje pravo mesto in postaja sestavni del ukrepov za izpopolnitev družbene zaščite prebivalstva v Sloveniji. Sedaj prvič pristopamo k izdelavi srednjeročnih programov razvoja ustanov za izvajanje kompleksne habilitacije v merilu občin in republike.

Vendar težak položaj teh otrok in družin odpira pred našo samoupravno družbo nekaj bistvenih vprašanj, katerih razčiščenje moramo doseči v sedanjih razpravah ob sprejemanju naših sistemskih rešitev.

Uveljavlja se načelo, naj se duševno prizadetih otrok in mladine ne odtujuje od rednega življenja, razen v najhujših primerih, in

kjer je le možno, naj se rešujejo vprašanja njihovega varstva, usposabljanja in zaposlovanja v okviru rednih oblik, namenjenih vsej mladini. V zakonu o obveznem šolanju je zagotovljeno vsem otrokom, tudi duševno prizadetim, da se usposobijo — habilitirajo za življenje.

To načelo in pravica se še prepočasi in nedosledno uveljavljata v vsakodnevnem življenju.

Pravilen pristop in posluh za to je pokazala v izvajanju svoje politike nova samoupravna skupnost otroškega varstva, ki skrbi, da bi zagotovila kar največjo izenačitev izhodiščnih možnosti za vstop otrok v življenje — vključno vseh prizadetih otrok — z razvojem oblik predšolskega in šolskega varstva in neposredno pomočjo družinam.

Za vse prizadete otroke pa je odločilnega pomena prav prvo obdobje, t. j. čim zgodnejše odkrivanje in obravnavanje; od tega je praviloma odvisen nadaljnji razvoj takega otroka.

Zato je pomembno, da se poglobi zaščita otrok skozi **redne** oblike zdravstvenega varstva v Sloveniji. To zahtevo vsebuje novi predlog zakona o zdravstvenem varstvu SR Slovenije. S sprejetjem tega zakona bomo prišli do poglobljene pravočasne zaščite matere in otroka in pravočasnih pregledov stanja potencialno ogroženih otrok. Vse to je izhodišče za čim zgodnejše obravnavanje in usposabljanje.

Ker je v predloženem referatu in gradivu s posvetovanja podrobno prikazano stanje, odprta vprašanja in rešitve v zvezi z usposabljanjem laže in huje prizadetih otrok in mladine v obstoječi mreži posebnih šol in zavodov, mi dovolite, da se zadržim le še na najtežjem in najbolj nerešenem vprašanju, t. j. poklicnem usposabljanju in zaposlovanju duševno prizadete mladine.

To vprašanje je do neke mere enako pereče ne le za duševno prizadeto, temveč tudi za ostalo mladino, moteno v normalnem razvoju.

Dosedanji sistem usposabljanja na posebnih osnovnih šolah in zavodih za delovno usposabljanje še ni povezan v enoten sistem poklicnega usposabljanja, ki se šele pri nas oblikuje in razvija in mora biti prilagojen razmeram gospodarske strukture in možnostim zaposlovanja v posameznih področjih. Osnutek zakona o poklicnem izobraževanju in o sklepanju učnih pogodb, ki je sedaj v razpravi na skupščini SK — bo osnova za poklicno usposabljanja in zaposlovanje laže duševno prizadete mladine v najrazličnejših gospodarskih vejah, če bo opravljala to delo prizadevno, smiselno in načrtno,

z zahtevami sodobnega proizvodnega procesa posameznih gospodarskih panog.

Še slabše je stanje poklicnega usposabljanja in zaposlovanja huje duševno prizadete mladine in odraslih oseb, saj sedaj v Sloveniji še nimamo niti enega zavoda za delo teh oseb v zaščitnih delavnicah pod posebnimi pogoji ali delo na domu.

Opisano stanje in navedeni podatki opozarjajo tudi na to, da je sedanji sistem invalidskega zavarovanja za to kategorijo neurejen.

Predlogi strokovne skupine za izpopolnitev invalidskega zavarovanja v Sloveniji v prihodnje ne zajemajo tudi teh vprašanj.

Denimo, da mora biti kakorkoli prizadeta mladina, ne le duševno prizadeta, sestavni del invalidskega sistema v Sloveniji. Zato p r e d l a g a m o, da se formira pri Skupščini SR Slovenije posebna podskupina za invalidsko zaščito otrok in mladine, ki bo proučila ta vprašanja in izdelala predloge za najprimernejše rešitve tako, da se bo ta problematika reševala istočasno z izvajanjem novega sistema invalidskega zavarovanja v Sloveniji.

Široko in uspešno, na znanstvenih izsledkih temelječe reševanje te problematike je odvisno ne le od predloženih sistemskih in zakonodajno-pravnih rešitev, ampak predvsem od jasno določenih osnovnih gmotnih virov za izvajanje preventive, odkrivanja, kategorizacije, predšolskega varstva, usposabljanja in zaposlovanja laže in huje duševno prizadete mladine.

Dosedanji uspehi družbene skrbi na tem področju, ki so bili doseženi ob sorazmerno skromnih sredstvih, dokazujejo, da je mogoče spričo velike zainteresiranosti prizadetih staršev in številnih strokovnjakov ter občanov, ki imajo posluh za ta vprašanja in ki so organizirani v društvih za pomoč duševno prizadetim osebam pri nas, ob večji angaziranosti pristojnih družbenih činiteljev, zlasti občin, gospodarskih organizacij, zavodov socialnega zavarovanja, zavodov za zaposlovanje in drugih družbenih ustanov v prihodnje sistematično in uspešno reševati tudi to za urejeno družbo zelo pomembno vprašanje.

Po plenarnem zasedanju so delegati v treh skupinah obravnavali celotno habilitacijo in rehabilitacijo vseh invalidnih oseb. Tu so diskutanti postavljali odprta vprašanja, dajali predloge in priporočila. Tudi tu je dobila problematika duševno prizadetih svoje ustrezno mesto.

Iz obširnega gradiva povzemamo sedaj le nekaj misli in predlogov, ker bomo sklepe in priporočila objavili v naslednjih številkah.

Dr. A. Šelih

V svojem prispevku želim omeniti problem, za katerega sem pričakovala, da bo omenjen in upoštevan pri predlogih za izpopolnitev sistema invalidskega zavarovanja, ki jih je pripravila strokovna skupina.

Gre za vprašanje urejanja pravnega statusa otrok (in odraslih) z motnjami v duševnem razvoju. Dosedanja ureditev položaja teh otrok je v precejšnji meri vezana na invalidsko zavarovanje in na vrsto pravic, ki izhajajo iz tega.

Pri obravnavanju te kategorije prizadetih opažamo dvojnost, ki jo vidim v tem, da težijo odkrivanje motenj teh otrok v predšolski dobi, predšolsko varstvo in praktično vsa doba šolanja po približno enakih poteh kot pri normalnih otrocih.

V času po dokončanem šolanju pa preide vsaj del teh otrok — oz. mladostnikov v kategorijo invalidov. Predpisi o invalidskem zavarovanju so doslej urejali vprašanje zaposlovanja, zlasti pa vprašanje poklicne rehabilitacije. Položaj, ki ga zagotavljajo sedaj veljavni predpisi duševno prizadetim otrokom oz. mladostnikom prav gotovo ni najboljši in ljudje, ki se kot praktični delavci vsak dan srečujejo z njihovimi problemi prav dobro vedo, na kakšne težave naleti takšen, že tako prizadeti otrok.

Ker menim, da sedanja ureditev položaja duševno prizadetih otrok oz. mladostnikov ne ustreza, sem bila prepričana, da bom med materiali za današnjo konferenco našla nove predloge in nove rešitve, ki bodo primernejše in bodo pomenile napredek in izboljšanje položaja te kategorije ljudi.

Prav zaradi tega sem s presenečenjem ugotavljala pri branju posameznih prispevkov — izvzemši prvega — da se pisci omejujejo predvsem na delovne invalide. Nekateri pri tem sicer poudarjajo, da bi bilo potrebno probleme invalidov drugih vrst obravnavati s strokovnih vidikov posebej.

Ne glede na to se mi zdi, da pri izdelavi predlogov za izpopolnitev sistema invalidskega zavarovanja ni mogoče prezreti te skupine invalidov, čeprav je po številu majhna. Če si ogledamo problem v celoti, vidimo, da stojimo pred dilemo: problematiko, ki nas zanima, bi lahko zadržali v okviru dosedanjih predpisov, torej v okviru invalidskega zavarovanja, in poskrbeli za potrebne izboljšave, ali pa bi morali te probleme urediti povsem ločeno in samostojno — to pomeni s posebnimi predpisi.

V tej dilemi mislim, da se moramo opredeliti za prvo možnost, torej za izboljšanje sedanje ureditve v okviru invalidskega zavarovanja, ker gre za sistem, ki je že vpeljan in deluje že nekaj časa ter imamo z njim že precejšnje izkušnje.

Res pa je seveda, da ni mogoče kar po občutku in »po zdravi pameti« presoditi, kako naj bo urejeno varstvo, ki naj ga družba nudi tej kategoriji prizadetih ljudi. Res je, kot poudarja v svojem referatu tov. Tavčar, da zahtevajo problemi tistih invalidov, ki ne sodijo v okvir delovnih invalidov, posebno strokovno obravnavo. Če takšno delo še ni bilo opravljeno, stoji pred nami vsemi naloga in dolžnost, da takšno strokovno delo tudi opravimo in pripravimo predloge o obravnavanju in varstvu teh ljudi, ki jih pri izdelavi novih predlogov in iskanju novih rešitev ni mogoče prezreti, niti o njih preprosto molčati.

Ker menim, da je za to potrebno posebno strokovno delo, se pridružujem predlogu, ki je bil danes že podan, predlogu namreč, da se za vprašanja invalidske zaščite otrok in mladine oblikuje posebna podskupina v okviru skupine, ki pri skupščini SR Slovenije proučuje probleme invalidskega varstva.

Mile Budič

Področje posebnega šolstva oziroma zavodov za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju se je v preteklem obdobju razvijalo prav samorastniško, brez večje načrtnosti, povezanosti ter podrobnejšega sporazumevanja med občinskimi skupščinami. Na osnovi 22. člena zakona o usposabljanju pa bo Skupščina SR Slovenije sprejela program za razvoj teh zavodov. Logično bi bilo, da bi program pripravile in sprejele skupščine občin. Strokovna služba republiške uprave naj bi občinske programe združila v skupno celoto in jih predložila izvršnemu svetu oz. skupščini SRS. Po sedanjih stališčih pa bo osnutek zaradi enotnih osnovnih gledišč pripravila republiška upravna služba, skupščine občin pa bodo preko svojih zborov razpravljale o osnutku, ga dopolnile in sprejele.

Dovolite nekaj besed o programu.

Nekatere strokovne komisije za kategorizacijo in evidenco otrok z motnjami v razvoju so v zadnjem času toliko v zaostanku, da za republiško poprečje ne moremo vzeti dejanskega števila prizadetih, temveč le približno število, izračunano na osnovi evropskega poprečja števila prizadetih otrok. Osnutek bo zajel otroke predšolske stopnje, šoloobvezne prizadete otroke vseh kategorij ter poklicno usposabljanje. Po oblikah so v osnutku predvideni ambulantni, eksterni in interni zavodi.

Za predšolske laže duševno prizadete otroke je predvidena vključitev v redne predšolske vzgojno-varstvene zavode in mobilna ortopedagoška služba. Zakon o usposabljanju predvideva vključitev predšolskih prizadetih otrok s tretjim letom starosti, za nekatere kategorije motenosti pa naj bi bilo usposabljanje organizirano čim prej. V osnutku je v nadaljnjem obdobju petih let predvidena ustrezna vključitev le tistih predšolskih otrok, ki so bili že kategorizirani. Posebna oblika vključevanja predšolskih in teže duševno prizadetih otrok se pri nas šele uveljavlja. Ortopedagog opravlja pedagoško delo na otrokovem domu, med posameznimi obiski pa otrokova mati oziroma kak drug član v otrokovem bližnjem okolju. Od časa do časa povabi ortopedagog starše in otroke na skupno »preizkušnjo znanja«. Ortopedagoško delo na otrokovem domu je individualno.

Omrežje posebnih osnovnih šol za laže duševno prizadete otroke je predvideno po občinah ali med občinami. Izkušnje v razvoju posebnega šolstva zadnjih desetih let nam prikazujejo uspešen razvoj tistih posebnih osnovnih šol, ki imajo vsaj en oddelek v posameznem razredu. Nekatere

občine, ki niso imele zadostnega števila otrok za ustanovitev samostojne posebne šole, so pošiljale svoje otroke v zavode, ali pa so se sporazumele, kot je to primer v občinah koroškega področja, v celjskem okolišu, obalnih občinah in drugje, za centralno posebno osnovno šolo, ki se razvija tudi v krepak strokovni ortopedagoški center z vsemi strokovnimi službami in dislociranimi oddelki izven sedeža šole. Pod takim strokovnim vodstvom bodo tudi ti oddelki v prihodnje deležni iste skrbi in prizadevnosti kot oddelki oziroma otroci na matični šoli. Še vedno krožijo govorice, da republiški sekretariat za prosveto in kulturo ne dovoljuje ustanavljanja posebnih oddelkov pri osnovnih šolah. Taka sklepanja so neosnovana. Zakon o usposabljanju v drugem odstavku 3. člena zagotavlja, da se dejavnost zavodov za usposabljanje lahko organizira kot organizacijska enota v ustreznem vzgojno-izobraževalnem, zdravstvenem ali socialnem zavodu.

Za organizacijo poklicnega usposabljanja smo v osnutku popolnoma upoštevali zakon o invalidskem zavarovanju (Uradni list SFRJ, št. 49/68), ki pojasnjuje, da poklicno usposabljanje poteka v prvi vrsti v gospodarskih organizacijah, in le če to ni mogoče, čim krajši čas v posebnih zavodih. V posebnih šolah naj bi se po tem načelu praktično in teoretično poklicno usposabljali le tisti absolventi posebnih osnovnih šol, ki se ne morejo usposabljati v delovnih organizacijah.

Osnutek programa razvoja zavodov za usposabljanje bo imel več poglavij. Število otrok, kakor smo že navedli, se nanaša na evropsko poprečje. Na osnovi tega bo formirano omrežje po teritorialnem načelu in po področjih. Organizacijska shema bo prikazana ločeno za nižje razrede in ločeno za višje.

Število otrok predstavlja v tem osnutku temelj za programiranje strokovnih delavcev, prostorov in materialnih potreb. Potrebe po strokovnih delavcih so izračunane na osnovi normativov za gradnjo osnovnih šol, ki jih je izdal republiški sekretariat za prosveto in kulturo, založila pa Industrodidakta v Ljubljani. Sedanje stanje je povzeto po popisu prostorov, ki so ga zavodi za usposabljanje predložili republiškemu sekretariatu za prosveto in kulturo v novembru 1968. leta.

Za izračun dohodkov in izdatkov so vzete osnove meril, po katerih republiška izobraževalna skupnost zagotavlja sredstva zavodom za usposabljanje v letu 1968. Osnovo za ta izračun predstavlja predvideno število pedagoških ur, ki naj bi jih posebne osnovne šole opravile po odobrenem predmetniku in učnem načrtu za laže duševno prizadete otroke.

Posebno pomembno poglavje predstavljajo potrebe po investicijskih sredstvih.

Potrebe po načrtovanju so tako občutne, da bi bilo umestno, da bi druga konferenca za rehabilitacijo invalidnih oseb v ugotovitvah in zaključkih sprejela priporočilo občinskim skupščinam, da bi z vso resnostjo pristopile k reševanju te problematike in sprejele tudi konkretne načrte za razvoj v obdobju 1971—1975.

M. Barlič

»Delavnice pod posebnimi pogoji za duševno prizadete mladostnike in odrasle so ustanove, ki zagotavljajo zaposlitev in posebno varstvo duševno prizadetim osebam, trajno ali začasno nesposobnim za zaposlitev v normalnih pogojih zaradi duševne nezadostne razvitosti, zaradi katere so delovno manj zmogljive, socialno slabše prilagodljive in življenjsko pomanjkljivo samostojne osebe.«

Prvi poskus take ustanove je Demonstracijski eksperimentalni center v Vevčah. Po dosedanjih izkušnjah je za uspešnost take delavnice bistveno: lokacija, opremljenost in dejavnost, organizacija (notranja in zunanja), vodenje in s tem v zvezi kadri ter vprašanje finansiranja.

Delavnica mora biti v gospodarskih središčih, da lahko posega v gospodarsko življenje in razvija kooperacijske odnose z gospodarskimi organizacijami. Kooperacijski odnosi so izredne važnosti zato, da se dleavnice lahko uspešno vključijo v proizvodni proces, ki ga tudi uspešno dopolnjujejo. V času pripravljanja in priučevanja na delo pa nudi gojencem tudi možnost zaslužka, v začetku sicer minimalnega, vendar dovolj, da nastopa kot izredno pomemben faktor pri osvajanju delovnih navad, izpopolnjevanju motoričnih spretnosti in utrjevanje delovne discipline. Kasneje pa taka lokacija omogoča uspešno delovanje ustanove.

— Opremljenost mora biti primerna dejavnosti, sposobnostim zaposlenih in stopnji gospodarskega razvoja kraja. Nikakor ne smejo biti opremljene, tako kot ugotavlja tov. Tavčar v svojem referatu za invalidske delavnice — »da so bile največkrat primer primitivne proizvodnje, zastarele tehnologije in zaradi tega seveda zelo nizkega dohodka . . .«

Ali poznate to deklico?

Tudi ona bi hotela biti taka kot druga dekleta

— Vodenje in organizacija v delavnicah pod posebnimi pogoji zahteva tudi kadre, ki morajo imeti strokovno-tehnično izobrazbo ter dodatno znanje za delo s tako prizadetimi osebami. V prvi vrsti pa je potrebno sodelovanje še drugih strokovnjakov — psihiatrov, psihologov, ortopedagogov, socialnih delavcev itd.

— Finansiranje je povsem odprto vprašanje. Ni zagotovljenih sredstev niti za pripravo gojencev na organizirano delo, učno dobo niti za zaposlitev pod posebnimi pogoji. Produktivnost duševno prizadetih oseb je občutno zmanjšana glede na stopnjo njihove prizadetosti, ki je lahko tudi kombinirana, tja do 30 % od normalne produktivnosti. Zato je potrebno urediti pokrivanje razlike osebnega dohodka do višine, ki zagotavlja eksistenco prizadete osebe.

Že sedaj se kaže, da nosi breme finansiranja, usposabljanja in zaposlovanja pod posebnimi pogoji širša družbena skupnost od ustanoviteljstva do zagotovitve eksistence zaposlenih.

V ilustracijo, za kolikšno število gre: če računamo, da ima Slovenija 1,7 milijona prebivalcev, bi bilo od tega po mednarodnem poprečju 2,5 % duševno prizadetih oseb, to je 42.500. Od tega je le 25 % tako prizadetih, da bi bilo zanje potrebno zaposlovanje pod posebnimi pogoji, tj. 10.625 oseb. Ker je veliko teh oseb že prešlo starost, v kateri je bilo še možno delovno usposabljanje, lahko računamo samo mladino do 19. leta (tj. 26 %), tako da bi ostalo le 2763 mladincev in mladink, ki bi bili potrebni takega varstva. To so seveda številke, izračunane na poprečjih, zato je v praksi stanje morda nekoliko drugačno, posebno na nekaterih območjih.

Osebe, ki delajo v delavnicah pod posebnimi pogoji, morajo imeti enak položaj, tj. pravice in dolžnosti, kakor osebe, ki so v rednem delovnem razmerju, ne glede na to, da je njihova prizadetost nastala pred sklenitvijo delovnega razmerja, in ne glede na to, ali so bili zavarovanci ali ne.

Pri formiranju nove invalidske zakonodaje je nujno, da se to vprašanje prouči in dobi ustrezno mesto v invalidski zakonodaji.

Tako kot je pravočasno odkrivanje in obravnava kakorkoli prizadetih otrok, **ki mora dobiti svoje mesto v novem zakonu o zdravstvenem varstvu,** začetek habilitacijskega procesa prizadetih otrok, tako je ustrezna zaposlitev prizadete mladine (še posebej duševno prizadete) uspešen zaključek habilitacijskega procesa. Brez dvoma ima to tudi za širšo družbeno skupnost kot tudi za posameznika ekonomsko utemeljitev.

M. Mencej

V svojih izvajanjih se bom omejil v glavnem na usposabljanje učljive duševno prizadete mladine, se pravi mladine, ki je sposobna obiskovati posebno osnovno šolo in se tam pripravljati na poznejše usposabljanje in zaposlitev. Pri tem gre za približno 80 % vseh duševno prizadetih.

Kljub temu, da je bila do nedavnega ta kategorija prizadete mladine glede usposabljanja in zaposlovanja po končanem šolanju v osnovni šoli prepuščena staršem in samim sebi, so nekako našli svoje delovno mesto, bodisi kot pomožni, priučeni ali celo izučeni kvalificirani delavci. Z gospodarsko reformo pa so ostali starši brez moči.

Naj zadostuje nekaj podatkov, da vidimo resnost položaja. V ta namen se bom poslužil dokumentacije za tisto generacijo, ki je v letošnjem letu zaključila posebno šolanje. Od 373 absolventov posebnih osnovnih šol v Sloveniji jih je v letošnjem šolskem letu ostalo nevključenih v usposabljanje 118 ali 1/3. Po naših računih pa je samo kategorizirane duševno prizadete pošolske mladine čez 500.

Glede na to bi bila podoba še bolj porazna, če ne bi v zadnjih letih prav na tem področju razvilo svoje intenzivne dejavnosti Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ki je s svojimi medobčinskimi društvi in v povezavi s posebnimi šolami ter nekaterimi ustreznimi službami, ne le spravilo to vprašanje z mrtve točke, ampak z delom pridobilo tudi določene izkušnje, ki že nakazujejo smer in pot organiziranemu in sistematičnemu izvajanju usposabljanja te mladine. Nekaj tedenska delovna praksa učencev zadnjih razredov posebne osnovne šole, o čemer govori A. krivic v svojem referatu, ni le predpriprava, sestavni del poklicnega usmerjanja in zaposlovanja, ampak se učenci sredi normalnih proizvajalcev na delovnem mestu rešujejo zavor, ki so značilne za laže duševno prizadete. V večji meri pride do izraza njihova motorika, njihovi refleksi postajajo živahnejši in s tem tudi njihova zbranost in pozornost.

Različne poti in načini usposabljanja, ki se uveljavljajo v novejšem času pri nas, so že na podlagi dosedanjih izkušenj pokazali upravičenost. Priučevanje v gospodarskih organizacijah v tako imenovanem podaljšanem šolanju v oddelkih za poklicno usposabljanje, kjer se je uveljavilo kombinirano praktično priučevanje v gospodarskih organizacijah in ustrezno delo v šoli, kaže na diferenciran ali polivalenten proces, ki ga nikakor ne smemo enačiti s stihijo ali anarhijo. Raste iz naših konkretnih teritorialnih in gospodarskih razmer. Menim, da bi bilo zgrešeno vse te iz naših razmer zrasle oblike usposabljanja preusmeriti v uniformirani in ukalupljeni sistem. Pač pa bi bilo treba pri tem prizadevanju:

1. več organiziranega in sistematičnega dela s pritegnitvijo vseh ustreznih služb, upravnih organov in gospodarskih organizacij;
2. več strokovnega proučevanja in načrtnega vodenja, da ne bi ta prizadevanja počivala v glavnem na podlagi prostovoljnega dela in entuziazma.
3. Zato je treba kadrovsko izpopolniti predvsem upravne organe in službe, ker je nesmiselno, da je npr. na Sekretariatu za prosveto in kulturo zaposlen le en človek, ki se ukvarja s habilitacijo in rehabilitacijo invalidnih oseb. Nič drugačna ni podoba na republiškem zavodu za šolstvo.
4. Omogočiti je treba strokovno usposabljanje vsej mladini ne glede na položaj in gmotno stanje. Zato naj bi dal zakon o poklicnem usposabljanju, ki je sedaj v razpravi v narodni skupščini, zakonsko osnovo temu prizadevanju, predvsem pa zdravo finančno podlago.
5. Izkušnje in proučevanja so pokazala, da je register delovnih mest, ki jih zmorejo duševno prizadeti, zelo širok; treba pa je prav to vprašanje proučevati in odkrivati ustrezna delovna mesta v vseh gospodarskih panogah. Dobivam namreč vtis, da ima večina današnjih referentov pred očmi usposabljanje v industriji, v industrijskih gospodarskih organizacijah in da pozabljamo na tista gospodarska področja, ki niso industrijskega značaja. Mislim, da bi dobra analiza delovnih mest ne pritegnila takemu gledanju. Prepričan sem, da bi v dobro organiziranem zadružno-poljedelskem, travniškem, gozdarskem in sadjarskem kombinatu ali pri živinoreji našli vrsto takih delovnih mest, ki jih zmorejo laže duševno prizadete osebe. Treba pa bo v tem pogledu spremeniti miselnost nekaterih strokovnih služb in staršev.

Bruno Kocbek

Poklicno usmerjanje in priučevanje je v Vzgojnem zavodu Janeza Levca potekalo že več let. Vendar pa se je to vprašanje postavilo v vsej ostrini šele s sprejetjem gospodarske reforme. Podjetja so zapirala svoja vrata novim delovnim močem, zlasti nekvalificiranemu kadru. Morali smo najti nove možnosti in poti za iskranje delovnih mest našim absolventom. Pred 6 leti smo pričeli z enotedensko prakso učencev 8. razredov v sedmih podjetjih. Do danes smo uspeli to prakso razteg niti na tri tedne v 7. razredih in štiri tedne v 8. razredih. Vsa praksa je deljena

v jesensko in spomladansko. Od 7 podjetij v letu 1963 smo uspeli razširiti danes mrežo v 44 podjetjih v Ljubljani in bližnji okolici. Vztrajamo na stališču, naj se otrok zaposli tam, od koder je doma. Na ta način je v zadnjih šestih letih opravilo delovno prakso približno 460 otrok.

Zadnji dve leti pa se nam je odprl nov problem: naši otroci, ki jih je zajel pravočasen kategorizacijski postopek, so v 8. razredu oziroma po končani osnovni šoli premladi za zaposlitev. Na VZJL se zadnja leta število absolventov vrti okrog 70. Od tega je približno tretjina mlajših od 16 let. Vsi ti se zaradi svoje mladosti niso mogli vključiti na delovno mesto. To in pa potreba po načrtnem priučevanju za posamezna ozko profilirana delovna mesta nam je narekovalo potrebo po ustanovitvi pošolskih oddelkov, ki bi dajali več praktičnega znanja — priučitve.

To smo lahko uspeli samo zaradi velikega razumevanja v posameznih delovnih organizacijah, prizadevnosti društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, komunalnega zavoda za socialno zavarovanje, zavoda za zaposlovanje in zavoda za šolstvo. Poizkusno delamo dve leti in imamo dva letnika: prvega in drugega, skupaj 37 učencev. Pouk poteka po eksperimentalnem učnem načrtu, ki ga je pripravila posebna komisija pri zavodu za šolstvo. Učenci imajo vsako koledarsko leto 28 tednov praktičnega dela v gospodarski organizaciji, 18 tednov teoretičnega pouka v šoli in 6 tednov počitnic. Razdeljeni so v dve skupini, ena je na praksi, druga v šoli.

Zavedamo se, da sami vsega tega na zavodu ne zmoremo in zato se strokovna skupina za poklicno usmerjanje vedno bolj širi. Vanjo vključujemo delo zdravstvene službe, ki nam vse otroke pred prvo prakso temeljito pregleda, zlasti glede na bodoče priučevanje. Kadrovske službe v podjetjih nam pri tem pomagajo s svojimi opazkami in mnenji. Poleg tega pa vključujemo tudi poklicno službo zavoda za zaposlovanje in zavod za rehabilitacijo invalidov. Vse to nam koristi, ko kasneje pred komisijo I. stopnje damo mnenje ,za kakšno delo je otrok po našem mišljenju sposoben. V letošnjem šolskem letu bomo tako prvič odpustili absolvente našega zavoda, ki bodo priučeni za nekatere poklice: v kovinarski, tekstilni, gradbeni in papirniški stroki.

Mnenja smo, da bo tak način dela povezava šole in podjetja, ki pa mora biti stalen in konkreten, kljub nekaterim nujnim korekturam, saj je vse skupaj šele v fazi preizkušanja, potrdil pravilnost našega dela in željo — vključiti čim več duševno prizadetih v normalne delovne razmere in tako razbremeniti družbo kasnejših dajatev v obliki invalidnine.

Slavica Pogačnik-Toličič, prof. psih.

TUDI NAŠI OTROCI RADI RIŠEJO

Zdravi otroci nadvse radi rišejo, še raje pa slikajo z barvami. Mnogokrat s svojo risbo izražajo svoje težave, svoje želje in celo bojazen. Znano je, da otroci, ki jih tareta skrb in strah, uporabljajo v svojih risbah izključno temne barve, pa čeprav imajo na razpolago vso pestro barvno paleto. Ne samo to, svoj strah nekako upodobijo tudi v risalno ploskev, saj ponavadi stisnejo sličico prav v rob risalnega lista. Tako kot so oni sami zaradi čustvene stiske v kotu dru-

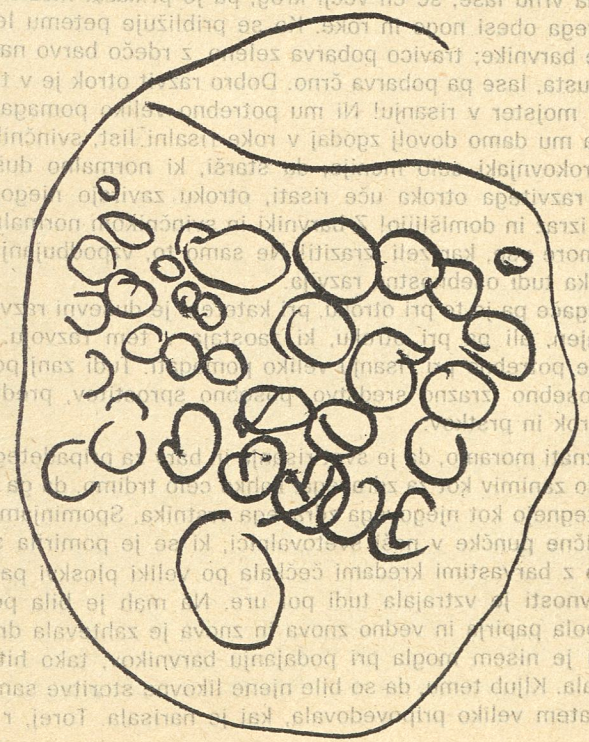

žine, tako je tudi v kotu njihov izdelek. Še več, če bi opazovali igro teh otrok, bi videli, da tudi svoje igračke potiskajo v kot in, če je le možno, jih s pregrado obvarujejo. In tako otrok z vsemi temi izraznimi sredstvi navzven nakazuje, da mu je hudo in da si želi pomoči.

Risbe zadovoljnih otrok pa so pobarvane s svetlimi barvami in nikjer ne manjka sonca. Človek bi celo dejal, da z upodobitvijo sonca pokažejo svojo srečo! In res je tako, čustveno zadovoljen otrok bo svoje počutje nakazal v risbi, v igri in vsem razpoloženju.

Zdrav otrok že zelo zgodaj pričenja risati. Že v starosti dveh let vleče na sprehodu ali na igrišču s prstkom črte v pesek ali pa s kamenčkom in koščkom opeke čečka po zidu. Tri leta star otrok že zna lepo narisati žogo, če vanjo naredi tri pikice, pa stoji pred njim možiček. Ponavadi nam otrok razloži, da je to on sam, mama, oče ali pa kakšna priljubljena živalica v hiši. Čim starejši postaja otrok, vedno bolj ta svoj prvotni krog izpopolnjuje. Na vsako stran nariše ušesa, na vrhu lase, še en večji krog, pa je prikazal možičkov trup, na katerega obesi noge in roke. Ko se približuje petemu letu, uporablja že barvnike; travico pobarva zeleno, z rdečo barvo nariše možičkova usta, lase pa pobarva črno. Dobro razvit otrok je v tem času že pravi mojster v risanju! Ni mu potrebno veliko pomagati. Zadostuje, da mu damo dovolj zgodaj v roke risalni list, svinčnik in barvice. Strokovnjaki celo menijo, da starši, ki normalno duševno in telesno razvitega otroka uče risati, otroku zavirajo njegov lasten risarski izraz in domišljijo! Z barvniki in svinčnikom normalno razvit otrok zmore vse, kar želi izraziti! Ne samo to, vzpodbujanje k risanju otroka tudi osebnostno razvija.

Drugače pa je to pri otroku, pri katerem je duševni razvoj malce upočasnjen, ali pa pri otroku, ki zaostaja v tem razvoju. Takemu otroku je potrebno pri risanju veliko pomagati. Tudi zanj pomeni risanje posebno izrazno sredstvo, posebno sprostitev, predvsem pa urjenje rok in prstkov.

Priznati moramo, da je svet risanja in barv za pripadetega otroka prav tako zanimiv kot za zdravega. Lahko celo trdimo, da ga barve še bolj pritegnejo kot njegovega zdravega vrstnika. Spominjam se močno eretične punčke v naši svetovalnici, ki se je pomirila samo, če je lahko z barvastimi kredami čečkala po veliki ploskvi papirja. Ob tej aktivnosti je vztrajala tudi pol ure. Na mah je bila počečkana velika pola papirja in vedno znova in znova je zahtevala druge. Niti dohajati je nisem mogla pri podajanju barvnikov, tako hitro jih je menjavala. Kljub temu, da so bile njene likovne storitve samo čačke, mi je zatem veliko pripovedovala, kaj je narisala. Torej, r i s a n j e

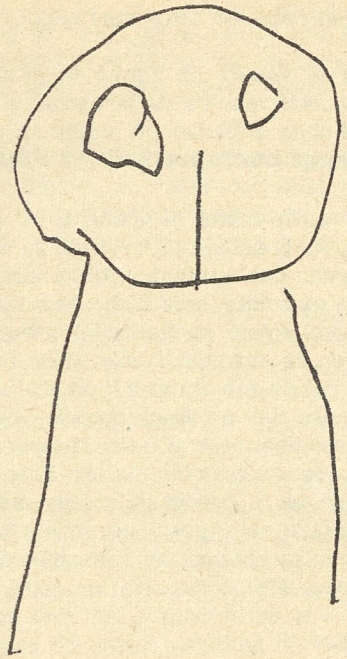

t u d i š e t a k o p r i z a d e t e g a i n n e m i r n e g a o t r o k a s v o j s t v e n o p o m i r j a.

Ponovno moram poudariti, da d u š e v n o p r i z a d e t i o t r o k r a d r i š e. Toda risanje pojmuje za igro. Igra se celo s svinčnikom in barvicami: jih ogleduje, barvice lupi, polaga v vrsto, nato zopet v škatlico in če mu slučajno uspe, da z njimi nariše črto, prične to ponavljati. Pogosto pa je potrebno, da prizadetemu otroku nekajkrat pokažemo, da barvica, če jo potegnemo po papirju, pušča sled. Ko otrok po nekajkratnem poizkusu to sam ugotovi, se po svoje navduši in poizkuša še sam. Posreči se mu počečkati ves papir in še preko roba po mizi. Laže duševno prizadeti otrok bo tako čečkal morda tja do petega leta starosti, čeprav bo svoje čačke tudi poimenoval. Npr.: »Narisal sem hišico in jabolko«. Šele po petem letu starosti mu bo uspelo, da bo narisal krog in vanj oči, nos in usta. Kot smo videli uvodoma, zmore to že normalno razvit trileten otrok. Čim težja je duševna prizadetost, tem slabše je razvita spretnost otrokovega čečkanja. Najpogosteje ti otroci rišejo samo majhne krogce ali zanke.

Toda, če bi primerjali risbe teh otrok med seboj, bi videli, da niti dve risbi nista enaki.

Pomembno pa je vedeti, da zdravi in prizadeti otroci radi s svinčnikom in barvicami vsak po svoje ustvarjajo. Zato je risanje in slikanje tudi pomembno sredstvo pri vzgoji in vodenju slehernega otroka. **Risanje pomaga otroka razvijati. Pri risanju se razvija otrok sam.**

V svetovalnici vsako mater in očeta, ki mi predstavita svojega prizadetega otroka, še posebej opozorim na to. Starši so v začetku sicer malce razočarani, češ, kaj bomo otroka vzpodbujali k čečkanju, saj ničesar drugega ne zmore, toda ko se po nekaj tednih vztrajnega ukvarjanja z otrokom vrnejo na kontrolni pregled, so drugačnega mnenja. Otrok sicer še vztrajno čečka, uporablja pa že nekatere barvnike in tudi od pol do ene ure vzdrži pri tej aktivnosti. Vztrajnost pa mimogrede prenese tudi na druga opravila, tudi po pol ure zlaga kocke ali pa trga časopisni papir. Če starši torej dosežejo vztrajnost otroka pri risanju, se osebnostna poteza prenese tudi na druga področja. Pomembno pa je predvsem to, da postanejo pri risanju-čečkanju otrokovi prstki zelo gibčni in prožni. Kajti če otroku uspe držati v roki svinčnik in barvico, bo sposoben še bolj zahtevnejših gibov pri drugih aktivnostih. Mnogokrat mi matere pripovedujejo, da je otrok vzporedno s to spretnostjo razvil tudi spretnost odpenjanja in zapenjanja gumbov in podobno. Torej, ob risanju prizadeti otrok izredno uspešno uri tudi motoriko svojih rok! Še prav posebej v svetovalnici materam prizadetih otrok priporočam risanje s prstkom: v majhen lonček damo v vodi raztopljeno vodeno barvico, v katero otrok namoči prstek in nato z njim vleče po papirju. Ker pa mnogi prizadeti otroci ta prstek, pobarvan z barvo, vtaknejo v usta, staršem svetujem, da iztisnejo v lonček sok rdeče pese, izcedek iz špinače in druge zelenjave. Tako ima otrok v majhnem lončku lepo rdečo, zeleno in oranžno barvo, ki je še posebnega okusa, otroku pa neškodljiva.

Zdravemu otroku ni potrebno pomagati pri razvoju likovnega izražanja, medtem ko je prizadetemu otroku naša pomoč le potrebna. Razložiti mu moramo, naj riše samo na papir, ne pa še na mizo, pokažemo mu, kako se vlečejo s prstkom črte in krogi. Predvsem pa je potrebno, da nam otrok o tem, kar je narisal, pripoveduje. Za vsako najmanjšo črtico ga pohvalimo. Naša pohvala ga bo še posebej vzpodbudila k »ustvarjanju«.

Kljub temu, da naš otrok samo čečka, naj bo risanje dobršen del njegove zaposlitve! Pri svojem delu v svetovalnici sem prišla tudi do zanimive izkušnje. Prizadeti otrok ne riše rad na svetlikajoč gladek

risalni list. Kar nekako strah ga je, da bi mu ročica zdrsnila po ploskvi in bi mu tako padla barvica iz rok. Morda otrok ob tem doživlja nekaj podobnega kot na gladki ledeni ploskvi. Tam vzdrži le dober drsalec.

In tako sem pričela otrokom v svetovalnici dajati papir, ki ga narežem iz ovojnega papirja. Je malce temnejše barve (svetlo siv) in na hrbtni strani hrapav. Prizadeti otrok je ob takem risalnem listu veliko bolj spreten in v a r e n. Zato uporabo takega papirja svetujem tudi materam.

Pri svojem delu tudi opažam, da otroci različne predmete radi obrisujejo. Npr.: Na list otrok položi svojo roko in jo obriše, iz sprehoda prinese listje raznih oblik in ga obrisuje. Matere me pogosto vprašujejo, če naj tako otrokovo aktivnost podpirajo. Prizadetega otroka bi bilo potrebno k temu še vzpodbujati, če pa se sam tako znajde, smo lahko še posebej zadovoljni. Otrok se ne nauči samo risati predmeta, še več, nauči se občutiti, kakšen je predmet. **Torej tudi prizadetega otroka barvniki in svinčnik pomagajo vsestransko razvijati, zato mu dajmo, brž ko je zato sposoben, v roke risalni material.** Kdaj je zato pravi čas? Na to bo staršem najbolje odgovoril defektolog, psihiater ali psiholog v svetovalnici ali otroškem dispanzerju.

V invalidskem varstvu imajo posebno mesto otroci, moteni v duševnem in telesnem razvoju. Rehabilitacijo otrok moramo sprejeti kot del obveznosti družbe do mlade generacije, kot kompleksno družbeno skrb in dejavnost, ki se izraža v pravočasnem odkrivanju, strokovni kategorizaciji in usposabljanju teh otrok.

Vsi otroci, ne glede na socialni status staršev, naj bi imeli pravico do rehabilitacije, ki naj bi se začela najkasneje s petim letom otrokove starosti. Razširili naj bi tudi mrežo osnovnih šol, saj je na teh šolah le 30 odstotkov posebnega šolanja potrebnih otrok.

Član IS Slovenije in predsednica komisije za pripravo sklepov Zora Tomič v svojem poročilu

Zoran Jelenc

POBUDA ZA HITREJŠI RAZVOJ SLUŽBE VZGOJNEGA SVETOVANJA V SLOVENIJI

Kdor pozna in spremlja delo vzgojnih posvetovalnic pri nas, se bo spomnil, da se je še nedavno ta služba morala na vse kriplje boriti, da se je sploh lahko obdržala pri življenju. Pravzaprav je šlo le za dve ustanovi, saj dobrih šestnajst let naša družba ni mogla razviti več kot dve ustanovi s tem imenom: v Mariboru in v Ljubljani. Šele v letu 1968 smo toliko napredovali, da je bil materialni položaj te službe z zakonom urejen; tega leta je bil zakon o izobraževalnih skupnostih in o financiranju vzgoje in izobraževanja SRS dopolnjen s tem, da je naložil temeljnim izobraževalnim skupnostim dolžnost, da financirajo dejavnost vzgojnega svetovanja. S tem pa nismo uredili le položaja dveh ustanov, temveč smo dali osnovne možnosti za nastanek novih vzgojnih posvetovalnic po Sloveniji. In razvoj teh ustanov nam ni le potreben, temveč postaja neodložljiva nujnost.

Vzgojno svetovanje oziroma psihološko-pedagoško ter mentalno-higiensko svetovanje so dejavnosti, ki so nujno potrebne človeku sodobnega sveta. Današnji človek, ki je duševno mnogo bolj obremenjen kot njegov predhodnik in ki se obupno trudi, da bi ujel tempo sodobnega časa, izgublja svoj mir in zaupanje vase. V mnogih stvareh potrebuje strokovno pomoč in nasvet, tako tudi v duševnih stiskah in pri vzgoji svojih otrok. Če se otroci ne razvijajo tako, kot bi bilo treba, je pomoč še toliko bolj potrebna. Kako naj vzgaja svojega čustveno nestabilnega in razdvojenega otroka pa nervoznega otroka in otroka, ki je v svojem zgodnjem razvoju utrpel kako telesno okvaro ali okvaro centralnega živčnega sistema; kako naj vzgaja otroka, ki ima motnje v vedenju ali ima zaostanke v razvoju nekaterih sposobnosti, oziroma, ki zaostaja v celotnem razvoju? Kdo naj ugotavlja naravo in izvor teh motenj, če ne psihologi, pedagogi, socialni delavci, otroški zdravniki, psihiatri in defektologi v posebej za to usposobljenih ustanovah? Kdo naj svetuje, če ne strokovnjaki, ki so za to delo posebej specializirani? Kdo naj pomaga staršem

v kritičnih trenutkih, ko je od njihovega ravnanja odvisen ves nadaljnji otrokov razvoj?

V ta namen potrebujemo dovolj gosto mrežo ustanov, kakršne so vzgojne posvetovalnice. Tako gosto mrežo, da ne bo treba otroku iz Nove Gorice vstajati ob štirih zjutraj, da bi prišel s svojimi starši na posvet v Ljubljano in da ne bo treba staršem za vsak posvet vzeti en dan svojega rednega dopusta! To se sedaj še dogaja in moramo storiti vse, kar je v naši moči, da se ne bi več. Posvetovalnice morajo biti v bližini ljudi, ki jih potrebujejo. Povsod tam, kjer je več šolskih otrok, v vseh večjih občinskih središčih. Pomoč v teh ustanovah potrebuje kakih 20.000 slovenskih otrok (najmanj!), s sedanjima dvema posvetovalnicama pa lahko sprejmemo letno nekaj več kot tisoč otrok, oziroma 5 odstotkov vseh, ki bi potrebovali pomoč! V razvoju teh služb nas prehitevajo tako na zahodu kot tudi na vzhodu.

Morda kdo misli, da te ustanove ne morejo kdo ve kako koristiti duševno nezadostno razvitim otrokom in osebam. Ta se seveda moti. Vzgojne posvetovalnice strokovno obravnavajo otroke, ki so duševno nezadostno razviti — predvsem laže umsko nezadostno razvite otroke, ki jih še niso mogli odkriti v zdravstvenih ustanovah in je opozoril nanje šele neuspeh v šoli. Komisije, ki stalno delujejo v okviru vzgojnih posvetovalnic, otrokom pomagajo, da se začno usposabljati na ustrezen način. V posvetovalnicah lahko strokovnjaki pomagajo otroku, da s posebno korekcijo premosti svoje pomanjkljivosti in zaostanke (npr. posebne računske, bralne, napisovalne, gibalne motnje in podobno), staršem pa svetujejo, kako naj z otroki ravnajo. Razumevajoči svetovalci so marsikdaj edina opora staršem v njihovi stiski. Vzgojne posvetovalnice pa lahko strokovno ali drugače pomagajo tudi društvom za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam.

Živahni poskusi, da bi vzgojne posvetovalnice nastale tudi v drugih krajih, nam naznanjajo, da se bo ta služba v prihodnjih letih pri nas bolje razvijala kot doslej. V Celju in v Kopru že delujeta oddelka, ki se z ustrezno pomočjo lahko razvijeta v samostojni ustanovi; v Novi Gorici, Kranju, Murski Soboti, Ljutomeru, Ptuju, Novem mestu in morda še kje že nastajajo predlogi za ustanovitev te službe v njihovem kraju. Mnogi od teh poskusov pa lahko ostanejo neuspešni, če pobudniki ne bodo dobili ustrezne moralne in materialne pomoči.

Ti razlogi so vodili republiško zvezo prijateljev mladine, da se je na pobudo delavcev iz sedanjih vzgojnih posvetovalnic odločila za ustanovitev **skupine za razvoj vzgojno svetovalne službe v SR**

Sloveniji. Skupina je že imela nekaj sestankov, na katerih so sprejeli okvirni in letni program ter se lotili nekaterih ukrepov, s katerimi bodo pomagali nastajajočim posvetovalnicam v njihovih začetnih težavah. Program te močno zavzete skupine je dokaj obsežen in vsebuje tako reševanje nekaterih načelnih kot tudi praktičnih vprašanj. Treba je določiti in razmejiti različne pojme, postaviti normative, ugotoviti obstoječe stanje ter potrebe po vzgojnem svetovanju, popularizirati to službo ter organizirati akcijo za njen uspešen razvoj. Da bi vse to dosegli, pa bo treba usposabljati nove kadre, krepiti obstoječe zasedbe, da bodo lahko opravljale mentorsko in svetovalno vlogo, ter postopno spreminjati in dopolnjevati zakonodajo na tem področju. Nekaterih najbolj temeljnih nalog se bo skupina lotila že leta 1970.

Vsa ta prizadevanja pa bodo lahko uspešna le tedaj, če jih bomo podprli vsi, ki nam vzgoja otrok nekaj pomeni. Za ustanovitev novih posvetovalnic se morajo truditi tako starši kot tudi učitelji, vzgojitelji in med njimi defektologi ter drugi strokovni delavci, ki delajo s tako ali drugače prizadetimi otroki.

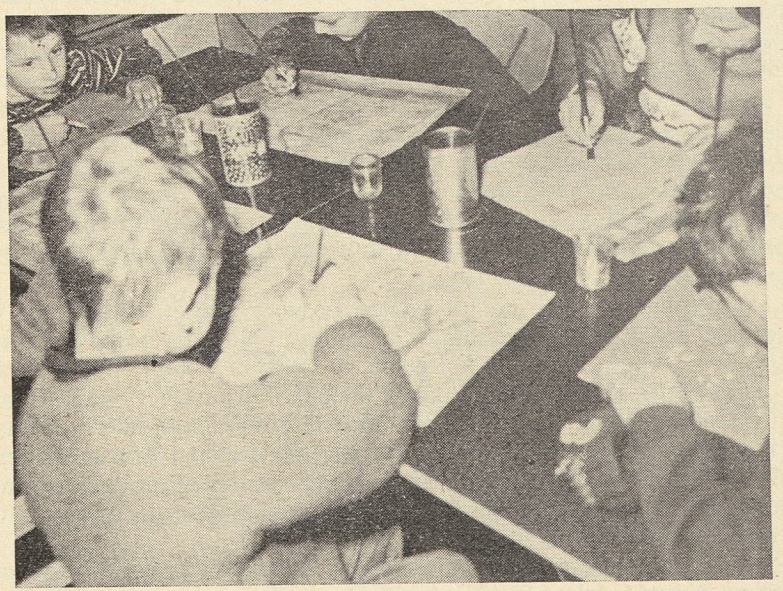

Kako zavzeto izražajo svoja čustva in razpoloženja!

Vzemimo otroka v naročje

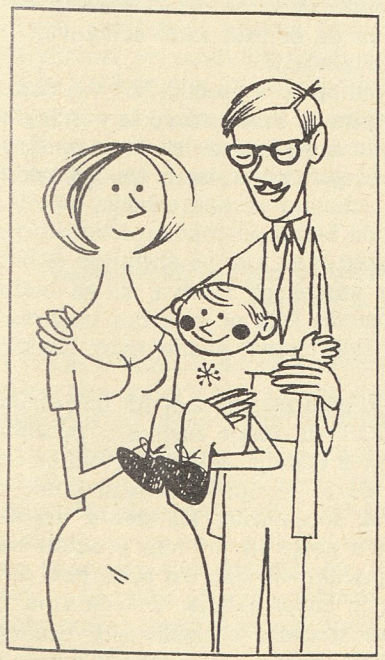

Mestna zveza prijateljev mladine in Vzgojna posvetovalnica v Ljubljani

POGLOBIMO SVOJE ZNANJE O VZGOJI

Mestna zveza prijateljev mladine in Vzgojna posvetovalnica v Ljubljani sta začeli svojevrstno in pri nas še neznano akcijo. Vsem ljubljanskim družinam so poslali svojevrsten letak in z njim začeli izvajati vzgojni program, prilagojen možnostim in potrebam; namenjen je vsem, ki se po naravi in poklicni dolžnosti ukvarjajo z vzgojo in nego otrok.

Strokovnjaki, ki se poklicno ukvarjajo z vzgojo otrok, bodo posredovali svoje znanje in izkušnje o zbranih vzgojnih vprašanjih. V ta namen se bodo posluževali množičnih obveščevalnih sredstev. Posebej pa bodo izdajali za vsako temo izviren in s slikami opremljen letak, ki bo na kratek in prikupen način obravnaval posamezne vzgojne teme.

Program so začeli v tednu otroka oktobra t. l. Vsak mesec bodo obravnavali po eno temo. Letak bodo pošiljali brezplačno vsakomur, ki je izpolnil dobljeno naročilnico.

Financiranje tega programa omogočajo znana podjetja in ustanove, ki bodo svoje izdelke priporočale na posebnem listu vzgojnega letaka.

Angelca Žiberna

POSEBNA ŠOLA NAJ BO PRI OTROCIH PRILJUBLJENA

V novi reformirani šoli naj bi vsak otrok našel svoj drugi dom, kjer bi razvijal svoje sposobnosti in širil interesno aktivnost. Vemo, da ima vsak otrok svoje sposobnosti, različne želje in interese pa tudi različne možnosti, ki vplivajo na otrokov vsestranski razvoj. Zato naj bi vsaj v šoli, v prvi družbeni ustanovi, kamor prihaja otrok po znanje, uresničevali možnosti, da bi se otroci počutili dobro, da bi radi sprejemali znanje in da bi tudi sami sodelovali v procesu vzgoje, izobraževanja in socializacije.

Ob tem razmišljam, ali imajo tudi otroci v posebni šoli vse tisto, kar nujno potrebujejo za vzgojo in učenje. Prav gotovo še v mnogih krajih nimajo in žalostno je tudi, da morajo prav ti otroci mnogo časa preživeti na dolgih poteh ali vožnjah v šole, da je mnogo takih otrok iz zaostalih območij in da izhajajo iz neurejenega okolja. Kljub temu pa se moramo truditi, da bomo postopoma izboljševali potrebne možnosti in da bomo povsod tam, kjer že obstajajo dobre razmere, gradili priljubljen sistem posebnega šolstva, ki ga bodo radi sprejemali otroci in starši. Posebna šola ne sme biti izolirana izobraževalna enota v kraju ali ob šoli, temveč enakovredni činitelj vzgoje in izobraževanja.

K temu razmišljanju me vodijo izkušnje, ki sem jih doživljala v nekaterih krajih. Starši so zanikali, da imajo otroka v posebni šoli in so se celo izogibali srečanju z učitelji. Ali ni tak odnos že v začetku vplival tudi na otroke, da so neradi obiskovali pouk v teh šolah in tudi sami podcenjevali svojo šolo. Ko smo z učenci osnovnih šol organizirali Kurirčkovo pošto in pri tem pozabili na pionirje posebne šole, ki so težko pričakovali dne, ko bodo tudi oni sodelovali, so seveda bili užaljeni in zapostavljeni. Seveda smo v naslednja tekmovanja in pionirska srečanja vključili tudi učence posebnih šol. Delo smo prilagodili njihovim sposobnostim. Ugotovili smo, da so se ti učenci izredno trudili in pokazali lepe rezultate. Na šahovskem tekmovanju je zmagal učenec posebne šole in to je druge učence še bolj navdušilo.

Zato bi morala tudi posebna šola imeti razvite take oblike otroškega udejstvovanja, ki bi učence navdušile in zbližale s šolo. Seveda pa naj se te prostovoljne dejavnosti prilagodijo njihovim sposobnostim. Skrbeti je treba, da učenci sodelujejo tudi v kulturnih manifestacijah, da nastopajo in tako predstavljajo širši kolektiv osnovne šole mladine v posameznih krajih. Tudi starši bi raje sodelovali ob šoli, ker bi spoznali tudi uspehe svojih otrok in bi se tako še bolj zavzeli za njihov razvoj in izobraževanje.

Ko smo skupaj z učitelji ugotovili, da bi lahko na šoli ustanovili tudi aktiv mladine, saj je bilo 15 učencev starih nad 14 let, mladinska organizacija v občini te pobude ni sprejela, češ da naj ostanejo do konca šolskega leta pionirji. Spoznali smo, da je to močno vplivalo na učence, ker so videli v tem razliko med svojimi sovrstniki.

Menim, da bi bilo prav, če bi društvo za pomoč duševno in telesno nezadostno razvitim osebam, ki je storilo toliko dobrega za razvoj posebnega šolstva, razmislilo tudi o teh oblikah vzgojnih dejavnosti na posebnih šolah in o oblikah zbliževanja in sodelovanja med domom in posebno šolo.

Dobro bi bilo, da bi se učenci posebnih in rednih osnovnih šol večkrat med seboj srečali, prirejali skupne izlete in proslave. Le tako se bodo mladi združevali in spoštovali.

Posebno šolo je treba približati tudi otrokom v oddaljenejših manjših krajih Slovenije

Ob doseženih uspehih posebnega šolstva v Sloveniji razmišljamo o tem, kako v tej razvojni dobi posebnega šolstva približati šolo otrokom, ki živijo v oddaljenejših krajih.

O tej problematiki so razpravljali tudi na sektorskih posvetih predstavniki občinskih zvez prijateljev mladine in povedali, da je prizadeta zlasti Dolenjska, ker nimajo niti ene posebne šole. Starši pošiljajo svoje otroke na šolanje izven občine. Šolanje stane mesečno na otroka tudi nad 500 din. Mnogi starši takega plačila ne zmorejo, prav tako je v teh občinah manj sredstev v socialnih skladih, zato mnogi otroci ostanejo doma in se ne šolajo.

V velikem številu občin tudi ne vedo, kdo naj sodeluje pri vzdrževanju teh otrok, ki se šolajo izven občine ali živijo v internatih. Morda bi bilo potrebno pripraviti razgovor s predstavniki temeljnih izobraževalnih skupnosti, socialnih služb, starši in drugimi, ki so za to odgovorni, ter pripraviti dogovor o financiranju tako organiziranega posebnega šolstva.

Pri vseh teh posebnih šolah bi morale biti šolske kuhinje, kjer bi otroci dobivali tudi topli obrok hrane, saj vemo, da so ti učenci še najbolj oddaljeni od svojega doma. Ob novoletni akciji zbiranja pomoči za šole delovne organizacije rade prispevajo prav posebnim šolam. Na primer v Ptuju je obrat Gozdnega gospodarstva Maribor prispeval 800 din za ustanovitev šolske kuhinje v Posebni šoli Ptuj. Vsaka šola pa naj bi imela tudi svojega pokrovitelja, to je delovno organizacijo, ki bi pomagala šoli v materialnem pogledu, prav tako pa bi lahko nekatere delovne organizacije pomagale šoli pri zaposlovanju učencev po končani šoli.

Skrb za razvoj posebnega šolstva že postaja široka družbena akcija, v katero so vključene družbene organizacije, strokovne službe in starši, zaželeno pa je, da tudi delovne organizacije po svojih strokovnih službah, sindikatih in samoupravnih organih doprinesejo svoj delež.

SOCIALNO VARSTVO IN PRAVICE DUŠEVNO PRIZADETIH

Pred nedavnim je izšla zajetna knjiga, v kateri je zbrano in tiskano vse gradivo z velike mednarodne konference, ki jo je ob dvajsetletnici Deklaracije Združenih narodov o človekovih pravicah organizirala Mednarodna konferenca za socialno varstvo na temo »Socialno varstvo in človekove pravice«.

Konferenca je v številnih delovnih in študijskih skupinah obravnavala vse vidike človekovih pravic, ki jih deklaracija zagotavlja. Med drugim so razpravljali tudi o pravicah duševno prizadetih in duševno motenih. Zaključke in ugotovitve konference v celoti in posameznih študijskih skupin pa bo za nadaljnje delo socialnega varstva pri zagotavljanju osnovnih človekovih pravic moč ovrednotiti sedaj, ko je tu tudi vse bogato gradivo.

Ker je knjiga izšla šele pred kratkim, ni bilo mogoče pripraviti obsežnejšega prispevka, zato bomo to storili v prihodnji številki.

Dr. Bronislav Skaberne

ČETRTI KONGRES STROKOVNIH DELAVCEV, KI PROUČUJEJO IN OBRAVNAVAJO DUŠEVNO IN TELESNO PRIZADETE OSEBE

1. Kongres na Dunaju

V dneh od 24. do 28. septembra 1969 je bil na dunajski univerzi IV. mednarodni kongres strokovnih delavcev, ki proučujejo in obravnavajo duševno in telesno prizadete osebe. Kongres je odprl predsednik republike Avstrije Jonas z obsežnim govorom, v katerem je prikazal zgodovinski razvoj in pomen družbene dejavnosti za prizadete otroke, njihove starše in vso družbo. Pri tem je poudaril značaj avstrijskih prizadevanj na tem področju in omenil enak kongres, ki ga je otvoril pred 15 leti kot tedanji dunajski župan.

Delovno predsedstvo kongresa

Po pozdravnih govorih rektorja dunajske univerze dr. Zerbsta, ministrice za socialno varstvo ge. Reherjeve, zastopnika ministra za šolstvo in dunajskega župana, je imel glavni referat znani dunajski profesor specialne pedagogike dr. Hans Asperger o integraciji specialne pedagogike (Heilpödagogik). V svojem referatu je prikazal obravnavanje prizadetega otroka, katero se pravzaprav nikoli ne konča, kot integracijski problem, pri katerem so udeleženi strokov-

njaki različnih profilov: zdravniki, pedagogi, psihologi, socialni delavci, delno tudi pravniki in drugi strokovnjaki. O vsestranski obravnavi različnih vrst prizadetih oseb je govoril predsednik mednarodnega društva specialnih pedagogov Belgijec dr. Rene Dellaert. V svojem referatu je med drugim nanizal tudi težave strokovnega skupinskega dela na vseh področjih, brez katerega pa si pravilnega obravnavanja prizadetih otrok ali odraslih danes sploh ni več mogoče zamisliti. Referata Aspergerja in Dellaerta sta tvorila okvirno temo dunajskega kongresa.

Koreferati so se nanašali na duševno in telesno prizadete, pedagoško zanemarjene, psihopatske, nevrotične in epileptične otroke, kot tudi na otroke z govornimi, vedenjskimi, osebnostnimi in še prav posebno s kombiniranimi motnjami.

Kongres se je odvijal na plenarnih sejah in na sejah komisij, ki so obravnavale otroke različnih motenosti. Razen tega so bili v glavni kongresni predavalnici prikazani mnogovrstni filmi različnih narodov iz pestre problematike telesno in duševno prizadete mladine. Končno so imeli udeleženci kongresa tudi možnost ogleda različnih zavodov za prizadete otroke na Dunaju.

Podrobnejši strokovni prikaz kongresa tu ni mogoč, predvsem zaradi tega, ker kljub plačilu kurza udeleženci nismo prejeli niti tez za referate ali koreferate. Razen tega je bilo na kongresu toliko predavanj, nekatera so se celo križala, da je bilo praktično nemogoče prisostvovati vsem. Ponekod, na primer v komisiji za vedenjsko in osebnostno motene otroke, pa je bilo preveč ljudi, da bi bilo dovolj prostora za vse interesente. Na splošno pa lahko rečemo, da so bila predavanja na različnih znanstvenih in strokovnih ravneh. Gotovo sta bila osnovna referata in razprave o izobraževanju, kot tudi o vsebini, razmejitvi in odnosu specialne pedagogike do sorodnih in mejnih ved: pediatrije, pedopsihiatrije, specialne pedagogike, psihoterapije itd., izredno zanimivi. Isto velja tudi za nekatera predavanja o nevrotičnem in epileptičnem otroku. Vsak strokovnjak je mogel za svoje področje odkriti kaj zanimivega. Toda le, če bi bil tudi ta članek skupinsko delo vseh strokovnjakov za obravnavanje posameznih vrst prizadetih otrok, bi bil mogoč popolnejši prikaz strokovnega dela kongresa. Tako pa bo šele izdaja publikacije o kongresu, ki jo bo organizator izdal, omogočila podroben strokovni vpogled v delo dunajskega kongresa. V razpravi so bili posamezniki zelo nedisciplinirani in se noben referent ali koreferent ni držal predpisane dolžine. Vsi so jo prekoračili in predsedniki, ki so vodili posamezne seje, so le redko jemali besedo govornikom, ko je potekel čas njihovega posega v razpravo. To je povzročilo,

da je za diskusijo in pravo izmenjavo mnenj ostalo le zelo malo časa.

Kongresu je prisostvovalo 1200 oseb iz Avstrije, Belgije, Bolgarije, ČSSR, Francije, Grčije, Guatemale, Indije, Islanda, Italije, Izraela, Japonske, Jugoslavije, Madžarske, ZR Nemčije, Nemške demokratične republike, Nizozemske, Norveške, Poljske, Portugalske, Švedske, Švice, Tajske in Velike Britanije.

Na kongresu na Dunaju je bilo okoli 40 udeležencev iz Jugoslavije. Podpisani je vodil šestčlansko delegacijo Zveze društev defektologov Jugoslavije. Od Jugoslovanov so nastopili kot koreferenti: Dr. Logar-Sernečeva iz Ljubljane, Confidenti iz Škofje Loke, dr. Mašović, dr. Tonković in Kesović iz Zagreba. Pri tem je treba poudariti zlasti referat slepega dr. Tonkovića, ki je vzbudil splošno pozornost, ko je na plenarni seji govoril o komparativni študiji adaptacije slabovidnih mladostnikov (študijo so razen referenta pripravili še dr. Stančič in Zovko iz Zagreba).

2. **Pokongres v Celovcu**

V dneh 29. in 30. septembra 1969 se je kongres nadaljeval v Celovcu. Namen tega pokongresa je bil prikazati, kako zdravstveno pedagoška stremljenja nastopajo v praksi na podeželju. Sosedna Koroška je namreč dežela, ki po zaslugi svojih sposobnih organizatorjev mladinskega skrbstva, zlasti docenta dr. Wursta, dr. Zojera in dr. Kerstniga slovi, da je zdravstveno pedagoško skrb za prizadete od vseh avstrijskih dežel najbolj razvila.

Prvega dne so referenti iz 15 držav: Japonske, Bolgarije, Velike Britanije, ČSSR, Zahodne Nemčije, Madžarske, Francije, Guatemale, Poljske, Nizozemske, Nemške demokratične republike, Jugoslavije (referent Marjan Pavčič iz Ljubljane), Tajske, Grčije in Avstrije v celovški koncertni hiši prikazali skrb za prizadete otroke v svojih državah. Pri tem so posebno pozornost posvetili zlasti prikazu sistema čimprejšnjega zajetja otrok v rehabilitacijski postopek, ko je pomoč najprimernejša. Na popoldanski seji pa sta dr. Bielicka iz Varšave (sedaj v Zahodni Nemčiji) in dr. Rosemayr z Dunaja govorila o družinski terapiji nevrotičnega in epileptičnega otroka. Po popoldanski seji so si udeleženci kongresa ogledali zdravstveno pedagoški oddelek deželne bolnice v Celovcu, ki ga vodi docent dr. Wurst in ki je bil na novo zgrajen šele pred kratkim.

Tega dela pokongresa se je udeležilo okoli 120 specialnih pedagogov iz Slovenije, ki so pripotovali v Celovec s tremi avtobusi.

Naslednji dan so prireditelji po treh različnih skupinah udeležencem omogočili ogled koroških specialnih zavodov za prizadete

otroke in mladino. Pri tem je vsaka skupina potovala z avtobusom okoli 250 km in si ogledala po tri različne zavode, večinoma za duševno prizadete: podeželske posebne šole, domove za otroke s kombiniranimi motnjami, klimatsko terapevtske domove, zavod za ambulantno vzgojno pomoč, posvetovalnico in zavod za telesno prizadete — invalidne otroke. Ob tej priliki so udeleženci lahko tudi pobliže spoznali naravne lepote Koroške, zlasti njena jezera.

Prireditelji kongresa so se potrudili tudi za to, da je na Dunaju dunajski župan g. Marek priredil velik sprejem za vse udeležence, v Celovcu pa deželni glavar g. Sima, celovški župan g. Aussenwinkler in v Spitalu župan g. Hatz. Nekaj Slovencev nas je bilo posebej predstavljenih g. Simi in županu g. Aussenwinklerju. S celovškim županom smo se pogovarjali o dobrih sosedskih odnosih in sodelovanju Celovca z Ljubljano.

Na vseh sprejemih so gostitelji, pa tudi prireditelji kongresa ob različnih priložnostih poskrbeli, da smo se udeleženci počutili čim bolj prijetno.

3. **Mednarodno društvo strokovnih delavcev, ki proučujejo in obravnavajo duševno in telesno prizadete osebe**

Mednarodno društvo je bilo ustanovljeno 18. aprila 1937 v Budimpešti. Do sedaj je imela ta mednarodna organizacija svoje kongrese: leta 1939 v Ženevi, 1949 v Amsterdamu in 1954 na Dunaju. Četrti kongres je prevzela Avstrija šele potem, ko so prireditev tega kongresa odklonili Španci in Italijani.

Na občnem zboru tega društva na Dunaju so ugotovili, da je bila dejavnost društva v zadnjih letih slaba in da jo je treba poživiti. Pogovori za naslednji kongres in temo petega kongresa bodo leta 1971 v Jugoslaviji. Do tedaj pa naj novo izvoljeni predsednik prof. dr. Asperger in tajnik docent dr. Wurst poskrbita, da se bo društvo organizacijsko utrdilo. Za pomoč pri tem delu so zaprosili tudi Jugoslovane.

Ob kongresu na Dunaju smo povabili udeležence na III. kongres Zveze društev defektologov Jugoslavije, ki bo od 25. do 27. junija 1970 v Beogradu. Z dunajskega kongresa smo odhajali v prepričanju, da je jugoslovanska organizacija specialnih pedagogov-defektologov čvrsta organizacija, s katero se lahko pohvali le redka država. V večini držav specialni pedagogi in drugi strokovni delavci, ki se ukvarjajo s prizadetimi otroki, niso posebej organizirani, razsejani so po različnih organizacijah in je le težko doseči skupno, enotno organizacijo, kot jo imamo v Jugoslaviji.

KO DUŠEVNO PRIZADETI OTROK ODRAŠČA V MLADOSTNIKA

Duševno prizadetemu mladostniku je treba vzbujati zanimanje

Narodno združenje za pomoč duševno prizadeti mladini v ameriški državi Minnesota je izdalo 1959. leta zanimivo knjižico z znaslovom »Now They Are Grown«, po naše Sedaj so že odrasli. Knjižica je plod skupnih naporov staršev duševno prizadetih otrok in strokovnih delavcev; namenjena pa je staršem in prijateljem duševno prizadetih.

Društvo za pomoč duševno prizadetim v Nemčiji »Lebenshilfe« je knjižico priredilo za svoje jezikovno področje. Iz nje povzemamo krajše poglavje.

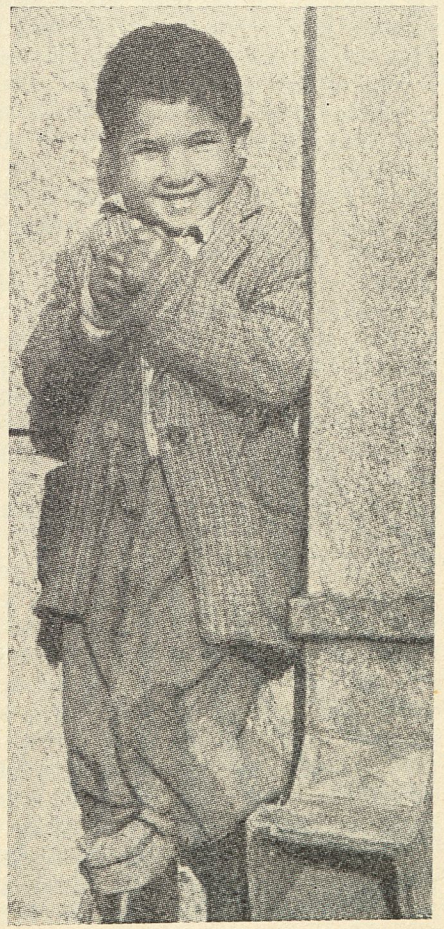

Prepričanje, da je vaš otrok priden in da nikomur ni na poti, še zdaleč ne pomeni, da ste lahko zadovoljni z njegovim obnašanjem. Čeprav zaradi svoje pasivnosti morda res ne prizadene trenutno nikakih vzgojnih težav, še ne pomeni, da smete biti zadovoljni; nasprotno, poskušati morate v njem dvigati, kolikor je le mogoče, aktivnost in sposobnosti. Fant ali dekle sta prav tako nezadovoljna in nesrečna, če **nekaj ne smeta,** kakor tudi, če se od njiju **preveč zahteva.** Oba imata svoje potrebe, ki jih ne smemo zanemarjati; končno imata še druge darove, ki so dragoceni in koristni, na katere moramo biti pozorni in jih je treba priznavati. Oba smeta svoje sposobnosti in darove uveljaviti in pri tem je treba pomagati, posebno še, če zanje veste in se zavedate, da cilji za dosego teh niso prezahtevni. Saj sta posta-

la že starejša; res je, da imata lahko razum pet- do osemletnega otroka, imata pa za seboj že nekaj težjih izkušenj. Verjetno nočeta sedaj nič več slišati o otroških igrah in in igračkah. Prišel je tisti odločilni čas, ko jima je treba znati pomagati in pokazati, kje je njuno mesto v svetu odraslih in kako bosta v tem svetu najbolj koristna.

To pa pomeni za vas mnogo več, kakor da ju pustite na miru. Nikdar ne smemo pozabiti, da rabi duševno prizadeti mladostnik stalno vodstvo in svetovanje. Vi bi mu morali pomagati odkriti, kaj zmore in kaj rad dela. Morali bi najti tisto metodo vodenja in nadzora, ki vzdržuje ravnovesje med idealnim varstvom in strogo kontrolo. Morate mu pomagati, da postane samostojen. Pri tem pa se je treba zavedati, da ne smete zahtevati kakršne koli dejavnosti, ki presega njegove zmogljivosti. Če je duševna nezadostna razvitost vašega otroka težje narave, bi bil morda sprejemljiv eden od predlogov, ki jih tu navajamo. Če pa je vaš otrok sposobnejši, ne smete pričakovati, da bo vsemu ustregel, kar začnete z njim, ker ima svoja osebna nagnjenja in odklanjanja kakor vsak človek.

Če je mladostnik poleg duševne prizadetosti še telesni invalid, je treba v vsakem primeru vprašati zdravnika, kakšnih opravil naj se izogiba in kakšnih naj se loti. Tudi z mladostnikom, ki ima kombinirane motnje, ne smemo biti preveč razneženi in ne preveč darežljivi. Tudi on lahko opravlja nekaj koristnega, seveda v mejah svojih telesnih in duševnih zmogljivosti, na področjih, ki so mu določena. Strokovnjaki za habilitacijo telesno prizadetih lahko povedo sredstva in pokažejo pot, kako se lahko znajde v življenju tudi telesno prizadeti in svoje zmogljivosti razvije do take stopnje, da opravlja prav toliko kot zdrav, seveda ustrezno svojim sposobnostim.

Nikdar se ne smete sprijazniti s tem, da je vaš otrok za nekaj sposoben, drugega pa se ne bo poprijel. Tudi ne smete nikdar enačiti vašega otroka z drugimi duševno prizadetimi otroki in meniti, da bi moral imeti vaš otrok enake sposobnosti. Zopet in zopet morate poskušati z vzpodbujanjem razvijati njegove sposobnosti. Tudi vašega otroka morate navajati na nove dejavnosti, seveda v mejah njegovih intelektualnih zmogljivosti. Ako vašega odraščajočega fanta preveč razvajate in mu nič ne zaupate, mu s tem jemljete zadnje priložnosti in ste si s tem tudi sami zaprli vrata. Res je, da ni preprosto dognati, kakšne in kolikšne odgovornosti lahko naložimo mlademu fantu. Če ste dosegli, da pazi sam nase, se zna oblačiti in podobno, ste s tem verjetno dosegli, da mu lahko zaupate majhne storitve v soseščini in mu tudi dovolite, da se pelje na krajšo vožnjo

z avtobusom. Razume se, da ga ne boste poslali v neznano; v novih okoliščinah se ne bi znašel ali pa bi zašel v nevarnost, da bi ga negativno obravnavali z zlobnimi nameni. Ni namreč sposoben razlikovati poštene dobrohotnosti od skritega prostaštva. Saj je to že pri zdravih otrocih problem, toliko bolj pa pri duševno prizadetih.

Preden pošljete svojega otroka po kakih opravkih, morate biti prepričani, da že zanesljivo lahko sam hodi po cesti in da cestni prehod lahko sam prečka. Na to ga je treba navajati, morate pa to na vsak način poskušati. S stalnim ponavljanjem in vztrajnim poučevanjem se lahko doseže marsikaj, kar je bilo v začetku zvezano s težavami. Če sami ne veste, kako bi izvajali tako »prometno igro«, vam bo prav gotovo lahko svetoval učitelj ali vzgojitelj. Če pa v tem pogledu mladostnik le ne kaže nobenega napredka in pri pozornem opazovanju cestnega prometa — sedaj na levo, potem na desno — ne dojame stvari, potem se ne mučite še naprej po nepotrebnem. Odreči se boste morali temu, da bi samega poslali na cesto. Važno je tudi, da mladostnik ve za svoje ime in stanovanje ter zna odgovoriti na vprašanje. V primeru, da se ne zanesete, potem je bolje, da nosi s seboj kartico z najnujnejšimi osebnimi podatki.

Če imate vtis, da otrok dovolj hitro reagira, da je zainteresiran za svojo okolico in da je zanesljiv v cestnem prometu, potem je treba poskusiti ugotoviti, kaj lahko še doseže. Ponovite obisk z njim v najbližjo trgovino in po daljšem presledku pošljite tja samega. Če živite na deželi, potem mu dovolite, naj se enkrat sam pelje v sosednje večje naselje (mestece), seveda šele potem, ko ste ga tja že večkrat spremljali. Pri tem pa ne pozabite na to, da mu daste kako jasno naročilo, ki naj ga opravi v določenem kraju. Če pa živite v mestu, mu boste zaupali kratko vožnjo z avtobusom; prej mu boste seveda povedali, kako naj se pri vožnji orientira, da pride do določenega kraja.

Vaš otrok je sedaj že določena osebnost. Enako kot ne boste mogli brez upornega preizkušanja nikoli spoznati, kaj pravzaprav zmore vaš otrok in za kaj je sposoben, tako tudi ne boste mogli pričakovati, da se bo zanimal prav za stvari, ki vam osebno prijajo. Enako je pri zdravih otrocih: kdo pa naj pričakuje, da bo hčerka navdušena šivilja samo zato, ker mati rada šiva! Nihče ne zahteva, da mora sin v vsakem primeru čutiti nagnenje do očetovega poklica! So primeri, da so se otroci prisiljeni učiti klavirja. Zaradi tega »morati« pa nimajo nobenega veselja do igranja in pri klavirju ne napredujejo. Vaš otrok je duševno prizadet, je pa osebnost v dobesednem smislu, ki reagira na pohvale in kazni, poleg tega ima pre-

finjen čut za spoznavanje, ali ga razumemo in ali je vreden truda za razumevanje. Res je to vaš otrok, je pa tudi oseba zase. Vi morate otroka voditi in skrbeti zanj, morate mu pa nuditi tudi možnost, da razvije svojo lastno osebnost, svoje lastne interese, svoje lastno bistvo. On dorašča in pri tem pogosto doživlja spremembe; pri vsem tem pa ga moramo presojati z vidika njegovih lastnih potreb in nagnenj.

Vprašanja, ki jih lahko rešite v domači hiši

Celo vrsto vprašanj lahko reši domača vzgoja, če so vzgojni prijemi pravilno začeti. To pot se bomo zaustavili pri temperamentnih izbruhih, ki se jim lahko izognemo.

Če je otrok že sam po sebi nemiren in prekomerno zavzet, naj bi bil v najbolj mirnem delu stanovanja, da se na ta način izogne še večji razdraženosti. Ne sme pa dobiti vtisa, da je s tem kaznovan, zato mu prijateljsko dopovedujemo, kako prijetno je, če se igra v tišini.

Za primer izbruha togote vzemimo primer Tima. Tim je velik in močan 19-leten fant čedne zunanjosti. Bil je dobrovoljen in zavzet, skratka v veselje staršem. Naenkrat pa je postal občasno uporen. Zjutraj se mu ni dalo vstajati iz postelje in se je odločno uprl, da bi vstal. Navadno je zaloputnil vrata in nametal prednja predmete, da nihče ni mogel do njega. Drugič je zopet metal po tleh knjige, posebno abecednik. Starši so se začudili takemu obnašanju in se jezili. Končno se je njegov oče o vsem tem posvetoval v vzgojni posvetovalnici.

Njegov 12-letni brat Kent je bil pravi knjižni molj in je prebral knjige, ki nikakor še niso bile primerne za njegovo starost. Ko so starši opazili, s kakšnim zadovoljstvom bere knjige, so se trudili, da bi tudi Timu vzbudili zanimanje za branje v upanju, da bo tudi on dobil veselje za to. V začetku je še nekako šlo. Počasi se je prebijal v abecedniku od strani do strani. To seveda ni bilo tako lahko. Kmalu je postal razočaran, kajti od prebranega je malo razumel in težko je dojemal težje besede. Da bi ugodil staršem, se je še in še trudil, dokler branje končno ni preraslo njegovih moči. Svetovalka, starši in njegov brat so po posvetovanju prišli do zaključka, da bi bil Tim bolj srečen, če bi začel z nečim, kar bi dejansko rad delal in kar bi tudi zmogel. Če Kent lahko bere in ima s tem veselje, še ne pomeni, da dela branje Timu tudi zadovoljstvo.

Sedaj hodi Tim veliko več okoli; vstaja zgodaj zjutraj, da pomaga staršem in sosedom na vrtu, kjer je zaposlen z delom, ki mu pomeni veselje. V kleti ima svojo lastno delavnico, kjer pleska hišno opremo in podobno. Na ta način so

starši dobili nekaj zanj, nekaj, kar rad dela; sedaj se veselijo njegovih pleskarij prav tako, kot se veselijo Kentovega branja. Vsak otrok naj dela to, kar zmore.

Nasprotno Timu ne dela Scerley preprosto ničesar. Takoj po porodu so zdravniki staršem sporočili, da je otrok mongoloiden. Zaradi napačno razumevanega sočustvovanja so jo starši oskrbovali in negovali od rane mladosti tako, da ni mogla razvijati prav nobene samostojnosti. Tudi ko je postala večja, je samo sedela v svoji sobi in bila zaposlena le s papirnatimi punčkami ter drugimi igračami. Nekega dne pa je vrgla vse igrače po stopnicah. Ko so jih zopet prinesli v sobo, se ni dolgo obotavljala in jih zopet vrgla iz sobe. Ko se je to nekajkrat ponovilo, so šli starši z njo v vzgojno posvetovalnico. Skupina strokovnjakov je preučila primer in je materi svetovala, naj jo pritegne k hišnim opravilom. Sedaj je Scerley prava materina pomočnica: briše prah, pripravlja mizo za dnevne obroke in hodi z materjo na trg. O papirnatih punčkah ne govori več; sedaj zbira gramofonske plošče in jih zelo skrbno uporablja.

Ko se pojavi izbruh jeze

Izbruh jeze je lahko hlinjen, da pritegne otrok nase pozornost in uveljavi svojo lastno voljo. Taki izbruhi pa so lahko tudi posledica razočaranj in dvomov, kot smo to videli pri Timu in Scerley. Tu pa tam jih lahko uporabijo kot sredstvo, da bi se rešili družinskega hišnega reda in se na ta način zoperstavijo vzgoji staršev. Posebno majhni otroci so nagnjeni k temu, da s pomočjo jeznega kljubovanja dosežejo, kar hočejo. In odrasli? Nikakor ne smemo dramatizirati vse priložnostne neobvladane besnosti in togote, ki jih zoperstavljajo našim željam. Ali se mar tudi mi ne srečujemo z dejstvom, da ne moremo neomejeno uveljavljati svoje volje niti v družini niti v poklicu in ne v družbi nasploh. Oseba pa, ki je duševno prizadeta, vse to toliko teže dojema; lahko pa se nauči, kako se je treba pravilno obnašati, če ji to seveda pravilno predočimo.

Predvsem je važen vaš lastni zgled. Otrok bo skušal posnemati vaše obnašanje; za to ima otrok posebno razvit čut. Ako obravnavate vašo hčerko kot punčko in nič več ne pričakujete od nje, kot se zahteva od majhnega otroka, potem se bo ustrezno obnašala in ravnala kot majhen otrok. Nasprotno boste pa starejšemu otroku pomagali, če se boste obnašali kot odrasli.

V primeru, ko popade otroka kljubovalna jeza, je včasih dobro, da pustite otroka samega. Sicer morate paziti, da ne bo napravil

škode; v nobenem primeru pa ne smete delati komedij, če postane ponovno togoten. Posledica tega bo, da bo pri naslednji priložnosti ponovil sceno. Kdo pa ni rad v središču pozornosti? To se ne pojavlja pri duševno prizadetih prav nič drugače kot pri normalnih.

V večini primerov boste sami vedeli, kaj izziva take izbruhe jeze. Morda se pojavljajo največkrat, ko nameravate iti z doma. Ne popuščajte! Ne govorite z njim vse dotlej, dokler ima napad in se neprimerno obnaša. Ko pa se pomiri in je že vse za njim, zapustite hišo tako, kot ste imeli namen. Vaš otrok mora biti vzgojen tako, da spoštuje stvarnost. Zavedati se mora, da imata oče in mati pravico do svojega lastnega življenja, da imata svoje lastne interese in želje.

Ko dobi vaš mladostnik napad togote, mu poskušajte nuditi nekaj drugega. Če je nejevoljen, ker gre njegova mlajša sestra s svojimi prijateljicami zdoma in jih on ne sme spremljati, mu poskusite nuditi nadomestilo za to. Poiščite povezavo z Združenjem staršev duševno prizadetih in povprašajte, če ne bi bilo možno dobiti družbe za vašega sina. Vzemite ga s seboj, kamorkoli je mogoče, četudi samo na kratek sprehod.

Včasih bi hotel biti vaš sin pri obisku, ki ste ga dobili; vi pa navadno želite, da bi bili sami s svojimi prijatelji. Do tega imate vso pravico in otroci morajo to spoštovati.

Če se je vaš otrok naučil pri mizi dobro obnašati in zna predvsem molčati, ko se starejši pogovarjajo, potem naj bo prisoten; na ta način bo dosežen pomemben del njegove socializacije, čutil se bo enakopravnega družinskega člana. Sedaj morda tudi že lahko poskusimo s prirejanjem družabnega večera, ki naj bo prilagojen interesom duševno prizadetega fanta ali dekleta. Če živite v kraju, kjer še ni organiziranega društva staršev duševno prizadetih otrok, poskusite sami organizirati sestanke otrok in odraslih. Sosednje Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam vam bo prav gotovo pomagalo z nasveti in dejanji. Če pa tudi ta načrt ni izvedljiv, poskusite pritegniti otroka k poslušanju radia in gledanju televizije. Sami izberite tisti del programa, ki mu najbolj ustreza in ki ga boste lahko sami razložili. V nekaterih družinah se je uveljavila navada, da določijo en večer v tednu, ko se starši, bratje in sestre popolnoma posvetijo prizadetemu otroku. Za tak »njegov« večer naj mladostnik sam določi, kaj bi delali. Lahko bi na tak večer povabili tudi mladostnike iz soseščine in družinske prijatelje.

Prizadeti mladostnik naj ima — seveda v mejah svojih zmogljivosti — na vsak način tudi odgovornosti; zaupajte mu jih, skrbite

za njegovo razvedrilo in ustrezno zadovoljstvo, morda bo na ta način v teku časa premagal izbruhe togote in napredoval v svojem razvoju.

Prevedel M. Mencej

Naš primer Marte

Marta se je rodila kot mongoloidni otrok v Ljubljani. Sedaj ima že nekaj čez dvajset let. Ko je odraščala v dekle, je začela zavračati otroške igračke in posnemati odrasle. Doma so jo navajali na določena hišna opravila in vsak uspel poskus ji je vlival pogum ter dvigal zavest moči. Doraščala je v svojevrstno osebnost. Začelo jo je zanimati neposredno okolje, zato je samovoljno smuknila na ulico. Zamikalo jo je kolo pred hišo. Poskusila je voziti. Slučajno je prišel mimo miličnik in jo posvaril. Kolo je morala prisloniti na prvotno mesto. Strah pred miličnikom je bil nepozaben in prenehali so »izleti« na ulico.

Ponudila se ji je prilika, da se »zaposli« v zavodu za usposabljanje v Vevčah, ki je precej oddaljen od mesta. Tu so nastopile težave: kako priti do zavoda in nazaj. Treba je bilo prečkati dve najbolj obljudeni cesti, po katerih neprestano drvi reka avtomobilov, da pride do avtobusne postaje, od koder vozi avtobus do zavoda. Edini izhod je bil spremljava, to pa je bilo zopet povezano s težavami. Da bi pustili samo na pot, si ni mogel nihče niti zamisliti.

Prišli pa so trenutki, ko je bila domača spremljava nemogoča, dekle pa nikakor ni hotelo izostati iz »službe«, preveč se je navezalo na delo in družbo v zavodu.

Kaj sedaj?

Pod roko jo je vzelo starejše in izkušenejše dekle, ki se tudi usposablja v zavodu. Enkrat, dvakrat, trikrat je šlo, dokler ni prišlo do nesoglasja med njima. Tedaj pa se je Marta sama usmerila domov. Iz strahu, da bo doma grajana in da ji bo morda prepovedan nadaljnji obisk zavoda, doma tega ni povedala, dokler . . ., da, dokler domači niso ugotovili njene samostojnosti, za katero seveda ni bila grajana, ampak pohvaljena in to ji je vlilo novo zavest. Za nagrado je šla v sosedno trgovino po vsakdanje potrebščine; lahko je že šla na obisk k sorodnikom, kjer je imela priložnost likati perilo. Šla je, čisto sama in zanesljivo je hodila. Kar se je prej zdelo nemogoče in bi najbrž ostalo »nemogoče«, če dekle samo ne bi pretrgalo z nezaupanjem staršev.

Marta se je razvila v samostojno osebnost!

Jože Trček

REHABILITACIJA DUŠEVNO PRIZADETIH V ZDA

Kar prepogosto smo navajeni, da ima tisto, kar je uvoženo iz ZDA, neko posebno vrednost ali da je posnetek nečesa »ameriškega« vrh naše naprednosti in zmogljivosti. Pogosto, ko prevajamo brošure ali citate ameriških avtorjev, želimo s tem dati poslednji objektivni pečat svojim nastopom, če nek takšen citat ali knjiga dopolnjuje oz. ilustrira naš nastop. Neredko celo v konzultativnih ali polemičnih razgovorih skušamo drugače mislečega dokončno premagati s pomočjo prenesene ali prevedene misli, ki jo je izrekel ameriški avtor.

Ne da bi se tega zavedal, sem imel tudi sam nekaj takih prepričanj, ali bolje rečeno — predsodkov, ko sem prišel v ZDA z namenom, da se seznanim z rehabilitacijo duševno prizadetih oseb. V teku spoznavanja stvari od blizu pa se take predstave hitro razblinijo in ostane gola stvarnost, ki pravzaprav ni nikjer superlativna, razen seveda pri finančnih možnostih, ki so v primerjavi z našimi res zelo visoke.

Preden pa poskušam pobliže prikazati sistem rehabilitacije duševno prizadetih v ZDA, naj poudarim, da so ZDA tako velika dežela, da ni mogoče govoriti o njej kot o celoti ali o vsem, saj v nekaj mesecih komaj lahko spoznaš nekatere krajevne razmere in še tiste površno. Moje izkušnje se nanašajo v glavnem na državo Minnesoto, to je ena od pedesetih držav, čeprav je res, da spada v vrh razvitejših držav v ZDA. Vsaka država pa ima svojo zakonodajo, svojo posebno prakso na tem področju in svoj specifičen razvoj. Prav lahko se torej dogodi, da bo nekdo drug spoznal čisto drugačno »Ameriko«, če se bo n. pr. studiozno zanimal za isto problematiko v neki drugi državi. Po svobodni presoji na osnovi priložnostnih razgovorov z Američani bi sodil, da je tam večja razlika med posameznimi državami, kakor je pri nas med posameznimi republikami.

Najprej je treba omeniti, da rehabilitacija duševno prizadetih oseb v ZDA nima daljše tradicije. Dežela je res tipično poslovna in tehnično proizvodna z dobro razvitim šolstvom, v pogledu socialnega varstva pa — ki v njihovem jeziku in njihovi praksi pomeni vse vrste sistematične družbene zaščite državljanov, to je tudi splošno zdravstveno varstvo, starostno varstvo, pokojninsko varstvo, vse

vrste rehabilitacije itd. — ni posebno razvita država. (Mimogrede: ameriški državljani nimajo brezplačnega zdravstvenega varstva, kakršen že precej časa obstaja skoro v vseh zapadnoevropskih državah, da socialističnih držav niti ne omenjamo. Podobno je pokojninski sistem komaj v nastajanju in veliko ljudi sploh nima pokojnin. Tega skoraj ni mogoče verjeti, saj imajo tako rekoč vse zapadnoevropske države že zdavnaj urejeno pokojninsko zavarovanje in razmeroma dobre pokojnine).

Ne vem, če sodim prav, vendar se mi je precej trdno izoblikovala misel, da Američani dandanes razvijajo sistem socialnega varstva s pospešenim tempom, ker so prizadeti, da jim tuji obiskovalci vsevprek očitajo nehumanost in zaostalost družbene ureditve v tej smeri. Američani se namreč močno zavedajo svoje svetovne vloge, svoje tehnične razvitosti, svoje »superlativnosti« in sedaj, ko jim ves svet očita zaostalost na tem področju, hočejo z njim lastno naglico nadomestiti, dohiteti in prehiteti ostali svet. Zelo pogosto sem dobival potrdila za tako prepričanje in vse bolj sem verjel, da je očitek zaostajanja gonilna sila današnjega hitrega razvoja skrbi za duševno prizadete osebe.

Proces pospešene rehabilitacije se začne, podobno kakor drugje na svetu, z nastopom šolske starosti, v okviru danih možnosti pa že prej, toda šolski sistem je tam drugačen in močno potegne za seboj tudi sistem rehabilitiranja duševno prizadetih. Ker otroci v osnovni šoli (in tudi v srednji) ne ponavljajo razredov in ker imajo več različnih stopenj zahtevnosti učnih programov (tudi notranjo in zunanjo diferenciacijo, če uporabimo naše izraze), vsi podpovprečni in mejno prizadeti otroci obiskujejo ter izdelujejo redno osnovno šolo, le da razumljivo, z manj zahtevnim učnim programom in z nižjo povprečno oceno.

Razen opisnih ocen oz. testnih rezultatov ter poročil o napredovanju, imajo še sistem črkovnih ocen od A do F. A pomeni najboljše znanje, F pa najslabše, vendar še vedno pomeni znanje in uspeh. Kdor ima npr. samo F ocene, je torej izdelal razred z F ocenami. S tem seveda takoj odpade množica problemov zaradi neuspehov, ki so tak kamen spotike in eden največjih družbenih problemov pri nas. Tam ni nobene možnosti, da bi prišel nekoliko nadpovprečno uspešen otrok v posebno šolo. Zaradi tega bi imele posebne šole, če bi obstajale, zelo malo otrok, saj večji odstotek take populacije, ki je pri nas v posebnih šolah, ostane na rednih osnovnih šolah. Misel na izločitev iz redne šole se ne pojavi, nima eksistenčne možnosti v njihovem sistemu.

Redne osnovne šole pa obravnavajo posebej nekoliko huje duševno prizadete otroke, po naši neustrezni terminologiji bi rekli — teže debilne. Razumljivo je namreč, da v primeru, ko kriterij duševne prizadetosti »potiskamo« navzdol, hitro pada število otrok. Zato ima npr. tam osnovna šola s 1.200 učenci samo eno skupino duševno retardiranih otrok z 11 učenci, ki predstavljajo poseben oddelek na šoli. To skupino otrok poučuje posebej za tako delo usposobljen pedagog, po naše bi bil to defektolog, ker ima podoben študijski program na univerzi. Tak razred je del šole in ne posebna šola.

Defektolog, ki vodi take oddelke, ima poseben program dela, ki ga tudi sam sestavlja. Načrt zaobsega gospodinjska opravila, oblikovanje različnega materiala, šivanje, uporabo domačih strojev, risanje, modeliranje itd. Drugi, bolj šolski predmeti pa imajo neverjetno veliko ponazoril, še posebno matematika in jezik. Vsaka ura pouka je prikazana na neki skici, vsaka nova snov je ponazorjena tudi vizualno, vsak pojem naj bi bil ponazorjen s situacijo na sliki itd. Še zlasti velik poudarek pa sloni na prometni vzgoji.

Metode in vsebina dela torej niso nekaj izjemnega, kajti vse naše posebne šole imajo prav tako veliko ponazoril, vsi naši praktiki poskušajo razlagati pojme s vizualnimi pripomočki, morda je razlika med nami in njimi le v tem, da so tam v tej metodi silno dosledni. Prizadevajo si, da otrok sledi razlagi najmanj z dvema čutiloma.

Ko ti otroci končajo osnovno šolo, ki traja v ZDA po zveznem predpisu od 7. leta dalje, nekatere države pa imajo svoj zakon, ki obvezuje šoloobveznost že od 5. leta dalje, se prešolajo na Junior High school, ki traja 3 leta in nekako ustreza višjim razredom naše osnovne šole. Po potrebi so tudi na tej šoli vključeni v posebno skupino za mentalno retardirane. Dogaja pa se, da nekdo preide v redni oddelek, če je napredoval, ali pa tudi v posebno šolo za mentalno retardirane, ki je ločena ustanova in se v njej usposabljajo v glavnem imbecilni otroci.

Po končani šolski obveznosti iščejo zanje redno zaposlitev v industriji, to je za tiste, ki so na rednih šolah v posebnih oddelkih. Ker je dela veliko, povpraševanje po nekvalificiranih delavcih stalno, pravijo, da ni posebno težko zanje najti delovnih mest, seveda po vnaprejšnjem priučevanju, ki poteka največ na tekočem traku. Res pa je, da v ZDA kramp in lopata ne prideta več »poklicno« v poštev. Zopet naš simbol najpreprostejšega nepoklicnega dela, to je cestni pometač, je v ZDA najmanj traktorist, ker je stroj za pometanje cest precej podoben traktorju, le da je še bolj tehnično kompliciran.

Taka je zelo na kratko organizacija šolanja duševno prizadete mladine v ZDA, to je tiste populacije, ki pri nas predstavlja jedro

posebnega šolstva. Posebno ali specialno šolstvo pa tam zaobsega samo teže prizadete in sicer nekako od laže imbecilnega navzdol. Med njimi je vsepovsod polno mongoloidov in včasih se mi je vsiljeval vtis, da pomeni specialna vzgoja v ZDA šolanje mongoloidnih otrok.

Specialna vzgoja je v državi Minnesoto podrejena državnemu forumu, odgovornemu za posebno vzgojo in izobraževanje (State Departement for Special Education). Ta urad nadzoruje vse tiste ustanove, ki se ukvarjajo s specialno vzgojo, to je razen duševno prizadetih še telesno prizadete, slepe, gluhe in kombinirano razvojno prizadete. Ustanove so sicer v veliki meri nastale na zasebne pobude, toda verificira in finansira jih v pretežni meri ta državni organ.

Vodstva takih ustanov pogosto poudarjajo, da so »zasebne nedobičkarske« ustanove (none profit). To pomeni, da zaračunavajo usluge toliko, kolikor jih dejansko stanejo. V ZDA ima izraz »none profit« močan humanističen prizvok, zato v takih ustanovah nikoli ne pozabijo tega poudariti oz. napisati.

Ker v ZDA nimajo tradicije v specialni vzgoji in ker bi radi postali »vodilni« v svetu tudi na tem področju, podpira država vse, karkoli kdo »ponudi ali prijavi«. Obiskal sem npr. zasebno ustanovo za duševno prizadete, zelo slabo opremljeno, brez ustreznega kadra, celo brez pravih prostorov. Neka po srcu dobra žena si je npr. umislila iz lastnih socialnih nagibov zavod za duševno prizadete. V okolici je nabrala kandidate, prijavila svojo namero državnemu organu in takoj dobila dotacijo in dovoljenje. Ni potrebno posebej poudarjati, da so take ustanove tudi improvizacija. Včasih pa zasebne ustanove niso finančno dotirane in živijo od prostovoljnih prispevkov občanov, vendar take ustanove postopoma odmirajo.

Omenjeni državni organ skrbi za specialno vzgojo in teži k izboljšanju ter podpira predvsem tiste ustanove, ki so boljše in perspektivnejše. Direktor neke večje ustanove za duševno prizadete mi je zaupal svoj načrt, da bo njegova šola s časom asimilirala vse manjše zasebne ustanove v okolici; to da je hkrati namera State Departmenta.

Kakšna je od blizu ustanova za prizadete otroke, naj povem z krajšim opisom neke državne ustanove, kjer sem prebil nekaj tednov. Imajo 130 prizadetih otrok s povprečnim IQ nekoliko pod 50. Stari so od 7 do 21 let, v šoli pa so vsak dan v delovnem času, to je od 8 ure zjutraj do 3 popoldan. Oddelki imajo po 8 do 16 otrok, poučujejo pa učitelji, ki so končali specialno smer na univerzi za pouk duševno prizadetih, torej po naše defektologi.

Posebnost te šole je množica pripomočkov, to je najrazličnejše tehnične aparature in sploh bogatost opreme. Magnetofoni, responderji, diktafoni, ozvočenja, filmi, različni projektorji in barvni televizijski aparati ter množica risanih ponazoril in celi kupi tiskanih knjig, ki so podobne slikanicam, z vsem tem je šola natrpana. Za človeka, vajenega krede, table in še doma narejenega flanelograma, je taka učilnica kar preveč kompliciran in se čudi tehnični usposobljenosti ameriškega učitelja, čeprav se z vsemi pripomočki ravna v bistvu zelo preprosto in jih tudi otroci po nekaj vajah sami obvladajo.

Nekaj posebnega in neznanega pa predstavlja pouk glasbe. Ko sem prvič videl mongoloidnega otroka z dirigentsko palico, nisem razumel, kaj to pomeni, šele z mnogimi vprašanji se je dalo približno izluščiti jedro. Glasbeni pouk ima na tej šoli stalno mesto v celotnem programu. Poučuje visoko izobražen glasbeni strokovnjak in sicer kar 3 do 5 ur tedensko v zadnjih razredih. Pomen glasbene vzgoje razlaga učitelj glasbe zelo globoko in kot rehabilitacijsko zelo pomembno. Žal ne poznam dovolj teoretičnih osnov rehabilitacijske moči glasbene vzgoje, zato mi je teže predstaviti to plat šolskega dela. Poskušal bom povzeti razgovor in razlago učitelja, ki je zelo rad obrazložil svoj koncept. Utemeljeval je takole:

Človekova aktivnost je vedno ritmična, v vsakem delovnem procesu in v vsakem človekovem delovanju je prisoten ritem dela oz. ritem aktivnosti. Sleherno delovno mesto ima svoj stalni specifični ritem, ki ga mora delavec osvojiti, oziroma harmonizirati svoj biološki ritem dela na delovnem mestu. Taka skladnost biopsihičnega ritma in ritma delovnega mesta pogojuje vztrajnost, interes in relativno neutrudljivost človeka pri delu. Brez osvojitve oz. vskladitve delovnega ritma z ritmom biopsihične aktivnosti ni možna daljša vztrajnost, ni mogoče pridobiti rutine in stalnosti. Človekov biopsihični ritem ima svoje stvarno ozadje v bitju (pulsu) srca, ki je pri vsakem človeku ritmično. Ta biološki ritem bitja srca ima svoj močan transfer na psihično aktivnost oz. na psihomotorično funkcionalnost človekovega delovanja.

Ker pa je pri duševno slabše razvitih osebah močno prizadeta sposobnost razvoja harmonizacije lastne biopsihične ritmičnosti z ritmiko delovnih operacij, je taka oseba hitro nezainteresirana, težko doseže vztrajnost, se instiktivno hitro umakne. Delovna operacija zahteva namreč adaptirano ritmičnost, duševno prizadeta oseba pa zaradi neskladja ritmike preide nagonsko na drugo nevodeno aktivnost, torej na ritmiko, ki ni v skladu z delovno operacijo. Nastane nekontrolirana aktivnost. Zaradi tega pogosto opažamo razpršeno pozornost in prehod v nekontrolirano ritmičnost ali v igro, ki je samo še aktivnost, karakteristična za zelo majhnega otroka.

Taka razlaga pomena ritmičnosti za delovno usposabljanje je izrazito psihološka in zelo prepričljiva, težko pa je soditi o tem, kolikšno vzgojo igra ta ritem v celotnem procesu usposabljanja te mladine in koliko jo je mogoče razvijati s pomočjo specifične obravnave v okviru glasbenega pouka.

Glasbeni pouk poteka na tej šoli seveda dokaj drugače, kakor smo ga vajeni pri nas na rednih šolah, kjer učimo učence glasbene osnove. Tam so usmerjeni na ritem, na kontrolo telesa po nekem ritmu. Glasbena soba je zelo velika in svetla ter opremljena z mnogimi bobni in drugimi tolkali, ki ustvarjajo najizrazitejši ritem. Veliko uporabljajo tudi klavir, saj je z njim mogoče izvajati lahko dojemljiv ritem.

Otroci sami tolčejo po instrumentih pod vodstvom učitelja, se učijo tudi note, vendar le toliko, da bi sami posneli ritem na glasbilih, melodija ni cilj. V prakticiranju osvajanja ritma si pomagajo z gibanjem telesa v največji možni meri. Ob zelo glasnem tiktakanju kronometra delajo kretnje z rokami ali nogami ali pa korakajo pri začetnih vajah.

Po nekem času, ko že osvoje posnemanje ritma s pomočjo močnih dražljajev, preidejo na povzemanje ritma iz melodije. Postopek je tak, da zavrtijo ploščo z neko skladbo (največ imajo klasike: Chopina, Smetano, Mozarta itd.), gojenci pa stojijo pred velikim dvakrat lomljenim ogledalom, da vidijo sami sebe iz treh strani. Eden od gojencev ima v roki dirigentsko palico, drugi pa ga gledajo, če pravilno dirigira sam sebi, kajti izvajalec muzike oz. ritma je on sam s svojimi kretnjami. Učitelj namreč zahteva, da vsakdo dirigira s celim telesom, ne le z rokami. Predvajanje glasbe s plošč je metodično izbrano tako, da je ritem v melodiji vedno manj izrazit, pač v skladu z uspehom osvajanja ritma.

Tak način glasbene vzgoje je pravzaprav edino, za kar bi lahko rekli, da je nekaj bistveno drugačnega v primerjavi z našo prakso. Kolik dejanski pomen ima, bi bilo zelo zahtevno odgovarjati, vendar če nič drugega, bi si pri nas želeli, da bi se glasbeni učitelj poglobil v to problematiko in se pridružil ljudem, ki se ukvarjajo z rehabilitacijo resneje duševno prizadete mladine. Teoretična razlaga in utemeljitev sta zelo prepričljivi in vabljivi.

Zanimalo me je nadalje, kakšna je delovna perspektiva teh otrok, vendar sem dobil drugačen odgovor, kakor smo ga vajeni v tej deželi, ki je vedno in povsod dobičkarska in rentabilna. Odkrito so mi

povedali, da le manjši odstotek otrok redno zaposlijo, manj kakor eno tretjino, drugi so začasno zaposleni, delno zaposleni v zaščitnih delavnicah ali pa tudi v zavodih vse življenje.

Skupina odraslih, starih od 17 do 21 let, je zaposlena kar v šolski delavnici na tekočem traku. Vsako jutro jih pripelje šolski avtobus, popoldne pa odpelje domov. Največ sestavljajo različne igrače ali dele elektronske industrije v sodelovanju s tovarnami, vendar taka opravila, ki za tovarno niso rentabilna. Tudi na tej ustanovi so dohodki le simbolični, ker jim je najvažnejša delovna terapija oz. osvajanje delovnih navad.

Nerentabilnost dela duševno nerazvitih v ZDA je dokaj splošna, ne delajo si utvar, da bo ta populacija kdajkoli sebe v celoti preživljala z lastnim delom. Njihov koncept rehabilitacije je socialno varstven in ne skušajo prepričevati oblasti ali tovarnarjev o kakih ekonomskih dobičkih. Dobili smo vtis, da je taka orientacija več ali manj konstantna, kajti tudi za tiste, ki se redno zaposlijo, pravijo, da je zaposlitev začasna.

Razen humanitarnega vidika pa zasledujejo še dodatni posredni ekonomski cilj, ker je precej laže oskrbovati »šolanega« imbecila kakor nešolanega. Ker pa je družba v celoti ekonomsko zelo močna, tudi ni tako velik problem oskrbovati v domovih vseh teže prizadetih oseb od rojstva do smrti.

Teže prizadeti so v ZDA domala vsi nastanjeni v ustanovah. Te ustanove pa so vse prej kakor posnemanja vredne. Konkretno imajo v Minnesotu okoli 3.000 duševno prizadetih oseb v zavodih, od tega samo v enem zavodu 1,700. To je pretirana koncentracija teh ljudi in ne daje možnosti za večjo individualno pomoč ali nego. V velikem, z mrežo ločenem prostoru je kakih 300 otrok, v naslednjem prostoru pa stari itd. V času našega obiska ni bilo poskrbljeno niti za osnovno osebno higieno teh otrok. Država seveda subvencionira vse (16 dolarjev na dan za osebo), starši načelno ne plačujejo za oskrbo v takih ustanovah.

Po svoje zanimivo in novo pa je to, da imajo vzgojno-varstvene ustanove za predšolske duševno prizadete. Tja sprejmejo vse najteže prizadete razen nepokretnih in jih oskrbujejo v delovnem času. Z njimi poskušajo najprej doseči osebno čistočo in minimalno kolektivno vodstvo. Pouk poteka v vaji risanja črt, pik in ravnih ali poševnih črt ter razpoznavanja preprostih predmetov z risb ali table. Hkrati so povsod uveljavljene govorne vaje, torej logopedska obravnava. Obisk take ustanove takoj pove, da gre za socialno-varstveno pomoč prizadetim staršem. Čeprav so take usluge zelo drage, država subvencionira vse.

Poskušajmo na koncu na kratko označiti bistvo organizacije rehabilitacije v ZDA. Duševno prizadeti je v ZDA oseba od lažjega imbecila navzdol, osnovni koncept obravnave je humanizem in socialnost in ne ekonomika, starši ne nosijo bremena za vzdrževanje teh oseb v ustanovah in šolah, finančna sredstva so redno zagotovljena v zadostni meri, založeni so s tehničnimi pripomočki in veliko eksperimentirajo, imajo kratko tradicijo, stacionarni zavodi za teže prizadete nimajo starostnih omejitev — namestitve so načelno dosmrte. Zaradi velikega razumevanja s strani države pa bodo prav gotovo v bližnji prihodnosti v marsikaterem vprašanju vodilni na svetu, to si tudi zelo želijo. Danes še priznavajo, čeprav neradi, da so nekatere evropske države precej dlje na tem področju, zlasti pa, da imamo v Evropi več tradicije.

Pogosto slišimo mnenja, da bi se morali nasloniti izključno na naše družbene razmere, zanemariti tujo in razvijati našo »jugoslovansko«, če že ne slovensko rehabilitacijo. Ali naj to pomeni, da ima rehabilitacija razreden značaj in močan političen prizvok? Nedvomno poklicna rehabilitacija zahteva ustrezne politične ukrepe. Toda rehabilitacija kot strokovna dejavnost ali — v zadnjem času celo kot znanost — je, kot vsaka resnična znanost, mednarodna, ne pozna meja, je občečloveška, ker je nastala s skupnim delom, ne glede na nacionalnost, rasno, versko ali politično pripadnost. S tem pa nikakor nočemo reči, da rehabilitacija nima tudi elementov nacionalnega, etnografskega, celo krajevnega obeležja.

Iz referata R. Jonaka, V. Kmetiča in Z. Neumana na 2. konferenci o rehabilitaciji invalidov Slovenije

Zdravko Neuman, dipl. psih.
Zavod SRS za rehabilitacijo invalidov

METODE POKLICNEGA USMERJANJA IN OCENJEVANJA

Človek kot psihofizična celota predstavlja izrazito funkcionalno individualnost. Toda tudi delo, aktivnost ali poklic imajo svojo specifičnost v obliki posebnih funkcijskih, fizičnih, fizioloških, intelektivnih in drugih zahtev, ki jih določeno delo ali poklic postavlja človeku. Merilo za vrednotenje človekove delovne ali poklicne prilagojenosti zato ne more biti nekakšno absolutno izmerjeno delo, temveč individualno delo, opravljeno v individualnih fizičnih, mentalnih in družbenih možnostih, ki so dani posamezniku ali skupinam posameznikov. Merilo za vrednotenje posameznika je potemtakem lahko njegova aktualna ali potencialna učinkovitost, dosežena z zmožnostmi, ki mu je lastna. Učinkovitost posameznika pa bo večja ali manjša glede na to, koliko je ta posameznik uspel razviti svoje zmožnosti, ki so poglavitni pogoj za njegovo učinkovitost, oziroma koliko ta posameznik s svojimi razvitimi zmožnostmi doprinaša k napredku družbe, v kateri živi.

Če smo sprejeli za merilo človeka-proizvajalca, njegovo dejansko in potencialno, toda relativno, ne pa absolutno učinkovitost, potem moramo takoj zavreči delitev ljudi na sposobne in nesposobne, zaposljive in nezaposljive, na vzgojljive in nevzgojljive, na zdrave in bolne, invalidne in neinvalidne itd. Med obema skrajnostima imamo tedaj neskončno število vmesnih stanj, ki jih želimo ugotoviti, spoznati, in če je mogoče, tudi izmeriti ali pa vsaj kolikor mogoče realno oceniti.

Take in podobne misli so v zadnjih desetletjih dajale pobudo za razvoj različnih metod za ocenjevanje zmožnosti za delo. Spomnimo se na začetek poklicnega usmerjanja, ko smo le z več ali manj usmerjenim in vnaprej pripravljenim razgovorom (rekli smo mu »svetovalni intervju«) poskušali ugotoviti, za kakšno delo ima kandidat »veselje«, in smo kvečjemu dodali nestandardizirani psihometrični preizkus. Redek je bil psiholog, ki je imel bolj po zaslugi dobrega nosu kot zaradi uporabljenih metod nekaj več uspeha. Še bolj nezanesljivo pa je bilo seveda poklicno usmerjanje telesno

ali duševno prizadetega kandidata: pogosto smo ga morali usmeriti ne glede na njegova nagnjenja, želje in »veselje«. Po zasebnih zvezah smo največkrat uspeli trudoma najti eno samo možnost za njegovo usposabljanje ali zaposlitev in se je oprijeli kakor utopljenec ponujene roke, če se ni zataknilo pri denarju. Če se je izkazalo, da kljub naši pomoči, intervencijam in prošnjam le ne bo šlo, smo ga ponovno usmerili drugam, na drugo delovno mesto, nato pa vztrajno naprej po metodi »poizkusa in zmote«, dokler se nazadnje relativno že ostareli kandidat ni nekje ustalil; seveda če ga zamotan proces ni že prej preutrudil in je postal nepopravljiv, trajno nezaposljiv nevrotik.

Psihološki pristop

Grenak okus in neuspešnost take empirične stihije na področju poklicnega usmerjanja in metod za ocenjevanje zmožnosti za delo sta nas naravnost pehali v osvajanje novih, širših in bolj kompleksnih metod. Te naj bi nam dajale več upanja na uspeh kot prvih pet nestandardiziranih psihodiagnostičnih pripomočkov (besedni test, likovni test, Kohs, test tehničnega razumevanja in Moedejev test ročne spretnosti), s katerimi smo v poklicni svetovalnici bivšega Inštituta za psihologijo dela v Ljubljani na jesen l. 1952 pričeli z delom, nadaljujoč tradicijo predvojne poklicne svetovalnice. V letu 1955 smo izposlovali avtorsko pravico za prevod in uporabo testne baterije DAT. V naslednjih sedmih letih do leta 1962 so bile po zaslugi maloštevilnih psihologov in statistikov-samoukov zaključene vse potrebne vnaprejšnje študije in izdelan priročnik za baterijo sedmih testov zmožnosti — standardiziranih na reprezentativnem vzorcu slovenske mladine. Ne glede na to, kako zaslužno in opisa vredno se lahko komu zazdi to pionirsko delo, moramo zapisati, da je ta standardizacija zajela zelo omejene starostne skupine in da je danes že hudo zastarela.

Moj namen ni podrobno zasledovati historiat psiholoških metod na Slovenskem, zato bom kratko in malo preskočil marsikateri pomembni mejnik pri ustvarjanju teh pripomočkov (npr. prireditev testa Wechsler — Bellevne II, interesnih testov, Rorschacha in drugih). Danes, v letu 1969, uporabljajo psihologi pri nas že kakih 30—40 različnih psiholoških testov, vendar je izbor še vedno hudo omejen, ne glede na to, da večina teh pripomočkov ni standardizirana na naših populacijskih vzorcih. Prednosti in pomanjkljivosti psiholoških testov kot posebne eksperimentalne metode so že dodobra osvetljene. Pri preizkusu realne in kolikor toliko zanesljive

ocene zmožnosti za delo, ki ga bo kandidat opravljal v svojem poklicu, pa zadenemo tudi pri skrbno standardiziranih psiholoških testih z visoko zanesljivostjo ob tako nizko veljavnost, da je prognostična vrednost testov praktično skoraj nepomembna. Pri nas še ni veliko korelacij med testnimi rezultati in uspehom v poklicih, kolikor pa so, so relativno nizke. Testna situacija običajno vključuje maksimalno pazljivost, koncentracijo, motivacijo in interes, prezre pa številne dejavnike, povezane z dejansko delovno situacijo. Če pa uporabljamo psihološke teste za ocenjevanje telesno ali duševno prizadetih posameznikov ali skupin, bosta zanesljivost in veljavnost rezultatov psiholoških testov zmanjšani še po mnogoterosti psihosomatskih poškodb in okvar. Mnogi testi psihomotornih zmožnosti predpostavljajo neokrnjeno funkcijo obeh rok. Zato takšni preizkusi pri kandidatih z amputirano eno ali obema rokama niso uporabni. Pri mentalno prizadetih, pri nevrotikih, hemiplegikih in pri testirancih, prizadetih s cerebralno motorno paralizo, imajo doslej znani psihološki preizkusi tako majhno prognostično vrednost, da praktično skoraj ni mogoče sklepati na uspeh pri določenem delu ali poklicu.

Teh slabosti se psihologi bolj ali manj zavedajo. Omajana vera v zanesljivost in konstantnost IQ jih je napravila previdne. Namesto »absolutnih« IQ so začeli navajati IQ v mejah določenih variacij z navedbo pripomočka, s katerim je bil IQ pridobljen. Ne da bi podcenjevali koristnost, cenenost, ekonomičnost in uporabnost psiholoških testov, je praktikom čisto jasno seglo v zavest, da bodo pri ocenjevanju zmožnosti za delo tudi najskrbneje standardizirani psihološki testi vedno imeli le komplementarni pomen. Dokler ostajamo v mejah čiste psihometrije, se zdi ocenjevanje zmožnosti za delo samo delno mogoče. Šele v kombinaciji z drugimi pristopi dobe psihometrični podatki pravi pomen. Če bi temu bilo tako, bi v razvoju poklicnega usmerjanja nikoli ne prišlo do naravnost eruptivnih potreb po kompleksnejših metodah, kot so npr. profiliranje delovnih mest, DOK sistem (glej »Informacije«, Komunalni zavod za zaposlovanje, Ljubljana, št. 9, letnik II., septembra 1968), profili poklicev (Gospodarska zbornica SR Slovenije, Ljubljana, avgust 1968).

Tehnika umetno ustvarjenih delovnih situacij

Manj znan in uporabljan pa je tako imenovani **situacijski pristop** pri ocenjevanju zmožnosti za delo. Razvil se je po drugi svetovni vojni iz prakse zaščitnih delavnic. Pri tem kandidata po-

stavimo v eksperimentalno, simulirano delovno situacijo, ki vsebuje bistvene funkcionalne in miljejske elemente prave delovne situacije. Kandidata izpostavimo vrsti umetno ustvarjenih delovnih operacij in pri tem metodično opazujemo njegovo vedenje in »delovno osebnost«. Delovne navade, odnos do nadrejenih, sebi enakih, podrejenih, odnos do dela, smisel za red, točnost, čistočo ipd. se skrbno in sistematično opazujejo in zapisujejo denimo nekaj tednov, dokler se v teh lastnostih pojavljajo opazne spremembe. Poglavitni namen je tu **ocenjevanje, evalvacija človeka pri delu,** ne pa njegova storilnost oziroma produktivnost.

Slabost te metode je v tem, da je med stenami umetno ustvarjene delavnice težko ustvariti pravo delovno okolje. Pristno industrijsko atmosfero je še najlaže doseči pri preprostem, nekvalificiranem delu. Zato se v procesu vrednotenja kandidata pri situacijskem pristopu poslužujejo zelo preprostih delovnih operacij kot npr. montaže, demontaže, pakiranja, enostavne administracije ipd. Pri tem pa ni določeno, kakšna stopnja podobnosti umetno ustvarjene delovne situacije s pravo delovno situacijo je potrebna, da bi bila omogočena realna ocena. V takem miniaturnem obratu so sestavne komponente delovnih nalog zabrisane in težko določljive. Odnosi med sestavnimi deli posamezne delovne naloge niso jasni. Pri opazovanju, čeprav zelo preprostih, v funkcionalnem smislu pa vendarle kompleksnih, sestavljenih delovnih operacij, je pač vedno občutna močna potreba po analitičnem pristopu, po razčlenitvi delovnih nalog na sestavne komponente.

Tehnika delovnih vzorcev

Šele v zadnjem desetletju se je v ZDA močno razširila uporaba delovnih vzorcev (work samples) kot posebna evalvativna tehnika. Podobno kot pri opisanem situacijskem pristopu, tudi pri tej ocenjevalni tehniki delovni vzorci simulirajo sestavne komponente resnične delovne naloge. Toda medtem ko je pri situacijskem pristopu pozornost ocenjevalca (evalvatorja) osredotočena na »delovno osebnost« kandidata pri delu, to je predvsem na njegove osebnostne poteze, je njegova pozornost pri tehniki delovnih vzorcev usmerjena na **ocenjevanje delovnih spretnosti in funkcij** v odnosu do skupnih elementov specifičnih skupin poklicev. Informacije, profili in opisi poklicev zato predstavljajo nujno realno osnovo, na kateri sloni ta tehnika. V ZDA uporabljajo v ta namen tako imenovani »Slovar poklicev« (Dictionary of Occupational Titles), kjer so sistematično zbrane informacije za 22.000 delovnih mest. Ta publikacija

je v ZDA rezultat dolgoletnih skupnih naporov industrijskih podjetij in Zveznega urada za delo in je nepogrešljiva za delo vsakogar, ki se ukvarja s poklicnim usmerjanjem ali zaposlovanjem. Imenujejo jo »biblija« poklicnih svetovalcev in ocenjevalcev zmožnosti za delo.

Tehniki delovnih vzorcev pripisujejo lastnost, da je obdržala vse poglavitne prednosti drugih pristopov, zavrgla pa njihove slabosti. Zbiranje podatkov, standardizacijo, vrednotenje in ocenjevanje s pomočjo notranjih in zunanjih kriterijev je tehnika delovnih vzorcev prevzela od metode psiholoških testov, vendar je pri tem bolj upoštevala potrebe ne samo »normalne« — temveč tudi telesno ali duševno prizadete populacije. Ustvarjanje ponarejenih aktualnih delovnih situacij, miniaturni obrati in opazovanje vedenjske dinamike v delovni situaciji — vse to je pri tehniki delovnih vzorcev podobno kot pri situacijskem pristopu, le da se tehnika delovnih vzorcev bolj opira na skupne elemente različnih delovnih nalog in na uporabo standardiziranih kriterijev.

Kriterije za hitrost in kvaliteto dela, časovne norme, kriterije za standardno orodje in opremo delovnega mesta je tehnika vzorcev izdelala na osnovi profilov in analize dejanskih delovnih mest v redni industriji.

Klient je izpostavljen seriji standardiziranih delovnih preizkušenj v okviru določene panoge, za katero je že pred tem pri delu izkazal zadosten interes in zadostne zmožnosti. Preizkusi si sledijo od preprostejših do bolj kompleksnih, tako da je možno preizkusiti tudi sposobnejše kandidate in razvijati delovne spretnosti do največje možne mere.

Cilj preizkusov s pomočjo standardiziranih delovnih vzorcev je realna evalvacija delovnega ali poklicnega potenciala, ocena vedenjske dinamike osebnosti v delovni situaciji in dajanje terapevtskih izkušenj, ki posamezniku pomagajo, da bolje razume samega sebe kot delavca.

O tako imenovanem TOWER sistemu standardiziranih delovnih preizkušenj za ocenjevanje zmožnosti za delo predvsem telesno ali umsko prizadetih oseb bomo poročali drugič.

Ante Kotar

UČBENIKI ZA POSEBNE OSNOVNE ŠOLE SE BODO TISKALI IZ SREDSTEV DRŽAVNE LOTERIJE

V letošnji drugi številki Zbornika smo lahko brali, da dobiva Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam dotacije Državne loterije in iz teh sredstev kupuje stroje in orodje za delavnice pri posebnih osnovnih šolah. Podobno dotacijo dobiva tudi Društvo defektologov Jugoslavije; razdeli jo po sekcijah, ki delujejo v okviru omenjenega društva (npr. Sekcija učiteljev za delo z gluho in naglušno mladino, Sekcija učiteljev za delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino in druge). Slovenska sekcija učiteljev za delo z duševno nerazvito mladino je prejela letos od zvezne sekcije 35 milijonov starih dinarjev, ki so namenjeni izključno za tiskanje učbenikov za slovenske posebne osnovne šole. Sekcija se je morala obvezati, da bo za ta denar izdala 5 učbenikov. Ta sredstva sicer ne bodo zadostovala, vendar so trdna osnova za pristop k temu obsežnemu delu.

Za duševno prizadete otroke doslej sploh nismo imeli učnih knjig. Naši učitelji se trudijo in iščejo v čitankah za osnovne šole in v drugih mladinskih listih primerna berila in sestavke, ki jih morajo navadno prirediti stopnji prizadetega otroka. Mnogokrat morajo sestavke oblikovati učitelji sami. To neugodno stanje v naših posebnih osnovnih šolah pa lahko rešimo samo s tiskanjem učbenikov za posebne osnovne šole. Najprej so seveda na vrsti učbeniki materinega jezika oziroma čitanke. Na podlagi razpisa so posamezni avtorji ali skupine avtorjev pričeli s pisanjem. To je težavno delo, saj gre za prva izvirna berila, sestavke, pesmice in uganke, ki so namenjene učencem posebnih osnovnih šol.

V pripravah so torej 4 knjige in to: Čitanka za prvi in drugi razred, Čitanka za tretji in četrti razred, Čitanka za peti in šesti razred ter Čitanka za sedmi in osmi razred. Doslej je komisiji za izdajo učbenikov pri Sekciji ortopedagogov uspelo pripraviti za tisk le Čitanko za prvi in drugi razred. Avtorici Marija Koman in Tonči Koželj iz Ljubljane sta na podlagi večletnega poučevanja v prvem in drugem razredu posebne osnovne šole in na podlagi študija o začetnem branju in pisanju v posebnih osnovnih šolah spretno in lepo,

vsebinsko in metodično izdelali rokopis za Čitanko za prvi in drugi razred, ki jo otroci, učitelji in starši tako težko pričakujejo. Čitanko je prisrčno in bogato ilustrirala akademska slikarka Lidija Osterc. Čitanka bo predvidoma dotiskana aprila 1970.

Rokopisa za Čitanko za tretji in četrti razred ter za Čitanko za peti in šesti razred avtorji še dopolnjujejo v skladu s pripombami recenzijske komisije. Ko bodo popravki opravljeni, bosta natisnjeni tudi ti dve čitanki. Čitanke za sedmi in osmi razred recenzijska komisija še ni pregledala. V kratkem bo uradni razpis še za peto knjigo Spoznavanje prirode in družbe za sedmi in osmi razred posebnih osnovnih šol.

Ena izmed ilustracij iz Čitanke za prvi in drugi razred posebnih osnovnih šol

Ločeno od sredstev za tiskanje učbenikov dobiva Sekcija učiteljev za delo z duševno nerazvito mladino tudi nekaj sredstev za preskrbo z učili trajnejše vrednosti in aparatov, ki se uporabljajo pri pouku.

V ta namen je Sekcija v letu 1968 prejela 3 milijone starih dinarjev; to pa je zelo malo, če pomislimo, da bi naše posebne osnovne šole potrebovale najmanj 140 milijonov dinarjev, da bi zadostile najnujnejšim potrebam po učnih pripomočkih in aparatih. Komisija pri Sekciji ortopedagogov je skušala najpravičneje razdeliti ta denar med posebne osnovne šole, ki so šele v razvoju, in že popolne osnovne šole, ki nimajo lastnih sredstev za nakup učil. Tako si je v preteklem letu 18 slovenskih posebnih osnovnih šol priskrbelo gramofone, episkope, ciklografe ali diaprojektorje. V letošnjem letu ima sekcija na razpolago 7,5 milijonov starih dinarjev. Pri razdelitvi tega denarja bodo prišle v prvi vrsti v poštev tiste posebne osnovne šole, ki so pri lanskoletni razdelitvi zaradi pomanjkanja sredstev izpadle.

Omenjena sredstva so razmeroma majhna, vendar so osnova za načrtno izdajanje učbenikov in nakup avdiovizualnih aparatov. Vse to bo velik doprinos h kvalitetnejšemu pouku v naših posebnih osnovnih šolah.

DELO KOORDINIRANEGA ODBORA HUMANITARNIH ORGANIZACIJ PRI NAS

Koordinacijski odbor zveznih humanitarnih organizacij (Zveza društev za pomoč duševno nezadostno razvitih oseb, Zveza defektoloških društev, Zveza slepih in Zveza gluhih) je imel v novembru svoj redni sestanek, na katerem so se dogovorili: 1) za predlog in zahteve Jugoslovanski loteriji o dodelitvi sredstev v letu 1970, 2) za zbiranje sredstev za opustošene objekte specialnih šol in zavodov v Banjaluki; 3) za pripravo skupnega elaborata o tekočih vprašanjih invalidskih oseb vseh kategorij za Zvezni izvršni svet in socialno-zdravstveni zbor zvezne skupščine; 4) za zahtevo, da se pri statističnem popisu prebivalstva v letu 1971 vnese tudi rubrika o invalidnosti in podobno.

Na seji so tudi sklenili, da bodo vse štiri zveze pomagale pri pripravah za 3. kongres zveze defektoloških društev, ki bo junija 1970 v Beogradu. Ob tej priložnosti bo tudi velika razstava učil, učnih knjig, pomožnih učnih sredstev za delo v posebnih ustanovah.

Pripravili bodo tudi nove predloge k noveliranju osnovnega zakona o invalidskem zavarovanju in drugih predpisov.

DEFEKTOLOGI SLOVENIJE SO IMELI SVOJ OBČNI ZBOR

Strokovno društvo slovenskih defektologov, v katerega so vključeni poleg specialnih pedagogov še socialni delavci in psihologi, ki obravnavajo duševno prizadeto mladino, je imelo 20. novembra t. l. svoj tretji občni zbor.

Letošnjemu plodnemu in vsebinsko bogatemu posvetovanju in razpravljanju o prizadetih osebah vseh kategorij pri nas (marčno posvetovanje in 2. konferenca za rehabilitacijo invalidnih oseb v novembru) se je pridružilo še Strokovno društvo slovenskih defektologov. Ko so na občnem zboru obravnavali uspehe in neuspehe v preteklem obdobju svojega društvenega življenja in na področju skrbi za kakor koli prizadete osebe, so posebej poudarili pomen povečanja strokovnega kadra in zboljšanje njihovega gmotnega položaja. Posebno so v zadnjem času razvili založniško dejavnost. Na ta način bomo dobili prvi učbenik za posebne šole duševno prizadetih učencev, ki je že v tisku. Sestavljenih je večje število rokopisov ali pa so v pripravi.

Mimo uspehov v preteklosti, ki jih je društvo doseglo, so na občnem zboru dobila pomembno mesto tudi odprta vprašanja, ki čakajo društvo v prihodnje. Posebej so v razpravi poudarili nezadostno sodelovanje med defektologi različnih profilov; aktivi strokovnih delavcev so strogo ločeni. Želijo si take organizacijske oblike, da bi lahko skupaj razpravljali o vprašanjih prizadetih oseb z vseh področij.

Poglavju znanstveno raziskovalnega dela, ki zelo zaostaja za pedagoško prakso, so posvetili posebno pozornost. Poziv, naj se diplomanti visoke defektološke šole »ne zaprejo v slonokoščeni stolp svojega poklica, temveč naj prav ti prispevajo, da bi se znanstveno raziskovalno delo na področju posebnega šolstva resneje premaknilo«, je dobil vsesplošen odmev. Še in še bi lahko naštevali vprašanja, ki smo jih slišali na občnem zboru.

Defektologi — ortopedagogi, ki obravnavajo duševno prizadeto mladino, predstavljajo v tem strokovnem združenju večino. Ob tej priliki moramo posebej poudariti, da so prav ti med najaktivnejšimi člani našega društva in da vodstvo njihove sekcije najtesneje sodeluje z našim republiškim odborom. Ko želimo, da bi novi odbor društva defektologov čim uspešneje izvajal sklepe svojega občnega zbora, hkrati želimo, da bi sekcija ortopedagogov še naprej koristno sodelovala z našim društvom za dobro uspešnega reševanja vprašanj duševno prizadetih.

M. M-j.

IZ SEJNEGA ZAPISNIKA IO DRUŠTVA ZA POMOČ D. N. R. OSEBAM SLOVENIJE

27. oktobra 1969 je bila v Ljubljani seja izvršnega odbora Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v SRS, ki jo je vodila predsednica tov. Ada Krivic.

Osrednja tema seje je bila problematika poklicnega usposabljanja in zaposlovanja učencev posebnih osnovnih šol, ki jo je pripravila komisija pod vodstvom tov. Milana Pavlihe. Ta je vnaprej razposlala vsem posebnim osnovnim šolam in našim društvom vprašalnik za letošnje absolvente teh šol. Skoraj vse šole so, skupno z našimi društvi, na vprašalnike skrbno odgovorile, nekatere pa celo posebej analizirale problematiko poklicnega usposabljanja in zaposlovanja za svoje področje. Za to zaslužijo prav vsi naše posebno priznanje.

253 letošnjih absolventov je odšlo v gospodarstvo, največ v redna delovna razmerja, ker zlasti industrija nudi še dovolj možnosti za zaposlovanje te mladine. Prve premike v pripravah za zaposlitev so napravila naša društva z odpiranjem poklicnih oddelkov pri POŠ oziroma pri poklicnih šolah. Te so se tesno povezale z delovnimi organizacijami zaradi predpriprave za vključevanje naše mladine na delovna mesta.

Problemi zaposlovanja srednje in huje prizadete mladine pa so še manj proučeni. Več truda bomo morali posvetiti problemom delavnic pod posebnimi pogoji.

V daljši razpravi o tej problematiki so bili podani predlogi za boljš isistem evidentiranja vse duševno prizadete mladine za večjo skrb za to mladino z upravne in strokovne plati. En sam prosvetni svetovalec za vso Slovenijo za ta obsežna vprašanja res ne more biti dovolj uspešen. Zelo potreben pa je tudi napovedani zakon o poklicnem usposabljanju in sklepanju učnih razmerij, ki bi lahko odstranil marsikatero sedanjo nejasnost.

V nadaljevanju seje je bila podana informacija o sredstvih Jugoslovanske loterije. Vsa zbrana sredstva prejšnjih, pa tudi letošnjega leta, so bila dodeljena posebnim osnovnim šolam za ureditev in opremo delavnic za tehnično vzgojo. V prihodnjem letu pa nameravamo uporabiti razpoložljiva sredstva v prvi vrsti za delavnice pod posebnimi pogoji. Sevega pa bomo morali reševati tudi druga neurejena vprašanja za nekatera področja, ki doslej niso mogla dohitevati razvoja drugih šol. Izvršni odbor je odobril posameznim šolam, ki so pripravile programe razvoja otroškega varstva, dotacije iz republiškega akcijskega programa otroškega varstva za leto 1969, predvsem za odpiranje varstvenih oddelkov za predšolske in šolske otroke.

Obravnavana so bila tudi nekatera vprašanja financiranja posebnih osnovnih šol. Pri tem je bila posebej poudarjena potreba po širokem sodelovanju naših društev z vsemi zainteresiranimi organizacijami in posamezniki pri izdelavi perspektivnega načrta razvoja ustanov za usposabljanje duševno prizadetih otrok in mladine.

Končno je izvršni odbor obravnaval založniško dejavnost našega društva.

Tajnik
Štefan Trobiš

O DELU LJUBLJANSKEGA DRUŠTVENEGA ODBORA

Ljubljansko društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam je bilo ustanovljeno že pred leti, toda registrirano je bilo šele v letu 1967. Široko območje delovanja, to je vseh pet ljubljanskih občin, je dolga leta otežkočalo aktivnost, kakršno je bilo pričakovati v slovenskem glavnem mestu. Z novim izvršnim odborom je društvo v letošnjem letu ponovno zaživelo. K temu je veliko pripomoglo tudi to, da smo v društvo pritegnili vodilne ljudi iz delovnih organizacij.

Za začetek smo si v drugi polovici letošnjega leta zadali več nalog in uvedli v društvenih prostorih uradne ure za stranke.

Glavne naloge so:

1. popularizirati društvo v širši javnosti,
2. povečati število članov,
3. pridobivati kolektivne člane,
4. pridobiti čim več naročnikov za Zbornik in razposlati čim več literature,
5. organizirati predavanja o duševni nerazvitosti na vseh ljubljanskih osnovnih šolah,
6. izpeljati nabiralno akcijo, s čimer bi povečali denarna sredstva.

Radi bi vse bralce Zbornika na kratko seznanili s tem, kako smo pristopili k realizaciji posameznih nalog in kakšne uspehe smo imeli pri tem do sedaj.

Za popularizacijo društva smo razmnožili ves potreben material, kot je: obvestila, pristopne izjave, naročilnice za Zbornik itd. Ves ta material ni bremenil našega računa, ker smo papir in tiskanje dobili brezplačno pri nekaterih ljubljanskih delovnih organizacijah. Rezultati propagande so se kmalu pokazali. Vsak dan se je večalo individualno in kolektivno članstvo, pridobivati smo začeli naročnike na Zbornik, povečalo se je povpraševanje po strokovni literaturi. Vsak dan občani in delovne organizacije vplačujejo zneske na naš žiro račun.

Tudi naša ponudba ljubljanskim osnovnim šolam glede predavanj je naletela na velik odziv. Za predavanja smo naprosili naše ortopedagoge, ki imajo pri svojem delu dolgoletne izkušnje. Namen predavanj je bil seznaniti pedagoške delavce na osnovnih šolah o duševni nerazvitosti in o dejavnosti ter pomembnosti našega društva. Ta predavanja smo osnovnim šolam ponudili brezplačno in so v teku. Predavanja so osnovne šole vključile v svoj študijski program.

Z nabiralno akcijo, ki je sedaj tudi v teku, smo zajeli vse ljubljanske obrtnike. Vsem smo po pošti poslali dopis s položnico, s katero lahko nakažejo določen znesek na naš žiro račun. Istočasno smo jih obvestili, da posredujemo absolvente Posebne osnovne šole, ki so zmožni priučevanja v različnih poklicih. Tako je dobilo ali bo še dobilo ta dopis čez 3000 ljubljanskih obrtnikov. Tudi tukaj nam je priskočilo na pomoč neko ljubljansko podjetje, ki bo nosilo celotne stroške poštnine, saj ti niso majhni. Na ta način zbrana sredstva bomo koristno porabili za pomoč duševno nezadostno razvitim z območja ljubljanskih občin.

Danes ima naše društvo več kot 1000 individualnih članov, vsak dan pridobivamo nove kolektivne člane, to je delovne organizacije, ki so se obvezale plačevati letno članarino od 200 pa celo do 5000 N din. Z različnimi delovnimi organizacijami vzpostavljamo tudi vse več osebnih stikov in jih sproti seznanjamo z našimi problemi. Predstavniki našega društva so obiskali tudi več ustanov, ki se neposredno ali posredno ukvarjajo z duševno nerazvitimi, se pogovorili o različnih problemih in jim ponudili kolektivno članstvo.

V času uradnih ur se že oglašajo starši duševno nezadostno razvitih otrok, predstavniki delovnih organizacij in drugi.

Še bi lahko govorili o uspehih našega društva v zadnjem času, toda za sedaj naj bo to dovolj. V drugi polovici decembra predvidevamo plenum društva, kjer bomo pregledali delo letošnjega leta in si za prihodnje leto zadali nove naloge. Na plenumu bomo podelili tudi priznanja delovnim organizacijam in posameznikom, ki so največ pripomogli k afirmaciji društva in imeli največ zaslug pri reševanju problemov duševno nezadostno razvitih oseb na območju Ljubljane.

V prihodnje vas bomo seznanili tudi o tem.

Društveni tajnik:
V. Bitenc

ORTOPEDAGOŠKA EKSKURZIJA CELJSKIH DEFEKTOLOGOV V GRADEC

Dne 3. oktobra 1969 so odpotovali prosvetni delavci, ki delajo v posebnih osnovnih šolah v Celju, Laškem, Velenju, Rogaški Slatini in Šmarju pri Jelšah, pridružili so se jim še tovariši iz Slovenske Bistrice — člani celjske sekcije Društva defektologov in še nekateri povabljeni, ki se ukvarjajo na celjskem terenu s problematiko duševno prizadetih, vseh je bilo blizu 100, v Gradec na enodnevno defektološko ekskurzijo, da si ogledajo v glavnem mestu avstrijske Štajerske nekatere defektološke ustanove. Ogled jim je pomagal organizirati občinski svetnik mesta Gradca g. Karl Boc s svojim sodelavcem psihologom dr. Gibiserjem, ki sta pripravila vse potrebno, da je naporna in programsko bogata ekskurzija odlično uspela.

V Gradcu so si udeleženci najprej ogledali posebno osnovno šolo »Am Damm«, kjer jih je prisrčno pozdravil v imenu prosvetnega oddelka občine Graz, mestni šolski inšpektor g. Rop. V nagovoru je navzočim pojasnil šolsko problematiko v Gradcu in prizadevanja različnih organov za dvig in izpopolnitev posebnega šolstva in zavodov za usposabljanje duševno prizadetih otrok in mladine. Iz statističnih podatkov, ki jih prikazal, smo zvedeli, da je zanimanje občine, družbenih organizacij in posameznikov za duševno prizadete razveseljivo, ob rastoči skrbi in prizadevanjih pa tudi tam primanjkuje zadostnih kadrov za to težko delo. Vendar se tudi v tem oziru razmere izboljšujejo.

Potem je spregovoril v imenu šole »Am Damm« direktor, višji šolski svetnik g. Steiner, ki je pojasnil problematiko njihove šole. V novem šolskem poslopju imajo 8 razredov z vsemi šolskimi stopnjami. Poučuje 8 liter. učiteljev, od tega 6 diplomiranih defektologov, 4 učitelji za katol. verouk in en učitelj za protest. veroizpoved, 2 učiteljici ročnih del, logopedinja, sodeluje pa še šolski zdravnik in oskrbnica. Šoli je priključen šolski varstveni oddelek. V zavodu se trenutno uči 127 otrok, mnogi imajo daljšo pot do šole, mnogi se vozijo iz okoliških občin, 14 dečkov stanuje v deškem dijaškem domu, od koder jih vodijo v šolo vsak dan njihovi vzgojitelji. Šolo, ki smo jo obiskali, so odprli pred letom dni, ko so jo mestne oblasti izročile sedanjemu namenu. Veseli smo bili ogleda moderne šole, ki je zgrajena nalašč za potrebe usposabljanja duševno prizadetih otrok in mladine z vsemi potreb-

nimi učilnicami, kabineti ,posebnimi sobami za tehnični in glasbeni pouk, z moderno telovadnico itd. Učitelji te šole so nam ljubeznivo pripravili prikaz svojega dela z otroki v posameznih razredih, žal je bilo za daljše poglabljanje spričo obširnega programa, ki smo ga morali še absolvirati, premalo časa.

V splošnem smo odnesli iz posebne osnovne šole »Am Damm« najboljše vtise in je le škoda, da ni bilo več časa za kak strokovni razgovor in razpravo o konkretnih problemih dela, uspehih, administraciji ipd.

Potem smo si ogledali delavnice ustanove »Mladina pri delu«. Duševno prizadeti mladinci, ki ne morejo v proizvodnjo, dobijo v tem zavodu delo in oskrbo in se pod vodstvom vodij oddelkov udejstvujejo po svojih sposobnostih in interesih. Oddelkov je več, izdelujejo po načinu delitve dela različne drobne predmete, kakor kulije, okraske, dele za kovinske izdelke ipd., v mnogih primerih delajo tudi za nekatera proizvodna podjetja. Princip dela v tej ustanovi je v tem, da je treba postaviti duševno prizadetega mladostnika tja, kjer bi lahko največ napravil in mu pomagal razviti sposobnosti do skrajnih meja. Predvsem pa je važno zaposliti ga, da ne bi v brezdelju postal plen ceste in zašel v neustrezne antisocialne dejavnosti. V šiviljstvu zaposlujejo tudi dekleta. Udejstvovanje deklet v proizvodnem procesu je v tem domu prav zanimivo. V domu je tudi internat za fante. Vsi prejemajo v domu hrano in malenkostno denarno nagrado.

Ponos Gradca je posebni otroški vrtec v Rosenhainu, prelepem zelenem predelu velikega štajerskega mesta. Posebna zgradba v paviljonskem stilu je bila zgrajena za namene posebne pomoči cerebralno prizadetim predšolskim otrokom v letu 1967 in je bila izročena svojim plemenitim namenom dne 30. maja 1967. Ker bomo o tem svojevrstnem otroškem vrtcu spregovorili ob drugi priložnosti, bi danes zaključil, da smo odnesli iz tega kraja in ogleda dela s temi prizadetimi otroki še posebno globoke vtise. Načelo »Začeti pri prizadetem otroku v najzgodnejši življenjski dobi z vsemi metodami, da bi mu razvili okrnjene ali pomanjkljive telesne in duševne zmožnosti!« je tu zares konkretno izvajano v življenju, ne samo v teoriji. Veseli smo lahko, da smo začeli temu problemu zadnji čas tudi pri nas posvečati nekoliko več pozornosti, primer pa si lahko ogledamo pri naših sosedih, ki jih je veljal ta dom 3,6 milijona šilingov.

Naš »službeni« del ogleda socialnih ustanov se je zaključil prav tako v Rosenhainu v Domu upokojencev, zelo lepi novi 8-nadstropni zgradbi z veliko dvorano.

Veseli smo bili lepo izpopolnjenega programa, lepega sončnega dne, prijaznosti naših gostiteljev in smo si po pozdravnih govorih in napitnici veselo zapeli.

Popoldanski čas po kosilu do večernega odhoda je bil namenjen individualnim ogledom graškega mesta, nekateri so šli na graški velesejem in si ogledali njegove posebnosti, drugi spet lepe mestne trgovine, predele mesta, stari grad itd. V večernih urah smo se vračali od naših sosedov zadovoljni, ker smo videli in zvedeli mnogo zanimivega in koristnega, a tudi polni pobud za še intenzivnejše delo za dobro otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Našim graškim prijateljem pa smo dolžni izreči za njihov tovariški sprejem in prikaz njihovih socialnih dejavnosti najlepšo zahvalo!

Albin Podjavoršek

iz drugih republik

POLOŽAJ DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE V SR SRBIJI

Po podatkih Instituta za socialno politiko SRS je bilo na področju Srbije do 31. decembra 1966. leta kategoriziranih 18.063 otrok, od tega duševno nezadostno razvitih 11.147 ali 62 %, vseh drugih kategorij (vidno, slušno in telesno motenih) 38 %.

Podatki Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SRS pa kažejo, da je bilo do 30. junija 1968. leta 14.513 duševno prizadetih otrok, in sicer 11.107 laže (debilnih), 2293 teže (imbecilnih) in 1113 težko duševno prizadetih (idiotov). Na ta način se je število v tej kategoriji dvignilo v poldrugem letu za 30 odstotkov. Od skupnega števila učljivih duševno prizadetih (debili) pa jih obravnavajo v posebnih osnovnih šolah in oddelkih le 4812 ali 43 odstotkov.

Te številke so vsekakor zaskrbljujoče. Pred njimi stoji vrsta nerešenih vprašanj: ustanavljanje in gradnja posebnih osnovnih šol, šol za učence v gospodarstvu, šolskih delavnic, zaposlovanje po končanem šolanju, šolanju vaške mladine, učni načrti, neustrezen pravilnik o kategorizaciji, zakon o posebnem šolstvu glede na sedanji razvoj in stanje te problematike, nasprotujoča si stališča v pogledu šolanja in habilitiranja teh otrok. Vse to zahteva resno proučevanje in energično reševanje nerešenih vprašanj. Prav tako niso zajamčena sredstva za gradnjo in opremo šol. Poleg tega je večina obstoječih šolskih zgradb le adaptiranih in v skladu z normativi za obravnavanje duševno prizadetih učencev. Občine nimajo možnosti, da bi preskrbele sredstva za gradnjo posebnih šol. Zanje namreč predvidevajo enako vsoto kot za gradnjo rednih šol, čeprav je v posebnem oddelku le 10 do 12 učencev, v rednem pa 35 učencev.

Na ozemlju Srbije je 179 občin. Na podlagi strokovnega programiranja in rajoniranja bi morali zgraditi okroglo 50 posebnih šol za učljive duševno prizadete otroke. Do sedaj jih imajo le 20. Otroci so kategorizirani, po kategorizaciji pa ostanejo doma ali pa obiskujejo redno osnovno šolo do 15. leta starosta, kjer navadno obsedijo v nižjih razredih, potem pa obvisijo na ramenih staršev in družbe.

Avtor teh podatkov, Živorad Avramović, se zavzema za predlog in sklep posvetovanja stalne konference mest, ki je potekalo junija letos. Na njem so obravnavali vprašanje neposrednega otroškega varstva in sklep skupščine Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Srbije. Na podlagi teh sklepov naj bi združili sredstva republiške skupnosti socialnega varstva, republiške izobraževalne skupnosti in jugoslovanske loterije z republiškim skladom otroškega dodatka ali pa s kakim drugim skladom, ki bi z njimi razpolagal in jih delil na podlagi natečaja pri soudeležbi občinskih proračunov.

Po »Socijalni politiki«,
št. 10—11, november 1969
M. M.-j.

DVE NOVI POSEBNI ŠOLI V SRBIJI

Oktobra so odprli novo posebno šolo v Kragujevcu, v kateri bodo obravnavali učljivo duševno prizadeto mladino iz mesta in okolice. Ta mladina je doslej obiskovala posebne oddelke pri rednih osnovnih šolah. Sredstva za izgradnjo so dale krajevne ustanove, za opremo pa je znatna sredstva prispevalo Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Srbije iz dotacije Jugoslovanske loterije.

Dan kasneje so odprli novo posebno osnovno šolo v Novem Sadu. Zgradba je veljala 5,700.000 din. Izdatke sta poravnala Vojvodina in mesto Novi Sad. V trinadstropni zgradbi so učilnice in delavnice, opremljene z najmodernejšo opremo; postopoma pa bodo zgradili še strokovno šolo in internat. Šolo bo lahko obiskovalo 400 eksternih učencev, internat pa bo imel kapaciteto za 100 otrok. Dosedanjo posebno šolo bodo preselili v novo zgradbo.

Na periferiji Novega Sada so začeli graditi tudi stavbo, kjer bodo obravnavali teže in težko prizadete otroke. To bo največji zavod te vrste v naši državi. Na ta način bo imela avtonomna pokrajina Vojvodina dva moderna objekta za to kategorijo prizadete mladine in je v tem pogledu na prvem mestu v naši državi.

POMOČ BANJALUKI

Potres v Banjaluki je tako opustošil vse objekte, v katerih so obravnavali duševno prizadeto mladino, da precej časa v njih ne bo mogoče delati. Zato so se pridružile splošni akciji za pomoč Banjaluki tudi mnoge posebne ustanove in naši strokovni delavci.

Naše zvezno društvo in zveza defektoloških društev so sprejeli pobudo za zbiranje posebnih sredstev za izgradnjo posebne osnovne šole v tem mestu. Razmere so bile tod take, da so že dolgo pred tem zahtevale posebno osnovno šolo, saj je bilo čez 200 duševno prizadetih otrok obravnavanih le v posebnih oddelkih pri rednih posebnih šolah. Organi SR BiH in mesta Banjaluke obljubljajo pomembna sredstva za izgradnjo posebne osnovne šole, pri tem pa pričakujejo tudi pomoč od drugod. Vsa zbrana sredstva za posebno šolo v Banjaluki je treba poslati na žiro račun Društva za pomoč mentalno nedovoljno razvijenim licima, Republički odbor, Sarajevo, broj 1011-8-380.

PRIPRAVLJA SE VELIKO POSVETOVANJE O VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU OTROK, KI SO TELESNO IN DUŠEVNO PRIZADETI V RAZVOJU

Na pobudo Zveznega odbora društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam pripravlja svet organizacij in ustanov »Društvo i vaspitanje« v Beogradu veliko zvezno posvetovanje o vzgoji in izobraževanju razvojno duševno in telesno motenih otrok. Posvetovanje bo spomladi prihodnjega leta. Naša zveza se prizadevno pripravlja na to posvetovanje, ki naj prispeva predvsem k tistemu delu posvetovanja, ki bo obravnaval duševno prizadeto mladino.

Dr. M. Mašović

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LETNIK II

UREDIL
UREDNIŠKI ODBOR

LJUBLJANA 1969

KAZALO

Barlič Minka: Delavnice pod posebnimi pogoji za duševno prizadete mladostnike in odrasle . . . . . IV — 10

Budič Mile: Predlog o organizaciji delovnega usposabljanja in zaposlovanja teže duševno prizadetih mladostnikov in odraslih . . . . . II — 24

Program razvoja zavodov za usposabljanje v SR Sloveniji IV — 9

Cetinski M.: Poklicno usposabljanje v Kočevju . . . . . III — 44

Gaspari Majda: Skrb za naše otroke mora biti zares skrb vse naše družbe . . . . . I — 3

Jelenc Zoran: Pobuda za hitrejši razvoj službe vzgojnega svetovanja v Sloveniji . . . . . IV — 20

Jelinek Hellen: Posebni otroški vrtec (prevod I. A.) . . . II — 11

Metodika in praksa delovnega usposabljanja za duševno prizadete predšolske otroke . . . . . III — 24

K. F.: Pismo matere prizadetega otroka . . . . . I — 57

Kennedy Eunice: Rosemary je odprla vrata tudi drugim duševno nerazvitim mladincem v zavodu za delovno usposabljanje (prevod M. M-j.) . . . . . III — 48

Kernchen dr. med.: Duševno prizadeti v obdobju pubertete II — 30

Ko duševno prizadet otrok odrašča v mladostnika (prevod M. M-j.) . . . . . IV — 31

Kocbek B.-Mencej M.: Vtisi in opažanja o prvem poklicnem razredu za usposabljanje absolventov posebne osnovne šole v Ljubljani . . . . . II — 38

Kocbek Bruno: Poklicno usmerjanje in priučevanje v Vzgojnem zavodu J. Levca . . . . . IV — 13

Koman Marija: Naši najmlajši se usposabljajo . . . . . II — 8

Krivic Ada: Otvoritev demonstracijskega eksperimentalnega centra za dnevno varstvo in delovno usposabljanje duševno prizadete mladine . . . . . I — 15

Misli staršev in prijateljev prizadetih otrok o posvetovanju nezadostno razvitih pri nas . . . . . II — 3

Kako uporabljamo dotacijo jugoslovanske loterije . . . II — 41

II. konferenca o rehabilitaciji invalidov SR Slovenije . . . IV — 4

Kopač Mojca: Tonček in Metka v varnih rokah . . . . . III — 22

Kotar Anton: Ančka je dobila paket . . . . . I — 49

Učbeniki za posebne osnovne šole se bodo tiskali iz sredstev državne loterije. . . . . IV — 51

Lulik-Peternel Marija: Problemi mladinskih prestopnikov, ki so duševno prizadeti . . . . . I — 30

Marinšek Tomislava: Ambulantno ortopedagoško obravnavanje duševno zaostalih in nerazvitih v psihološkem oddelku otroškega dispanzerja Center ZD Ljubljana . . . . I — 11

Mencej Martin: Nekaj ugotovitev pri usposabljanju otrok z motnjami v duševnem razvoju iz kmečkih družin . . . I — 36

Tri stopnje notranjih pretresov in razvoja očeta duševno prizadetega otroka . . . . . I — 53

Usposabljanje učljive duševno prizadete mladine . . . . IV — 12

Meško Jakob: Odnos močnih do šibkih . . . . . I — 25

Neuman Zdravko: Metode poklicnega usmerjanja in ocenjevanja . . . . . IV — 46

Pavliha Milan: Za večjo učinkovitost službe zaposlovanja I — 36

Podjavoršek Albin: Zgodba o dveh sestrah . . . . . I — 41

Kaj nam govorijo razstave učencev posebnih šol ob koncu šolskega leta 1968/69 . . . . . XII — 22

Pogačnik-Toličič Slavica: Skupinsko posvetovanje s starši duševno prizadetih predšolskih otrok . . . . . 1 — 6

Hudo je, če otrok odklanja hrano . . . . . III — 3

Tudi naši otroci radi rišejo . . . . . IV — 15

Potrč Lojzka — Mencej Martin: Kategoriziranje otrok z motnjami v duševnem razvoju v novomeški občini . . . I — 45

Skaberne dr. Bronislav: Četrti kongres strokovnih delavcev, ki proučujejo in obravnavajo duševno in telesno prizadete osebe . . . . . IV — 27

Šelih dr. Alenka: Urejanje pravnega statusa otrok (in odraslih) z motnjami v duševnem razvoju . . . . . IV — 8

Škerjanc Ema: Delo komisije za kategorizacijo otrok na območju Domžale — Kamnik . . . . . I — 51

Šparovec Silva: Lutkarstvo — oblika vzgoje v Vzgojnem zavodu J. Levca v Ljubljani . . . . . I — 20

Štandeker Marija: Zavod za usposabljanje teže duševno prizadete mladine v Črni na Koroškem je na široko odprl svoja vrata . . . . . II — 24

Trček Jože: Habilitacija duševno prizadetih v ZDA . . . . IV — 38

Weber Richard: Nova metoda k učenju »Musicali« (prevod F. K.) . . . . . II — 26

Zeilhofer Alfonz: Glasba kot sooblikovalec osebnosti duševno prizadetega otroka . . . . . III — 8

Žiberna Angelca: Posebna šola naj bo pri otrocih priljubljena . . . . . IV — 24

IZ NAŠIH DRUŠTEV

Defektologi Slovenije so imeli svoj občni zbor (M. M-j.) . . . IV — 54

Društveni občni zbor v Celju je pokazal bogato dejavnost svoje organizacije (Milena Mrevlje) . . . . . II — 55

Generalni tajnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Velike Britanije v Ljubljani (M. M-j.) . . . . . III — 58

Ekskurzija celjskih defektologov v Gradec (A. Podjavoršek) . . IV — 57

Iz sejnega zapisnika IO Društva za pomoč d. k. r. o. Slovenije (Š. Trobiš) . . . . . .
Medobčinska društva poročajo: Maribor, Domžale-Kamnik v Homcu, Nova Gorica, Gornja Radgona, Ptuj . . . . . I — 59
O delu ljubljanskega društvenega odbora (V. Bitenc) . . . . IV — 56
Posebna osnovna šola v Laškem je dobila svojo zgradbo (Širec Marica) . . . . . III — 58
Ustanovitev društva v Kočevju (M. P.) . . . . . II — 54
Ustanovitev posebne osnovne šole v Litiji (M. Budič) . . . . III — 58
V Novi Gorici niso več osamljeni (M. P.) . . . . . II — 58
Zvezni seminar ortopedagogov v Kranjski gori (A. Kotar) . . II — 54

IZ DRUGIH REPUBLIK

Drugo srečanje pionirjev hrvatskih posebnih osnovnih šol (A. Kotar) . . . . . II — 60
Dve novi posebni šoli v Srbiji (Dr. S. M.) . . . . . IV — 60
Iz Hrvatske poročajo (dr. S. M.) . . . . . I — 58
Najstarejše republiško društvo je imelo svoj občni zbor . . . II — 61
Odprli so nov zavod za delovno usposabljanje duševno prizadetih pri Beogradu (dr. S. Mašović) . . . . . III — 60
Podružnica zavoda za srednje in huje duševno prizadeto mladino na morju (dr. S. Mašović) . . . . . III — 61
Položaj duševno prizadete mladine v SR Srbiji (M. M-j.) . . . IV — 59
Pregled problema mentalno dedovoljno razvijenih osoba (M. M.) III — 61
Razstave posebnih ustanov v Vojvodini (dr. S. M.) . . . . . II — 63
Teden Zveze društev v Makedoniji (dr. S. Mašović) . . . . . II — 62
Tudi v Bosni so zaznamovali nove dosežke . . . . . II — 63

NOVICE IZ TUJINE

Desetletnica organizacije Lebenshilfe . . . . . III — 62
Nizozemska je poučen primer skrbi za duševno prizadete (M. M.) III — 63
Seminar o internatskem varstvu in vzgoji (dr. S. Mašović) . . I — 64
Posvetovanje o ustanovah zaprtega tipa za duševno prizadete (dr. S. Mašović) . . . . . III — 62
Skrb za duševno nezadostno razvite na Madžarskem (M. M.) . III — 62
Svetovni kongres za rehabilitacijo invalidnih oseb . . . . . II — 64
Študijsko posvetovanje o duševno prizadetih v Gorici . . . . II — 64

Uredniški odbor

dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Pogačnik-Toličič

Ovitek in emblem: Metka Krašovec